

అల్లూరి సీతారామరాజు

ప డా ల రా మో రా పు

వికాలాంకు ప్రజ్ఞాపింగ్ ప్రెస్
నిర్మాణ భవన్, 4-1-433 పూర్వ ప్రియ
హైదరాబాద్-500 001

ప్రచురణ సం	2188
ప్రతులు	1,000
ప్రథమ ముద్రణ	ఏప్రిల్, 1987
ద్వితీయ ముద్రణ	జనవరి, 1988
తృతీయ ముద్రణ	జనవరి, 1989
చతుర్థ ముద్రణ	జూన్, 1990

© పదాల రాయారావు, రాజమండ్రి

క్లబ్ టైల్డ్ 3 నాణ్యరూపు

వెల: రూ.40-00

ప్రతులకు విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్,
అదిల్స్, హైదరాబాద్-500 001

విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్,
అదిల్స్/మిల్టన్ బహర్, హైదరాబాద్,
విజయవాడ, విశాఖపట్టణం,
కాకినాడ, గుంటూరు, అనంతపురం,
హన్మకొండ, తిరుపతి

ISBN 81-7098-001-1

ముద్రణ శ్రీ కలాంబరీ గ్రాఫీస్

తొలి పలుకు

తారక పిళ్ళవారిలోద్భవమును అభివేదించడానికి గ్రామ సామాజ్య వారు 1919 మార్చి 18వ రోజు చట్టం ప్రవేశపెట్టారు. దీన్ని వ్యతిరేకించమని గాంధీజీ యిచ్చిన విలువను బట్టి ఏప్రిల్ 18న బరియర్ చాలా గోడలో నడ బయటకు వెళ్ళిపోయి నిరాహారదైవ ప్రజలపై తుపాకులు పేల్చి 879 మందిని చంపివేశారు. 1900 మంది గాయపడ్డారు. తార్కిక వర్గం తంగంటికి దూకి మరణభాంధను రోండ్ చట్టాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ ఒక్క 1920లోనే 300 నమ్మిలు చేసింది. 1920 సెప్టెంబరు కలకత్తా కాంగ్రెసు సభాయ నిరాకరణోద్యమానికే విలువించింది. ఆ విలువ పండుకొని 90 వేల మంది బేతకత్తులు వెరసాలల తొక్కారు. ద్రితీయ సామాజ్యవాదులు అనేక కారాక చర్యలకు పాల్పడ్డారు. ఆ చర్యలకు ప్రతికారంగా ఉత్తరప్రదేశ్ లోని "చోరీచోరీ" ప్రజలు పోలీసు స్టేషన్లపై నేలమట్టం చేసి 21 మంది పోలీసుల్ని యమపురి పంపించారు. బంగారు దీనిని గాంధీజీ ఉద్యమాన్ని అవులొకడు. దీన్ని సాగుగా దీనికొని కల్లపోయి విద్యుదానికి హింసాభాంధకు పూనుకున్నాడు. గాంధీజీ అరెస్టు కింద విడిచి వైలులో బంధించారు.

తారక రాజకీయాలలో అంకకారం వ్యాపించింది. పెను గోడల దట్టంగా కప్పివేసాయి. ఆ మేరకు తరిమికొట్టడానికి తెలుగు పుడమి పైన ఒక అసహాయ శూరుడు అవతరించాడు. అయిన అల్లూరి సీతారామరాజు. మహాన గొంధల్లో వరుసగా మూడేండ్లు ద్రితీయ ముక్కు గుంట్లో పోరాడిన యోధుడికడు. జాతీయ వాయకుల అయిన పితర్భాన్ని గౌరవించారు.

గాంధీజీ అబ్బారు :

"శ్రీ రామరాజు యొక్క గొర్లవ్వ వర్తకులతో నే నేటికవించబాలక పోయిననూ అయిన అరుగరిక సాహసమా, త్యాగదీక్ష, ఏకాగత, ఉత్తమ కీర్తన, నిరాధారతను కష్టకీరణము మునుంచరము నేర్వదగినవి." అపహేలతాల్ నెహ్రూ ఇలా వక్కొంటారు :

"నా దురదృష్టవశాత్తూ శ్రీ రామరాజు గూర్చి వారు విశేషంగా అభియోగ గాని, తెలుసుకునంత వరకు అతడు నేర్పై తెల్లించదగిన

నల్లల్ని పంట్వానిలగు అనుచరుల సహాయముతో గ్రామిం ప్రభుత్వమువే గడగడలాడిందిన తైర్లక సాహసీ పేతుడగు వీరుకని స్వభవదీక్షను, అట్టి తైర్లక సాహసములు ప్రకటించి ప్రశంసా పొత్తులగు వీరుండుడు." నుభాను చంద్రబోను ప్రకటన :

"వాతీయోద్యమమునకు శ్రీ కామరాజువచ్చిన సేవను ప్రసంగించు తాగ్యము కలిగినందుకు నేను సంతసించుచున్నాను. ఈ మహామహిమను స్వాతంత్ర్యమునుకవించుచున్న నేతామగునందైనా లన్నిందినది" అతని సాహస తాగ్యములకెక్కువ అవకాశములుండి యంతకన్నా ఎక్కువగా తన తో ప్రజల ప్రశంసకు పొత్తుకయ్యెదాడు. అతని తైర్లకసాహస ములు, దేశభక్తి, పట్టదల, పొత్తుడము అతని త్యాగిని నల్లల చూపించే దీనినది. అతని విదానాలు అంగీకరించేదానిని వారు కూడా అయిన వికార భావాలను ప్రశంసించక తప్పదు. తారతీయ యువకులు తారతీయ వీరులను అరాధించుట మరువకూడదు".

వీరపుత్రుడైన బల్లూరి తన అష్టాంక్షనాంను 17-4-28న ఆంధ్ర పత్రిక విలేజరికి ఇలా తెప్పాడు :

"ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించవలెనన్న దౌర్లభ్యమే మోక్షము. యుద్ధం చేస్తేనే గాని స్వరాజ్యం రాదు. అది సాధించగల అంగబలం నాకుంది. అదేమధలల కాదాది. అందుకే నేనిప్పు యుక్రమిస్తున్నాను."

ఆ అయోధాల కోసమే 22-3-22 న దింతపల్లి పోలీసు స్టేషనుపై దాడి తోయి. వీర్లుల వరుసగా విజిన్సి స్టేషన్లన్ని కొట్టాడు. హేమా హేమిలు అయిన ద్రిదిపు సేనానులు కవర్, పైచిరులను కూర్చివేరాడు. అస్సాం, గుర్జా పటాలాలపై ముప్పేట దాడులు సాగించాడు. వరుసగా మూడేండ్లు ద్రిదిపు స్ట్రాహాత్యాశాలలో విల్లవగలే యక్కలు మొలపించాడు. కడకు 1824 మీ, 7వ ద్రిదిపు కర్కకులచే న్యాయ గునదాలను విరుద్ధ ముగా, నిరాయుకుక్తి తెరవట్టబడిన వానిని తార్చి కంపివేరాడు. అయిన 1897 జూలై 4 న వికాత తిల్లా పాండ్రంబీలో పట్టారు. కంపబడిన నాటికి అయిన వయస్సు 28 సంవత్సరములు మూడ్రమే.

అయిన స్వాతంత్ర్య పోరాటం సాగించుటకు ప్రధాన కారణం తెల్ల దొరల దోపిడి. తారతవేళానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి తెల్లదొరలు పోయినా

దోపిడీ మూతం పొగుడుకే వుంది ఆ దోపిడీని అంతం చేయుటకు పోరాడుతే సీతారామరాజు స్పృహకి విజృంభణ విచారానిగా భావిస్తున్నాను.

ఒక గ్రంథకర్త వంద గ్రంథాలు రచించినా వాటిలో ఏదో ఒక గ్రంథానికే ప్రసిద్ధి కలుగుతుంది. వేవిప్పటికి 88 గ్రంథాలు రచించాను. వాటిలో ప్రసిద్ధి కార్చినది - నా "అల్లూరి సీతారామరాజు" గ్రంథమే.

నేను 1950లో రచించి 1953లో ముద్రించిన "అల్లూరి సీతారామరాజు" నాటకమే ఇప్పటికి 17 ముద్రణలను కళ్ళబూనింది. అంద్ర, కర్ణాటక, పశ్చిమ బంగాలు, నీహారు, ఆరిస్సా, మహారాష్ట్రలలోని వయ నాటక సమాజాలు, పలు రాష్ట్రాల్లో 6000కు పైగా ప్రదర్శనలిచ్చారు.

నా "అంద్రక్షత్ర" నవలాంశము 1948లో మొదలుపెట్టి 1949 కి చెల్లులో వూర్తిచేసి 1957 లో ముద్రణకు విడుదల చేశాను. కొరి ముద్రణే 3000 ప్రతులు వారం రోజుల్లో చెల్లిపోయాయి. 1988 నాటికి 3 ముద్రణలు ప్రతులించాను ఇప్పుడు ఈ ముద్రణను "అల్లూరి సీతారామరాజు" పేరుతో విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్ వారు మీకందిస్తున్నారు.

సీతారామరాజు చరిత్ర పరిశోధనలో నేను ఏజెన్సీలోని ఇటు గోదావరి నుండి అటు సిరేక వరకు అనేక గ్రామాలు తిరిగి నాటి ముస్య ఏరులనుండే అమూల్యమైన సమాచారాన్ని సేకరించారు ప్రతుత్వ రికార్డులు, నివేదికలు, కామ్యుమెంట్లు పరిశీలించాను.

1948 నుండి నేటివరకూ సీతారామరాజు చరిత్ర వ్యాప్తిపై అంద్ర గేజెంట్లోనే గాక ఇతర రాష్ట్రాల్లో సైతం పత్రికలంది అనేక ఉపన్యాసాలు గుచ్చాను. కొన్ని సభలలో సీతారామరాజు వీరదరులు శ్రీ సత్యనారాయణ రాజు చూడా పాల్గొన్నారు.

ఈ విప్లవంలో అవినాభావ సంబంధంగాల మల్లువొర, కరకన్న పగూర, చిటికెల భార్య-బ్రాహ్మ ప్రభుత్వంలో కలిసి ఏఐపీలో లొలిసారిగా స్మారకోత్సవాలు ఏర్పాటుచేసాము.

ఈ చరిత్ర వ్యాప్తికి పెరిచిరిచ్చిన ప్రాధాన్యతను ఛాపించకుండా అందలేను.

సీతారామరాజు మాతృమూర్తిని పెల్లాపురం తాయాతా తాడురావలో

నాటక ప్రదర్శన సందర్భంలో సన్మాపించి, ప్రదర్శనకొద్దిన పొమ్మును స్వయంగా సమర్పించడమే తర తేలింది. ప్రభుత్వంతో ఉత్తర ప్రభుత్వ రాజు జరిపి సీతారామరాజు సహచరులలో అనేక మందికి సహాయముండేలా చూశాడు.

నా వొత్తిడికి తర్వాత అంద్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమే ది. 14-8-1980న ఎం. జెం. 2760-182/86-12 లో అల్లూరి సీతారామరాజు మన్య విప్లవంలో పాల్గొన్న వారందరినీ రాజకీయ వాదముగా గుర్తించి శ్రీ మంత్రి రామారావు నివేదించిన వారికి అన్ని విధాలా సహాయపడమని విశాఖ, తూర్పు గోదావరి జిల్లా కలెక్టర్లకు ఉత్తర్వులిచ్చింది.

ఇలా తెల్లకు మిమ్ములమైన భూమిలమైన పట్టణమింటిని గవర్న పికరువు పెట్టడంతో లేదు.

సీతారామరాజు విప్లవానికి తొంగి పొదేడు ప్రభుత్వం ఏగిస్తూ వారసులకు తమ భూములపై తీరాయిలీ భూమిల్ని తొంగిస్తూ అమలు జరిపిన 1918 జూలై 1980లో ఉపసంహరించుకొనక తప్పలేదు.

తానీ నేడవి దినామి పెళ్లలో కాజేయ అడుగున్నాయి. ఏలమ్మి అల సాయాన్ని తక్కువ తరంకు తార్చేవను తొల్లగొట్టడం, అన్-రిటర్నను అడవులను పాతెళ్లు అరికారులు రిటర్న్ చేయడం మొదలైన చుక్కర్లలు సాగుచూడే ఉన్నాయి. పెట్టుబడిదారులు నేటికీ ఏలమ్మిని దోచుకుంటున్నారు వీటిని అరికట్టడానికి సీతారామరాజు చూపిన మార్గమే శరణ్యం.

అనితరసాద్యమైన స్వాతంత్ర్య పోరాటాన్ని ఎగింది తెలుగు వాతీయకావ్యంలను భండఖండాకరాలకు ప్రాకిందిన అంద్రనింపలకు అల్లూరి సీతారామరాజు పేరును పాపికొండవల్లి నిర్మలత తల పెట్టిన పోలవరం ప్రాజెక్టుకు పెట్టాలని నా వినతి.

వెనుకజరిసిన మన్యంలో మలయప్పన్ నివేదికలో ప్రతిపాదించిన మైనరు ఇరిగేషన్ పథకాలను అమలు జరుపుటకు, ఇనుపరాయి, మాంగనీసు, అగ్రాకం, గ్రాఫైట్ గనులను అభివృద్ధి పరచి గిరిజనులకు మనులు కల్పించుటకు సర్వర కృషి జరగాలి.

7 మే, 1987

రాజమండ్రి.

క ప దీ యు డు

ప డా ల రా మా రా వు

అల్లూరి సీతారామరాజు

“నీదే దేశం” అని మీరడిగితే మహారాజు అని సగర్వంగా చెబుతా

ఎందుకంటారా?

నా జేతానికి స్వయానాలో హద్దులున్నాయో గాని స్వభావంలో లేవు. నా మహారాజుత్వ హద్దులయం విరంజిత రాగరంజిత సైనిక—తుంటు తున్న మేరపిల్లను యాది తారినది తన తుజుమ్మందానపై మోసుకొని వెళ్ళిగలిగి, తాళముమీ హృదయంపై సంతరించుకున్నట్టిది ఇట్లే తరిగి పోయే స్వభావం కలది.

నాని ఎద్దిలల ఎంటారా! తాత్వికం కట్టక సైనిక పర్వతాల సర్వా వ్యయం యాది పడితట్లగల గొతమని న్యాయవిశ్వాసాన్ని అకళింపు చేసు కున్న దర్మరాజు అది.

నీలమా! త్యాగి, సూరిక సైనిక, క్రియాత్మక సైనిక మనిషికోసమే గాక అపలలోనున్న పక్షిని, రంజితగానికి శరీరాన్నే ముక్క ముక్కలుగా కోసి పలుమొద్దిన శివరత్నం త్యాగసంపద తానినీర్తు.

విజృంభింపడోటి సుఖశాంతులు - దాని ప్రాణం! అందుచేతనే అది మృత్యువునాగారా బయందగలట్టి శక్తివంక సైనిక.

దానినైలం! రేయిలపల్కు ఎగుతైకోట్ల హస్తాంతో యుద్ధంలా కష్టించి తన పలైకోట్ల పొట్టలను మూత్రమే నింపుకొని, శివసంపదను భద్రాపేక్షలపాతంగా దానం చేయగల బ్రాహ్మణాది దర్మబుద్ధిని మేళించు కున్నట్టిది.

దాని నాడి నౌకారా? “బుద్ధం శరణం గర్వామి” “దర్మం శరణం గర్వామి” “సంఘం శరణం గర్వామి” అని కొట్టుకుంటుంది.

ఎవరైనా దురాగతానికి తలపడ్డాడా? "పర్వతానాం సాధుజాం వివా-
యత దుష్కృతాం, రర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే!"
అంటూ నిలువు కాళ్ళపై లేచి, ఉద్యాన విహారాలతో పొందటవ్వం వూరి
స్తుంది. ఇదీ దాని వేదాంత వింత!

దాని నైసర్గిక స్వరూపం - భయంకరం. మిష్మంటిని మహోర్ధ్వంగ
హీనుగిరి పంక్తులు కంట బురుజులా నిత్యం దాని ఉత్తర సరిహద్దులను
కాపాడుతుంటాయి. అవి శత్రు దుర్భేద్యమైనవి అయ్యి, దివీ, పశ్చిమ
పార్శ్వ పార్శ్వ గంభీరమైన మూడు సముద్రాలు సరిహద్దులు
ఎటువంటి బలవత్తర దుష్ట శక్తికైనా అవి దొంగి, దోంగి మొదలనే సరికా
శక్తి సమన్వితాలు!

పైన పర్యవసంక్తులూ దుర్బా రెరలిత సముద్రాలూ విహారాలూ
అటు నోరుకోక రేయిలవత్తు అలా దేనికోసం మహా యుద్ధాన్ని ఏ ఏ
సందేహమా!

మీరు బయటికిచేతే ఇంటికి కాళం వేస్తారు కాలనం? ఇంగిట్ దొల్ల
ఉండిగనక! నా రోగికి కాళ్ళన్నే. దాని కదలాలు బాటేటంగా నిత్యం
తెరిచి ఉంటాయ్ కాని లోన పెన్నిధులున్నాయ్ అందులే ఆ పోరా!

సన్మూలమైన భూమిలున్నాయ్. అటామల ఏమంటే అలాంటి
లేవు రత్నాలను వెదార్చి తెందు చేతులతో అవి నిర్మలం కాటం పశ్చిమ
టాయ్. ఎవరైకోట్ల నోళ్ళకు అవి అదృష్టించిస్తుంటాయి. అవి ఎంతో
విస్తృతమైనవి. పండి తలయివొంది మా కృషిచలుల సాగలలో తగిలి
విత్తల్లా దారిపోతాయి.

ఆ భూమిలో పసిడిపోతక బుట్టాయ్ కాళ్ళిక్ కిరణాలను సైతం
తవ్వడగల వ్యవసాయకి తమ తనగా మిగిలిన రిరణసముదాయాన్ని తన
ప్రేళ్ళగుండా భూమిలోనికి పండి బంగారాన్నే స్వదిస్తుంటాయి. అందులే
అదంతటి పెద్ద భవనమైనా ఒక వృక్షానికి అడ్డుపర్చిందో వృక్షం తలగాగ
అహంతో నిలిచిన భవంతి కలే ఎగిరిపోతుంది. అంతటి ప్రవృత్తి ఏంపరిల్లి
పాసన మాతరహియం సొత్తు! ఎటు చూచిన మీరు సమృద్ధున్న ముఖాలూ
వికసిస్తున్న వుప్పాలే కనబడతాయ్.

నా దేశం పుణికిపుచ్చుతున్న అమూల్య మానవతా సంపద. అనంత
 సౌందర్య సంతయం, దాని అజంతా, ఎట్లోరా, పొందీ, నాగాధ్వజ లుంగీని
 సానువుల్లోనే ఉంది అదట కళానిక్షిపాలు నా జాతి సంస్కృతి దివ్యలు,
 నా జాతి జీవనాదులకు వెత్తురక్కడనుండే అంచుతుంది. ఆ వెత్తుటితోటే
 నా దేశంలో మహాపీరులు పుట్టారు అందుకే దాని చరిత్ర ఎంటే రోమాం
 దితమై కఠీరం బలదరిస్తుంది మీను పులకరిస్తుంది

“దానిసూరదర్శి పీరునిగా పుట్ట” మని పీఠ సందేశమిచ్చి సాధించ
 గరిగిన ఉత్తరాన పురుషోత్తముని మొదలు దక్షిణాన కట్టబొమ్మ నాయకుని
 వరకు “స్వతంత్రము మా జన్మచక్కని” తిరగబడగరిగిన యాస్పిరాణి
 మొదలు నీతారాదురానా వరకూ దాని ముద్దునిట్టలే!

అలా అని కాంతి, వహజీవనాంతోసం సర్వస్వమూ ఒక్క గరిగిన
 ఇతరజీవస్థులు లేరనుకోకండి! ప్రపంచాని కంతటా కంచుడివై చూపి
 గారిసారిగా “కాంతి” అని గర్జించ గరిగిన మహాదక్రవర్తి అళోకుని మొదలు
 బ్రహ్మనాయుని వరకూ నా జాతివారే, ప్రాకృత్యమాలు రెంకూ యానాడు
 “కాంతి” అని ఉద్ఘోషించదానికి యిది నిర్దింది నా జాతివారు కాదదం నా
 రెంతో గర్వం సుమండి!

ఇన్ని స్వర్ణ చరిత్రలూ, జీవసంస్కృతులూ, సర్వసంపదలూ
 నిక్షిప్తమైన దేశం నాది

దాని ప్రయోజనమేమో నడుపుంతరంలో దానికి చారిద్ర్యం బాపురిం
 దింది నగుమౌతరంలో ఏదొచ్చినా నిలువ దంటారు కదండి మీలోటి
 పెద్దలు! కాసుస్యదాన్ని కాంపే దీర్చుతుంది

ఇది స్థూలంగా నా మహాభారత స్వరూప స్వభావాలు. అటువంటి
 మహాభారతానికి ముగ్ధాన అంధదేశం. ఇది తెలుగునిడ్డం ప్రియతమమైన
 చాత్యగడ్డ!

ద్రది-య కీదలులు పెట్టిన కృత్రిమ హద్దుల్ని లేదించుకుపోతేనే
 గాని మీరా తెలుగుగడ్డను త్రొక్కలేరు చూడండి! నా మహాభారతానికి
 ఉపిణంగా వుంది చెన్నరాష్ట్రం-విజానికి చెన్నరాష్ట్రంనే జాతివా రెవరూ
 యుక్కడలేనప్పటికీ - జాతితో నిమిత్తంలేని దృఢరాష్ట్రాలు దీనిని

స్పృష్టించారు. ఇందులోనే అంబర, భూమి, శేఖర భావలు బిందించి
బడ్డాయి

ఈ దెన్నరాష్ట్రంలో పాదం పెట్టగానే మీరు ముందు తగులు
తుంది - అంబరదేశం - సర్వసంపదనా దానిపోవు ఇందుమిందు
యంగ్లండు దేశమంతటి అనాదాను ఇంగ్లీషు దొరలు యిక్కడే వుక్కు
గొలుసులలో బిందించారు

కాని దైత్యసాహస పరాక్ విక్రమాలకు వుద్దినెల్లయిన అంబర
దేశం ఆ వుక్కు గొలుసులను త్రెంచుకోదానికి వుప్పెసలా పొంగిం
దాకలోనాన, మహాభారత చరిత్రలోనే ఒక తాతి యంతటి మన చరిత్రను
సాదించి వుండలేదు. భారతదేశం అనేక మహోద్యమాలు నడిపింది.
బెంగాలు విభజనోద్యమం విదేశ వస్తు విహిష్కరణోద్యమం, కానన్
జ్వలనోద్యమం, కడకు విప్లవోద్యమాలు కూడా అంబరమహోద్యమానికి
సాదరావు.

అనాదు ఒక్కొక్క అంబరము ఒక్కొక్క పోలికైన నమ్మద
మైపోయాడు. నీతాకోక రిలుతల్లాది కృంగార యువకులుకూడా, పాల
శయ్యలపైన హంసనడకలకే కందిపోయే పాదాలతో కదంబ్రాక్కి అంబరో
ద్యమ అగ్రశ్రేణిలో నిర్వి సన్నని గొంతుల్ని, విప్లవాదేశంలో పెకల్పి
చెవులు చిల్లులుపడేలా రొదెత్తి ఎలుగెత్తి ముందుకుపోగారు.

పిండిలే పాలుగారే, పసికందులు కూక, పోలిను లాటిలను ఎక్కుది
కక్కడే అవుదేసి, వై అంబర, అనిపించి మరీ పోలిచ్చారు భారత చరిత్ర
లోనే తొలిసారిగా, పోలిమం ఉక్కు దోపిలను తీయించి, కరన్ను మోర్చిం
చిన మనక తెలుగు బాలురదే అయింది.

అనాదు రాజ్యాంగ యంబరమే న్తులించి పోయింది. త్రుప్తుపడ్డన
బ్రిటిషు దొరలనాది పాతనంకెప్పు వలవటా చగిలిపోయాయి. మహాంబరో
దయమైంది. దెన్న రాష్ట్రం పేరు భారతదేశ పటంలో చిరస్థాయిగా చెలిపే
గారు-అంబరలు, ఇప్పుడు అంబరతాతి ముక్కుది విధ్దం పసిదిగడ్డ.

రండి? మీరు చూచాల్సింది, విచారించండి యీ పనికి గడ్డిలోనే వుంది. అగో అటు ఒరిస్సా, మధ్యప్రదేశ్ లకు మధ్య, ఇటు విశాఖ, అమ్మం, ఉదయగిరి వరకు కాసుకొని గుంటెచాయలా వుంది- చూడండి!

2

ఇదిగో! ఇదే ఘనస్యం తెలుగుదేశానికిదో నందన వనమే ఇదెంత మనోహర నుందర ప్రదేశమో చూడండి

స్వేచ్ఛా వరంత మారుతం ప్రయాణపు ఉంచులను తాటుతుంది నదీ నద వున్న పరివృత్త సముదాయమైన ఆ మన్యసే నందన వన వర్షస్ను సర్వతోమఖ కోతలో తొణికిసలాడుతోంది. వప్రప్రపుల్ల పూరిత మైన ఆ నందనవన మేన్నిపై అప్పుడప్పుడే వరంతదాసుని నులువెచ్చని వేడి కిరణాలు పడి తక్కి రిగింతలు పెడుతున్నాయి ఆ సువర్ణకాయలకు చెట్ల సూగినలాడుతున్న పండ్లగుత్తులు దగ దగ మెరుస్తున్నాయి ఆ వసంత పవనాలకు పసుందుగా, పసిడితాయలు గుప్పిస్తున్న వశర తొనలు మదురీమం నెగటిమ్ముతా వోరూరింప వేస్తున్నాయి. ఆ మంచి గండపు తరువు సుగంధం అహ! ఇవన్నీ మీకో ప్రమోదమైన మదురానుభూతిని సృష్టించవంలోకి వేవడం లేదా?

అనాడు ఆ వనదేవత సర్వభరణాలయ్యకర్తయై దిలగాడు పచ్చని రీర దరించి, నవయవ్వనంతో మురిసిపోతున్నట్లుండడమో స్వతాదాన్ని పరిశీలించడానికి ఇంద్రనీలాం కాంతిపుంజాలను వెదకల్లుతున్న ఆ వేరేడు వండ్లే రాలు. ఆ పండ్లపైపూత ఆ వనదేవత ముఖ విహార దిహ్మలను చూసే నలుపు పూత కాదు. కాంతిని సూరించే పై నీలకాంతి, క్రాంతిని హరించే తోరణలభ్యాయలా ఆ వనదేవత కాంతి, క్రాంతి స్వతాదాల్ని పుట్టిపింప వేస్తున్నాయి.

రెమ్మ రెమ్మనా, ఆరు ఆరునా, పండు పండునా పడివున్న హితు లించువులు, ఆ సువర్ణ కిరణ ప్రసరణకు నవరత్నాల్లా మెరిసిపోతు న్నాయి. వెలగ ఫలాలపై నున్న హితులించువులు వక్రవై ధూ రాజ్ఞాగను వేరేడు పండ్లపై నున్న ఇంద్రనీలాల్లాగనూ, గులాబింపై

మన్నుచి మోక్షాభ్యాసము దాని నిర్వివేకతవలన మన్నుచి గోపీభాగము తరతర రారుతూ తరించలేదున్నాయి ?

ఆ కొండలమధ్య అదే గౌరవీ గోదావరి - వెనుకవైపున ద్వారా వర్ష మహాశయన వర్షింపవచ్చు అన్నార్తులతోనూ గౌరవమునూ న్యర్థముగా రంటారు. ఇలాగే కట్టుకతో అనుకోండి, అయితే మనసే ? గుర్తుకు యీ నదీతలం మన భువనాగమమున్నది - అటువంటి శాసన నివారణగా ఈ నదీ ప్రతమత బొంబాయి రాష్ట్రంలో నాసిక్ వద్ద పుట్టి దిక్కను పీఠామలగుండా మన్యంలోకి ప్రవహిస్తోంది

స్వేచ్ఛా సంధారానికి అలవాటుపడ్డ దాని అలలు ఆ పాపి కొండల మధ్య బలించడంతా, నిరంతరం పోరాడుతూ వుంటుంది విజృంభిస్తూనే వున్నాయి. ఆ నదీ ప్రవంతి తుషారాలు ఆ కొండల మధ్య పెరుగుపు వికారాన్ని వేటాడుతున్నాయి. వర్షపు నీరు వర్షిండాలో రక్తకంబళి పరిచి నల్లన్న పచ్చని కొండలు ఆ అలల కలరానిండు ఎక్కి బ్రోక్కినా, ఆ నదీతరంగాలు మరగలు గ్రగిల్లి "స్వేచ్ఛా కర్తవీ అవరోహమా" అని వచ్చు పడుపట కొరికి ప్రణయహాషలు పెట్టి తమ నిర్విందాన్ని గూలి, అందోళనతో హోరెత్తి పోరాటం చేస్తాయి. ఆ తీవ్రతను తట్టుకోలేక ముక్క ముక్కలుగా కూలిపోయే కొండలను చూచి, మూర్ఖుడు 'అగా' విరగబడి నవ్వుతాడు. అప్పుడుమరి! తన తరల ప్రవహించడం 'అగా' అని రోదం కదిగిస్తున్న ఆ కొండలు కూలిపోతున్నాయంటే, ఆ అగ్రుణ్ణి మోక్షం అనందం కాదంటారా ?

ఆ దృశ్యం నిద్రాక మానవకోటి వెన్ను చదిది లేపి ఒక గురిగిరి సత్యాన్ని మన కళ్ళ ముందుకు ప్రక్కనం చేస్తోంది. గూచంటి 'అ' వుడు సుఖశీలకం కోసం తనకు అటంకాలుగా వున్న ప్రకృతి కల్పాలను వ్యతిరేకంగా పోరాట వ్యూహం ఎత్తాడు విటలు పరియిరిటలు ఎత్తాడు. లోకంలో తన్ను పీడించి పీర్చి పీర్చిపీర్చుపు కల్పాలను (అగ్ర) చేయడానికి తన మహోద్ధృత హృదయాన్ని మండించి తిప్పి దుధిరాని రిందిస్తున్నాడు ఈ మాతన పోరాటంలో సంపూర్ణ విలయాన్ని చేపట్టి, పాత కొత్తం మేలు కలయకలతో ప్రతిస్పృష్టని చేసేలోక చక్రవర్తు తొందనేదే ఆ సత్యం.

ఆ సత్యాన్ని సాక్ష్యమైనంత శక్తివంతంగా ద్విలింబదానికి ఆకరితో ఆకరే ప్రేగుల్ని అణచుకొని, కనుంపై కునుకు మరచి అవేశంలో గుండెను క్రొవ్వొత్తిలా కరిగించి ఆ వెలుతురులో అన్వేషణ చేస్తున్నాడో నవకవి

అదిగో ! చూడండి . చీకటి పడుతోంది. వెను దిశగకండి - రండి ! చీకటిలోనే, విశాంత ప్రశాంతంలోనే, మనకు జావంసినదల్లా తొరుగుతుంది పగటిలో, తొలికేదల్లా నీ మనస్సును, హృదయాన్ని దిలకువరచే నిక్కడివిక నమస్కరే.

చదికలోని కఠిన సత్యాన్ని వెలికి తీయడానికి ఆ చదిక మహా సాగరమైనా దానిలో లోలోతులకంటూ పోయి సత్యాన్ని వెలికి పట్టుకో దానికి ఎంత తంటాలు పడుతున్నాడో ఆ కవి ?

మెంటిని తారుచీకటి క్రమ్యుతుంది చింత నక్షత్ర కాంతులు దిల చిల మెరుస్తున్నాయి. అదిగో ! ఆ చూరంగా, నక్షత్రకాంతులకు ఓ పక్ష కుటీరం రచిత కత్రులా మెరిసిపోతోంది. ఆ కుటీర కాంతులకు వులికి తపై చుట్టూవున్న లతానికుంజాలు దిరుసగవులు చిందుతున్నాయి.

ఆ సుదీరంలో ఓ మూలగదిలో ఓ దేవిలు కనంబుతోంది. దానిపై ఓ యాచిలైట్, దిగ్గెన్ ఫూర్నాయి లైటు వెలుతురులో కొట్టివేతలలో నిండిన కాగితా లున్నాయి. ఆ కాగితాలపై రాక్షాపున్న కలం నడక అగింది ఆ కవి ఎంత తీవ్రంగా అలోచిస్తున్నాడో చూడండి. దిగ్గెన్ "లైట్ లైట్ " మని కొట్టుకుంటూ, అతని మెదడులోని సంకుర్భ అను ఒంటిగంట పైకి వచ్చిపట్లు చూపుతోంది.

చేరువనే వున్న స్థలానికి అతని ప్రయత్నాలు లతలా చుట్టుకొని పోలిపోయింది పాప మామె తన ప్రయత్నకోపాటు, అలా జాగరాలు, నిరాహారాలు చేస్తూనే గడిపేస్తోంది. ఆమె కండులోనే అనందం ! ఏమైనా ఆమె శరీరం నివ్వలా వుండి తీరుతుంది. ఏకాగ్రతలో నున్న ఆమె చూపులన్నీ, తన ప్రయత్ని కలంపైనే లగ్నమై వున్నాయి.

కవి కలం నడక అగిపోయింది. అతని కన్నులనుండి ఓ కన్నీటి కణం, అతనికి తెలియకుండానే, ఆ కలం పోసుండి కాగితంపైకి పాద రసంలా తక్రచిన జారిపోయింది

అమె హృదయం ద్రవించింది. సహవాన్వి దిశ్చియి బ్రతుక్కు
కందంతో ఆ ప్రణాళికానికే అంతరాయం ఏర్పడుతుందా? అంది:-

"ఎందుకంటే అంత మంది " నట్టచేగిను గలా సెడించిన, ఆపి
 దిలో, తల పగిలే తలవ్వలలో, మనంను కనిపించిన ఒకటిగా గురిగొ
 కొనం మీ నెతులని, కన్నీటిని, గుండెని, ఎంత "

కవి బోధవర్ధానుడు. "ఈ" అని ఒక్కసారిగా పోతాడు. 18
మళ్ళీ బొమ్మయిపోయింది అప్పుడు బాలికా అమ్మగారు

“చేసితే ! మన గుండెల బరిదానం ఎక్కడా పోరానీ” అన్నది తోరణం కాగలిగితే సంతోషిస్తాం. మన నెట్టిది విప్పి గు పెడిమంటి ఎలా కోసం వెళ్ళని పన్నీకై చొరలతే ఇది మనది లాభానిగ్ల బా ? అన్నదాదా ? అందరి బాదనూ ఒక గొంతుతో వినిపి ఇంపింప ఎదిగి. పి. మహానందిం. ఇక నిద్రిపో ! అంటూ ౨౩ నిమిషం తపి పరచి బట్టి బుజ్జగిస్తూ మందంపై వరుంకబెట్టి, లాగివద్ద మిస్సి దుమ్మలని, కిగిరిం వరకూ కచ్చి తల విడిచి మరుగు ముద్దు పెట్టుకుని నిద్రి మరల పట్టిం దూలబడ్డాడు కాని రాత్రిచేకపోయాడు కన్నులు మూసేస్తాను

అకాశంలో మేఘాలు గుడిగూదాయి ఇద్దరూ గానపుగల్గి
మనవిగోచించారు

గృహిణిగృహిణీ మేఘాః ఒక్కసారిగా పులిమిగలు   ఆ పులిమిగలు
రామంను మూతం కదలించలేదు. ఈ రామ కదిలించి

ఉదయమహాపాత్ర వివరాలపై గారి, తమిళం అంశం చూడవలసింది.

ఉదాహరణకు మేము మేము వర్ణించినట్లు - న్యాయంగా బానిస అలా ఉంటుంది. అది
వసంత కాలం మనా మనసుకుంటే గాలిమాత్రం మనసులా నిరుపయోగం. అది
ఇంకా కలుపులు "రూ"మని తన్నివేయడం చేయటం మనసు లాంటిది
బాగాలాంటి ప్రకృతి పున్న లాంటిది "ఉప"మని మన గుర్తుగా
వెలుగు రావడం ఈ "కెప్పుడు" కేలేసి, కర్ణమన్ని మంటున్న గీత
లేయడం ఒక్కసారిగా ఉదాహరణ

ఈ దృశ్యములకు రామం మెదడు దూరమిదిలేది, శరీరము నీచమున
 పడుకొని వుండేంతలో అల్పము—

"గో! కడుడుగట్టిన మొదట పోహణ్ణంపై కత్తికట్టి నిప్పులు పరిపించిన ఒక మహామొహగాని రాజ్యాన్ని రాపాడావ్!"

ఇంతకీ రాగలాలు మూడం తగలబడలేదు పడిన లాంతరు నుండి ఎత్తి రూపంగా పడి భగ్గుమప్పుటంటే ఇక తీరా చూడకనే సరికీ, తను ఎరులేసి అర్చిసది ధైర్యమోస్తే రాగలాలు భగ్గుమప్పుయనె విల్లది కళ్ళతో పూహించించంటే

వెంటనే గో పుక్కంరతం అడిగింది.

"ఎవరా మహా మొహగాడు?"

రామం గోదోషన్న ఒ బొమ్మను చూపించి—

"అదిగో! చూడు నా మెదడులోని పట : మని తమకప్పు ద్వనికి, అరిమిమిగిసి అతెగానికీ అయిన ఎవరాడు "

గో నివ్వెనదోయింది ఆ ఎత్తలలోని మార్త నిజంగా అంతటి బాగు రాకదోలే, రామం వెంటపించి అహర్నిః యా శ్రమించి, వీధిత మడసంలోని మహాహూర్ని కామ త్రాగి అమ్మకాన్ని అంటరికీ అందిస్తా అని ప్రయత్నం చేస్తాడు

ఈ ప్రసంగం అమెను ఆ దిక్రగలైపు మరింత దృష్టి సారించ నేసింది గో ఉమ్మలు విరిసాయి. వెంటనే అడిగింది— "రామరాజా! అని

"రామ తీరితం గత ఉసాయి రామం రాంతలా వీదొన్న తీరిటం లేని రావీయన బావి—" అంటూ రామం గిద్దటింగా యింకా ఏదో అనుచోడులకగా గో అగ్రురం మిచ్చిలోనే ప్రస్నిందింది. రామం చూచాడు "స్కిపిల్ల" అని

"రేం పగులగొల్లవంటువ్వా, ఆ మహనీయుని కరిత్ర కడసకు నా వేగం నా కడి, రాంకంటేడు గో!" అంటూ అవేదించాడు — రామం

లేమన్నవానికి అట్లనివి, మార్తపు వానికి తడతాయి కడంకీ! అందులో ప్ర యత్తి అరి సున్నితం

వెంటనే అంది గో,

"పేరీ అనేదామగా, మమ్మంలో రాజా పేరు చెబితేరాలు, గారిలో గట్టిపరకలు దూరా పోల్లొదితాయనీ, అయిన కథలు చెప్పకనేటవ్వుడు కోజులు తింటే మరదిపోతావని."

గ్రుడ్డివానికి అవరేషను చేసి కట్టుకట్టి అది విప్పిన రోజున అంత వరకూ యాదవి ప్రవచనం ఒక్కసారిగా కనబడిన వాడిలా, — రామం పొంగిపోయి అమాంతంగా కౌగిలించుకున్నాడు—

“బాగా జ్ఞాపకం చేసేవ్-కా! విజంగా నా భావాల గనివి. బవును అక్కడికి వెళ్ళి నేనీ చరిత్ర రాస్తా!” అంటూ వెంటనే పైకి లేచాడు.

హీ రకగాయ్! “కోయలాళ్ళ నదికి చరిత్ర రాసే చేయింది!”

అదే హీ ప్రశ్న అయివుంటే చాలా పొరపాటు వశతాదు అసలా పొరపాటుకు కారణం మీరు కాదనుకొండి చరిత్రనేది ఏ నవాయందో, రాజాందో, తక్రవర్తందో అని, ఆ నవాయల్ని, రాజాల్ని, తక్రవర్తల్ని గట్టెడిందిన దైర్య సాహస పరాక్రమాలైన ప్రజలది రాదని, రాగిలాలు ఇలాలు చేసి, మీ హృదయాలను మరిసం చేసి, మీ జ్వరలకు మసివూసి మారేకులాయ చేసిన చరిత్రకారుల నూరి.

కాని యథార్థం గుర్తించగలిగిన వాడే ప్రగతిశీలి. ఆ రోపకు వెందినవారా కవి కాబట్టి నేడూ ప్రజలవర్తలే రోప నుండిరాదు రామం లేరావో లేదో కళ - “నేనూ వస్తా!” అంటూ రామం చెయి నట్లుకొంది.

“వడ్డ మన్యం కీకారణ్యం” అని కయపెట్టాడు.

“హీ నీకలోనా నాకు భయం!” అని ఎదురు ప్రశ్నించి కళి. కాదని యంతా ఏవేవో పులి, ప్తల, పాము, పురుగు కథలు చెప్పి ఆస్తే లేయాలను కున్నాడు రామం, “నేను మీలో తీకపోతే మీ భావా లే గని లోంది రీస్తాడు” అన్న ప్రశ్నకు రామం నవ్వి లొంగిపోయాడు. గ్రోప యావురున్న నక్షత్రకాంతిలో ఆ నవీపకులు పయనమయ్యారు

ఇక యాదండి—ఆ సునీపకుల పత్యాస్యేషణ!

కారినో దివ్యశక్తి నయవుతోంది ఒక మహాకాంతి త్రోవ యాపు రోంది. బారిని నదిపే కత్తి మీకూ, నాకూ కనబడదు.

పొదంను, గుట్టంను వారి ఒక యాదలి చేరారు. కాని వారి ప్రయాణం గడుమన్యానికి - మన్యంలోనే మరి మారుమూల ప్రాంతాల్ని గడుమన్య మంటారుంది. కొత్తవాడు వెళ్ళాడో మలేరియా నిలుపునా తినేస్తుంది. గ్రీష్మంలోనే అక్కడ మంచు కురుస్తుంది. ఏ గుంటలోనో,

ఏ సెలవలోనో చేయి పెట్టామా? బదలీనాహ్ వెళ్ళిన మన పెద్దలు చెప్పి నట్లు చేయి శిల్పి పోతుంది - అంటే అంత చలి.

3

రామం గోరు బూదలి చేరి గమ్మాన్ని చేరే బాటకొనం నిరీక్షిస్తున్నాడు వాళ్ళ గుజారిన్ని రెండు మూడున్నాయి చలి పోతున్నట్లైంది. కాదుచీకటి, దీను చిటకుక్కు మనవంటేడు పైగా రీతాకాశం. ఈ లోపులో ప్రక్క పుంతలోనుండి ఒక రెండెళ్ల బండి ఆ కూడలి చేరింది వాళ్ళకు ప్రాణాలు లేచి వచ్చినట్లయింది. వాళ్ళకంటే ముందు ఒంటివాడే ప్రక్కకి రాడు—

"ఏ నాక పోతరు బా!"

"కృష్ణదేవు పేరు!"

"కంటి బా! నా బండి పోతది!" అని బండి వాడనూనే వాళ్ళ అనుదానికి పోతదేడు

గో రామంలు అనుదంతో ఒకరి మోహం ఒకరు చూచుకున్నారు.

"అలా చూపారేం బా! పాపం ఏదనుకో? కదిక చీకటిలో వత్తుండు! ఇంత రేడిరికాక ఏదపోతరుబా! నా బండి కాళీగా పోతున్నదే!" అన్నా బా బండివాడా ప్రియంగా

రామం కళ్ళలో పుట్టెలు, కళి కళ్ళలో వెన్నెలా విరిసింది రామం గోలో విరిసిన కళ్ళతోనే అన్నారు—

"యూళాదా గో! కల్లారవలంటేని ఆ కియదొర పూదయం!" అంటూ చండుకొని -

"ఇదేం తాగ్గింటా! నా బండి పెట్టామా పోతది అయ్యోరి నందాళా చిక్కిపైనే తాగ్గిం పోతదాబా!" అంటూ బండి దిగి వారిని చేజేతులా బందెక్కింది, "తీర్, అన్నప్పా!" అని బంటా విరికింటేడు. ఎట్లు బోడు తీశాయి

అలాగంటో మమ్మలు కూడా చెదరిపోయి చూర్లాన్ని వేటతెల్లం

చేరాయి. అంది వెదుతోంటే, తోడ్కు వెనక్కి పరుగులుతోంది - మానవుని వ్యభోగమున భాటికి, మువలికాళం వెనక్కి పారిపోతున్నట్లు

అందిలోనున్న శక్తి, ఆ కవిగారి, చెవులను చిల్లలులు పొడుస్తున్నట్లుగా వుంది. అసలే అతి మృదువైన శరీరం, లంగాపై చుట్టూ తిరిగిన చాటి చీపుపై ప్రేరాయతూ, గాలిలో వెపరెవరాయతోంది ముంగిటలు పిట్ట రెక్కల్లా మొహానికి కొట్టుకుంటున్నాయి అంది పోగిపోతోంది రాగు రాహు లోకం తెల్లవారుతోంది

యోష్యసంలోనున్న ప్రకృతికాంత వాళ్ళు విడుదుపంటూ సూర్యోదయానికి ఎదురు చూస్తోంది. సూర్యుడూపై వచ్చే ల తెలిరాగు నాల్గవ దర్శనంతో ఆ కాంత నవనవోన్నేష వుత్సాహ తరింగ గోలిం లో లాడుతుంది తన తెలితో సయ్యాట లాడుతున్నట్లు సూర్యుడిగా కంగల రాటున నక్కాడు, ప్రకృతికాంత పసిగట్టింది. అతిని ఎప్పులంగుల సమాప్తి కిరణ కాంతుల వెలుగులు అమెపై ఇద్దాయి వెంటనే ఉప్పుయ్యూ రేగి ఆ కిరణ కరాటకు పట్టుకుంది. గత్తులకరం రేగ, సూర్యుడు చిలులులు త్రొక్కుతూ ఆ ప్రకృతి కాంత ముందు బాటునై ప్రాబులదిలాన్ని ప్రత్యక్ష మయ్యాడు.

తన్నుయానందంలో రామం శక్తితో — "యాగాదా శక్తి అక్కరి ప్రకృతి సౌందర్యం శక్తుడు కట్టిన స్థిరా బోయిస లాడుతోంగ" అంటూ ఆనందంగా, శక్తిని బేవబెత్తి, అంది కొయ్యలు పట్టా "ని ప్రకృతి కోడలు చూపుతున్నాడు.

అనాడు ప్రకృతిలోని శక్తులన్నీ పరవశం చెందిపట్టున్నాయి. గాలి గుండా నిలారుకొండలు ఎంతో దృఢంగా సగర్వంగా అలాగొన్ని ఘంటిస్తూ నిలబడి ఆ అందిపై వస్తున్న ఆ అగంతరులకు సౌహార్ద్ర అనితన్నెని స్వాగరాన్నిస్తున్నట్లున్నాయి.

అంది రెండు కొండల వారుల మధ్యనుండి ౬ వందల గాటి పల్లంలో దడదడలాడుతూ పరుగులిడుతూండే ప్రక్కనే బాల్కనంపేస్తూ ప్రవహిస్తున్న చిర్బులు పోదీవదురున్నట్లున్నాయి. ౬ ఎగ్లెట కొండపై మండి ఆ దృశ్యం చూస్తోంటే పరమాశువు కంఠంలో, కట్టపై, సర్వార్థగ సుందరంగా ఎక్రతానుతూ సయ్యాట లాడుతునే నాగేంద్రాల్లా కనబడు

యన్నాయి. ఆ విధుల ప్రవాహానికి ముందు ఆ బండి నాగభూషణుని ప్రియమైన నాగేంద్ర శిరములా గిరువ పరుగెడుతున్నట్లాంటిది. ఆ బండిపైనున్న బండివాడు, రామం, శశిలు ఆ నాగేంద్రుని శిరస్సులోనున్న చూడు ములుగ్లా ప్రదాశిస్తున్నారని

తన మృత్యు కవటాన్ని బాహులుగా తెరిచిన మన్యం మహా సౌరంలోనికి నేరుగా, నిరాటంకంగా హాగిపోతోంది—ఆ బండి!

దారి ప్రక్కనే ఉన్న ఓ పల్లెలో గ్రామిక బతుకం కలకలదానాలు వినిపిస్తున్నాయి. ఆ ద్వారాల్లో, సుప్రసాదవ ప్రపంచానికి వస్తుదస్త్రాని పంది, సొగసులతైలం పీసి పీనాంబరాల సందించి, మగ్గం సగ్గంలాగు చున్న చేనేతకాని ముందు పలకలో కోంహలంగా గంతులేస్తూ నాట్యం చేసే నాటికదమిల గజ్జెల వప్పుతూ, లోకాల కన్న దానము చేస్తున్న అన్న దాతల ఆధాంగులు, అరుబారుట, “నువ్వు! నువ్వు!” అని సంగీతం తీస్తూ సుధానాలు ఒంటతున్న లోకటి ఎన్నుచూ, కృషివలుల కేరింతలలో వ్యవహారికానికి సాగుతున్న గోగదాల సంగతోలుల ముగిసలాడుతున్న గంటల గదగదారాదారా - అన్నీ మిళితమై ఘన్నాయి

రామం శశి! మహా సందరంగా -

“... ఈ కి! నిజంగా మన్యం ప్రేమలు పూసే అనందసందాయక స్థలం మహాద్భూతం ఎందుకా లేదు?” అంటూ, శశి అందాన్నింతటినీ పుతటి ఎత్తుకొని ఆమె చుట్టూనిడి, చెక్కిరిస్తూ మధ్య నిలిచిన పుట్టుమచ్చపై నీలంగా దిగిపో వెళుడు

బండి! గంటలో గుంట్టును వదిలి 75 రామం వక్షం పైకి యాతింది

క్రమేణా అగడి, అది బొంబదారుడు అమలొనివున్న ఓ పెద్ద మారదని పుంతలో ప్రవేశించింది

అసూరుగు చంద్రుని అందా రుశిపించగానే ఆ సప్త హయమలం బొంబరం పెరుగును తీవ్రతరం చేసింది. బాడి, వేడి పొచ్చింది. అయినప్పటికీ, చిట్టచుట ఆ కిరారణ్యంలో ఆ వేడి బండికి పోగడమే లేదు.

వీరావహం కలిగించి ఆ కృత్యముగ నివాస భూయస్థమైన కీరా

కణ్డంలో తొక శత్రుంగావి పొదలను చిల్చుకుంటూ దప్పుల దప్పులు వివడుతుంటి.

చిరుకు చిరుకు మంటున్న శో ఆ దప్పుడుకు రాస్తే కుడుకు మర్దాయి. ఆ దప్పుడు ఒక కొండ నంటిపెట్టుకునే ఆ కొండ దిగువనుండి కొండపైకి ఓంకార ధ్వనిలా ఎగతాళుతూ వస్తోంది.

అంగారు వడుకున్న ఆ జంటతో, జంటివాడన్నాడు -
 "ఇది మా కోయోళ్ళ వేటలేదా! మా సర్దాగా వుంటుందా!"

ఆ రోజు ఓ గ్రామస్తులు సమిష్టి వేట తెచ్చారు సమిష్టివేట సామూదాయక సమాజ లక్షణం! యింటవ కట్టిన గుడ్డకు నానన చివట నేడి మనస్థం భూస్వామిక విరంతుక పాంతులో సతమత ముపుడున్నా, ఆ భూస్వామిక యుగానికి పూర్వపు లక్షణాలైన పావనదాయ చిహ్నాలింలా మిగిలే వున్నాయి. సాధారణంగా, ఒక తవిష్కర్తలొంపు సమాజం, ఏర్పి మాన గర్వంలోనే పెరుగుతుంది. అలాగే భూతకాలపు సమాజ లక్షణాల వర్తమానంలో అణిగిపోతూ తోట తేసికొని వుంటాయి రాక్షసమానం వర్చించడం, మీరు సంకల్పాలు చేసుకుంటారు. అవి మన పూర్వపు "సమిష్టి" తోజన లక్షణాలే అని పురచిహ్నం.

నిజంగా వేడు ఈ మనస్థంలోని సమిష్టి వేట లక్షణం వరాన్య గుడ్డు అకు చెప్పబెట్టే. ఎందుకంటారో ఒక్కొక్కరు చూచితే గడ్డనుకు తెల్లి రాకీ రాగింబవకు చేయించుకొని చూచికోసం నానా జాడలు ఎదురుగా ఇదంతా నీ అర్థంరా! అని వాడేలో పెట్టివట్టివట్టి నీచిరించుకుంటారు. ఈ అర్థ ముద్యతాలంలోనే వర్చించని, పూర్వపు సుకృతం రాదని, పూర్వం మానవుడు వికృంజం విహారి అని యీ 'సమిష్టి' వేట లక్షణం ఎటుగెత్తి రాటుతోంది

ఇక చూడందా మనస్థం వీరుల వేట, దప్పుల ధ్వని నుటి తీవ్రమైంది. ఆ ద్వనిలోని ఓంకారవాదం - ఆ కొండ గుప్పుగ్లో దిమ్మ కున్న శ్రూరమృగాన్ని తార్చియ్యరా దహించేసింది. ఆ రాటుగలేక ఆ మృగం తొండ శిలరంపైకి వచ్చేసింది. తాన్ని వెన్నుంటే, కొండచుట్టూ పైకి ఎగతాళి, పచ్చపూసం పన్నివట్టున్న ఆ మనస్థంవీరుల్లో ఓ యువకుడు--

“అ! మామా! ఇదిగో పత్త ఇగ్గిలు, రితుకపురి నాదది - పెద్దపురే!” అని అరిచాడు.

ఆ పెద్దపురి ఒక్కపాటిగా హుంద్రందింది. ఈ “కెప్పు” మంది రామం గుండె కరుణకున్నాదామెను.

“ఇక దప్పలు వదేసి బాబాలు వేయంచో!” అన్నాడో వేట గాళ్ళ పెద్ద.

వెనువెంటనే గుండారాలు మిమ్ము ముట్టాలు. అందరూ ఒక్క మాయగా దనస్సుల కమ్ములు నందింది, చెవులకంటా నాయలు లాగి నలు వైపులనుండి తిన్నగా పెద్దపురి ఎదురొమ్ములపైకి గురిపెట్టి వాడిచారు.

మీ రెప్పుడైనా యాశారా? — అగన్నాథం! అగన్నాథ రథం కదిలించడగానే ఒక్కమాయగా “హరిహరి!” అంటూ అరచిపండ్ల వర్షం రురుస్తుంది - అలాగే ఆ అమ్ములన్ని నేరుగా దాని ఎదురొమ్ముల్లోకి దూసురుపోయాయి.

నిరేక సమయంలో గ్రామంలో ఎరబడి అనేక గోవుల్ని ఎత్తుకొ పోయి, ఆ కోయల వకుసంపద నంతర్వీ, తపె వాడి కోరలతో వమిరి మ్రింగుతున్న ఆ బ్యాంబుం “కాండ్ర. కాండ్ర!” పని మోడ్రిస్తూ రూలి పోయింది.

నలువైపులా తమ దిక్కులు విగిర్చి స్వరక్షణార్థం తమ వెనుక బాగాలన్నింటిని ఒకదాటి నీర్చి, గుసగుసలాడుకుంటున్న రేళ్ళసమదాయం ఆ మోర్చింపులను దద్దిరిల్లిపోయి, తలొక త్రోవపట్టి, చెంగుచెంగున చుసంచుకున్నాయి. కోమ్ములు మెరిదిరిగిన చుప్పులు ప్రక్క ప్రక్క పొదల్లో కోమ్ములు చిరుపడ్డవల్ల, వచ్చే ప్రాణహానికి గింతాను పోతున్నాయి.

వీలనిన్నీ గుప్పునె వెట్లపై నుండి లేచిపోయి కలూరగా అరుస్తు న్నాయి.

“అదిగో మామా! తీతుకపిట్ట అరుస్తోంది కిరుకొచ్చెలా వుంది.” అన్నాడో మద్యవేయస్కుడు. అతని ముఖ లక్షణాలు యస్తే ఆ వెనుక అడిన మనస్యంలోని మాతవమ్ములొంటిని గుర్తుకొస్తాయి.

శీతూ గీతూ లేదు. తగిల్లే ఆ మొఖానికే తగుల్తుంది. ఇంకా తోకాడిస్తోంది. ఇంకో చెప్పియ్యడంలే! అన్నాడొక అరిందా వేటగాడు. అంతే. వెంటనే ఆ యువకుడు మరల నారి పెట్టకంటా లాగి 'రయి' మని వొడిచాడు-బాబం.

చెప్పితో ఇక గింజకోకుండా వచ్చిపోయింది - పులి

'మూరు గొడ్లమ తిన్న మొఖం ఒక చెప్పాడు సతీ!' అంటూ ఎగిరి గంతేసారా యువకుడు.

ఈ "అమ్మయ్య!" అంటూ నిట్టార్చింది

"చూచావా! ఈ! బాళ్ళ కలిసికట్లు! అంత పెద్ద బాబులున్నా త్వరిత! కూర్చుంటిగాయ!"

"రవి గ్రుంజని చిడిమి సామ్రాజ్యమేలే దొరలనే చూర్చిమోక్షిని పెట్టవులాక తెల్కా?"

"అబ్బ! ఎంత బైరక్యమొచ్చింది - చూ ఈ!" అంటూ గిరిగింజలు పెట్టాడు - రామం

"కింకిరి" లాడుతూ ఈ రామం వొడిలో పెడింది.

అంది 'చక్రవ' మలుపు తిరిగింది.

మబ్బులు తొలిగిన అకాశంపై మాయకుడు ఆకస్మికంగా ప్రవర్తిస్తే వరుగు పెడుతున్నట్లు, ఆ ఎడ్లు వట్టమైన ఆ అవని పుంత విగిగి, సమతలంగా వున్న ఆ నీరులాటపైకి ఎగిరి గంతేసాయి

ఆ సమతలంగావున్న నీరుతుట్టూ తిన్న మొగలిలేరుం మొగలి నుగించం గులాళిస్తోంది. చల్లని వక్షిణ వనవాలు వీస్తున్నాయి. అంది సోగుతోంది. ఎదురుగా ఆ నీరుకు వేయబడ్డ కంచెవడ్డ - ఎడ్లకు అరుగు తోంది. ఆ కంచె ప్రక్క బాటకు అందిరూతా వచ్చింది.

అందిరాని వడిగాడు రామం. "ఏమిటా గొడవ ?"

"ఏమందిరా ఈ పూరి మొకారాడు పోగాలమొగ్గి నీరుం కంచేయిందిండు, ఈ గుంటలు దిక్కునిత్తులు"

"ఇంకా మవ్వంలో మొకారాళ్ల దొడ్లవ్యాలు సోగుతున్నాయన్న మాట !"

"ఇంతేం సోగుమలేరా ? కుల్లరాడు తెలివిపిరింది !"

అని బందివాడనూగనే - ఆ దీడులో కంటెవేసిన ములాదారుని ధిక్కరించి, గేదెపై వచ్చిన పిల్లలు వాణిని దిగి, కంటె తొలగించి "ఓ ? నెగనెగవో - మా మొహాడి, బయలుదేరావ్ ?" అంటూ గేదెలను దీడు లోకి తోలి, ఆ గేదెలపై వెక్కిరిస్తూ పిల్లలతోపుల నూనుతూ ఏడిపించారు.

■ ములాదారు ఆ పిల్లలవద్ద తన వస్తువులకక్క కొరగేతెలా ముక్కు దీదరించి అలాగే నిలుచుండి పోయాడు ఇంతల్లోనే విసిరివే మన్యుల 1700 బాడి బాట్లువద్దే దఫక చెక్కుమనేలా కొట్టింది అప్పుడు వాని ముఖం చూస్తే రాత్రులు తన ఆరుపుల ద్వారా కుమితు తీసే వతులను చెడదగొట్టి పొతుడుతు తినువానికి గ్రుడ్లప్పుగించుతు చూచునే గుడ్లగూల గుత్తుకొస్తుందనుకోండి ! చూడానికి బాతు కురూపి కూడాను దోచుటకం పక్షంవల్ల రాబోలు చెడవుతుగులు దొలికేస్తే గుంటలు పక్షట్టు వుండా ముఖం ఆ ముఖాన్ని చూస్తూ మరీ వెక్కిరిస్తూ పోతున్నారా పిల్ల రాయలు

రామం తన్నయంతో అన్నాడు

"శరీ ! పెద్దన్న మనుచరిత్రలో యీ పిల్లరాయన్ని చూసే అనుకుంటాను, 'నితటబుద్ధిప దిగురుగొన్నైన జేవ' అన్నాడు "

"అదా ?" అని తృకుడి అలాటానికి తారించింది శరీ

అమె తలను కొన్నచేళ్ళతో చువ్వుతున్నాడు-రామం, సట్టమణుగు తోంది, ప్రకృతి రమణీయంగా వుంది, ఆ అమృత సదృశమైన వసంత మారుత మరుత వీరికంలలో మొగలి షూపుల గుమగుమలలో హృదయ రందిత శోభాయమాన ప్రకృతి ప్రాశంవంలో ఆ నిండు హృదయాలు తెండ్లా చూలలి చూడపీ అతల్లా పెనవేసుకుపోయాయి, ఆ తన్నయంలో వారికి లంది అగిపోయిన సంగతికూడా తెలియలేదు.

బందిబాడు, బందిదిగి, బారి మరురన్నమ్మం తంగం గామంబా అలాగే బొప్పి నిమిషాలు నిలిచిపోయాడు

పై తెంత మెరటుగా కనపడ్డా దదువు లేకపోయినా, ఆ బంది వాని తెంత సంస్కార హృదయమో గమనించారా ? విద్యాభిరుచుని విర్రవీగే సంస్కార కూమ్మర్నీ, కూలిబాక్సి చూచి ముఖం రిద్దించుతునే

ద్విపాక పశువుల్ని అనేకమందిని రోజూ చూస్తున్న పీఠానికి పెద్దలకు సంస్కారం గురించి వేరే చెప్పనక్కర లేదనుకుంటాను.

పాపం ! అలాగే నిలబడ్డ బందిబాడు—ఇక చీకటి పడిపోవడం గమనించి —

"చిగిందిరా ? యాత్రమంతో కోసుకులో రోడ్డు తగుల్తది ఆ వెంటనే పోతిరా—కృష్ణదేవు పేటరా !" అన్నాడు.

"ఓ" అంటూ తప్పుయల్వాల్సింది కోలుకున్నాయో మరువ జీవులు.

"అబ్బా ! చాలా చీకటిపడిపోయిందే — ఇప్పు వెళుపో, బం!" అంది తా సభయంలో శిశు.

"ఏమందిరా, కోసుకులో తగుల్తది కృష్ణదేవు పేట ఈ మాస్టా కక్కయింతుకదా, మరి నేనొల్లతను."

"అలాగే" అంటూ, ఒక రూపాయి తీసి —

"ఏదో—" అనబోయాడు రామం !

బందిబానికి కోపం వచ్చింది.

"ఇదేంటిరా ! నేరకపోయి కత్తిని—బంగి "

శిశు అడ్డం కేసుకోలేకపోయింది— "ఏదో మీపలా నీలాలగి పేదోళ్ళమే మరి " అని ఏదో అనబోతోంది ప్రారేయంగా.

"చక్క" మని అందుకున్నాడు బందిబా—

"ఇదేంటిరా ! దుడ్డువెచ్చుకుంటూ మా మున్నెం ఇంటావంటూ, పిసి!"

శిశు అశ్రుర్యపోయి, విట్టుల్ని— "అబ్బా ! ఎంత పులకరిం !" "

"అవును శిశు ! నే చెప్పలేదా— ఇవ్వడమేగాని , పుట్టుకోవడం, తెలివీ కోయలకని "

బందిబాకి కోపం యింలా అగలేదు

"నేను తొలుతే చెప్తేనే — దుడ్డుద్రవి, నాలుగోక్కినీ, అబ్బి మాడం దా !"

రామం శిశులు తెల్లలోయారా చూచుకు .

"అవునవును ! నీ యింకా చీర్పుకోలేదు "

"ఇంకెళ్ళింది దా ! బ్రొడ్డు కుండిపోవది !" అని బంది బానికి

గానే "అలాగే" అని తల మాత్రం వూపి రామం కొయ్యలా నిలబడి పోయాడు. 44 రామం యజ్ఞంపైని, యజ్ఞకమాన్చి బొమ్మైపోయింది.

అందిని తోలుతుంటూ పోతూ ఆ మన్యం మావవడు వారిని హెచ్చరించారు

"తృదం వా ! అరవైం !"

అంది కనుచూపు దూరం చాచివరకూ, వారిరువురూ అలాగే నిలబడి పోయారు

4

నిశాంగవ అవులించింది. నల్లటి ఊరులు పరచి, గుర్రులెరుకూ నిద్రపాతోంది దీరారణ్యం. దీకరాకృతి చరించిన కదిక దీకటి, చాచికి తోడు దీరావహం కలిగించే అదవి మృగాల అరుపులు, మిణుగురు పురుగుల తిరకిరలు వారిరువురూ, గుంటె అరచేత పట్టుకొని నడుస్తున్నారు

మణుమలారి "తెప్పు"మంది 45.

రామం చటుట్టి న పట్టుకొని పైకి లాగేడు. అ 3 కొండశిఖరం. క్రిందికి చూస్తే ౬ పెద్ద అగాధం. -- ఈ కొండవణుకు విశ్వబొమ్మలున్న యింకో కొండ-క్రింద పొరుతున్న పెరియేటి తరంగాలకు 3 సుతుపోయి అంతస్తులు తీర్చిన భవంతిలా వుంది.

46 భయంతో కంపిస్తూంది కంపనంతోనే అంది. "వచంకివెనక్కి." బైక్కంగా అన్నాడు-రామం--"తాడు! ముందుకే."

అలా అంటున్నప్పుడు అతడ్ని ఇవతల కొండశిఖరం పైనుండి చూస్తే ఆ మిణుమిణుకుమంటూ, అక్కడక్కడ ప్రకాశిస్తున్న శవ్వత రాంతిలో -- రామం ౬ సుహా మావవడిలా వ్రేళ్ళుదీచి అయిదున్న కర్మ పీరునిలా కనబడుతున్నాడు.

రామం అన్న మాటకు మరి హావరిపోయింది-47 !

"అమ్మబాబోయ్! ఇక నా అడుగులు ముందుకు వడన్ ?"

"నే నిందివద్ద చెప్పలేమా ? తాడు ! -- పివీకలో నాకు భయ

మేమిటన్నావ ? 44 ! తొలిసారిగా నా జీవితంలో వెనక్కి అడుగు వేయిస్తావా ? అంటూ ప్రారేయంగా అమెవంక చూడారు

44 కొరకడలే - "ఎందుకంటే ! యీ కారువీరణి, కాండవివ ?"

"కారువీరణివా, కారకవైనా, కార్యవాది ముందులే పోవాలి 45 !"

"హిహా !" మూలబడింది—46.

"ఇదేమి లేంక పరిణితనం—కారక శ్రీ" అని పీకమకావట్టు. కాదు, పురాణ కాలంనాడే మా అదోళ్ళు పిరోవితంగా పోరాడారు. షరరా నుడుడనే రాక్షసునిలో పోట్లాడి కృష్ణుడు చదిపారే, కనుపు నందిందింది మా నక్క.

కర్త—కన్ను వెంటబడిన యాచివసేనలో పోరాడుతుంటే, కళసారధ్యం లేసింది— మా నుకద్రమ్మ

దాక్షిణ్య కాలంలో మూడూ కారకావనిలో ఏకచ్ఛతాధిగత్యంగా తెలుగునాడును పోలించిన ఏకలాటి మా దుద్రమ్మ

అరుణిక కాలంలో - బ్రిటిషువాళ్ళపై తొలిసారిగా వ్యూహం తింది- మా యాన్చి లక్ష్మి !

ఇలా ఎందరో పున్నారు, అయినా కారకవి, కళిత వీరణి మూలలా, 44ని లేవనెత్తడానికి రామం వొంగాడు ఆ రెండు వొంగల ముక్క అగాధంలో అకవికో దీపశిఖ రప్పించింది.

"చూడు 44! ఏదో కాంతి కనబడుతోంది ఏది. నెమ్మదిగా కింద తిగుదాం." అంటూ 44ని లేవనెత్తి, నడుంబట్టి పెల్లగా రెండు వలెలు దించాడు.

మరల దట్టమైన పొదలు. భయంకర ద్వీపాలు 44 గుండు గుచ్చి ముంది. రామం 44ని నందితుడు లాక్కుని నెమ్మదిగా కొండదించుకున్నాడు. ముందు మరీ నన్నగా కనబడ్డ దీపశిఖ కాస్త పెద్దబెంది.

44 మరీ భయపడి కోరిపిల్లలా, రామంకు చుట్టుకుపోయింది. 44 ఐరువును మూడూ మోస్తూ రామం కాస్త క్రిందకు దిగిగలిగాడు. తీరాహస్తే ఆ వెలురురులో ఆ రెండు కొండల దిగువ నమకం ప్రదేశంపై రెండు నిటారైన మద్దిచెట్లు కనపడ్డాయి. నెమ్మదిగా కాస్త క్రిందికి దిగారు. రూసారి 44 వెలురురులో ఏదో తెల్లగా, స్పటికంలా కనబడుతోంది.

ఈని అదిమి వట్టుకొని ఇంకో తెండు పలుకులు ఎలాగో జారాడు. ఆ స్వరీకంలా తెల్లగా వున్నది సహారీలా కనబడింది. అతని ముఖం జేవుడిందింది చిరుహాసం మెరిసింది. తెంటనే ఈని తట్టే— "ఈ! ఇదిగో సహారీ."

"సహారీ! అయితే ఇది స్మృతానమస్సమాట." హాదలింది-ఈ. ఆమె ముఖంలో ముచ్చెమటలు పోయాయి.

ఏదో అవ్యక్త కంఠధ్వని వివరించింది—

"హూ! స్మృతానం. ఎంతటి మాడ్తలు వీరు. ఇచ్చటనే గదా, ఎందరినో పేదల గుండెలు, కని కుమారుల నన్నని కలలు, గాయకుల కమ్మని గొంతులు, నర్తకుల సుకుమార చరణాలు కాళ్ళకంఠా మూగ పోయాయ్ ఎందరెందరి వీరుల రక్తంతో ఈ స్మృతానం వునీకమైందో తెలుసో! ఎందరు ఎన్ని పుటలు రాసినా తరగని అదృశ్యాలూ లేని స్వర్ణ చరిత్ర గని స్మృతానం."

రామంలో సంతోషరాంతులు వెల్లివిరియాయి. ఈ కంఠన దీప్త మైంది— "బ్రతికుంటే జలుపోకయినా తినోచ్చు వదండి పోదాం "

"ఎంత బేంపు ఈ! నిజంగా ఇదే స్మృతానమైతే, యీ పొరిమేరల్లోనే ఏదో వల్లె వుండితీరాలి. మనం త్రోవ రప్పించుంటే" అంటూ ముందుకు నడిపించాడు

అవేదనతో అడుగందిపోయి పుడుకులువడి, వలలు పొంగిన ముఖంలో ఓ వృద్ధుడు కటక్కున బాళ్ళ తెరుచునది "ఎవరు మీరు" అని గంభీరంగా హుంకరించాడు.

ఏమనారో రామంకు బోధపడలే ఏదో అనాలని వెంటనే అనే కాదు— "నే నాంధ్రుడ్ని!"

"అల్లుడుదా - పాంతుటా! అయితే చెప్ప! ముప్పుయిమాడేంళ్ల క్రిత మిక్కడిం అరిగిందో?"

రామంలో ఉత్కంఠ పెరిగింది. కాని ఆ వృద్ధుడెవరో, ఎందు కంత అనేకంలో, అలా అడుగుతున్నాడో అర్థం కాలేదు. కాని తర్కానికి దిగితం ప్రయోజనం లేదనుకొని.

"తెరిచు?" అంటూ వొప్పేసుకున్నాడు.

ఆ మాటలకు ఆ వృద్ధునిలో ఆవేశం పొంగి అంచుల్ని కూడా కోసే
సింది. అతని ముఖంలోని ముడుతల్ని చిట్టి అతనికి తక్కువ పెండ్లు చాలే
వుంటాయి.

"తెరిచూ? ప్రతి అంధుడి హృదయ గర్భంలో రేయిపట్టి దేవుడూ
వుండాలిగా? అనాడు తెలుగు తారాపథంలో తళతళ మెరిసిన ఓ తార
రాలిపోయింది. వెన్నెల తెలుగులు వెదకట్టిన పున్నమబంధుల్నో పాము
చింగేసింది. మా మన్యం కలి తెగిపోయిందీరా? " అంటూ శక్తి
పుడిగిన ఆ వృద్ధుడు వుచ్చెగంతో తూలిపోయాడు. ఆ తూలంతో అతని
తేలికద్ర విరిగిపోయింది. తటాలున ప్రక్కనున్న సమాధిపై పడ్డాడు.
తెప్ప తగలకుండా రామం పట్టుకున్నాడు. తానై గుంటె నివ్వరక రెండిన
కలి అడిగింది...

"ఎవరికోసం తాతా?"

"ఎవరికోసమా? పంకజబ్యాంతు విసర్జించి హంసకూలితా తల్పాన్ని
త్యజించి, పర్చిపిళ్ళవే త్రాగి, కళినరాళ్ళవే శయనించి, ఒకనాటి
మన్యంలో మహావిప్లవాన్ని రగిల్చి తెలుగుజాతి యశోభాంతులను వేం
నాలుగు చెరగులా పాకించిన మహనీయమూర్తి కోసం! తానినగా తర్చి
వీరునిగా పుట్టించని సందేశ చిత్రిన కూరుని కోసం! " అంటూ
"రాజా!" సమాధిపై పడిపోయాడు.

రామంకు అతడోయినకీర్తం ఎదురయి నట్లయింది. వెంటనే అడి
గాడు— "ఒరే ఈ సమాధి నీతారామరాజుదా! తాతా!"

పాపం వృద్ధునిలో ఆవేశం ఆవేదనలోకి మారిపోయింది. హాళతి
కర్పూరంలా హరించిపోతున్న కంకర్షనితో,

"రాజా మామూలురాజా కాదురా! మా మన్యానికి కిరీటంలేని
ఉక్రవర్తి కన్నీటిద్రిన మన్యంకోసం తన కహోన్వరక్షం రిందించిన
అవతారమూర్తి నాయదా! బ్రిటిషు కవచ కళట సాయుధ బలాంశ కళ్ళ
మొందు తెలుగు కర్త యుగిచిందిన మొనగాడు నాయదా—సామాన్యుడా!
వా రాజా!" అంటూ ఆవేదనలో అడుగులు తేలిపోయి, తూలి, ఏడుస్తూ
"అసలు ఆ ప్రి ట్" "

రామం హృదయం ద్రవించింది.

"తాతా! రప్పగుంకని ద్రిదివు ప్నామాజ్ఞానాళంలో పట్టవగలే దుక్కలు మొలపించి తెలుగుజాతికి అందఅందాంతర భాగి వార్తించిపెట్టి వీరమరణం చెందిన ఓ మహావీరుని గురించిత విచారమెందుకు?"

"విచారం కాదురా! మృదయశ్శత, అనులు శీవితవు దుంతుల తీపివై న భవియాదని మామాగు మీపాల పాతికేండ్ల పనిబాలుని ద్రితహింస చేసి, యిదిగో, యక్కడే ఆ తెల్లకిరాకతులు చెల్లెళ్ళుట్టి తాల్పేళారురా!" అంటూ తన మృదను అవుకోలేక, అనుకోకుండానే అతని చేతిలోనున్న నదిగిన మన్నును క్రింద రాల్చాడు.

రామం విలపించాడు- "ఎంత దారుణం?" అని శశి ఆ మృత్తుని బాదను వినలేకపోయింది. కనుకొలుకుల నిలిచిన తావృహారములు అమె మనులుగలపై నుండి దొర్లాయి. జారిగా అడిగింది

"తాతా! యింతగా తపించిపోతున్న నీవెవరన?"

అవును నిజమే, "ఎవరో?" ఎంతటి ప్రాగభ్రమైతి రాజాపట్ల అయనకున్నదో! లేకపోతే రాజా భనిపోయిన, ముప్పుయిమూడిండ్ల పిమ్మిది కూడా అట్లా "రాజా! రాజా!" అని పలవరించగల అల్లుడుదేదీ? అటువంటి మహానుభావుల క్యాగాల ఫలితంగా వృద్ధునిందిన "మహాల్మర" పోలిస్తున్న బాయకు రెప్పురైదా రాజా పేరును స్మరించారా! లేదు. దారం దరికన్నా అతీతమైన మానవుడా మృత్తుడు—కన్నీటిగాళను చెప్పకం మొదలెట్టాడు

"నేనా? నా పేరు—శింగన్నదొర. రాజా పితూరీలో వేగుల బానిగా పనిచేళా నన్నా తెల్లీళ్ళు మట్టుకొని ద్రితహింసల పొల్లేళారు. నేను దొంగలేదు అందుకని శీవిథాంతర వైదు నిధించి జైలుకు వంపి వేళారు. వదమూడిండ్లు గడిచాక నేను మళ్ళీ అయటికొచ్చాక తెలిసింది—రాజా, పరాయా, గుంటం—అంతా హతమై పోయావని! అప్పుడినుండి నా బ్రతుకీ సమాధిపడ్డే ఇలా ఇక్కడే ఏయేస్తూ, నా రాజాను స్మరించు తుంటూ, గుండె బరువు తగ్గిండుతుంటూ . "

శింగన్న ప్రాదురుభవోయి, గుండె అరచేతుల్లోకి తెచ్చుతుంటూ తనకు తెలియకుండానే ఆ మూలకు వెళ్ళిపోయాడు. రామం యిప్పుడు తనలో లేదు, ద్రివ అదీని వేళంలో వుండి అడిగాడు.

"లాలా! ఆ భరిత వాడు చెప్పాడా? ఏ వేదో కాస్త చెబితేనే నోళ్ళు జల్లుమంటోందే? వేదవెత్తురు ఉరకలు వేస్తోందే, ఏది లాలా చెప్పా?"

శరీరుడా వంత పలికింది "చెప్పు లాలా!" అని.

శింగన్న ఒక్కసారిగా వెనుదిరిగి వారయ్యరి ముఖాల్లోకి దీక్షంగా కనుబొమ్మల పైనుంచి చూచిగా చూస్తూ ..

"చెప్పి ప్రయోజన మేంటి నాయనా? నాయనైన నిష్ఠాపూర్తి మరల ప్రత్యక్షమౌతావా? చెప్పితిన్న మా గాయాలు మరల మానుతాయో? అడుగంటిపోయిన ఆశయా, ఆశోకయా, మరల దిగురిస్తాయా? నా లాలా పేరును నిలబెట్టి మరలవలెనా త్యాగం చేస్తారా" అని లాలా దగ్గమైన గడ్డద కంఠంతో అడిగాడు.

"తప్పకుండా" అంటూ రామం శింగన్న చేతిలో చెయ్యిపెడు. అతని నర నరం నుండి విద్యుత్ ప్రసారంలా ప్రసవించిన నెత్తురంతా పొంగి వుంది ఆ పుడ్రేత పూరితమైన హస్తం ఎప్పుడైతే శింగన్న చేతిలో పడిందో, శింగన్న కళ్ళమైపోయింది మాటలు అర్థంలాని మానవు డంటాడు గాని, అవేకం, అవేదన అర్థంలాని వాడెవ డంటాడు? అయినా రామం పుడ్రేకంతో వేరెక్కి శింగన్న హస్తాన్ని దిగింది అన్నాడు.--

"ఇదిగో! ముక్కోటి అండ్లల వెన్ను తరిది విద్ర మెక్కలు పుతా! కవిగా నా కలంలోంచి రక్తం రిందించి, తెలుగువాతి నీకళాని నడిపించిన రాజా పేరును దేశదేశాల కండుకర్కాప మోగించేట్లు చేస్తా! గతాన్ని మరచే దానికి భవిష్యత్తు లేదని రాటులా! ఇది నా శపథం. ఇది చెప్పు లాలా!" అంటూ, ఒక్కసారిగా పల్లుదిరిన పుడ్రేకం గూడురగ్గిని గుండెతో శింగన్నను కొగిరించుకున్నాడు

ఆ శపథానికి శింగన్న మేను పులకరించింది హృదయం మిట్టాడు తున్నది

"తప్పకుండా చెబుతా నాయనా! చెప్పి నా గుండె బయట తగ్గించు డంటా. నా కండ్లతో వినిరిపోయిన కప్పిటి మడుగుల నొలకబోస్తా. ఇర నే వెంటో తాంల ప్రతకమ ప్రతికినంతకాలం, నా లాలా పేరును ఆనోటా ఆనోటా వివేకాగ్యమైనా కలుగుతుంది. మరొక్కసారి ఆ పాపన భరితమ

పారాయణ చేసుకున్నావా తరిస్తాను .. " అంటూ ఆ సమాధి పీఠమై
చితికిల బద్దాడు—కింగన్న.

రామం, శశిలు సర్వం మరచిపోయి, వారంతరం వారే అలా
కింగన్న ఎదుట కూర్చుండి పోయాడు.

కింగన్న చెప్పసాగాడు—

"ఈపు పుట్టగానే పరిమళిస్తుంది. పూర్ణకల్పడుడు . వేదికి
అరవై ఏండ్ల క్రితం జాతర తేజాపిటి రణ శైత్రమైన విరాజితిల్లా
"పొందండి"లో ఒక పుణ్యపురుషుని యింట ఉన్న మందాడు అదిగో
మాడు గూయనా."

అంటూ వారిరువుర్ని కింగన్న తన దివ్యపదంలోకి ఇట్టే అలా
తీసుకుపోయాడు. భద్రపంలో దృశ్యాన్ని చూపుతున్నాడు ఆ దృశ్యాల్లోకి
వారిని తీసుకెళుతున్నాడు.

ఏమో వారిరువుర్ని, ఆ స్వర్గడు ఏ యే పుణ్యనదుల్లో స్నానం
చేయిస్తాడో, ఏ యే పర్వత పంక్తుల వెక్కిరిస్తాడో, ఏ యే గడవలను మెట్టి
స్తాడో, యే యే హునుహుదయ గహ్వరాల్లోకి లాక్కెడలాడో? చూడాలి.

రామం శశిలు మాత్రం ఇప్పుడా కింగన్న చేతిలో మౌనముగ్ధులై
పోయాడు మరో లోకం వైపు—కింగన్న చెప్పేతున్న విష్ణులోకం వైపు
పరకాయ ప్రవేశమున్న విభ్రమార్కుడు మరో లోందిలోకి కరిర మొదిలి
పూర్ణ హృదయంతో ఎగసిపోయివట్టు—ఎగసిపోతున్నాడు.

5

అది విరాజితిల్లా "పొందండి" గ్రామం మువ్వటి గొలుపుతున్న
ఆ పూరిలో నొక మూల పచ్చని వంటి బొలాలలో, తొంగిచూస్తూ వున్న
గృహముది సింహాచార్యం తలుపులు తెరచి వున్నాయి. వచ్చేపోయే
వాళ్ళలో తొంహాలుగా వుంటా గృహం.

బయట అడుగుపై అలా వచ్చే పోయేవారిని అరుగుగా చూస్తూ
ఉ నడివయస్కుడు అటో, ఇటూ కంగారుగా తిరుగుతున్నాడు.

కింగన్న తెలుసుకున్నాడు—

"అయినే — మన రామరాజు తండ్రి — వెంకటరామరాజు. వారి వంశీకులది వశ్యమే గోదావరి జిల్లాలోని విరిసిన మొగలిలేతులను కలపుకు తెచ్చే ముడ్డుపేలైన మోగల్లు. ఆ వా రాయవ చేయి దిరిగిన చిత్రరామకు. నుంచె పట్టిలే తలవెల్లరుకకు నూరా విక్రమ రావణ్యాన్ని లేగం దిట్ట. పాపం! అయినకు విడ్డలు లేరు. ఆ కొరతను పూడ్చుకోటావితై, అతని అడుగులు అక్కర పెండుతున్నాయి—యారు నాయనా!"

అప్పుడు! "అవుత్రస్య గతిర్నాస్తి" అనే సూత్రంతో విపరీత నమ్మకం ఆయనకి

పుత్రులు లేకపోలే గతులు లేకపోవడమేనాదు, అటువంటి వానిది అనందమే లేదు. ఆ కొంపకు కళలేదు అలానానికీ నూర్చుకెంత వెలుగో కొంపకు పుత్రుడంత వెలుగు పుత్రుడులేని కొరత మగవానికైతే వృథా వ్యూహం! తెలుస్తుంది. అదలానికైతే విశ్వమూ తెలుస్తుంది — మరి తన బిడ్డకాంక్ష రానిది వీ ఏదిలో పొరబోస్తుంది!

ఆ తండ్రి అక్కరకు తగ్గట్టుగా లోపలినుండి

"శేర్! శేర్!" మని ద్వని విసవచ్చింది. అది అప్పుడే పుట్టిన విడ్డ మంగళవాదకం.

ఓ దాది రిప్పునొర్చి — "మగపిల్లవాడు వాలా!" అంది.

వెంకట రామరాజు సంతోషంతో పుట్టిరి విడ్కిరై "వాడే పులిపిల్ల!" అంటూ జేబులోని ఒకనాణెం వాని చేతిలోపెట్టి, లోనికి పరిగెత్తాడు.

అంతా తప్పుకున్నారు. ఓ అవ్వమాత్రం వక్కనుంది. ఏడ్చిన విడ్డకు, వక్కలో తగ్గి రామ్ము అందిందింది. వెంకట రామరాజు తలోక్తి విసిరాడు!

"ఏడ్చిరానా! నా విడ్డ పొలకోసం మేల్పా దనుకున్నావా?"

వక్కనున్న అవ్వ అంది — "మరిండు లేదుప్రత్యా!"

"వాడు! వాడు! నా విడ్డ ఏడ్చింది - పొలకోసంనాడు? అగారంలోని అనాకుం వారలు యిది ఏదాడు. వరకల్లకమైన చేకపటం కనుది ఏదాడు. . . . ." అంటూ వెంకట రామరాజు పుర్రేకతరంగ దోరికట్లో పూగిపోయాడు.

అలా రోగిని చూచి, ఏదైన దిద్దుతున్నారా? వదనమవుతున్నా అమ్మతాన్ని అంగుడిలో పోస్తే పడుతుందో? చందమామను కిందికి దిద్ది కళ్ళముందు పెడితే ఏదవడం చూశావా? అ కండ్లకే తెలియాలి.

వాని అవ్వమాత్రం గమ్మన అనేసింది—

“ఏమో నాయో! పిల్లవాని లోదొడల్లో వుట్టు ముచ్చుంది— ప్రాణానికే ప్రమాదం!”

అ మాటకు కంగారుపడ్డ తల్లి—

“నానా!” అంటూ దిద్దను గుండెంకడుముకుంది.

“ప్రాణానికే ప్రమాదమో, ప్రాణాన్నే ఇయస్తావో చూపిస్తా!”

అవ్వ అక్కర్లేపోయింది, తల్లి నారాయణమ్మ తర్త వెంకట రామ రాజు వంక తేరి చూచి,

“అవును, దీనిద్దరంటే అయన వెంకట ప్రేమ!”

మూడు మాసాలు గడచగానే వెంకట రామరాజు దిద్దన్న రాజు మహేంద్రవరం తీసుకొచ్చాడు. అక్కడాయన పోలో స్టూడియో పెట్టాడు. రాజు మహేంద్రవరంలో తవితాన్ని గయవుతూ అతడు చొందుతున్న అనందానికి అంటులేడు.

ఎందుకంటారా? రాజు మహేంద్రవరం అరిత కళంకు వుడ్డిసిల్లు. ఉత్సాహం సారస్వత స్పృహ కేంద్రం.

అక్కడే ఒకవారు అదికని నన్నయభట్టు వున్నదిలే లేవున స్నానమాడి, మొట్టమొదటిసారిగా కితారణ్యములో వున్న తెలుగు సాళ న్యతాన్ని చూపులేఖలు దిద్దడానికి పంచమ వేదమైన మహాభారత రచనకు తాళవడంపై వనువు పెట్టి, గంటాన్ని చేబట్టి శ్రీకారం చుట్టాడు.

అక్కడే నక్షత్ర వాణి అని ప్రసిద్ధిచెందిన కోటిలింగాల శైల ముంది. నిత్యం కోటిలింగేశ్వరుని పదపద్మమల స్పృహనూ గోదావరి జలాలు వునీత మవుతుంటాయి.

అక్కడనే తువ్వపట్టిన హిందూ సవాతన తర్వాలపై మూడనమ్మ వాలపై యుద్ధం ప్రకటించి తిరుగబడ్డ పీఠేశలింగం అమ్మిండాడు.

వరదావారి కుండె, రంగురంగుల వాంటుల మడుకొని దిక్రలేఖ నంలో కొత్తపుంకలు త్రొక్కి పొలం చుట్కికై పోయిన తన ప్రియుని

రాకై పూరిగదిలో ఎదురుచూస్తున్న పల్లెపడుచు కనుసన్నలకు, రాకుమా
రుడైన తన ప్రేమికుని రాకకు అంతఃపురంలో ఎదురుచూస్తున్న రాకు
మారి కనుసన్నలకూ బేదంలేదని విరూపింపిన కళారంగమిదే.

ఏలు తప్పి, వగం తప్పి, రిక్త వర్షివల్ల పరుగెత్తి, పంట
చొరాలను, గ్రామాలను పడుపుల్ని ముంచెత్తి తన గర్భంలో కలిపి
వేసుకుంటూ, ఏ ఏరికాయేడు మాతన పడకలతో, రకరకాల పీకరావతారాల
ను చాల్చి గోదావరిని చెప్పలేకల్లో మనుయకువేంక ఢిదికి తీసుకువర్షివ
తోరి అనకట్ట యిక్కడే వుంది

ఇలాంటి వెన్నెన్నో ప్రత్యేకతలు వెంకట రామరాజు రాజ
మహేంద్రవరంలో తీవ్రవయాత్ర సాగించడానికి అనంతభూత మయ్యాయ్
అలా యేదేండ్లు గడిచాయి

శింగన్న వెలుతున్నాడు

"నాయనా! ఆ దిన్నారి నిర్ణయ దినదిన ప్రవర్ధిల్లి ఏకవ ఏదిలో
ప్రవేశించాడు. బాక్సుద్రిగం మాటలో సత్యం దృఢీకృతంబూడు. పెద్దలు,
సత్యమే అయిస్తే ఆ తల్లికి మాట అయిందాలి. చూడు నాయనా!
ఒక రోజు—"

6

తల్లి నారాయణమ్మ నిర్ణయ ప్రక్కనే కూర్చుని తడుపు వెలుతోంది.
ఆ వెలుతున్న గదిలో ఏ గోత్రపై చూచినా తృపుడు, ప్రహ్లాదుడూ, బ్రహ్మ
నాయుడూ, బాలచంద్రుడూ, అర్జునకృష్ణ, రాకతీయ రుద్రమలాంటి
పితర్భాగ్ని వెలుగుతనాన్ని ప్రబోధించే దివాలే వున్నాయి.

తల్లి కి లెక్క వెలుతోంది—

"చూడు నాయనా! ఒక పాపులారు ఒక మందునీసా రూపాయ
చొప్పున పన్నెండు కొన్నాడు. తిరిగి ఒక్కొక్కరే, రెండు రూపాయల
చొప్పున పన్నెండూ అమ్మకాడు. ఆ పాపులారికి లాభమెంత?

మన రాజాదంతా తల్లికి తప్పదు. మూర్ఖుడి లెక్కలంటి మహా
మేండు! కొంటిగా ప్రశ్నించాడు—"అదేం మంది?"

"వెదవ కొండెవ్రానా నువ్వునూ, యే మందరే నే?"

"అందులోనే వుండమ్మ-రెక్క చెప్ప!"

తల్లి కాస్త విడుగ్గా "ఏదో ప్రాణాన్ని నింబెట్టే మందనుకో?"

విత్తడు లేచి— "వెప్పమంటావా?"

"కూర్చావీ చెప్పరా?"

"కూర్చావీ చెప్పేది-కాదమ్మా! వన్నెండు నీపొంతి వన్నెండు నెలలు వైదు!" అంటూ తప్పట్లు తరచడం మొదలెట్టాడు.

తల్లి విత్తరవోయి చూస్తూ, వెదిరించింది!

"ఇదా నీవు నేర్చుకుంటాన్న రెక్కలు?"

ఇంకలో వెంకటరామరాజు ప్రక్కగది లోంచి—

"సెబాష్! నాయనా!" అంటూ విత్తడి పిలువ రట్టాడు.

"హీ కండ్రి కొడుకుల వరస బాగుంది" అంటూ బుగ్గపై చేయి వేసుకొని విత్తూరంగా నిలబడింది-నారాయణమ్మ.

"కాదు మరి! ప్రాణాన్ని నింబెట్టే మందు, అంత లాభానికమ్మితే, లేకలే కానీలేని పేదరాళ్ళు ఏంకావాలి? అందుకే ప్రాణాపాయంతో నున్న పేదరాన్నీ ఏడిపించే దురాశాపరుడైన పాపుకారికి వైదు!"

"బాగుంది - హీ వ్యాఖ్యానం. ఇలాగే నేర్చుండి! హీడు బాగువడ కాదు," అంటూ మూతి త్రిప్పకొని అమె వంటింట్లోకి వెళ్ళబోయింది వెంకటరామరాజు అమె చేయిపట్టి నిలిపి—

"ఇదిగో! చూడు! కాచి విద్య నీకప్పుడే చూపిస్తా," అంటూ విత్తవంక చూచి "చూడు నాయనా! దువ తెలుగుజాతి గొప్పతనం ఎందులో వుంది?"

"కాలిలో!" అని విత్తడు గోతపై బొమ్మెత్తి చూపాడు.

"సెబాష్, నాయనా!" అంటూ కొడుకును ముద్దాడి ఎత్తుకున్నాడు.

ఆ బావ నారాయణమ్మకు అర్థంకాలేదు. పైకురెంగు బొడ్డులో దోపుకుంటూ, మరల వెళ్ళబోతుండగా—

"చూడు! ఆ బాంకర్లుకుడు-బాల్కనీలోనే కత్తి యుగిసింది పోరాడ గలిగిన తెలుగువిత్త! ఇదిగో! అమె దుండమ్మ! తెలుగుదేశానికి ఏకైక రాణిగా, ముప్పయ్యేండ్లకు పైగా పాలించి, తెలుగుజాతి వైక్యపరచగలిగిన

చొరసాని, నిజంగా మనరాజా చెప్పినట్లు మనజాతి గొప్పకు వారకులు పిత్ర"

"ఏమిటో, మీరు వీనికి దేశభక్తే మారిపోతున్నారు!"

"అ! వాళ్ళకున్నావా? తల్లి పాంథంటే శ్రేష్ఠం - దేశభక్తే!"

"ఏలో తయారు చేయండి వీరునిగా!" అంటూ వెళ్ళిపోయిందామె.

మరి ఆమె శేం తెచ్చు? వెంకట రామరాజా తర్ఫీదు? అందరి తండ్రులలాగు కాదు ఆయన. విద్వత్ని ప్రేమిస్తాడు-అందరికంటే మనంగా! విద్వత్ని అదుపు చేస్తాడు - అందరికంటే మిన్నగా!

కాని— కొందరు తమకున్న ప్రేమంతా వాంకటోనుకుంటూ పిల్ల వాడు లే సే వెయ్యవసుండ్ని అందిన సమర్థుడూ పెద్దయ్యసరికి పొగరుమోతుగా తయారు చేస్తారు

మరి కొందరు-పిల్లవాడి అదుపులో పెట్టకపోతే పొగరుమోతుగా తయారౌతాడని, ఆ పిల్లవాడు లేసే అదర్శప్రాయమైన సాహసకృత్యాల వన్నిందిన అణగదొక్కి చూపనమంచూకంటా తయారుచేస్తారు

"మనకు వదుపు అచ్చిరాయ!" అని పిల్లవాడి దిన్నతనం నుంచే తంకచేర్చి, కడకు అవివరిపరుడిగా కలలు కొట్టుకు బ్రతికే బొంగగా తయారుచేసే వదువులేని సూర్యపు కలిదండ్రులూ ఉన్నారు

వదువొచ్చిన మూర్ఖ తలిదండ్రులూ ఉన్నారు - వారికి విద్వత్ని వేగంగా తడివింటేసి, రాజ్యా వేరిల్లామనీ, ఇంకా ఏవేవో కోర్కెలు

కాని ఆ విద్వది బుర్ర దిన్నది - ఆ దిన్న కానిలో ఇచ్చి నిషయా లేలా వదలాయి. కుర్ర వాడికి పిచ్చెక్కి పోతుంది మరునాడు ద్విపాఠ్యం లేదా సూరిలో వేరిపోయిన కవం.

ఇదీ పిల్లల యెడల లోకంలో తలిదండ్రుల ప్రవర్తన. అందుకే పిల్లలు చెడిపోతున్నారు. తండ్రి పిల్లవాని మనస్సు నన్నలాటి మొక్కనీ, ఆ మొక్కను అరులు ఎంత వక్కుగా చూస్తే అంత విస్తారంగా ఆ నన్న వాటాలు పూస్తాయనీ అర్థం చేసుకో గలిగివవాడు మన రాజా తండ్రి వెంకట రామరాజా.

అందుకే - ఆ లెక్కలైన వెంటనే - "వద వాయనా! గోదావరి గట్టుకు వీలారు వెడదాం!" అంటూ విద్వత్ని బాహ్యకిరి నీడుకువెళ్ళాడు.

గోదావరిగట్టు కొచ్చారు — తండ్రి గొడుగులా.

ప్రచండ భావంతో లేచిరిల్లిన భానుడు కూడా ఏగ్రాంతి కోసం పడమటి కొండల్లోకి దిగుతున్నాడు ఆ లేచిన్నాడు ఎర్రబారిన పడమటి పీఠం నుంచును పూదోటలా వుండి వాచోళ్ళి కరుదెంచిన జనంపై ఆ సందే భాయలు పడి దివ్యత్వం పొందిన దేవగణంలా కనబడుతున్నారు.

అదే గట్టున జవనమ్మర్చాన్ని లక్ష్యం చేయకుండా, ఓ సీమదొర పొగరుమోతుకనంగా ఎత్తైన గుర్రంపై స్వారి చేసుకుంటూ "బకటా" వచ్చేస్తున్నాడు. శ్రోవకోసం మధ్య మధ్య విరంతుకంగా హంటరు యుగి పిస్తున్నాడు. జవన తిబాతికలై చెదిరిపోతున్నారు ఆ ప్రక్కనే వున్న మనరాజా "కెవ్వున" కేకేసి, వెనక్కు తూరి వెదురుతూ, ఆ పొరున్న దొరకు దణ్ణం పెట్టాడు

వెంటనే వెంపపై వెళ్ళున కగిరించి—

"వెరదా! తెలుగువాడివై వుండి తెల్లచారి పొగరుమోతుకనానికి చేయిత్తి నమస్కారం చేస్తావా?" అంటూ తండ్రి కొట్లాడు

దిడ్డుకు వెప్పుమన్నాడు.

"బ్రాగ్నత్! ఇంకెప్పుడూ అలా దణ్ణం పెట్టకు. మనది ముక్కోటి రకలాట పీట నవరసాలు గ్రావ్యంగా గాసం చేయగల గొంతు మనది. అటవెంటి మన జాతి గొంతును నులుచుతున్న కసాయివాతి — అది గుత్తుంచుకో!"

ఆ హితోత్తితో దిడ్డుకి వెంటపెట్టుకొని యింటికి జయలుదేరాడు.

అయితే మనరాజా రావోజా, నీర్హార్థుడు బుద్ధుడైన రోజా.

స్వభావంలోనే మూర్ఖు వచ్చేసింది. అన్యాయాన్ని ధిక్కరించగల సాహసం, అపాయాన్ని అధిగమించగల ఉపాయాలూ ఆ మనిగంటెతో కంటి పరచుకున్నాడు.

ఒక రోజున బడిపిల్లలంతా యాత్రకు వెళ్ళాడు. ఒకడు నీట మునిగి పోయాడు. ఆ వంశం రాజా నీటదూకి మునిగిపోయిన పిల్లవాడ్ని కక్షణం కక్షించాడు. పిల్లవాని తల్లిదండ్రులు వెంకట రామరాజుని కలుసుకొని కృతజ్ఞత తెలియజేశారు.

ఆ తల్పడి కళ్ళు అనంతరాష్ట్రాలు దించాయి. కానీ, ఆ తల్పడిలో అనుమానం ప్రవేశించింది.

"తనకోసం గాక, ఎదుటివానికోసం తన దిగ్గడు ఏవారో ప్రాతాలు పోగొట్టుకుంటాడేమో!" నవ్వి.

అలా అని దిగ్గట్ని అయనేమి అవలేదు. లోలోన మరచిపడ్డాడు. ఏమైనా, అదర్శప్రాయముడు కావాలి—తన దిగ్గ. మృత్యువునే అయింద గదిగిన మృత్యుంజయుడు కావాలి!

అపొర్చిశయా అయనకిదే తలంపు కాని

రోజులు గడుస్తున్న కొద్దీ, అయన అరోగ్యం క్షీణించిపోయింది, మందమొక్కడు. అబ్బులోకూడా, ఆ తల్పడికి దిగ్గవానిపై ఎన్నో అశలు! ఆ అశలు తను తీచిందియుండగా పరివార్తం కాదానని కోరుకున్నాడు తన కోరికలు గగనమునుమాలు కాకూడదు!

మన రాజా తల్పడి కోర్కెను తీర్చలేని అడుగుకాదు. అయన మంలానికి ఎదురుగానే, వరంతాలో ఒక మూల సున్నని దీప కాంతిలో పుస్తకం చదువుతూ, తల్పడి అబ్బు ప్థితికి ఏదో అలోచన వదువు నానీ, తదేక దృష్టిలో చూస్తున్నాడు

అర్థం చేసుకున్నాడు—తల్పడి కన్నీరు నిండుతున్న కన్నులతో. "దాదా!" అని పిలిచాడు.

"నాన్నా!" అంటూ దిగ్గడు చ్చరున వరుగుతుకొని వచ్చి తల్పడి ఒడిలో చాలాడు.

కాలిన దిగ్గ తల నిమిరుతుకున్నాడు — తల్పడి, ఏదో చెప్పాలను కున్నాడు కాని యింతలో దగ్గుతెర ఆ తల్పడి కొడుకుల హృదయాలకు అడ్డుగా నిలిచింది

రహాయించుకొని అన్నాడు - తల్పడి—

"దాదా! నా అశలు అన్నీ నీ మీదే పెట్టుకున్నా. మనకాతి వీర కాతి! వీరులుగా పుట్టాం! వీరులుగానే మరణించాలి!" అన్నాడో లేదో ఆ తల్పడికి మరల పెద్ద దగ్గుతెర వచ్చింది. ఆ దగ్గుతెర అయన గుండెల్ని రంపంతో కోసింది.

"నాన్నా!" అంటూ దిగ్గడు ఆ గుండెల్ని రాస్తేన్నాడు.

అంతలోనే, కదవతో నీళ్ళుతెస్తూ గుమ్మంలో అడుగు పెట్టిన నారాయణమ్మ హడలిపోయి, కదవ వదిలివేసింది.

"బాబూ!" అంటూ రివ్వైన పరుగెత్తుకొచ్చి పైట నోటికడ్డంగా పెట్టుకొని, పతి పాదాలపై వారింది

వెంకటరామరాజు, కవ జాలికన్నులతో నారాయణమ్మను పిలిచాడు

ఆమె చేతుల్లో దిద్దడి లేకుండా పెట్టాడు. కల్లి దిద్దలు ఒక్కసారే మొల్లుమన్నారు.

గుమ్మంవద్ద క్రిందపద్ద కదవలోని పెంకునుండి నీళ్ళివ్వడం కొట్టు కొట్టుగా పడుతున్నాయి. ఆ మూలవరంగాలో చాలుడు ఉదివిన దీపరేఖ నన్నుగిల్లుతోంది

ఆ తండ్రి నారాయణమ్మ వొంక చూస్తూ అనలేక అనలేక --

"బాబును ఎలా చూస్తావో, బాబుకు తండ్రి లేని కొరతను నీ వొక్కరైతే తీర్చాలి " ఇక మాటాడలేక పోయాడు. ఆ మాటలో బ్రహ్మాండమైన అర్థం గుంతునపై ఉంది. ఆమె ఒక్కటే తీర్చాలని వంక కోర్కె?

ఆ బాదాన్ని నారాయణమ్మ ఒక పొరలి పెద్దిన ఏడుపుతో మోయ దానికి అంగీకరించింది.

పాపం! ఆ అర్థాన్ని ఆ తండ్రి వెలుదా మడుకునేసరికి మరల ఇంకో దిగ్గుతెర వచ్చి ఆ తండ్రి గుండెలను ఆపివేసింది. దానికి జారిలేదు. హృదయంలేదు మానవ దుధిర ప్రవాహంలో క్రికిందే ప్రణయాలకి చేతిలో పెరిగిన దిద్దడి అంతే

కదవ పెంకునుండి వాయువునున్న నీటికొట్టు ఒక్కసారిగా అగి పోయాయి. తెగిన పక్షి రెక్కలా ఉపలపా కొట్టుకొని విలవిలి, ఆ దీప రేఖ కొండెక్కి పోయింది.

కల్లి దిద్దలు మొల్లుమన్నారు.

ఆ సంసార సోగరాన్ని ఒడుదుడుకులు లేకుండా దాటించగల నావికుడు యిక లేడు. ఆ సంసార వూతోటకు వారుపోసి, నీరు నిండి, అకు చూసి, విరబాపులు వూయించిన ఒ తోటమూరి మట్టిలో కలిసి పోయాడు.

అయిన హృదయం ఎంత మృదువైనది? ఎంత మధురమైనది? అయిన పెదవి కదిపితే వసిడితునకలు రాలేవి. అయిన ప్రతి ఒక్క మాటలో దర్శనందేకం ప్రస్ఫుటించేది. అయిన హృదయం చిప్పిచే అమృతసరస్సు పొంగేది. ఎదుటివాళ్ళ హృదయాలపై, ఆ అమృత తరంగలను చిలకరించేది.

అటువంటి వాచ్ఛిక లేదు.

"అమ్మా! యిక నాకు నాన్నేలేదా?" అని చిక్క మొగంతో పలకరించాడా చిక్క

"బాబూ!" అంటూ తల్లి చిక్కడి ఒడిలోకి తీసుకుని, కాపురు మంది. ఆ కాపురునున్న రోదనలో తల్లి చిక్కలు దిక్కులేని పక్షుల్లా అలా ఒకరినొకరు పెనవేసుకొని పలువరించారు ఏకభార కన్నీటిలో గోడున ఏర్పారు.

మరునాడు—ఆ సర్దింటి, తండ్రిపోయిన స్థానంలో ముగ్గుంది ముగ్గుపై ఒక దీపమంది.

ఆ దీపం గ్రీసికలో నూల్చాని, ఆ చిక్కకు ఏదో రాస్తున్నాడు

ఆ సన్నని వెలుతురులో — కన్నీటిలో రాస్తున్న అక్షరాలు కలెడుతున్నాయి

"చిన్నాన్నా నాన్న మాకు చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు అమ్మ పూర్తిగా వెంగపెట్టేసుకుంది. అన్నం తినడు - నీళ్ళు ముట్టడు. మమ్మల్ని వారుచికటి అవరించింది చిన్నాన్నా! ఒక్కసారి రామా? అమ్మను ఒకార్యమా?" ఇక రాయలేక ఏడుస్తూ కూర్చున్నాడు.

రెండు రోజులు గడించాయి—

పినతండ్రి రామకృష్ణంరాజు వచ్చాడు.

నారాయణమ్మ ఒక స్తంభానికి చుట్టూకుపోయి, ఏడుస్తోంది. చిక్కకు ఆ తల్లిని చుట్టూకుపోయి "అమ్మా! అమ్మా!" అని ఏడుస్తున్నాడు.

రామకృష్ణంరాజు కమకొలతుల మండి రెండు బరువైన కన్నీటి బిందువులు నేల రాలాయి. నెమ్మదిగా అయిన లోనికొచ్చాడు.

చిక్క తల దిమిరి— "తండ్రి లేకపోతే నీ పినతండ్రిని నేనున్నా నుగా. బాబూ! నీకు తండ్రికొరత రాచిస్తావా?" అంటూ వదినలో—

"పద, పదినా ! వర్షాపురం వెడదాం. యిక అక్కడే మాతోబాటు నీవు కాటవేపం చేడ్తున్నాని!" అంటూ వారిరువురిని తీసుకుపోయాడు.

తన వాడుడు వొడలిపెట్టిన కొంపా అ కొంపలోని కూనాన్నీ, వెనక్కి చూసుకుంటూ, విడవలేక తడలడుతున్న పాదాల్ని అలాగే ముందు తేసింది వారాయణమ్మ.

7

అనాడు గోదావరి అడంబంగా వుంది. నీరుకూడా తేరుకుని నల్లబడి, చిఱచిఱ్ఱాయలు క్రమ్ముకున్నట్లుంది. పడవలో ముగ్గురూ ప్రయాణం చేస్తున్నారు తల్లి మోతాళ్ళలోకి ముఖం చిందుకుని పిడుస్తోంది. అపె కన్నీటి చిందువులు, అ గోదావరి కాలులో పడుతూ, శబ్దం చేస్తున్నాయి తన కన్నీటి ప్రవాహంతోనే గోదావరి వారిని సాగనంపుతోంది.

పడవ పోతోంది, నారాయణమ్మ కన్నీరు ఏటిలో కలుస్తోంది. దిడ్డడు మూత్రం పడవ కొయ్యకు కొయ్యలా వేరబడి కూవ్వచ్చుక్కుంలో నీరాకాణాన్ని చూసి పరితపిస్తున్నాడు. అతని నోట ఒక్క పలుకుకూడా రావటం లేదు. తండ్రి బ్రతికి యున్నంతపెరకూ, అ దిడ్డడి ముఖంలో చిఱచిరానికి స్థానం లేకపోయింది.

కొంగన్న కంఠం అవేదవతో చిలచింది—

"చూడు నాయనా ! నా బాబు నడియేటబడి పోతున్నాడు. నిరాశా నడకాచిలో అది కూరుకుపోతున్నాడు. ఒకనాటి చిరిచిరి పలుకులు, చిరు చిరునగపులు యింతా నోటినుండి రావటంలేదు. చూడమ్మా ! నా బాబు కనుకొంతుం నీరు నింపాడు ముఖాలు కప్పిన చందురురై పోయాడు. బ్రహ్మచేవుడు ఎంత కలిసుడు తల్లీ ! నా బాబు లేకచునన్నులో నుడి గుండాలు లేవుకాదా? మదుర తేచితాన్ని చిన్నాదిన్నం చేస్తాదా? "

అంటూ సమాధిపై పడిపోయాడు.

"తాతా" అంటూ శబ్దం పలువరిందింది.

ఎవరు పలుకరిస్తే నేం ? అ దిడ్డడిలో చిఱచిఱ్ఱాయలు క్రమ్ము పోగాయి. అ బాబుని ముఖం యిప్పుడు సంపూర్ణంగా మారిపోయింది. పూర్వపు పద్మతిలా లేదది. ఏదో ఏడాగ్రత, దీక్ష!

పదన ఏకటిలో ప్రవేశించింది. ఆ ఏకటిలోనే నర్తాపురం చేరుకుంది.

రోజులూ, నెలలూ, సంవత్సరాలు దొడ్డిపోయాయో రాజులో తల్లిదండ్రుల చనిపోయిన వాటినుండి వెంట్రోగిన నుడిగుండాలూ కదనసుగ్రురాలయ్యాయి. అలోచనా, ఏకాగ్రతా ఆబాలనికీ అమాత్యాభరణాలయ్యాయి.

బాలుడు యవ్వన ప్రాంగణంలో అడుగు పెడుతున్నాడు. అయిన తల్లిదండ్రుల మంచర పర్యవేక్షణతో పాంసముద్రం రిలుకగా, అవిద్యవించిన యవ్వనమిది. అందుకే పాంసముద్ర మతనంలో తొలిసారిగా పుట్టిన చంద్రునిలా అతడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఆ ముఖంలో చక్రవర్తులను తలదాగిన నేతలన్ను ప్రస్తుతించుతోంది ఉంగరాల్లా మెరిచిరిగిన సింహాపు జాలులా జాట్లు, వెపుంతు కుండలాలూ, తీర్చిదిద్దినట్లు చూచిగానున్న ఆ ముక్కు, జోళ్ళులు వెలుగుతున్నట్లున్న కళ్ళూ వీరులకు తప్ప మరెవరికీ వుండవ.

ఒక రోజు రాను తరువ్వయన్ను బైలరు హైయూలులోకి ఎవరైనా సామంతం రాజుల యువకుడు తెచ్చిన గుర్రమెక్కి ఉదయం నుండి సాయంత్రం వరకూ రానిపై స్వారీచేసి, మరీ యింటికి వచ్చాడు. గుర్రపు స్వారంలే అయినటు ముక్కువ.

అలా గుర్రాన్ని చెప్పకుండా తీసుకుపోయినందుకు ఆ యువకుడు తన తల్లిదండ్రులతో చెప్పగానే, ఆ తల్లిదండ్రులు రామకృష్ణంరాజు వద్దకు వచ్చి విన్నవించుకున్నారు.

రామకృష్ణంరాజు రాజును పిలిచి, రివాట్లు పెట్టాడు. రివాట్లు తీసి వస్తున్న రాజును చూచి-తల్లి,

"బాబూ! నాన్న లేడు, నీకు! ఆ రోజు ఎవరూ తీర్చలేదు బాబూ! చాలా బుద్ధిగా వుందా!" అంది.

పెదమొఖం పెట్టుకుంటూ రాజు వెళ్ళిపోయాడు. తల్లి మాటకు మెక్కి మొదటిసారిగా తల వంచిరిపోయిన రోజుదే

మరల కొన్ని రోజులు గడిచాయి.

ఒకరోజు, రాజు యూలు బైమింటా తాళేదని, చాలా వరంగాపై ఒ నల్లబోట్లపైనున్న వల్లని యక్కను, ఏకాగ్ర దీక్షతో యాస్తూ గాడితలు

వినుతుంటా ఒక్కొక్క అడుగే వెనక్కి వేసుకుంటూ వస్తున్నారు అలా
 చాలా అందు కాకుండా రాజాకు తెలియదంటేడు ఇంకో రెండుగురులు
 వేస్తే రాజు రాజానుండి క్రిందపడి మరణిస్తాడు. ఇంకో అడుగు వేసేవారు
 మిగిలినది-ఇంకోక్క అడుగు

ఇంతలో ఇంట్లోకు క్రిందనుండి చూడారు. గుంటె బాదుకుంటూ
 "బాబూ, బాబూ" అని అరుస్తూ పేదపైకి పరుగెత్తుకు వస్తున్నారు.

ఆ వస్తున్న ఇంట్లోకు, రామకృష్ణంరాజు గుమ్మంలో తారసిల్లి
 "ఏంటిరా!" అని అతడుగా అడిగాడు

"ఏం లే దుందండి బాబయ్యా!" అంటూ చూసుకుపోయాడు —
 ఇంట్లోకు.

ఏమ్మది తల్లి ఎదురైంది ఆమె ఏమిటా!" అని ఇంట్లోకువైపు
 చూసింది ఇబాదిష్యకుందానే పరుగెత్తుకు పోతున్నాడు

ఆ గందరగోళంబూది, అటు రామకృష్ణంరాజు, ఇటు వారాయణమ్మ
 కూడా పరుగెత్తారు

ఒగుర్చుకుంటూ, పైకి వచ్చేడు ఇంట్లోకు.

ఆ అబ్బి అడుగు వేయడానికి పాదమెత్తాడు - రాజు.

అప్పుడు ఇంట్లోకు పడిపోతున్న రాజుడు పట్టుకొని రక్షించ
 లేనను కున్నాడు — అలా పట్టుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తే అది దుస్సాహ
 సమే అవుతుంది తాస్త తెలివితేటలుగా రివ్యూన ఎందుకొచ్చి ఆ నల్ల
 బల్లను తప్పించాడు.

ఏ బల్లపై తన దృష్టిసంతా కేంద్రీకరించాలో రాజు — ఆ బల్ల
 ముందునుండి తప్పుకోగానే అగ్రహవేకుడయ్యాడు. "పరుచా? ఎంతవని
 లేరా?" అంటూ తటాకునవచ్చి, తెక్కున ఇంట్లోకు తెంపపై కొట్టాడు.

ఆ ఇంట్లోకు తను తెక్కురిన్నందుకు ఏదవలేదు. పైగా ఎంతో
 సంతోషంతో పువ్వింగిపోయాడు.

"నా బాబును రక్షించావ్ నాయనా?" అంటూ వారాయణమ్మ మేరిసి
 పోయింది.

కాని రామకృష్ణంరాజుకు రాజాపై కోపహగలేదు —

"రీ వెదకా కషించిన బుడోతును కొడతావా? స్కూలు ఎగ్జాట్ల వెదనాటలా, నువ్వును!" అని కొద్దిలోగా తల్లి ఆయన్ని అవలది.

"నువ్వులోకి వదినో వెదవ! మరీ పొగరుమోలై పోతున్నాడు" అని కళ్ళెర్ర జేతాడు.

ఏనాటూ పినతండ్రి మాటకు ఎదురుచెప్పని రాజా ఆనాడు చెప్పాడు.

"స్కూలు టైము కాలేదని, గావీడిలు విసురుతుంటే తప్పా బాబాయ్!"

మరీ కోపమొచ్చింది-పినతండ్రికి—

"తప్పా, తప్పన్నారా? ఇలా ఎదురు చెప్పడంబడుతుంటే నాయంట్లో కుదరదు. ఏ కొంతలో, అదవులో వట్టి, గావీడియా, బాబాయి విసురుకొని పుతుడు!"

బాబునికి రోష మొచ్చింది-"అ బ్రతుకే గొప్పది!"

"బాబూ!" గద్దించింది-తల్లి ఆ కంఠంలో కడుకు గ్రహించింది-ఆ తల్లి ఒక్కతే.

అసలు, రాజాకు ఆ పాఠశాలన్నా, ఆ తదువన్నా, వంటపట్టడం లేదు, అందులోనూ, అవుతు నాలుగు బాళ్ళన్న బానిస తదువులు ఏం వంటవడతాయో?

దానికితోడు, తనను హృదయమిచ్చి ప్రేమించిన తండ్రి తని పోయాడు. వంటకంగా, బాకంగా అలా అన్ని సంవత్సరాలు గడిపాడు అతనిలో, కదలికలేని ఆ జీవితమంటే - రోక వుట్టింది. అందుకే ఆ దిడ్డడు దెగింది అనేకాడు.

తల్లి గద్దించినా అతనిలో సహనం ఏర్పడలేదు.

"ఎలాగో, ఏడవండి!" అంటూ పినతండ్రి త్రుడున వెళ్ళిపోయాడు.

రాజా కా మాటలు శూలాల్లా గ్రుచ్చుకున్నాయ్. ఏవేవో అలోచనా తరంగాలు బుర్రలో ఉవ్వెత్తుగా లేచి, అతన్నూవసాగాయ్.

తండ్రి తొడపై కూర్చోవడానికి వెతుకున్న దృవుడు, "అర్థత లేదు" బొమ్మన్న సవరితల్లి మాటకు అరిగి - ఎదురికి చెప్పకుండా క్రూర మృగ నినాస ధూయిల్లవైన బారడవికి పోయి తొటన వ్రేలిపై కకోక

తనమ్మరేసి తండ్రి తాతకంటే దేవేంద్రలోకం కంటే మహాన్నతమైన
 సాధాన్ని పొందినది ఎవరూ మరిచిపోలేదు.

ప్రజ్ఞాదుడు - తనతండ్రి శివుణ్ణి పూజించమని అంశంకం చేసి
 నందుకు తద్విరుద్ధమైన హరినామ జపంతో, ఏనుగుంటే బ్రాహ్మిందనా,
 ఎత్తైన పర్వతాలనుండి పడబోయిందనా చరించవంతటి స్థితికి వచ్చింది
 మూతం ఎవరు మరచిపోగలరు?

ఒక అయ్యదం విసిరి మరల దాన్ని వెనక్కి దప్పించుకోగలం.
 కాని మాట విసిరి తప్పించుకోవడం కష్టం.

అందులోనూ, పిల్లల మనస్తత్వంపై "మాట" అతి దీర్ఘంగా
 దురుగ్గా పనిచేస్తుంది అప్పుడే శ్వాగత్తగా వుంటారు.

శ్వాగత్తకోసమని - తల్లి అంది.

"బాబాయ్కి కోసం ఎక్కువగా, రైమైంది అదికే వెళ్ళమ్మా?"

"లేదమ్మా? అదికే వెళ్ళి నేర్చుకోనే మాటల్లోకంటే - బాబాయ్
 మాటల్లోనే నేర్చుకోవలసింది బాబావుంది."

ఆ మాటల కంటరాళ్లం తల్లికి తోరవడలేదు. చిద్దన్న బిడ్డగిస్తూనే
 "అవును బాబా! బాబాయ్ ఏం చెప్పినా మనసుందితే, అదికే వెళ్ళమ్మా!"

ఆ మాటలకు రాజా తెల్లలోయూడు! తల్లితూతా పినతండ్రి మాటలకు
 వంత పాడుతోంది. అతని మనస్సు చలింది పోయింది. తండ్రిని పోగొట్టా
 మన్నెందుకు ఎంతైనా కృంగిపోయాడా చిద్ద.

తన బాదతో తల్లిని బారించ దలచుకోలేదు. ఒక నిర్ణయానికి
 మూతం వచ్చేవాడు.

"అవునమ్మా! మన మందికే బాబాయ్ యేం చెప్పినా!" అంటూ
 ప్రక్కనున్న పుస్తకాల నుంచి మజాన తగిలించాడు రాజా.

రాజా మాటలను గ్రహించలేకపోయింది తల్లి. రాజా బాబా పెట్ట
 వరకూ వెళ్ళి, ఒక్కసారిగా బాదతో వెనక్కి తిరిగి, అక్కడే నిరంతర
 తల్లి పాదాలను, యాత్రలతో స్పృశించి, వమస్కరించి ఆ బాబా పెట్టనూ
 యిందినీ కాళ్ళకంటా విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

కింగన్న గద్దదంగా ఏడ్చాడు.

"నాయనా! పాపమా ముక్కుపచ్చలారని ముట్టచిద్ద హృదయాన్ని

తల్లి అర్థం చేసుకోలేక పోయింది. తనను అర్థం చేసుకోగలిగిన తండ్రి పొంక యిక చర్చితే రాజాకు వ్యతిరేకంగా నడిచిపోయింది నాయనా!"

"ఎలా నడిచిపోయింది?" రామం ప్రశ్నించాడు

"తడుమొగుంటూ, కుంటుకుంటూ .

ఈకి అత్యుత్తాగలేడు, "అమా!"

"కూలాల్లా గ్రుచ్చుకున్న పివతండ్రి మాటలు అతని హృదయా న్నింతో గాయపరిచాయి. దాంతోనే ఆ విత్త వలానైపోయాడు."

"ఏమో! ఎక్కడికి పోయాడో, ఎందుకు పోయాడో, ఎక్కువకి తెలిదు తెలిస గారిపటంలా ఎగిరిపోయాడు ఇక నిను తల్లీ!"

కనీ, ఈ, ఎంతో అదినివేళంతో నింటున్నాడు

సర్వావధరం నుండి వెళ్ళిపోయిన రాజా కాకినాడ వచ్చేరాడు. ఇప్పుడు రాజా సైబరాబాద్

ఇల్లు విడిచి పోతున్నానని, పెద్దదడుచే చదవాలని అతని అరిచాన పోతున్నానని యిల్లు విడిచి, ప్రసిద్ధులైన వారి చర్చితలెన్నో అందినకు తెలుసు. తెంటనే కాకినాడ పి.ఆర్ కాశీలో చేరాడు

అప్పుడు ఆయనతో సుప్రసిద్ధ రేఖకర్తుడు, ర్యాగ చర్చితుడూ ఒంగోలా బోనుబాటుకు కిక్కురూ అయిన మిథూని అన్నభాగ్యయ్య సహ పోరిగా ఉన్నాడు

చారిత్రుడూ, పాఠ్యపుస్తకాల్లోని పెతీలు తిరగవేయడం కన్నా రేఖకర్తుల చర్చితల్ని అత్యయనం చేయడంలోనే ఎక్కువ వాలాన్ని గడిపే వాడు అయితే క్లాసులో పాఠాలు అనర్గళంగా అప్పయ్యగలిగేవాడు.

ఒక్క ఏడాది అక్కడే చదివాడు—మరి రాజా. ఆ ఏడాది స్కూలులో జరిగిన వైఖానిక ప్రదర్శన పోటీల్లో శ్రీ ప్రాత చదింది అహే తుతి పొందినాయన యాయ నొక్కడే.

అయితే ఒకరోజు కాకినాడ సముద్రపు బొడ్డునే నివాస మొంటున్న తెల్లచోరల పిల్లలు వచ్చి దుట్టాచేరి - రాజా, పొంగని పుండగా, సైమం దొకడు చూశాడు.

రాజా తగ్గున మండి పోయాడు. తన తండ్రి చనిపోయినప్పుడు, రాజాకు చిరకాలం జ్ఞాపకముండే విషయమొకటి బోధించాడు. రాజా చేన్న

యినా మరచిపోగలదు గాని దాన్ని మరచిపోలేదు. తెలుగుజాతి సమజానికి తలవొంచకూడదు? అనేది ఆ విషయం

నేడు తనపైనుండి ఒక్క తెల్లవాడు దూకడం రాజాకు శరీరంలో విద్యుత్తాకమైవట్టయింది. సహించలేకపోయాడు వెంటనే ఆ తెల్లవాణ్ని కొంగోదెట్టి చానిపైనుండి దూకి వార్చి మమ్మకరిపించాడు.

అయితే! వెంటనే ఆ తెల్లపిల్లవాని తండ్రి స్కూలుకు తెలియపరచగా, హెడ్ మాషర్లు రాజాకు శ్రీమణం యిచ్చారు దాంతో రాజుక్కడ నుండి జండా ఎత్తేయవలసి వచ్చింది అనాదు కాదు సహపాఠకుని ఎదిరి పెరుగున్నందుకు ఎంలైనా విచారించాడు - అన్నపూర్ణయ్య.

శ్రీమణం అందుకున్న వెంటనే రాజా ఒక్కొక్కమైనా అక్కడ నిలబడకుండా తిన్నగా భుని చేరుకున్నాడు

ఇక ఆయన తీవ్రతమే గతుకుల్లో పడిపోయింది. గోపాలపురంలో అందుకు లిండి! నేరాడు - అదరిస్తారనే నమ్మకంతో కాని ఆయన కేం తెచ్చు! తెడి స్నేహితునింటి కయినా వెళ్ళవచ్చుగాని అందువులిండి! వెళ్ళకూడదని? ఒక్కనాడు నాడు చెప్పి నేనాడు - తిండిని ఎక్కడో తడుం కోమని.

తీవ్రతరాస్తాన్నే తడుంకుంటున్న రాజా కది నంతురిత మనిపింది తునినే విడిచిపెట్టేవాడు, అవారే తునికి దగ్గరలోనున్న కోటనందూరులో నడపండుకున్న ఒక వేదపాఠశాలలో చేరాడు. ఇక్కడే ఇదిగిం బాస్కుర్రావు ఆయనకు సహపాఠి అయ్యాడు

సంస్కృతం ఆయనకు కొరకరాని కొద్దియైపోయింది. దేశభక్తి ప్రభూరితమైన ఆయన ర్యేయమెక్కడ? అందుకు తిన్నపైన, రామకల్బాలు, గోళల్లాలు బట్టిపట్టడ మెక్కడ?

అది దూర్గానికి పై కెంత మృదువో, భదువదానికి అంత కటువు!

అందుకే పూర్వం విప్రకుమారులు, దిక్కగోరిలు పెట్టుకొని, గురువు వీ సంధ్యావందనానికి వెళ్ళినా ఆయన వెంట కట్టోచ్చారణ చేసుకుంటూ పోయేవారు.

అలా అయిదేండ్లకు కల్బాలు, రామపురా బట్టిపడ్డేవారు. ఇకపోతే అభురం నెమరువేయడానికి వ్యతిరేకకాలం, ఆ తరువాత పంచనాకాంలో

మొట్టమొదటిదయిన రమణవంశం లేక బట్లదానికి బాళ్ళ పెద్దలు దిగి వచ్చేవారు.

అంత కష్టమైన సంస్కృతం ఉద్రేకపూరితమైన యువకుడు వేర్వేరు కోవడం అంటే మాటలా?

అరు మాపాలు ఒపిక పట్టాభాయవ కడకు అనుకున్న దొకటే— ఏ భాషలోనైనా భావ మొక్కటేనని అందులేక సంస్కృత భాషలోని ఏ భాషాను భాషమో - తెలుసుకోవాలంటే, తనకున్న అంధ్రాంగ్ల భాషాజ్ఞానం సరిపోతుందని, అదిగాక నేడు రాజ్యం చేస్తున్నది ఇంగ్లీషువారు వారి పాలనాభాష ఇంగ్లీషు. అంటే ఇంగ్లీషువారిని ఒడించాలంటే, ఇంగ్లీషు భాషనే మరింత అభ్యసించాలనే పట్టుదలూడా పెరిగింది

వెంటనే ఆ వేదపాఠశాలకు స్వచ్ఛిచెప్పి మరల తాలాన్ని చూరానీ భారానీ కొలవడం మొదలు పెట్టాడు. కోదనంకూడు విడిచిపెట్టేదాయని అయినక్కడంతగా ఓ గొప్ప అనుభవాన్ని సంపాదించాడు

పాఠశాలలో సూరేంద్రు చదివినా సంపాదించలేనట్లేదా అనుభవం అయిన ఆ వేద పాఠశాలలో చదువుతున్న రోజుల్లో ఆ యిట్ట పట్ల సున్న అడవులన్నీ గాలించేవాడు

అయిన ఏసతర్వాది చెప్పాడుగా - ఏ కొండలో, అడవులో పట్టి బాబాలూ గానీదీదా విసురుకోమని, ఆ భావనలికమే అనుకుంటా—రాజా బాయోగము పట్లవం.

ఆ అడవిలో ఒక రోజున చూచాడు. ఓ వృద్ధియ విదాకని దృశ్యము.

కర్త వెదురుపొడలో ప్రవేశించి, వెదురు వరుకుతున్నాడు ఆ నడుకుతున్న వెదురును అతని భార్య మోపులు కట్టి అంతటి కట్టలకూ తమ ఎఱాయెకిగా మోసుకొచ్చి ఒక రోడ్డువక్క ప్రోగుచేస్తున్నది. ఎదుట ఓ మూడిచెట్లకు కట్టబడ్డ పూయెలలో వారి గారాలు దిక్కుడు పొలరోసం "తెచ్చు తెచ్చున" ఏడుస్తున్నాడు.

రాజా ఆ దృశ్యం చూచి కరిగిపోయాడు

అలాగే ఒకరోజు ఓ కొండ కోవలో ప్రవేశించాడు. అది మరి మృదయ విదారక దృశ్యం - అరువైన సుత్తి పైకి ఎత్తి కండరాలు కడులు

తుండగా చెమటలు సంతక దారాపాతంగా క్రింద పడుతుండగా ఒక కఠిన శిలను పగులగొడుతున్నాడో - కర్మశీలి! అయిన భార్య నుండు గర్భవతి ఆ పగులగొడుతున్న కఠిన శిలను మోస్తూనే, శ్రోవలో ఆ కఠినశిలలపై కనేసింది. ఒక సూతస మోసపుటు. ఒక కష్టశీలి కడుపున కదికరాళ్ళపై పుట్టాడు రాళ్ళను కొద్దే ఆ కూలివాని భార్యకు మృతసోపనేది లేదు.

కాని ఆ కూలివాళ్ళు కొద్దిన రాళ్ళతో భవంతులు నిర్మించుకొని, అ భవంతులలో హంసకూలికా తర్వాంపై పిల్లలను కనేవారి కందుబాటులోనే మృతసోపయంతకం చూపాడు వాళ్ళకు మృతసోపనే కాదు చాతులు, సేవకులు పరిపాలాలు.

ఎంత నిర్దితం యీ లోకం! కష్టపడే దొకడు, అనుదవించేది మరొకడు. ఈ మదిసలే రాజులో మరింత ఉద్రేకాన్ని పుట్టించి కడుపుపై విరక్తి కరిగించేయి

8

సూర్యునిరుట్టా భూమి తిరుగుతుంది, ఆ తిరగడంలో తనరుట్టా రామా తిరుగుతుంది. కాలం కూడా అంటే. ఈ తిరుగుడు రాజు కెంతో విసుగు కలిగించింది. తనూ అలాగే తిరుగుతున్నాడు మూర్ఖులేడు ఈ లోకా ఒక పగలు, ఒక రాత్రి మరునాడు మళ్ళీ అవే ప్రకృత్యం. అంటే భూమి, అంటే కాలం. అంటే తనూమా.

తిన్నగా విశాఖపట్నం వచ్చేకాడు. అక్కడా కబ్బున్న చాకిలే అన్ని సదుపాయాలామా. అయినా తను చదవారి? శీవీతంలో హుతి మాటికి లొంగిపూస్తున్న విరక్తిని అలవంతంగా అణచుకొని మూర్ఖాంతరం లేక అమ్మకు ఒక పుత్రరం రాశాడు.

ఆ పుత్రరంలో తనపై ప్రేమ పుండే తన మూర్ఖానికి అంతరాయం కలిగిందొద్దని ప్రతిమాలుతున్నాడు. తన శ్రేయస్సు కోరికే ఏమైనా కబ్బు పంపించమని ప్రారేయప్రభాడు.

కబ్బు వచ్చింది - అది స్కూలు శీలానికి పించి సరిపోదు - ఆ కబ్బు వచ్చేవరకూ రాజు కాలినడకను విశాఖపట్నం మంలా తిరిగాడు.

ఎక్కడ చూచినా, గండు రోమలు దుగ్గందపు మురికినూపాలు, పేదలు వివసించి ప్రాంతాలు వొట్టి వందులపాకలు! అక్కడ దనికు కన్నవాడే కనబడలే చాయనకి-ఏదో కొద్దిమందికప్పు. ఒక ప్రాంతంలో మట్టుకు దొరల బంగళాలు వున్నాయ్. అది ఆ పట్టణంలో ఎత్తయిన ప్రాంతం కావడం వల్ల సముద్రంవారి పోయిగా తగులుంది. అదీగాక వారు పరిపాలకులు అంటేనే నుణచుచుకవిస్తున్నారు.

ఎక్కడోనున్న తమ దోనికి భారతదేశంలో నున్న మంచి నరుకు లన్నీ పట్టుకుపోతారు. అక్కడదాక్క అనానికి వసులు కల్పించి ఆ మంచి నరుకులను, వస్తువులూగా తయారుచేసి ఆ విశాఖపట్నం రేవులోనే దిండు తారు, అమ్ముతారు రాజాలు గడిస్తారు ఆ రాజాలు మరల తమదేశమే పట్టుకుపోతారు. అక్కడ తన దేశంలో కూలీలకు వసుల్లేవు తను పండించుకున్న వస్తువు తను అనుకవించడానికి నోరుకోలేదు.

ఎంత వైపరీత్యం! అతడి తేత మనసుపై మరికొన్ని ముద్రలు పడ్డాయి.

పర్విస దబ్బును తీరంకట్టి ఏ వి యన్. కాలేజీలో చేరేడు లోఅనం దర్శనస్రతం? నిద్ర మతంలో.

ఒకరోజు కాస్త ముందేపర్వి రాజా స్కూలు తెరుచుగానున్న వేప చెట్టు కష్టాపై కూర్చున్నాడు. ఇంతలో స్కూలు గంట గంకంబుని మ్రోగింది. రాజా వెంటనే బడిలోకి వెళ్ళిపోయాడు

ఆ రోజు వర్షించి - కొత్త పంటలు అయిన తరగతిలో అడుగు పెట్టగానే నిశ్శబ్దమైపోయింది.

ఆ నిశ్శబ్ద బాధావరణానికి అంతరాయం కరిగిస్తూ, ఆ ఉపాధ్యాయుడు కుర్చీలో కూర్చొని విత్తం రేలులుపై కొద్ది, పుస్తకం తిరగేడి "తయ్యండి, ఏకవపేతి సత్యహరిశ్చంద్ర పాఠం!" అనగానే పిల్లలంతా ఒక్కసారిగా దళదళ పేజీలు తిరగేశారు.

పంటలు ప్రశ్నించారు—

"హరిశ్చంద్ర పాఠంవల్ల మీరు నేర్చుకున్న గుణపాఠమేమిటి?" విద్యార్థులంతా ఒకరి ముఖం ఒకరు చూచుకున్నారు. ఒక విద్యార్థి

తేరి—

"తన, భావ్య, మాన్య ప్రాణాలు పోయినా అది తప్పకూడదు,"
"వెరీ గుడ్!"

వెంటనే రాజా లేచాడు—

"హరిశ్చంద్రునికన్నా అది తప్పని గోవు గొప్పది "

లక్కపడతలా మూతిపెట్టి అడిగాడు - పంతులు;

'అనుగా?'

"తనకు హక్కులేని అణువిల్లర్ని అతడు తెగ నమ్మాడు గోవు
అకలిగొన్న తన దిడ్డుకు పాలిచ్చి మరీవచ్చి పురిని మింగమంచి "

అదో కొత్త గొంతు, కొత్త యువకుడు, అతడి దృష్టి అతడి పైనే
పడింది. ఓ యువతి మరీ విశ్రమంగా చూచింది

మాస్టారు మతి పోయింది—

"ఇలే హరిశ్చంద్రుడు పశువుకన్నా హీను డంటావా"

తరగతంతా విరగబడి నవ్వింది

అగ్గిమీద గుడ్డిలంలా మండిపోయి మళ్ళా అడిగాడు—

"ఏం మాట్లాడలే? కవికరించలేదు కాబట్టి విద్యామిత్రుడు పురి
కన్నా ప్రూరుడన్నమాట? ఏం?"

రాజా సమాధాన మివ్వలేదు పిల్లల కేరింకలు పొద్దు మీరాయి.
మాస్టారు కుర్చీలో కూర్చోలేక పోయాడు, గబగబాచచ్చి రాజాను చాచి
తెత్తంలో కొట్టి పొచ్చరించాడు

"వెరదా! ఇదా వదుపు, జాగ్రత్త ఇకమందు క్రమశిక్షణను తంగ
పర్చావా డిస్మిస్ చేస్తాను."

గరుక్కుమన్న గుండెను "అమ్మయ్య" అని సమాధాన పరచు
కుంది-యెవరి.

క్లాను కొంతసేపు రీతు దిటుక్కు మననంక విశ్వల్లంగా సదిరింది,
కాని అందరి యాపులూ, మనస్సులూ రాజాపైనే ఉన్నాయ్.

గంట కొద్దీకారు, విద్యార్థులంతా అయిదీకి వెళ్ళిపోయారు. రాజా
ఒంటరిగా అలాగే నిలిచిపోయాడు. యువతి మాత్రం అతడి రెండుకొచ్చి
జారిపడి బలాత్కారంగా తమయిందీకి రీసుకొసింది! అమె పేరు సీత.

ఆ తవంటి-పురాతన సాంప్రదాయానికి వట్లుకొమ్ము. పైన రెండం

తస్తులున్నాయి. ఏదీలేందీ చూస్తే చూపు కందనంకదీ చూరాన దానిబొడ్డి గోడ వుంది. అయితే వరండా, సింహద్వారానికి రెండువేపులా రెండు తొందాలు దాచిన ఏనుగుతల యిన్నాయ్.

చాతుర్యముదా లోనికి ప్రవేశిస్తున్నాడు.

మేడ మెట్లమీద తండ్రి చప్పుడు వినబడింది. ఇద్దరూ తలెత్తి చూచారు. రోట్లాడి నిరుపేదలకు పని కల్పించే శుద్ధ భావీ చుస్తుండు ధరిం చాదాయన అయిన్ని చూడగానే రాజుకు కలిగిన గౌరవం అపారం.

9

విశాఖపట్టణంలో అనాడు బ్రహ్మాండమైన అపారంగనక అడుగు తోంది. వేలూరి అసంతో సుఖ ప్రాంగణం కిక్కిరి లాడిపోయింది నాటి దేశ రాజకీయ సంకంసంలో ఉష్ణతరంగాల వేడంతా ఆ అసంతో ద్యోతక మవుతోంది వేదికపై తాడుపుట్టులు కమ్మిన రాజకీయశాళంలో గంభీర మైన, గర్జించనిద్యంగానున్న మేఘంలా ఆ వెంగాలు వీరుడు కూర్చున్నాడు. అయిన నీచులో సివిల్ నర్సిసు ఉత్తీర్ణుడై కూడా ఉద్యోగాన్ని తాలచిన్ని వర్షిన దేశభక్తుడట. వెంగాలు వీరులందరికన్నా పిన్న వయస్కుడట. అవం అయిన గురంచి అయిన ఇంతా ప్రసంగించకుండానే కథలు కథ యగా చెప్పుకుంటున్నాడు, ఎవరాయన? ఇంకెవరు — సుభాష్ చంద్రబోస్. అయిన ప్రసంగించడానికి లేవగానే నీత తండ్రి వూరిమాలను మెడలో వేళాడు అంటే సతండా "వంటే మాతరం" అని ఉప్పెనలా పొంగిపో యింది దిక్కులు ఒక్కసారిగా చూర్చిబిబ్బిపోయాయి.

ఉత్సాహం పట్టలేక కాన్స్టేబుల్ కూడా గొంతుకలిపాడు. ప్రక్కనే వున్న ఇన్ స్పెక్టరు "ఫూల్" అని గసిరేసరికి ఎదుటనున్న పళ్ళ దాచిరను చూచి, అని "వంటే మాతరం" అని అడిగేమసార్ అని తప్పుకున్నాడు. అలా "వంటేమాతరం" గేయం అనాన్ని స్పందింప చేసింది. ఇదవయ్యా కళ్యాణు లొలిదగాళ్లలో ద్రిటిష్ బాతు వెంగాలును అలాల్కారంగా విశ తించిన రోజుల్లో రెండేగిన మహోద్యమంలో పుట్టి తారత వాటియొక్క

చూచికి తూచి చీసినదా గేయం. కంపే కత్తిగా వద్దన బంకించాడు దాన్ని కరించాడు.

బోనుబాబు తనకు వేసిన పూంపూలను మువ్వన్నె పతాకానికి నమింపి, ఉద్ధరించాడు.

"బ్రిటిషు స్వామ్యవాదులు-యొద్దం కాగానే మనకు స్వాతంత్ర్య విస్తామనే ఆశ పెట్టి, యొద్దంలో గెలిచాక, స్వాతంత్ర్య విప్లవబోగా తారతా వనినే ఆకలిమంటల కాపూరి చేస్తున్నారు రౌంట్ బట్టం పెట్టి రాక్షసరాజ్యం చేస్తున్నారు బరియన్ తాతాబాగ్లో జనరలు దయ్యం మందులెందలో గర్విచీత్రీలను పొట్టలపై ప్రారించాడు శిశువులను చిత్రవధ చేశాడు ఈ దారుణ హింసాకాండ యిక సాగకూడదు! సదరిని-సమరొత్తాహంతో, దేశ తత్త్వ ప్రశ్నార్థాలై తారత మహాప్రతి, మహామూలద్రుపై హోరెత్తాలి. అట్టి స్వాతంత్ర్య రణంలో యువక సిద్ధపడే అండ్రులెవరో ముందుకు రమ్మని కోరుతున్నాను."

అయిన సక నలుదిక్కుల్ని చూపుంతో గాలిస్తున్నాడు. ఒకడూ ముందుకు రావటంలేదు. సక విశ్వమైపోయింది. ఆ విశ్వవాన్ని దిబ్బుతూ రాజా "టెక్"నుని లేచాడు

"ఇదిగో! నే నొస్తున్నా! యీ దొరల దురంతాల్ని ఎదుర్కొని స్వాతంత్ర సమరంలో అక్క బలిదానానీకైదా జంకనని తెలుగు దిద్దడిగా నేను శపథం చేస్తున్నా!" అని శంఖారావం చేశాడు.

సదరో హర్షధ్వజాలు తెంరేగాయి.జనమంతా తెగిందిన ఆ తెలుగు దిక్ష్ త్యాగానికి గర్వంతో పొంగిపోయి కైమోయి చేశారు.

సీత తండ్రి అనందాశ్రమం రాల్చాడు. అయిన యింట నువ్వు అతిథి యిందటి త్యాగనిరతిని ప్రదర్శించడం అయినను సంతోషం గాక మనసరి?

సీత ముఖంలో ఉల్లేఖం కనబడింది.

నవయువరులైన బోన వెంటనే వేదిక దిగి, రాజా వద్దకు వచ్చి అతింగవం చేసుకొన్నాడు.

అలా లేతవయసులోనే తెలుగు చేశాన్ని, అంజేతరునిచే స్తుతింప

జేసి-తెలుగు యశస్కంతులు నేల నాలుగు చెరగులమా పాకదానికి దిగి
మేకాడు-రాజా.

సతంతా "పంచమోదరం"తో గింగురులెత్తి మరీ ముగిసింది

ఇందికొచ్చాడు - రాజా! కంటపై కునుకుపడ్డం లేదు. ఏదాడేదే
రాజా నావహించడానికి భయపడిపోయింది. మనస్సు అతని స్వాధీనంలో
లేదు.

మెల్లగాలేది, ఆ తపనంమండే విచ్ఛక్తిమిందినాడు.

10

గడపదాదిన రాజా కల్లోలిత రాజకీయ మహాసాగరంలో తరచాపా
యత్కానీలేని వాచలా ప్రయాణం చేయసాగాడు.

అనాడు రాజకీయతాళంలో జారుమేమాలు క్రవల్లుకున్నాయి. ఏ
విమిషంలోనైనా కుంతస్పర్శితో ఓకర తుపాను చెంబేగేలా పుంది ఆ
మేమాలు - రెల్లె లోకర్ని తరిమివేయాలని గర్జిస్తున్నాయి. "స్వతంత్రం
కాదా"ని హెచ్చిస్తున్నాయి.

అప్పటికి మొదటి ప్రపంచ మహాగుల్గామం ముగిసి సరిగ్గా ఏడా
దయింది. ఆ యుద్ధంలో మానవరక్షంతో ప్రిడించే ప్రళయంకతుల
మాయా వన్నాగంలో, తనఖజానాల పిరంగి హైతల పెనుబోమంలో
భారతీయులు అనేకమంది నాశనమైపోయారు

లంపంతులైన బ్రిటిషురాజా, లంపీనులైన ఇతర రాజాలను కొల్లె
గొట్టడానికి చేసిన యుద్ధమది అందులో భారతీయులు తలదూర్చకమే
నాశనమౌతులైంది.

అయితే బ్రిటిషువాళ్ళు దాన్ని దర్మయుద్ధ మన్నారు. దర్మయుద్ధం
కోసం తాము అవతరించినట్టు, దెయ్యాలకుమల్లే వేరాలు వల్లించారు. యుద్ధ
మయ్యాక భారతావనికి స్వాతంత్ర్య మిస్తా మన్నారు. భారతీయులు
నమ్మారు. యుద్ధంలో యాచారు. అరిచకువులుగా అహుతి అయిపోయారు.
వారి పిల్లలు, భార్యలు అనాధలై పోయారు. ఎంద రెందరి లేక ఇల్లా
ళ్ళవో పల్లగాణాలు పల్లవాలి స్థలంకప్పై తక్కువ బ్రద్దలైపోయాయి.

ప్రదిష్టర్లు అయినారే.

మిగిలింది - యుద్ధకాలేటికి గురైన భారతదేశం. దాన్ని కరువులు చుట్టూముట్టాయి. అతని కాగితేక ఒకడు మాతలోపడి చచ్చిపోయాడు. ఒక తల్లి తన పిల్లను ఒక బాహుకునికి అమ్మినుకొంది. మరో తల్లి అనిష్ట పాల కోసం నడిబటారులో కీలాన్ని వంపుకొంది. ఒక తల్లి కీలాన్ని వంపుకోలేక ఆ పిల్ల బాని ఏక మలిమి నడిపిడిలో పొరేసింది లేమా ఒక రెట్టుకు వుడి పోసుకు చచ్చిపోయింది రాయలసీమలో ఒకడు చచ్చిపడివున్న గొడ్డు మాంసం తిని కరువుచ్చి చచ్చిపోయాడు.

ఇలా కొద్దిగా వార్తలొస్తున్నాయి. భారత ప్రజల మాదిరిపోయింది. కంకభా ఏడుల్లో, బొంబాయి బజారుల్లో మదరాసు వుద్రపాకంపై, తిల్లీ నగరంలో - ఒక రోట బాడు, అన్ని రోడ్ల కరువు మహమ్మారి ఇవి పగలైతే ఏలయ నాట్యం చేస్తోంది.

ఇన్ని బాధలూ సహించింది ఎందుకోసం ? స్వతంత్ర భాయువుల్ని పీల్చడానికి ! వాగ్దానం ప్రచారం - అడిగింది భారత ప్రజ !

"ఏది మా స్వతంత్రం !"

పాడుకంతం దానిని మెత్తగా అడిగింది, కాని ఆ గొంతులో బక కాగ్నులు ప్రజ్వరిల్లగం ద్వని నివీడిత్యరపై వుంది.

కనిపెట్టారు - తెల్ల చొరలు. చూపారు - మొండిరెయ్యి. "ఒక్కరే స్వతంత్రం ! అది మలమల మోడి రావడం !" అన్నారు.

ఇక తిరగబడుతుంది — భారత ప్రజ ! వెంటనే రొండ్ చల్ల మన్నారు తన నిజస్వరూపంతో, విషపకగత నెత్తి, ఆ పయోమణి విష కుంభాలు పైకాదిక హత్యాకాండకు దిగాయి. దానికి ప్రత్యక్ష నిదర్శనం అలియన్ బాలాబాగ్.

అలియన్ బాలాబాగ్లో మంచుచెంతలో గర్విడి శ్రీఅను పొట్టంపై ప్రాకిందారు, కురుపులను ద్విత్వవద రేవారు. పట్టపగలు, కాంతియుతంగా సకల తీర్చిన భారత ప్రజలను చుట్టూముట్టే మరవినరంగుంతో కార్మి-శ్మశాన బాదికగా మార్చేవారు.

అగ్ని పర్యరపైపోయింది—దేశం! దేశమంతా ఒక్కటై నిలిచింది. వగ్గన మండిపోయింది. నాయకులు "హి" అంటే యీ తెల్ల ప్రజలు

త్యాన్ని పునాదుల్లో పెకలించి, ఇంగ్లండులో పారేస్తాడు ప్రజలు !
 "తొందర పడవద్దన్నారు" నాయకులు. 'చట్' కుదరదండి ఒక వర్గం,
 నాయకుల్ని తిక్కరించండి. కనబడిన ద్రిదిషు వుట్టొగినట్లా సరికపారేయ
 లంది. ఏళ్ళ అకుంఠిత త్యాగదమనైన పెరరిస్తులు

చారి తొట్టి పుర్రేకం. విపరీతమైన రోజుకత్తి ఏదైనా పెరికలలు
 వేస్తే ప్రమాదం. చాళ్ళకు తెలియదు - ఒక తెల్లదొర వస్తే ఇంకొక దొర
 వెంటనే యింగ్లండు నుంచి దిగుతాడని.

రాజకీయలోకిం గందరగోళంగా వుండి ప్రజల హృదయాల్లో
 రావడి బొగ్గులు రగిలాయ్. చారు "పెరరిస్తుల" మార్గమే తేలల్లే యోచ
 నలో ఉన్నారు. తాద్ర తొన్నున్నాయి — అదిగో, వైప్రాయి ప్రయాణం
 రేస్తున్న వైలుబండిని రూల్చేవారు ' ప్రభుత్వ ఆయుధాగారం నైని చాడ
 రోడు.

ద్రిదిషు ప్రభుత్వం కూడా యా వుద్యమాన్ని ఎక్కడి కక్కడ
 అణచి వేయడానికి ఏయత్నాలు చేస్తున్నది. తాని ప్రజలు తెచ్చి
 పోతున్నారు.

ఒక నాయకులు కదిలారు ఒక హద్దులో వుద్యమం సదపాలని
 నిర్ణయించారు తాన్నే "సహాయ నిరాకరణోద్యమం" అన్నారు

చాళ్ళకు చూడా తెలియ ఒక హద్దులో వుండే దేదో? తెంలేక
 అననమ్మరాన్ని, పోలికల తెరలే సముద్ర తెరటాల్ని హద్దులో పెట్టగల
 మనుకోదం ప్రభు

ఏనైతేనేం భారత ప్రజలకు పూపి రందింది ఒక్కసారిగా ప్రాణ
 బాయువును పిచ్చారు "హలోం హర హర!" అంటూ లంఘించారు
 మదమెక్కిన కరింకడం పైకి సింహంలా.

ఎక్కడో సముద్రాంతరాల్లో తొట్టి భారతీయ సైనికుల వసే
 యాడగలిగారు ద్రిదిషువాళ్ళు తాని భారత ప్రజలు-తమ గర్వసేద వుండి
 ఏం చేశారో? చాళ్ళకేం తెల్పు ! భారత ప్రజలు ఒక్కొక్క దొక్కొక్క
 మహావీరులై పోయాడు. భారతభూమి ఇక్రతభూమిగా మారిపోయింది.
 ద్రిదిషురాజులు ఒడంపై సైన్యాలను దించారు. "హరాహరి"లో ప్రజల
 పుర్రేకం హద్దులు చాటిపోయింది. తమను విట్టనిలుపువా తాల్పు బాదిన

పోతున్నాను, నిలుచుండగానే యమపురి కంటేవారూ, నాయకత్వం గుండాలో పడుకుపోయి.

“ఇది హింసాచర్య ! తొలాచారి ప్రజల-చూర్ణ ప్రజ !” అన్నది తారక “ప్రజలు-తొలాచారి మూర్ఖులై నిద్రా” అన్నాడు. ప్రేమలీనమై పింజీల్లా గర్జించారు ఎవరైకొట్టి కట్టు, ఎవరైకొట్టి అగ్ని కణా అయ్యాయి.

కాని—

కన్నీళ్లు చల్లగా, నాయకులు! ప్రజల గొంతులు మరీమేసి “అహింస” అన్నారు! ఈ నాయకులు దేశంలో దునిక మేలాచి వచ్చానికి ఇందువులు. ఆ వర్గ ప్రయోజనమైన పార్టీకామిక విస్తరణకు మూత్రమే స్వతంత్రం కావాలన్నారు. ఆ మూత్రపు కోర్కెకు కూడా బ్రిటన్ అంగీకరించలేదు. అందుకే బ్రిటిషువాళ్ళను పోరాడన్నారు.

ప్రజలు, బ్రిటిషువాళ్ళను పోరాడన్నారు. కాబట్టి ఆ ప్రజలను వదలడానికి అంగీకరించారు. స్వార్థం వాళ్ళ అంగీకారంతో గర్జితమై వుంది. కాని తెలరేగింది-స్వార్థంలేని శ్రామిక శక్తి, బొంబాయి తాత్విక శక్తి, కలకత్తా తార్మిక శక్తి! దానిలో పూసినలాట వుండదు. అది అరి మరీసింది.

అది కనిపెట్టిన నాయకులు - అవమన్నారు వుడ్డమం.

నిజంగా అనాడు ఆ తార్మికలను వదలగలిగిన నాయకులే గాని ముందు నిలిచివుంటే పరిస్థితి ఇంకోలా-గుర్తొ తెలవేళ్ళ క్రితం రష్యాతో వలసే-పరిణమించి వుండేది. అక్కడా ఈ యుద్ధమే వర్చింది. మన తారకీయులలాగే ఆ దేశీయులు, అహలై పోయాడు కాని తిరగబడింది దక్కడ—తొలుత తార్మికవర్గం, తిరగబడ్డ నాయకు గంటల్లో సాళించాడు. స్వతంత్రం! పేద దునిక తారకమ్యంలేని స్వతంత్రం! దానికే వారు సోషలిజం పేరు పెట్టారు.

ఆ మహావిప్లవాన్ని కళ్ళారా చూచిన పీరులు-కాయలు కొండల పేరుగా రష్యాను దర్శించి వర్చిన తారక పీరులు-అప్పుడు మన దేశం తోనే వున్నాడు.

తాని అన్నయ్య చారిషట్లు అంతగాలేదు. ఏకటిలో తెలుగుడుగా
చూడాయో కనబడుతున్న శక్తి అది

కనుకనే మన దేశ నాయకత్వం యీ దవిక, మేధావుల గుప్పిటను
పుండవలసి వచ్చింది.

అయినా ఏక ప్రజాశీతం—యీ పోరాటం సాగవలసిందే అని
సమర శంఖారావం మరల పూరించింది ఇక చూడకోండి! తారత మహా
సాగరం మరల పొంగింది—ఒక్కొక్క తెరలంగా!

మొట్టమొదటిసారిగా, అంద్రుడు సగారా మోగించాడు—కోడిపంజె
ముల తగాదాలో తెలుగు యోధుల కవోష్టర క్తం వ్యర్థమై ప్రవహించిన
పలనాడులో—రక్తపు తీరాలు నాగులేట తీర్థం కావాలంటే మరల తెలుగు
రక్తాన్ని ఎగతీయ్యారు — పల్నాడు పీఠహనుమంతు వన్నుల నిరాకర
బోధ్యమాన్ని ఏక బ్రాహ్మణై నడిపిన తెలుగు పీఠుడు

రాజీ మర్నం పేరుతో, అరమరికలు తెలియని ఆ విప్లవ పీఠుని
ఎదుటవడి బోల్లడే శక్తిలేక ఒక బోలుకు పిలిపింది హత్య చేసేవారు.

అదే కాలంలో కలకత్తా, లాహోరులలో కొన్ని తెరటాలు పొంగాయి,
చాదని తొక్కివేయ గలిగారు.

మరల తారుబీకలులు తారత రాజకీయాపకాలాన్ని క్రమేణాయి.
నిరాలా మోషలు విసలతుతున్నాయి. మరల దేశం సన్నద్ధం కావాలి
సన్నద్ధం చేసే నాటులు కావాలి. ఆ నాటుల కోసమే వాటి తారత ప్రజల తహ
తహ! అదే మన రాజాలోనున్న వేడి! ఆ వేడితోనే ముందు నాసిక్ వెళ్ళి
గోరూరి గోరావలి పుట్టనటోట తన తండ్రిని తండుకొని పిత్తురర్పణం
విడిచి స్వర్గరాకుంటోని ఆ పుణ్యపురుషుని అశిస్సులను పొంది బొంబాయి
నగరం చేరుతున్నాడు.

గర్జన, బట్టలు మాసిపోయాయి. శరీరం దిక్కిపోయింది. కనులు
గుంటలు పడిపోయాయి, తాని కనుపాపల్లో కాలి తగ్గలేదు.

బొంబాయి నగరం "మేకం కామా" లాంటి విప్లవ పీఠవనితలు
జన్మించిన పుణ్యభూమి. సావర్కార్ లాంటి సాహసికులు పుట్టిన విప్లవ
తేంద్ర మది. లండన్ నగరంలో "కర్ణన్" హత్యకూ, బొంబాయి
నగరంలో నాసిక్ కలెక్టరు "బాప్సు" హత్యకూ, సావర్కార్ తారతుడని

అందనలో ఆయనను అరెస్టు చేసి భారత జైలుకి ఒకపై ఉపకాస్తుంటే హేమా హేమి లైన పొట్టంటు యార్లు పోలీసుల తప్పులోనే కుప్పకొట్టి వచ్చేయటం అంగుళాల పాయిజానా గొడ్డంలోంచి ముప్పుబట్టారంగుళాల రాశీం సావర్కార్ తప్పించుకు పోయారు. ఆ పిరుది 'పీరు చెలితనే ద్రిదిమ ప్రతుత్తానికి సింహ స్వప్నం. కదకు ఆయనను బంధించి, యాభైయేండ్ల కరిన శిక్ష విధించి, అంధమానుకు . పంపి చిత్రహింసల సాల్వేజ్మారు. రాజా బొంబాయి నగరానికి చేరినప్పుడు ఆ కుట్రపీరుని నాసిక్ జైలుకు హార్వమని గొప్ప అందోగవ బయగుతున్నది. ఆ అందోగనమా సావర్కార్ విప్లవదర్శితనూ అకర్షించి పుంజాంకితుకయ్యాడు మాతృదేశం కోసం త్యాగం చేయలేని భారతీయుని అన్నే వ్యధా అని తలపోసి, అడటనుండి వేరుగా పంజాబుకు ప్రమాదమయ్యాడు.

పంజాబు ఆనాడు నిక్రులు గ్రుక్కుతున్నది. ప్రపంచాన్నంతనూ అట్లాడికిందిన రాహోరు కుట్ర తేను అరిగి అప్పుడికి అరేండ్లు చూత్రమే అయింది. అమెరికాలో బొట్టపోసుకోవానికి పోయిన భారతీయుల మాతృదేశ విముక్తి కోసం, అయూరాలు దరించి ఒక నొకపై భారతదేశం చేతుకున్నారు. వారే గదర్ పీరులు. వారిని పట్టుకొని ద్రిదిమ ప్రతుత్తం కుట్రతేను పెట్టి పాతిక మందిని ఉరి తీసింది. ఈ ఉరితీయబడ్డ వారిలో గదర్ పీరుల్లో అతి పిన్న వయస్కురూ భారత సింగమూ అనందగ్ల కర్తారసింగ్ ఉన్నాడు. ఉరికంబాన్ని తొగించుకుంటూ తన లోది సహచరులూ వీరకుమారుడు "ఉరిశిక్ష ఉప్పిరా నీనికవర్కంతం పోరాటం మానకు" అని విప్లవ సందేశ దిచ్చాడు. రాజా పంజాబు చేతుకునే ఉప్పుడికి, ఎవ్వల యాదిరా కర్తారసింగ్ పాటలే, అబో! ఆ కుంజాబ్ యువకుని నీవితం దక్షమైంది కదా ! అన్నటుమికోసం ప్రాణాలర్పించే ఎవని బ్రతుకైరా రన్నమే. రాజా ఆ విప్లవ తర్జునకు ఇట్టే ఉరేడితులై వంగటానికి వెళ్ళాడు.

వంగదేశం అతిదీలాంది పీరాగ్రేసరులకు సుర్తిబాల్లు. "భారతీయుల్లో బైరూపాహాన సరాశ్రమాలుకు పేర్కొన వర్గవాడు - అశిల్వరాత్ మాఖర్షి ఒక్కరే!" అని శి.ఆర్.నాథ్, అశిల్వరాత్ భానుబలలే తాని యాతలది తోటాకు అయతున్న పిరుతు-అతిత్. ఒక దూర్భాశాలం పాట

భారతదేశంలో ఏ మూల విప్లవ కార్యాలు జరిగినా వాటిలో జరిగే దేయి ఉన్నట్లు సమకాలిని రూఢి చేసుకున్నారు. ఇక్కడితో సంబంధాలు పెట్టుకొని భారతావనికి ఆయుధాల్ని దింది ఒక సుముహూర్తాన పంగదేవీ స్వంతనూ విముక్తి చేయ సంకల్పించిన దీరుడతడు. అతన్ని పట్టుకో గలిగినవానికి వేలకు వేలరూపాయలు బహుమతులు ప్రకటించారు. అఖరులా విప్లవకారుడు ద్విదీపవారిలో భావబాహి పోరాటంలో బరితొరిగాడు. "నా శరీరంలోని ప్రతి నెత్తుది విందువునూ చూశ్య దేగానికి సమర్పించి గాని రావను." అని తుదకంటా పోరాడాడు. బొందిలో నెత్తురే ఉంటే ఆ తర్జిత విని ఉరుగెత్తని యువకు దుంటాదా? ఒక మన రాతాకు పోరాట వింతడంటేడు. ఆంధ్రదేశం-మహారాష్ట్ర, పంజాబు, పంగదేగాంకు ఏమాత్రం దీనిపోదని చాలాది. క్షణంలో అక్కడ తెళ్ళి చారిపోతారి. వియత్తలం అదిరేనా పోరాటాన్ని సాగించారి!

నేరుగా తెలుగు గడ్డకు పయనమయ్యాడు రాజా. ఆయన ముఖ మండలం అకాశంలోని ప్రవంద భామనిరా విప్రులు చెరుగుతున్నది.

రాజు వికాఖపట్టణం నుంచి బయలుదేరినప్పుడు విస్ఫోర్జ వారీయ వాది అయిన సీత కండ్రితో చెప్పలేదు. ఆయన అశిస్సులంత శక్తివంతం మైనది. అది పొందాకనే కార్యాచరణకు షూనుకోవాలని నిశ్చయించు కున్నాడు. ఆ నిశ్చయమిక తిరుగులేనిది.

11

సూర్యకాంతిని పుణికిపుచ్చుకున్న బాలకండ్రిడు ఆరాళంలో పువ యందాడు

కండ్రి వింటుండగా సీత బాలకండ్రిని కథను చెబుతున్నది.

"పంసాబ నెత్తురుదేరులు పొరుతున్న సమయంలో పీరుని విధి కత్తి చేతలద్దీ స్వైర విహారం చేయించి, దీరువులా ప్రణయ కలాపం చేయడం కాదు! అని మాందాల ఖడ్గమందించింది. మేను పులకరించిన బాలకండ్రిడుకు మేత్తువొదిరి, కత్తిపద్దీ కదవ రంగాని కురిపాడు."

రామరాజా విశ్మయమితానంతరం సీత అంతరంగాన్ని గ్రహించ

తండ్రి ఆ మాటల్ని సీతకు అన్వయించడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. అంతలో బయట తలుపు చప్పుడు సీతవెళ్ళి తలుపుదీసింది. తిరా రాజా ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

ఆ ముఖం చూచి సీత నిర్విణ్ణురాలైంది.

రాజా ముఖంలో నవోద్భవం ప్రకాశిస్తుంది. పొటమరిందిన రితు గడ్డం, ముఖాన సిందూర చింతం, రెపులకు కుండలాలతో అతని శౌర్య విగ్రహం ఆమెను చీకతను చేసింది.

"సీతా! స్వాతంత్ర్య రణరూమికి వెడుతూ, ఉత్తమ వేళతక్కువైన, వీ తండ్రి అశిస్సులను అందుకుందామని ఇటువచ్చా" అన్నాడు రాజా. తనను కాదని దూరమైపోతాడన్న చూచి దుఃఖం ఉదించి దూరాన్నుండి ఆ మాటల్ని విన్న తండ్రి అసంక వచ్చేలోలికిస్తూ తరతరా వచ్చాడు అయిన ఏదాల నంటాడు రాజా.

"నీకు ఏబయం తర్జుం నాయనా నీ బ్రతుకు తన్నం."

ఆ అశిస్సుల నందుకొని రాజా ఆ గడవ దిగి వెళ్ళిపోయాడు.

సీత గుండె నిరైపోయింది వెళ్ళిపోతున్న రాజానుచూస్తూ ఒక్క సారిగా దుఃఖం పెల్లుబిగి రాజా తన దృష్టిపతం నుండి వాటిపోయేంత వరకూ అలాగే చూస్తూ వీధి వరండాలోనున్న స్తంభానికి చేరవడి పోయింది.

ఆమెను ఒదారుస్తూ లోనికి తీసికొని వెళ్ళిపోయాడు - తండ్రి. ఆ ముదన ఆమె జీవితంలో ఒక విష్కంభం? రాజా జీవితంలో అది అది వర్షం. అంతే!

12

దీకడి తొంగింది. అట్టన తెల్లవారింది. తూరుపు కొండలు పళ్ళు రిందాయ్. వృష్ణదేవుపేట సరికంటేకర్వరాలయంలో రాజా ప్రత్యక్ష మయ్యాడు. అయిన ముఖతేజో విలాసాన్ని తనివెలిరా చూడ్డాని కన్నట్టుగా వాలార్కుడు, తన సమాన విరజాలతో అకనం మీదకు వచ్చేరు పళ్ళులు కింకిరా నవ్వాలు. మంచుచే ముడుచుకుపోయిన వృక్ష జీవాన్ని వాలా

దుప్పి వెచ్చకదానికీ తంబు పైతెత్తి, ఆ ఆలయంలో ప్రక్కన నైన రాజు
దేశోపలాసాన్ని జయ్యడంలో యాత్రా, ప్యాగతమిస్తున్నాయి. ఆలయంలో
జయగంట ప్రహగించి.

గంధీరమైన దుప్పి, ఆయన పెరాచుండి ప్రతిదప్పనిస్తోంది

“పరివ్రాజాయపాయాం

వివాళాయ వదువ్కులాం

దర్శ సంస్థాపనాథాయ

సంతవాచి యుగో యుగో!”

దుష్టశిక్షణకూ శిష్టరక్షణకూ తను మన్యంలో అడుగుపెట్టినట్టు
దప్పించాడు - రామరాజు.

అవును-భాగపోలే ఆయన తిరిగిన ఉత్తరదేశ మెక్కడో ఆయన

• అవతరించిన కృష్ణదేవుపేరిక్కడో?

అయితే, కృష్ణదేవుపేరు తుమికి చాలా దగ్గర. చాలాపు నలలై పైబుప్ప,
అయినంత మాత్రాన ఆయన సరిగ్గా యిక్కడే అడుగుపెట్టవలసిన అవ
సరమే వెబ్బించంటారా?

రాజెప్పుడైతే ఉత్తరదేశాన్ని విడిచిపెట్టాడో అప్పుడే తను కోట
నంటూరున సంస్కృత పాఠశాలలో చదువుతున్నప్పుడు జీవితంలో తొలి
సారిగా గాంచిన పీడిత జన బాదలు - ఒక్కసారిగా దృష్టికొచ్చాయి
ఆయన కళ్ళముందు ఆ వెనుకబడిన మన్యం నిలబడింది తనూ అక్కడే
నిలబడా లనుకున్నాడు తిన్నగా గడుమన్నానికి, సింహాచార మనదగిన
కృష్ణదేవుపేరు కొచ్చాడు అక్కడే ఆ సింహంతేళ్ళయిన అలయానితెడురు
గానే కోటనంటూరు సంస్కృత పాఠశాలలో తన సహపాతి రాస్కరరావు
నివశిస్తున్నాడు. ఆయన రాజాడు అస్కార ఏచ్చాడు. ఆ అస్కారాన్ని
పురస్కరించుకొని, ఆ బాలయోగి, ఒక్కడ వెలిశాడు తొలుతనే గీతా
దర్శ సందేశాన్ని వినిపించాడు.

పెరాయణ పూర్తిలాగానే, ఆ గీతాగ్రంథంపై ఒక సూరువరహాళ
పుత్త్ర ఉంది - గంధీరంగా లేదాడు.

అప్పుడే ఆయన చుట్టూ విస్తమలై జనం సొష్టాంగ పడివున్నారు.

వాని మర్యాదా-దివ్యజ్ఞానమున్న వెదకబ్రతునున్న ఓ దర్శనదేవతలా కనబడుతున్నాడు.

ఎదురుగా విన్నములై సాష్టాంగవత్స జనంలోంచి ఓ కోయదొర లేచి-

"సోమి! మా మున్నె పోళ్ళని దొరలు మా చెడ్డ కట్ట పెడుతుండ్రు, దాని శేషైనా యిరుగు కుంటవా?" అని పలుకరించాడు.

"లేకేం, పరమేశ్వరుడు — చువ్వకదార్థం, శివరక్షదార్థం, ప్రసీ యుగంలోనూ తప్పక అవతరిస్తుంటాడు. రామావతారమెట్టి రావణున్ని దంపలేదా? అలాగే మున్నంలోనూ అవతార మెట్లుతాడు."

ఆ మాటలు విన్నగానే కోయదొర అనందానికి అంతులేకపోయింది.

రాజు రెండడుగులు — ముందుకేళాడు

ఒక కోయట్టి — "దండాలు సోమి" అంది.

శివుని అటాయుకుంటా నడినెత్తిన కొప్పు, మోళి యెత్తిన మల్లె దండలా ఆ కొప్పుడుట్టూ గవ్వలు! ఇంగారం ఎవరి పుట్టి ఆ పసిడి రాయకు సంతరించుకుందో, అట్టి మేనిరాయ! ముఖం మెట్టుగా కనలయ తుట్టూ, వెన్న ముట్టే! పొరపడిదేమిలా ముక్కున నెత్తు! అటు దండం పెట్ట గానే రాజు కరిగిపోయాడు సంతోష ముప్పొంగిం దాయనకు. అనందా శ్రువులు చాలుకుండగా — "ఈతం తల్లి! నీ తల్ల వీరుదొరాడు" అని దీవించాడు. "అదేంటి సోమి! దాదొడ్డి తాగుకోలే!" రాజు నన్నగా నవ్వాడు — "తాడు, తప్పక వీరుదొరాడు" అంటూ ముందుకు నడిచాడు. ఉప్పితప్పివైపోయిందా కోయమగున.

జీవితంపై ఎంత శీట కరిగిందాదొక్క మాటలో!

రాజు ముందుకు పోయాంటే — అయన మరకవాన్ని శిరస్సుల తల్లు తులూకా వెనుక విరిచాడు — శున్నజనం!

ఆరె కిందాల్లోకి నచ్చేడు — రాజు, అయన స్నానం చేసేతి — అదితారున స్రవిస్తున్న ఒక సెలయేటిలో. అయన చేతిలో కోదండం, తేజోవలం మున్నాయి, శాసాలు దుస్తులు దరించాడు.

పకు లింకా నోకకు పోలేడు. అది సంధ్యాసమయంలో అయలు చేతనాయ! పొర్లమనకుట్ల రాజు మున్ను. ఎవరైనా తుప్పెరు అన్నం

మెతుకులు చాలిస్తే చాలు, అవదిమిలానందంగా, నాలుగు పప్పులు వేంకు దిగి, ఆ మెతుకుల్ని సమాచంగా వంచుకుంటాయి. వాటిని తిన్నగా గుళ్ళకు తీసుకుపోయి తమ దిద్దిపాపల ముక్కుకొనల కందిస్తాయి నీళ్ళు కలియని పాచలా, నల్లపూస వేసినా కనబడగలిగినంత స్వచ్ఛమైన నీళ్ళలా వుంటుంది-వాటి ప్రేమ

అవి రాజాను చూసి కంకరారావంతో మంచగలిగిరికం నాంపిస్తున్నాయి. కొండల కొనలపైని నెమళ్ళు వాటిల్లం చేస్తున్నాయి. ఆ ప్రక్కనుండే గరగర లాడుతూ యిసుక తిన్నెలను కోస్తూ సెలయేరు ప్రవహిస్తోంది. దిన్నదిన్న గుంకరాళ్ళు ఆ ప్రవాహంలో దొడ్లతూ గలగల కేరిం తలు కొడుతున్నాయి

ఆ సెలయేటి స్వచ్ఛమైన నంగీతాన్ని గ్రోలుతూ రాజా ఆ సెలయేటి మళ్ళనున్న రాతిబండ వెనుక ఒక గుండంలో స్నానం చేస్తున్నాడు

అదే సమయాన ఒక కరోరమైన దళని ఆయన చెదిన అడించి అది ఏదో ప్రమాదంలో దిక్కుకున్న ఒక స్త్రీ కంకరచ్చి!

త్వరితంగా స్నానం ముగించి ఏదిగట్టానెక్కి దృష్టిని సారించాడు.

అదిగో అతాకమంత ఎత్తుగా వుండి అయిదువేలేండ్ల అయిదు గదిగి నాలుగు దిక్కులతూ, నాలుగు చేతులను చాలి, ఆ మమ్మాన్ని చల్లగా చూస్తున్న ఒక పెద్ద వటవృక్షం వెనుకనుండి ఆ దళని వస్తోంది

ఆ వటవృక్షపు తొర్రలోనే తన విల్లమ్ములు చాచుకుంటాడు-రాజా అనసరమొద్దిరప్పడు గాని వాడిని తీయడు. గో గ్రహవాన్ని నిరోధించ వలసి వచ్చినప్పుడు శమివృక్షంపై చాచిన గాండివాన్ని పొద్దుచెలా తీశావో, అంతకంటే అనసరమొద్దిరప్పడు ఒక పేదవాని జీవితం తగ్గన మండి పోతున్నప్పుడు మాత్రమే ఆ విల్లమ్ముల్ని తీస్తాడు

వటవృక్షం చంత కొచ్చేటప్పటికి ఆ దళని అవేదికపై నుదులు నుదులుగా తిరుగుతూ, ఆయన హృదయాన్ని అర్థగ్గి మొనరించింది.

ఏమైనా ఆయనదం వేపట్టారి. లేకపోతే ఒక నిండు తీవితం ఆహంతై పోవచ్చు. ఆయన ఎడమకన్ను అరిగింది. వెంటనే ఆ వటవృక్షం తొర్రలోని విల్లమ్ములరీసి, చకచకా ముందుకు పోగాడు.

ఆ చెట్టువద్దకొచ్చి, ఆ వారి తూయ్యదీశను చూశాడు. అదో హృదయ

విచారకమైన దృశ్యం. ఆ దృశ్యాన్ని చూడగానే రాజా గుండె క్రిందపడిన గాజాలా బ్రష్టలైంది.

ఒక యువకుడు, ఒక యువతి వీవువై వాళ్ళవోడు. ఆ యువకుడే ఆమె ప్రేయకు. ఆ యువకుడిని ఆ యువతి ప్రేమించినందుకు కిక్కిరించి అక్కడ కూర్చున్న పెద్దల తిరుగు.

ఆమెది వెంటనేగ మనస్థంలో కదలాడిగా పరిగణించబడే ఒక వెంటబిల్లి. అదే మనస్థంలో గొప్ప జాతనందే కోయతెగలోని ఒక యువకుడి ప్రేమించడం. అది ఆ వేదంలో నున్న విశేషం.

ఆ విశేషం - మనస్థంలో మూడు వైపులుగా పూర్తిమీ మార్గ ర్థానికి దివ్యం.

అలాగు నిండు పున్నది వెన్నెంలో పెరటిలో పడుతున్న నిలాకైన పురిగుడి నె నీడలో తన ముద్దుల ప్రేయలాలితో సరస సల్లాపాలాడుతున్న గోవిందు-ఉ పెద్దకంటి బర్తాడు.

వెంటనే తన వెంట కళ్ళు పొడుతుంది. దీనిలా వాటింది కోయ యువకుని తండ్రితో పిల్లలు చేగాడు "రావీయంతి వాడినంగతి కను కుప్పంటి!" పన్నాడు తండ్రి.

చట్ట మణిగాక గోవిందోర్తాడు తలుపు తెరవలక్షం, పదాలుచ ముఖం పగిలేలా తండ్రి కొద్ది అయిదికి శ్రోసివేయడం అరిగిపోయింది.

అలా అడుగుతుందని యెన్నడూ అనుకోలే దడడు. ఇది పరకూ అలా కలుసుకున్న పుడు ఏదో తిట్టి పెద్దలు విడిచిపెట్టిన జాల్మాలా వెళ్లిందేని లోనికి రానిచ్చేవాడు. పైగా ఇప్పుడు అనరాని మాటలన్నాడు-

"వెరలా! ఎంతవని చేస్తున్నావురా! పూరంతా కొనగొమ్మును కూర్చొని వ్రేలిల్లి చూపుతుంటి యీ వెరవ ముండను వెనుకేనుకు తిడుగు తున్నావు? నా పరువంతా గంగపాలు చేగావ్. పో. వెరలా! రానితోనే ఏడు. ఇక నా గదప గ్రొక్కకుం! ఖా!" అని ముఖాన పుమ్మేని కలుపులు దధాలున విగించుకొని లోనికెళ్ళిపోయాడు.

అంటే పెను కుపాను పేరివట్టయింది. ఆ కుపానుకు వెరవీపోయిన పక్షిలా అయింది. అరవి జీవికం!

అయినా ఎలా తన ప్రేయలాలిని పొందిపెట్టగలడు?

లిస్సుగా ఆ యువతి యింటి కొచ్చేళాడు. ఆ యువతితో ఏదేర్లా
వాస చేశాడు

అంతే; తెల్లవారేటప్పుడికి బ్రొత్తకాపురం వెలిసింది. ఆ యువకుడు
కష్టాలు కొట్టుకురావడం ఆ యువతి నొంది పెట్టడం. వారి నీచితం బ్రొత్త
పుంతులు బ్రొక్కింది.

ఇక వీరిలోకి యాద్యారు - పెద్దలు. ప్రియమే ప్రియురాలికి వాక
వేయాలి, వాకపడింది. కిషింబారు - గిరిగిరి గిరిజాలోని కెప్పుమంబా
పడచు రాజు జ్వరించాడు. పాడుకలు దరించిన అతడి పాదాలు కటాయన
అవట ప్రకృష్టమయ్యాయ్, "మూర్ఖులారా ఎంత దాడులానికి నొడిగట్టారు"
వీళ్ళు "ప్రేమించుకోవడం నేరమా" ఇదే నేరమైతే మీరూ మీ భార్యలకూ
మీరూ మీ నిర్దలకూ మధ్యనున్న ప్రేమమూతా వశిస్తుంది ఈ అంటును
మీరు పెడుతున్న పాంస ఒక వారికి మిమ్మల్నే పొందిస్తుంది " అని
హాంకరించాడు

అంతే, తయకంపితులై పోయారు - పెద్దలు. నోట చూటలేదు -
అక్కడికి.

కంపించిపోతూ రాజు కాళ్ళపై పడ్డారు - "క్షమించండి" అంటే
న్నడూ ఎవరినీ పొందించం" అని రక్తిగోవిందులు పుంజాంటితులై
తమ వారనే మరదిపోయి, "నూ పాలిట రామయాతలా వచ్చిండు పోపి"
అంటూ రాజు పాదాలకు ప్రణమిల్లెరు. ఆ అంటును తన హృదయానికి
గాతంగా హత్తుకొని వెనుదిరిగాడు-రాజు. ఆ యువమ సాగనంపుడూ, ఆ
పెద్దలూ, రెత్తిగోవిందులూ కూడా వస్తూనే వున్నారు.

వారిలో లొప్పుకూ రోడుకూ పరుగెత్తుకొస్తున్న ఒక స్త్రీ గోడు
పెట్టింది

"దంబాలు పోపి, తమారు జోతిషం చెప్పిండ్లై దాని మొగుడు
కొట్టేనిందు పోపి దర్పివడింది ఏల్ల"

"రామ రామ"

"అవును పోపి"

"అయితే పద అక్కడికే నేను వస్తున్నా"

"పదండి" అంటూ అంతా ఆయన వెంట బయలుదేరారు.

మగవితే వెళ్ళిరాతిన్న ఆ మగవది - కృష్ణదేవుపేటకు నాలుగు మైళ్ళలోనున్న వడింపాలెం ఎవరో జాణయ్యగి కృష్ణదేవుపేటకు వచ్చాడనగానే ఆ మగవ తన బాతలు చెప్పకొని లేయి యాపించుకుందామని వచ్చింది లేయి యాపించుకోవానికి అతోళ్ళంత యార భారమయినా భాతలేలేయరు

ఆమె మగడు - మల్లుదొర - పక్కా త్రాగుబోతు. అతనికి వెళ్ళుకుంటానే ఆమె బయలుదేరింది "నీ తర్త పీడుబోలా" తనగానే తంక లెగురవేస్తూ యింటికి బయలుదేరింది.

గుమ్మంలోనే ఎదురయ్యారు—మల్లుదొర త్రాగి రై పెక్కిన నిషాతో—“అంబ, ఏదక్కొచ్చిలే నే నోరుననికుంటిలే” అంటూ మూంనున్న కర్రతో తేలికొచ్చినంత గట్టిగా బాదారు ఆమె స్పృహ తప్పిపోయింది గూడెం గూడెం అంతా గొల్లమని ఆ స్త్రీకుట్లా మూగాడు, వచ్చిపోయిందనుకున్నారు ఆ మూగిన అనంలో ఓ ముసలిది - “ఓరయ్యా సోదా ఏదకు తోడు లేంటే యిది బ్రతకదయ్యా!” అంది. పన్నెళ్ళో వెంకటకలు నెరసినవారి బాక్కల్లా బ్రహ్మచాక్కి! అందుకే ఓ స్త్రీ పరుగెత్తుకొచ్చి రాజాను కలుసుకుంది.

రాజా వడింపాలెం వచ్చాడు అనం పాయలు ఒయలై దణ్ణాలు పెట్టారు రాజా పర్చి రాగానే, ఆ తిరస్సును తన తొడపై పెట్టుకొని నువ్వి, నాదీ, యిది కమండలోదరాన్ని ముఖంపై కట్టి గాయాల్ని—కడిగాడు.

ఓ క్షణానికి ఆ బాంత లేరింది. అంతా నిశ్చేష్టులయ్యారు. కోలాహలం చిన్ను ముట్టింది. ముసల్లి మల్లుదొరకు తిట్టింది—

“బుద్ధి లేదురా? తాగితే చేతికందినంత వెప్పేస్తావా. మారాజా బ్రతికిందివారు గాని లేకపోతే చచ్చునే!”

మల్లుదొర నిషా తగ్గింది. వెంటనే రాజా బాక్కపై పడ్డాడు.—

“తమెరిది తెలుసుకోలేక యీ వారి వెప్పెన్నో పోతు మారరా దింది.” అంటూ మొందున్న రాకుమితో నాలుకను కోసేసుకోబోయాడట.

“అ! అ! అ!” అని రాజా అతడ బాధలేసి—“నాకుకో కోసేకుంటే” ఆ పోతు పోతు నాయనా!”

"మరెట్ట పోకది పోయి"

"ఈ మోలానికి మూలమైన త్రాగుడు మావారి!"

వెంటనే మల్లుదొర రాజు పోదారముందర తరిరి—

"పెయ్యము పోయి! యిక తంతెగినా నేను తాగేది లేదు!"

"పిచ్చోడా! నీవు మానితే ప్రయోజనం ఏంటి? అందరిచేతా మాది పెందరాలి."

"అలాగే పోయి! అందరిచేత మానిపిస్తాను. బాడబాదా పెదారం చేసి తాగినోర్చి దండిస్తాను కూడా!"

రాజు మందహాసం చేశాడు

అంతా ఒక్కసారిగా - "పోయిపోయి పోయి!" అన్నారు

"వదలడే! అందరికీ యీ కబురు చెప్పిస్తాను."

అంత "నై" అన్నారు రాజు ముందుకు సాగాడు. ఆ వెనుక జనం! గొలుక, ఆ పల్లెలోనే తాడిచెట్లపై మన్ను కుందలన్నీ పగిలాయ్. ఇక్కడోది కల్లు దొప్పలన్నీ ఆ జనం పోదారమింద వలిగాయ్.

ఒక్క తృటిలో మహామహిమ పాటించలేని, మనిషిని రాక్షసుని గాచించే త్రాగుడు పీసారానికి స్వస్తి బాదబాన్ని వలికిందాడు - రాజు.

తన సందేహం, తనకు తెలియకుండానే మూలమూలంకూ ప్రాతి పోతోంది. పల్లెపల్లెలనూ కదిరించి వేస్తోంది రాజుండే ప్రేమాపీసారాలు పొంగి పరవళ్ళు త్రొక్కుతున్నాయ్.

అయ్యవ రేగేయం ఎవ్వరికీ తెలియ జాని ప్రజాసేవ అయిన పెద మార్గం. అందులోనే అయిన కానందం. ఆ అనందానికి అంతరాయం కలిగితే ఏమవుతుందో చెప్పలేం

13

అంతరాయం కలిగించాలని ఆలోచించే తెగ లేదనుకోకండి! పోజన్యం ప్రకృతు దొర్లన్యం ఎవ్వరూ ఉంటుంది? అయితే సెగ ఎక్కడ తగులుతుందో అక్కడ కదులుతుందా తెగ !

అది "లమ్మపింగి" సమ్మత్రతలానికి చాం ఉన్నతమైన ప్రదేశ

మది. బాధావరణం పాపమన్న మై ఉంది. మౌనభంగమని కూడా మందు కప్పివేస్తున్నది.

ఎముకల్ని కొరికే చది, అవలిలో చదికే చదింకమందానే ఓకొండ తొర చురుగ్గా నడచు కొస్తున్నాడు తెల్లటి చున్నలు దరించాడు. చేరిలో క్రూర ఉంది. కలకు ఏటవాదంగా పోగా ఉంది అలానుబాహులు విరిచి పైవై చాచి చాచావు ముపై ఏండ్లు ఉంటాయ్.

"లమ్మసింగి"ని అనుకొని ఓకొండ ఉంది. ఆ కొండపైవి ఓ లంగళా ఉంది. అతడు వేరుగా ఆ లంగళా ముంగిటకొచ్చి నిలిచి, ఎవరికోసమో ఎదురు చూస్తున్నాడు.

ఆ లంగళా చాచిలో ఓపెద్ద కొండల స్థానం ఉంది. దేవీలుపై పులికలా, గోదకు కొర్రగేదె కొమ్ములా ఉన్నాయ్ చూడడానికి అచురు పుడతాయో అంతారాలు. దేవీలు ముందున్న కుర్చీలో దేవీలుపై బాటలు వాళ్ళు చాపుకొని కూర్చున్నాడు—వాప్టియన్. అతడు గూడెం తాలూకాకు ప్రత్యేకాధికారాలు గలిగిన తాసిల్దార్. క్రైస్తవుడు తావటంవల్ల తాటుక కొండలా అగుపిస్తున్నాడు

ఒక మనిషి స్వభావాన్ని ఆ మనిషి ప్రేమించే వస్తువుల్ని లట్టి ఉపాయకోవచ్చు ఆ పులికలా, కొర్రగేదె కొమ్ముల్ని లట్టి వాప్టియన్ స్వభావాన్ని ఇట్టిపనిగట్టవచ్చు.

శింగన్న చెబుతున్నాడు

"చూడునాయనా చాచే వాప్టియన్. మనస్కంలో నా చాచాడు దేస్తున్న అగదాలకు అంతులేదు. నా కప్పుడు నంబై ఏండ్లు. గతిలేక చాచి వల్లనే కందలుకరిగే అందరాకిరి, చాచుగలేని ఉడిగం దేస్తున్నా."

చాచిన బాటలొక్క మద్య నుంచి చూస్తూ వాప్టియన్ పిలిచాడు—

"శింగన్న?"

అచురుకు వచ్చి ఎదుట నిలిచాడు-శింగన్న.

"చూడు బయట! ఎవడన్నా ఏద్యాదేమో"

"శిల్పపుండి" అని అలుకువగా శింగన్న బయటి తెల్లారు.

వాప్టియన్ దిట్ట కుక్కుబుద్ధి. ప్రత్యక్షంలో కొగిరి, పరోక్షంలో రిట్టి, ప్రత్యక్ష పరోక్షంలోని చాళ్ళందరిచేత పనులు చేయించుకోగలనని

నమ్మక మకడిది. అటువంటి పద్ధతులతో కొంతకాలం కొందరిని మృతజే నమ్మించగలమని, అందరినీ అంతకాలం నమ్మించడం పొద్దుం కాదని, అందరూ ఆ సత్కాన్ని తెలుసుకొన్నప్పుడు తనకు దిన్నప్పుడు పద్ధ తొంతాకు పసరు క్రక్కవలసిందేనని, వాటికి తెలివ

కింగన్న బయటికు రాగానే లోపలినుంచి ముతారారు కింగన్న, ఓవర్సరు ఏకై రుయిక్తు రాదుకుంటూవచ్చి బాప్టియన్ ప్రక్కకు చేరారు.

అయిత కొచ్చిన కింగన్న వదాయిను పిలుచుకొచ్చాడు

బాప్టియన్ "చక్" మని లేరి—

"ఫూరిష్ బాగ్! నీకు చెప్పించేమిటో నీవు చేసించేమిటో చూరి కమ్మంటే, పిలుచుకువస్తావో వూలో!" అంటూ విప్రులు గ్రక్కాడు

కింగన్న వాణికిపోయి మోనం వహించాడు

ఆ మోనాన్ని అవకాశంగా తీసుకున్న ఏకై—

"అమా సాక్! బుర్ర యిర్లి యేసాక్!" అంటూ మరో రాయి విసిరాడు.

అది వాడి నై అం! బోడికలమా మోకారికి ముడిపెట్టి బుద్ధి—అక నిది అరవవారైనా ఆ అరవలందరిలాంటి వారు కా డికడు!

మచ్చంలో దింతవల్లి హుటరోడ్డు చేయవలసి ఆ పని జరిపించ మని తిట్లా కరెగ్లరు ఇతన్ని బాప్టియన్ వద్దకు పంపాడు. ప్రతుత్త్య వ్యవ మోరాల్లో అరిలేరివ మటం ఒకనికి కైరుకొట్టి, మరొకర్ని పడగొట్టగల నేర్పరి అఖరికి బాప్టియన్ లాంచి వాడిని బుట్లలో వేసుకోగలిగిన తీత్తుల మారి నక్క! ఎప్పుడైతే కింగన్నపై ఏకై బాలుం చేరాడో - బాప్టియన్ కింగన్నను -

"పో! కాపి తీసుకురా!" అంటూ ఏకైవైపు దిరిగి "ఏకై ఆ రోడ్డు వద్దు ఇకనికి బోరవెయ్" అన్నాడు.

"అ మా!" అని ఏకై మొదలు పెట్టాడు—

"తెరియుమా "అంటూ ప్లామచూసి ఏదో చెప్పబోతుండగా, బాప్టి యన్ మరల కలుగచేసుకొని -

"అగు ఏళ్ళి ! . పదాలు జాగ్రత్తగా విను ! ఇదిగో ఇది పర్యవర్తిం. యీ కొండల కవచం రింతపల్లి ఈ మధ్య అర్థంగా వున్న కొండలను పగులగొట్టారి రోడ్డు వేయాలి, రోడ్డు వేస్తే లాభం పొందేది మన్నుపోళ్ళి! దీనికి అనం కావాలి ! సొమ్ము ఎంతైనా యిస్తాం ? ఏం ? ఏమంటావ్ ?" అడిగాడు.

పదాలతోనే ఆ రోడ్డు ప్లాను ప్రత్యేకంగా చెప్పడానికి కారణం అతడు ఆ దుట్టుపట్ల పయకులిది గంచాడు. తలచుకుంటే ఆ మన్నాన్ని లేవగలదు-అందుకే బాప్టియన్ అంత అప్యాయంగా చెప్పాడు బాప్టియన్ విషయంలో - "హృదయానికి ముఖం ప్రతిబింబం" అనుకుంటే పట్టికొట్టి పీడుతాం.

అందులోనూ పర్యవర్తింమంచి రింతపల్లి ముప్పై మైళ్ళు వుంటుంది. అంగుళంగుళానికి భూమిలోంచి పొరురుకువచ్చే రాళ్ళపర్యటాంను క్రవ్యక మంత తేరిగ్గాడు అయినా పదాలు అన్నాడు-

"రిత్తం! మా మన్నుపోళ్ళు బొట్టలారి ఏరుస్తున్నాడు. పని చెప్పితే అంతకంటే సంతోష మేముంది దొర !"

పదాలు పనిలేనిలా ఫలం దక్కుతుందనుకున్నాడు. అందులోనూ బాప్టియన్ అన్నాడు - "ఎంత అనమైనా కావాలి! ఎంత దనమైనా యిస్తాం" అని.

ఇట్లే సమ్మివేయగం మన్నానికి చెందినవాడు పదాలు కావడంవల్ల నమ్మకాడు.

వెంటనే బాప్టియన్ అన్నాడు-

"జాగ్రత్త అదాన్ని మాత్రం గొరెల్ని తోలుకొనివచ్చినట్లు తోలుకు కావాలి ! ఏడు మూడ కొంత .." అంటూ అగాడు.

దాన్ని అర్థమయ్యేలా ఏళ్ళి చెప్పడానికి పూనుకున్నాడు-

"అమా! కొంత కంట్రాక్టు ముట్టజెప్పాలి!"

పదాలు చాలా సంతోషించాడు. తనను కసాయివాడికి గొరెల్ని తోలేలాగూ గుర్తిస్తున్నారని అతను భావించలేక పోయాడు.

"రిత్తం మీ దయ దొర!"

ఆ సంభాషణ పూర్తయిందని తెలుసుకున్న లింగన్న "తమరో"

సారి 'గట్టు పొగడల' రావాలిదొర! ఆ గంటల దొర పెద్దరికం పెట్టు పెరిగి పోతోంది!" అని మొదలు పెట్టాడు.

లింగన్నకు గంట మందే ఎవరో తెలుసు!

గంటల దొర చాలా పెద్ద మనిషి! ఆ గ్రామానికి మునసబు లింగన్న లాంటి ముతాదారులు ఎన్నో హోరాలు చేస్తున్నా, "వాళ్ళ పాటం వాళ్ళనే తింటుందిలే!" అన్నంత గాంతుమార్తి అయితే అతడి దృఢ మైన శరీరం, గర్వంతోని పొరువం చూస్తే లింగన్నకు గుండెదడ! అందుకే ఎదుటవడి అనగలిగిన చైతన్యం లేక బాప్టియన్ కు మొరపెట్టు కున్నాడు.

"సరే! ముందు తాపీ తీసుకోండి!" అంటూ చారికి తాపీలు అందిం దాడు బాప్టియన్ పదాలు మాత్రం పుచ్చుకోలేదు

"అదేంటో! —త్రాగు!"

"హా కలవాలు లేదు దొరా! చర్చి గంటే మాడు తల్లి పాలు!"

"దీని నిసా నీకు తెలియ ఉ!"

అంతా త్రాగడానికి కప్పులెత్తారు. ఏళ్ళు, లింగన్నలు కుక్కిరి పెనుట్లా కళ్ళు మూసుకొని త్రాగుతున్నారు బాప్టియన్ ఒక్కసారిగా మండిపోయి తులుక్కున తాపీ ముతాన పూసి—

"ఇదియదే! ఉప్పు కలిపి తెస్తావా?" అంటూ ఆ కప్పు గిరాలు వేగారు ఇంగన్న తల సగిరిపోయింది వెన్నెరు రిమ్మింది.

"మాకు సెలవిప్పించండి!" అంటూ పదాలు లింగన్నలు వెళ్ళి పోయారు. బాప్టియన్ లేచి వాళ్ళు వెళ్ళిపోయాక ఇంగన్న తో—

"ఉ! పో! సాయంత్రానికి సాహెబు పంపుతావన్న పాపుతాడ వద్దకు వెళ్ళి వెంటనే పంపకపోలే వాడి దుశాసం దూకిలో కలుపుతానని చెప్ప."

"శిర్తవుండి!" అంటూ ఇంగన్న తారుతున్న రద్దాన్ని తుండుతోనే చొత్తుకుంటూ, చొణుకుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

దువ్వచ్చయం విషమనశ్చ నవ్వింది.

"మరి మనం కంట్రాఫ్టు తీసుకోవడం చూలుకు వ్యతిరేకం! ఏమి

ఒకరీతివి ఎలా నడిపిస్తావో?" అంటూ తన తయ్యాన్ని వెల్లడించేడు—
డాక్టయిన్.

కడవంత గుమ్మడిదాయ కత్తిపీటకు లోతువడదండి !

"పదవా యిద్దయే సార్! యాల్సా మనం కేప్తిహా? మనల్ని యాల్సా
కేప్తిహా? వారిచే మనం చెప్పినట్లు చేయించుకుంటాం సార్!" అంటూ
ఏళ్ళ నవ్వాడు అప్పుడు వాని పళ్ళు కరుసి పేతుల్లోని పాపుల్లా మెరి
సాయే.

డాక్టయిన్ కూడా వెకిరినప్పుడు నవ్వాడు వెంటనే నవ్వాట—

"అరే లింగన్న ఈ పొమ్మన్నామే!"

"ఏం సార్?"

"గంటంబొర అ 'గట్టుపొజకం' కే కింగ్ అయిపోయాడు వాడి
సంగతి కనుక్కుందా మని!"

"సరిరా! మనమెలా పోదుము లింగన్న ఈ కలురు పంపిస్తాము "

"అవును" అంటూ డాక్టయిన్ నువ్వుతూ లేచాడు.

14

ఇది "గట్టుపొజకం" గ్రామం గ్రామానికి మధ్య ఒ పెద్దచెట్టు
తప్పా దానిపై గంటంబొర చూచున్నాడు చుట్టాకొందరు కొండబొరలు
చూచుని కేకలు వేసుకుంటున్నాడు గంటంబొర లేచాడు. నిలుచెట్టు
విగ్రహ మాయమది అయిన లేవగానే అనం ప్రశాంతపై పోయారు

ఆ గట్టుపొజకం గ్రామం పర్యంత పరీవృతమైనది ఆ కొండల
మధ్య ఆ గ్రామంలోని కొండలన్నీ, ఒకరిపై ఒకటి ఆ కొండల కంఠ
పోరలా పున్నాయ ప్రశాంత మీలానికి ప్రతివందాల్లా ఛారిగుడిసెలు,
ప్రకృతిశాంత ముద్యులకీరా స్వర్ణ హారుడునే రంగస్థలమది ఆ ఛారిగుడి
సెలలోని దీపితం ఒక తెల్లని పొలమందలా పుంది కాని అవాడు ఆ షీర
జాండంలో విషదించుపు పడింది కలతలు అయ్యలేయి. ఆ కలతలకు
సలకరెండేడు—గంటం ఆ గ్రామ పొజాగ్యాన్ని కాంచించే పొజార్లు
చాయన అయన అందరిలాంటి మునసలు వాడు.

కొందరి మునుషులు అ దారి కంకంలో ఏ తెండెకలాండ్ వుచ్చుకున్న వాడుకాడు, ఏ క్కళాన దురాక్రమతో ఆ వూరి వీడు అన్య ప్రాంతమో చేసినవాడుకాడు. లేక ఏ నీటి తగువో ఏ సొగు తగువో ఏ కూరి తగువో! నృప్తింది ఆ తగవులపై బ్రతికే తుంటరి కాదు. దొంగలూ దొంగలూ తెరి వూళ్ళు పంతుకున్నట్టు కరకాలు మునుషులు ఏకమై పొలార్ని పంతుకొనే కూలమీకి తెందిన వ్యక్తి కాదు.

అందుకే అయన కంక బాద! ఆ గ్రామంలో కంక అయన హృదయంలో బాద! ఆ కంకంకు కారణం అయనకు తెలుసు! కాని అది అందరూ తెలుసుకోవారి అందుకే గంటం లేరి నిలబడ్డాడు, అయన లేచగానే, అతని దిగ్గజానికి విన్నములై బోయారంతా.

కాని దిగ్గజం - ఎన్నడూ లేనిది అయన ప్రకృతంలోనే నేడు కేకలు వేసుకుంటున్నారా జనం!

ఆ గ్రామంలో కారణానికి ఇంకో ప్రక్క బాప్టియన్ బృందం అయలుచేరింది. బాప్టింకా ఆ గ్రామ హద్దుల్ని చేరలేదు, చేరడానికి ముందు అడ్డుగావున్న కొండనెక్కి దిగారి. దోరినై ఎక్కుతున్నారు. ఆ దోరిలో బాప్టియన్, ఏళ్ళులు వున్నారు దోరి ఎక్కికూర్పున్న బాళ్ళకేం తెలుస్తుంది - ఆ దోరి మోస్తున్నవారి బాద!

కాని దురదృష్టమేమటంటే, ఆ దోరి వెనుక వస్తున్న రింగన్న దోరి మోస్తున్న ఒక కూలీని కొట్టడం.

కాని మరొక ప్రక్క మల్లు కొంక జనంతో ఇంకొక కొండ నెక్కుకూ ఆ గ్రామంలోకే వస్తున్నారు - అతడు ౬ బాద్యరసు రాజ ముందు నెత్తిన వేసుకున్నాడూ - బాద బాదా తిరిగి కల్లు త్రాగడాన్ని మానిపిస్తానని!

గంటం లేరి నిలబడి గొడవపడుతున్న అదాన్ని మందరినూ -

"మనం మనం గొంతుకలు పినుక్కొని తన్నే మోకాచారు చేతిలో నున్న భూములు రావు" అన్నాడు.

"బొప్ప మాచా! మవు గిదిన గిరి చాచేదిలేదు. ఎట్టవస్తయో బొప్ప" అని జనంలోంచి ఒకడు లేచి అడిగాడు.

అందా వెల్లుమంది.

బాప్టియన్ వచ్చి-

"గిరిగియదానికి ఏదేంప్రశ్నవా?" అని హంకరించాడు. నిరంకుశం! బాళ్ళ కిర మంటి మర్యాదా బాక్సుల్లో లేదు.

గాని అటువంటి బాళ్ళకు ఆ ప్రశ్ననే వుంటుంది - గొయ్యి. తటా యన మల్లు ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

గామొగంటిందొర గామమల్లుదొర యిరువురూ అన్నదమ్ములే! అతనికి ఎవరే సూర్యారాం పాచెక్కవ? అయినా కాంతంగానే-

"మాటలు నర్సిగ్గా రావియ్ దొరయ్!" అన్నాడు

వెంటనే బాప్టియన్ లింగన్న ముఖంలోకి చూచాడు, ఏ ముఖం చూచి ఏ మాట దిసరా - అని. బాడికి తయమే-ఏ వుట్టలో ఏ పాము జుందోనని.

లింగన్న అన్నాడు - తాస్త్ర చొక్క దగ్గర పెట్టుకుంటూ-

"యాయనీ గంటిందొర తమ్ముడు,"

వెంటనే మల్లుదొర అందుకున్నాడు-

"ఓ లింగన్న మామకు దొరల మోరేకి నీళ్ళ యది బాగా వంట పట్టందో"

మల్లుకు తెలుసు - బాడి సంగతి. తనకంటే యిళ్ళ ముందు పడి గాపులుకానీ ఏదో నాలుగు కాసులు పాశేస్తే వుట్టితప్పియ్యలే బాడు వెళ్ళి పోయిన రోజులువ్వా యి

అయినా గంటిం "మల్లు!" గడ్డించాడు - కాంతించమని

బాప్టియన్ పొగరుబోతుతనంగా - హంకరించాడు.

"పలుకుబడిగల పెద్దవైపుండి కూడా యిరువురుగుల్మిలా పురిగొల్పు తున్నా వన్న మాట?"

ఇక మల్లు వుండవట్టలేక పోయాడు-

"ఏం? పలుకుబడి పలుపుతాడూరా పనిచేస్తుందనా ఈ పొగడ్త?"

"కాదు. పలుపుతాడేస్తే గాని నీతిలేవి మీ మనస్సం జాతి లొంగ చని!"

బల్లెల తగిలింది - మల్లు తా మాట!

"నీతిలేవి జాతి మీదా మాదా?"

"మల్లు" అని తులం నొక్కారు గంటం.

మల్లు మనస్తత్వం గంటంకు బాగా తెలుసు ఉసికొల్లి వారికి పెడిలేగాని పోట్లాడన్ - కోడిపుంజులు మల్లు అలా కాదు - పుసి గొంప తుందానే బరిలో తురుతుకాదు

అలా మల్లును అబ్బి గంటందొర బాప్టియన్ కు తమదాద విన్న విందుకున్నాడు.

"దొర ! తెల్లనివన్నీ పొంతుకునే ఈ అమాయకజాతిని నెగడ కండి దొరా ! చూడండి ఒకప్పుడు మీ దొరలు రాకముందు కండవేసిన ఈ జానినేతలా కండలేక దిక్కి కళ్ళాలై పోతున్నారో మొన్న మానడిందల్లలో ముచ్చటగా పెండ్లయి మా రామన్న దొర భార్య-పాపం దింతంబలి త్రాగిత్రాగి, కంరాసోకి ఆ పాదపారానే కళ్ళ కాటుకయినా అరకమున్నే తాటికి వయనం చేసింది తమరుగాని ఈ ములా బాల్లసుండి మాకూ మా భూమింటి ముక్తి కలిగించకపోతే మరి నాకనమై పోతాం - దొరా!"

ఆ ప్రాలేయతను అదిలేయకగా భావించిన బాప్టియన్ ఒక్కసారిగా విరుడుకువచ్చాడు-

"ముక్తి ! దానిందు నీ పెద్దమనిషి వేషాలు!"

అసలు ఒక శాంతమూర్తికి కోపం - రాకనే పోవాలి వచ్చిందా- ఆ ప్రశాంత గంధీరంనుండే ఒకబాగులు ప్రజ్వరిల్లుతాయ్-గుడిగుండాలు పైకి లేస్తాయ్.

గంటం తోక త్రొక్కిన త్రాచలా లేదాడు.

"నోరు సంభాళించుకోండి?"

"మక్కి అను"

ఆ బాప్టియన్ మాటకు శ్రుంతుతూ మల్లు మధ్యలో అందుకున్నాడు.

"ఓ సోనీ! మీ రాడింది ఆది పాడింది పాది అయ్యే రోజులు గతం రాయ్ దొరాయ్!"

ఉలికాడు - లింగన్న -

"గతందాయ్ నో నాయ్ నా మురా భూమి ఇంకో ములా దాడుకి తాకట్టు పెట్టే రోజులు!"

వాడికింత పులులెందు కంటి, అతని ముఖ భూములు సొగ
 రేస్తున్నారు - ఆ గ్రామ కొండదొరలు అతని ముఖ అంటే వాడి
 స్వంతం కాదు - పరిపాలనా పౌరస్వామికి కొన్ని మూలలుగా విడ
 గొట్టారు. తెల్లదొరలా ముఖాన్ని కాని ఎన్నాళ్ళూగో సొగ రేసుకుంటున్న
 రైతు ఆ భూమిని తన కిష్టమొచ్చిన వానికి అమ్ముకోవచ్చు. కొలు కిచ్చు
 కోవచ్చు. అయితే పేదరికంవల్ల ఇంకో మూలలారు నుండి అప్పు తెచ్చు
 కున్నారు - గంటం తన వద్దనే ఆ అప్పు తీసుకెళ్ళలేదని లింగన్నకు
 నుంది

కాని గంటం లింగన్నకు హితవు తెప్పాడు.

"లింగన్న తెల్లదొరలే యీ గ్రామం వాకిట్లో తల వాడుకోవలసిన
 వాడవు మన రేయలు మన నెత్తినే పెట్టి ఈ దొరం పెరిలో దొర్లి నీ
 రిక్తమొచ్చినట్లు మాట్లాడుతున్నావ్"

బాప్టియన్ దురుసుగా అన్నారు-

"నోరుమూయ్!"

అసడమే తడవుగా గంటం

"బ్యాగ్రత్త కొండను ఢి కొంటున్నావ్ దోపిడీని సహించటం మా
 మన్నెం మన స్వల్పానికి వ్యతిరేకం! తలుపుకుంటే పులివైనా పిరిచి దంప
 గల వాతి మారి దాని హాసనంలో పిరికి కావుంటదనుకోకు!"

"అబద్ధాద్!" బాప్టియన్ హంటి తెచ్చాడు.

"అగు! నా అప్పును కాకావా" అంటూ మలు వాడి మణికట్టు పట్టు
 కున్నారు

ఆ రేయి విడిపింది గంటం-

"మల్లా! అవేరాలు అనర్థాలకు మూలం నుమా! విడిచిపెట్టు!" ఆ
 మాటలు బొంగరాటుగా తీసుకున్న బాప్టియన్ వికలాత్తహాసం చేస్తూ-

"ఇదిగో తొలిసారిగా క్షమించి నీ మునసబుగిరి తీసివేస్తున్నా. ఇక
 నుండు నీ మతంకాని మార్పుకోకపోతే, నీ భూములా గిముల్ వకవచ్చు
 డంటా! బ్యాగ్రత్త" అంటూ తన బృందాన్ని తీసుకుపోయాడు.

మల్లా బసబోడుచూ-

"హా! దేనుకో" అని ముక్కు తెమ్మ తెగరేకాడు.

"మయి! వారు నడుస్తుంటారు!"

"తంకొద్దీ ములేస్తారా?"

"మనం కొందర వర్ణం - మయి!"

"హిర్యో అన్నా! పోతే మనకు పోయేదేం ఉంటుంది? యీ దొర పీదేగా?" -

"అలా అనకు మయి! పామువుందని తెలిసి వుట్టపై రాయేస్తే!"

"ఏస్తే!"

"అ పాము పైకొచ్చి కరవొచ్చు!"

"పాము కాటుకుకూడా పడుకునే యోగిశ్వరుడే మనధారకొండ పై వుండగా మనకు తయ్యంపెట్టా!"

"ఎవరా యోగిశ్వరుడు?"

"ఎవరేంటన్నా! మా పల్లె గ్రామం మాన్పించు. తర్వాత నా అక దాన్ని విడిచిపెట్టండి! కల్లు నేను మానేస్తినన్నా!"

"నువ్వే?"

"అవు నన్నా?"

"అయితే అయినెవరో అనతార వురువుదన్నమాట!"

"అన్నమాటేమిటి! యాద్రువు పరన్నా!"

"దండంకా!" అనంలోంచి శేక వివరణించి-అంతా రాజు దర్శనానికి పయనమయ్యారు.

వారు నడుస్తూంటే, ఆ దేగివ పడమూకి నల్గొంతరాళం చూపు వర్ణంగా మారిపోయింది. పలనం మంచుకున్న తానుకే చల్లబడిపోయాడు

15

చూడండి! ఇదిగో దీన్నే ధారకొండ అంటారు. చూద్దానికి దాదా తేలి నేవరించుకున్న సిగలా కనబడుతున్నా ఇది ముద్దీర్చుపైవది. ఉత్తర తారతాన్నంతమా విస్తరించివ మహోత్తుంగ హిమవత్సగపర్వతా ఇది కూడా మనకం తూర్పు కోస్తాన్నంతమా అవరించి ఉన్న పర్వత రాజం దీనిపై అనేక "ధార" లున్నాయి. ఇవి జీవధారలు. అందుచేత ఈ ధారల్ని

మనకు ప్రజలు "దారమ్మ" పూజలు సమర్పించారు. ప్రకృతి ఉపాసనంటే ఆ ప్రజలకు తక్కి మెండు

ఆ పర్యటంపై "కాంచన గంగ" లాంటి ఉన్నత శిఖరం ఉంది క్రిందనుంచి యాస్తే అది నూరిమొసలా ఉంటుంది. పైన మాత్రం సమదలంగా మెత్తటి రత్నకంబళి పరచిపట్టుగా ఉంటుంది.

రండి! రూపండి! ఆ సమతలంపై ఏదో హోమగుండం టుగ టుగ ముందుకుంటుంది. దాని త్వలాత్వరీత త్వలికలు ఆకాశస్థంబుడున్నాయ్ ముక్కుమంటా ఒక అగ్నిగుండమై లేచి, దేన్నో తపించి వేయదానికి ఎగ బడుతున్నట్లుగా ఉన్నాయా - త్వలికలు!

ఆ హోమగుండాన్ని గాంచి కృష్ణదేవుపేటా, ఆ పరిసరాల ప్రజలు తండ్రివరదాటుగా వచ్చి ఆ "దారకొండ"ను ఎక్కుతున్నారు. వారికి హోమగుండంమొందు, ఆ జ్వరిలాంతిలో ఓ మానవ ప్రిగ్రహం కనబడుతున్నది. హోమగుండం పీసెకు చేరువనే ఆయన నిలిచి ఉన్నాడు. వక్షంపైకి పడుతున్న గెడ్డం, వెనుకకు వ్రేలాడుతున్న ఉంగరాల జాట్లు, రలాట కలలాన సిందూర తిలకం, రాషాయవస్త్రాళులు, ఆ ముఖంలో చందకానుడు!

ఎవరా మహామథాపుడు? అగ్నిగోళాన్ని హృదయానికి అద్దాదించుకొను ఆ శక్తివంతుడెవరో అగ్నితో అహర్నిశయీ గడిపే ఆ మన్యరాసులు ఆ గుండం దరిదాపుంకే రాజీత పోతున్నారే! అదుగు ముందుకేయబోయి మిడతల్లా మాడిపోతుమేమో నని తయర్రాంతులై ఉండి పోతున్నారే? మహాత్తర ఉపాసనా సంపన్నునికి తప్ప, ఆ మహాత్వం హోమగుండం ముందు నిలువ వెనకికి శక్యం?

ఆ జనసందోహాన్ని చీల్చుకొని ఎదుటకొచ్చాడు గంటం! అశ్వశక్తి తగితున్న పోయాడు.

"అహా! ముని పుంగవులు చరిలో, వక్షంలో, ఎండల్లో కరోర తపస్సులు గావించారని విన్నాముగాని అగ్నిగుండం ముందు ఇలా రానే అగ్నిగోళమై తపస్సుగావించే దారిని నేను వివక్షనా లేచే!"

అదుగు ముందుకేగాడు. మట్టుదొర అతర్చి మట్టుకొని అవుచేగాడు.

"వెళ్ళకద్దా, యాస్తేవా ఎదుటున్న మర్దిదెట్లు ఆ సెగ తగిలే ఎలా మాడిపోతున్నదో!"

"లేదు మల్లా! నన్ను వెళ్ళవీయో! అహ! నిజంగా అయిన ప్రేమ
రుద్రుడు."

తప్పిండుకోని వెళ్ళపోగాడు మల్లా గంటంతో పాటు ముందు
తెళ్ళాడు అదట నిలచి పైకి చూశాడు. తన కమ్మలను తానే నమ్మ లేక
పోయాడు.

"అన్నీయే అయినారో తెలుసునా? నేను గూడెంలో చెప్పిన
యోగిశ్వరుని! యాయనే అన్నా!"

"నిజమా మల్లా!"

"నిజమన్నా"

"ఓహో! గొప్ప తాగ్యాన్ని కలుగజేశావ్! నా జన్మ రక్ష్యమైంది.
మల్లా! జటపంబి యోగిశ్వరులు మనకు రక్షకులై ఉండగా, లక్షమంది
బాప్టియన్లు మనమేమి చేయలేరు."

దారి కనులు మిరుమిట్లు గొరిగేలా ఒక్కసారిగా పెద్ద కాంతి
మిన్ను ముట్టించి.

హోమం పూర్తయింది. మింట నందిన కాంతిని తనలో రీసం చేసు
కున్న చానీలా రాజా వస్తున్నాడు.

వెంటనే ఆ జనమంతా గంటం మల్లులతో నవో అయిన పాదాలపై
సాష్టాంగ పడ్డారు. రాజా అశ్వశృంగోయాడు చూసవ్వడన్నచాడు-ఎవరికి
తలొందకూడదన్న తత్వంగలవాడు కాబట్టి వెంటనే ప్రశ్నించాడు.

"ఏందిదంతా?"

మల్లా సమాధాన మిచ్చాడు.

"తమ దర్శనం కోసం వీరంతా ఆరాటపడుతుంటిరి సోహి, ఈయనే
మా అన్న గంటంచారో"

"ఓహో! మనసులు గంటం చారా?"

గంటం చూతుడయ్యాడు!

"నన్ను మీరెలా తెలుసుకున్నారు స్వామి?"

"నన్ను మీరెలా తెలుసుకున్నారు?" ఎరుకు ప్రశ్నించాడు రాజా-
జనం అయిస్కొంతంలా అకర్షింపబడ్డారు.

"ఓహో! విటంగా యోగీశ్వరులే!" అని మరొక్కమారు ఆ పాదాంపై పడి జవారిప్రాయాన్ని వెల్లడిస్తున్నారు - గంభీరం.

"అవును స్వామీ, మా కష్టాల్ని గట్టిక్కించడానికే ఆ భగవంతుడు మీరే మాగడ్డ క్రొక్కించాడు యోగీశ్వరులు మీరు, నరుడు కమ్మ తెరచి గాని తానలేని సత్యాన్ని మీరు కమ్మ మూస్తే చాలు - చతుర్లోకాలు మీ మహావైతాల ముందు బొంగరాల్లా తిరుగుతాయో! మీకు తెలియని రహస్యాలుంటూ వుండవ - తెల్లోళ్ళు మా ముక్కులో అడుగుపెట్టే మా భూమిల్ని లాక్కోని మురాదార్లు కప్పగించి, మమ్మల్ని అష్టకస్త్రాలు పెట్టేస్తున్నారు-స్వామీ!"

"అవును! ఈ మురాదార్లు మనరాంటి నీడప్రజల్ని ప్రాంగే కప్పలు మూతమే కాని ఆ కప్పల్ని ప్రాంగే పాములున్నాయ్ - చాళే శిల్లవాళ్ళు. ఈ మురాదార్లు లేనిదే- యీ తెల్లతెగ మనల్ని పరిపాలించలేదు. చాళీ కనలు మనదేశంలో ప్రాచముండదు."

"చాళీ కంటె ఓళ్ళ హెరాల్డే పెరిగిపోయాల్ -స్వామీ! ముక్కులో మిన్నానికే పొరుపులు పెట్టేస్తున్నారు."

"అసలు పొరుపులు, నీలికలు పెట్టడమే - బ్రిటిషు రాజునిది కాని ఆ ఉచ్చులో పట్టం మనది జలహీనక."

"ఇక దీనికి చిరుగుడు లేదా స్వామీ?"

"లేకేం - రాకవుండుకు కూడా ముందుండి ఆ ముందు మన కట్టబాటు, మన తగవులు మురాదార్లు ముందుకు వెళ్ళరుండా లేయడం, పంచాయతీలు పెట్టడాని మనమే ఆ తగవుల్ని పరిష్కరించుకోడం!"

మల్లు వుద్దికమ్మివైపోయాడు

"వచ్చో! యిది తారక మంత్రంలా వుండవ్వా!"

గంభీరం అందుకొని-

"స్వామీ! మా మన్నెపోళ్ళ పజాన ఒక చివ్వపం - తమరు మా గూలేనికి వచ్చేయాలి స్వామీ!"

"రాదు! యోగులరు కొండలే నివాస యోగ్యులు."

"పోట్లే అన్నా! యిక్కడే ఆశ్రమం కట్టిపెయ్యమూ, - సోమికి!"

ఆ మాటకు రాజు ఎదురు చెప్పలేదు. దిరుసవ్వ మాత్రం మగ్గంలో నాదిలా ఆ పెదాలమీంచి ప్రాశించి. ఆ జవాబికి పెన్నిరీ దొరికినట్లయింది.

16

నారాయణమ్మ గారికో లేఖ వచ్చింది.

"అమ్మా, మళ్ళీ సోదరులు కృష్ణదేవుపేట రెండేళ్ల మొగలో నాకో ఒకమాన్ని నిర్మించి పెడుతున్నారు. అక్కా, తమ్ముడు, నీళ్ళ వచ్చి నన్నా కిర్యదించాలి."

ఆ లేఖను చిన్న కొడుకు సత్యనారాయణరాజు తల్లికి చదివి చదివేసింది. పున్నమ చంద్రుణ్ణి చూచి పొంగిన సముద్రమై పోయింది - ఆమె హృదయం. కనులలో పూలోలలు విరిశాయి. ఆ యింట మహాసంధం నెమిరిలా పురిచిన్న నాట్యం చేసింది. మాతృ మమత కట్టలు తెంచుకున్న పెండ్లిదీలా పరవళ్ళు త్రొక్కింది.

"పదదాఖా! నా పెద్దబాలుమచూచి చాలా కాంక్షించింది. సామాను సర్ది అక్కనూ, బావనూ కూడ ప్రయాణం కమ్మను."

ఇయ్యలు దేరారా పల్లారా

చారకొండ పాదాంశంక చెట్టాచెట్టాల్ పట్టకొని సయ్యాటలాడు తున్న రెండేళ్ల మొగవట్టకొచ్చి పారవళ్ళంతో ఆ దృశ్యాన్ని తిలకిస్తున్నాడు.

అదాడు చారపర్యత సానువులపై మహాకోలాహలంగా వుంది. అ కోలాహలంలో పాల్గొన్న కొండదొరలంతా అరమరిక లేకుండా కళ కళ లాడుతున్న ముఖాలతో వికసిస్తున్నారు.

ఆ చారకొండ, తన గర్భంలో దాచుకున్న నవరత్న కాంతులను వెలకి చిమ్ముకోంది. ఆ కాంతులను పుణికి పుచ్చుకొని పేరుస్తున్నారా అనం! ఆ మెరుపులలో, మహోర్వాహం వెల్లివిరుస్తోంది.

చాళ్ళను అజాదీమంది ఆ రెండేళ్ల మొగ ఆ చారకొండ ఒక లాయరాసారేసి 2 లాస పర్యం, రాజు - అతని అవతరించిన ప్రత్యక్షతైవం.

చాళ్ళను నమ్మకం - యోగులు అరిగితే గిడులుకూడా గిడున

తిరుగుతాయనీ, కాశీగాని విరివి నిల్లు లేకట్టితే నువ్వి దర్జరిల్లి పోతుందని.

అటువంటి యోగీశ్వరుడు గలగలపాడే రెండేళ్ల తీరాన తాము నివసిస్తున్న మస్కంలో, పంట పొలాం చేరువలో తాము నిత్యం అధిరో హిస్తున్న గిరి శిఖరాలపై అధిష్టించబోతున్నాడు. మస్కమే ఏనాడో అటు వంటి మహాపుణ్యాన్ని నోచుకోదానికి పెట్టి పుట్టి వుండాలి. అటువంటి పుణ్యాన్ని పండుకుంటున్న ఆ మస్కం వాసుల మహోత్సవానికి మేరలేదు.

ఆ మహోత్సాహంలో ఎవరెవరు ఏం చేస్తున్నారో చారిత్రే తెలియదు. మనిషికి ఉండేవి రెండు లేకులే అయితే ఇరవయ్యేనీ లేకులతో శ్రమిస్తున్నారు. వారులు తీరి, క్రమశిక్షా సంవరడుతున్న అదునిక జీవుల్లా పనిచేస్తున్నారు ఒకడు కొండ దిగువ వెయ్యరు నడుతున్నాడు.

ఆ నడుతున్న వెయ్యరుడు లాటుచేస్తున్న చొకామె. ఆ లాటులను, మోపులుగా కట్టుకొని మోపున ఎత్తుకొని మోస్తున్న చొకామె ఇంకొకడు త్రాటిచెట్టెక్కి అటులు కొడుతున్నాడు. ఆ చెట్టు క్రింద ఒకడు తువ్వ చేస్తున్నాడు ఆ తువ్వనుండి, కొంతర కొంతరలుగా ముంతేతులపై అందె లంచెలుగా అందుకుంటూ చేరచేస్తున్న చో వారు! అలా చాళ్ళ చేతులపై ఆ అటులు నడుస్తుంటే నీలరాశిలోని తలువ మేమూలు ఆ పడుతున్న ముట్ట పెట్టుకుంటూ పోతున్నట్లు వుంది.

కొండపై తాటివాసాలు చెక్కుతున్నాడో కర్మజీవి. అది ఎత్తుకొని అగ్రమ నిర్మాణం వద్దకు తీసుకొని పోకోందొకామె అగ్రమం వద్ద తాటి వాళాలు దిందుతూ అగ్రమంపై వెళుతు పేరుస్తున్నాడు కొందరు. ఆ పేర్చిన వాటిపై అటుల్ని పరుస్తున్నారు కొందరు. అందరినీ దిగువనుండి గామ పోదరులు ఉత్సాహపరుస్తున్నారు చాక్కు భరించిన ఏలవాలు కోర తరపాగాల అందులు ఆ కమ్మల పండుచైన కాంతుల్లో, నీస్తున్న దక్షిణ వజ్రాల మోయలులో అంబాల్లా రెవరెవలాడుతున్నాయి.

ఆ మహోత్సాహాన్ని మరపించే ద్వవి అంతలోనే వినిపించింది. పనిలో నిమగ్నులైన వారంతా ఒక్కసారిగా అటు చూశారు చారి హృద యాలు గగుర్పొడిచాయి.

అదే ద్వవి ఒకనాడు విశ్వామిత్రుని వెయ్యేండ్ల కవశ్యును పుండులా కరిగించి వేసింది. పురురవుని కరిచాన్ని, రాజ దుస్తుల్ని, వజ్ర

వైయోగ్యహారాల్ని అవతలి పాఠవేయించి, దిగంబరుని గావించింది. ఐత్య
శృంగున్న శృంగతంగున్న చేసింది. తస్మానురుని జానితేతుల్ని వారి
నెత్తివే పెట్టించి తస్మిరూతున్న చేయగలిగింది అనే ఆ ధృవితో పీఠం
దూకామోదేకం తెంది తంగపర్వారు.

నేపీద్యుని అట్టిది కాదు

వచ్చితమైన దిరుగజ్జం మోహన సవ్యది, నిర్మల మేఘగర్జనం
మారుత మారుత మురళి నిస్వనం, మానవహృదయ స్పందనలలో ప్రేకుని
కిన ౬ సంతోష తరంగం

ఆ ధృవితో ఉత్తేజతులై అటు యాపేసరికి- ౬ కొండ కోసమైన తార
కలా రత్న ! చణం చణమని మరొక్కమారు అమె చరణ మండీరాల
మువ్వలద్యుని! ఆ ప్రక్కనే - తారకా వాడునిలా ప్రత్యక్షమైన గోవిందు!
మళ్ళా అదే! "చణ చణం చణ!" అందరి హృదయాల్ని దోచుకున్నా యా
ధృవలు. ప్రపాంచ ప్రవాహం నుండి ఆ జనసాంద్రం తెరలుతూ తేలి
యాదే తరంగాలై తేరింతలు కొడుతూ, తేలి విలాసంతో రంగురదాట్నాల్లా
తిరుగుతుంటే ఆ ధృవ్యాన్ని యాస్తున్న గామ పోదరులకు, రాజాదూ పది
గదియలు పూచిరి సలుపలేదు.

అయింది - రత్నరెండు వృత్తం, గిరువ తిరుగుతూ, రాజా పాదా
లపై పడింది.

"సుపీతవ!"

అశీర్వాదించాడు - రాజా.

దిక్కులు పిక్కటిల్లాయి.

"అల్లారి రాదురాజా! జై!"

"రాజా!" కొండదిగువనుండి, హోరెత్తివచ్చిందా ధృవ - కనుల
ఎదుటే జేతల నందుకుంటున్న కన్నకొడుకునుగోంచి ఉప్పెనలా హృదయ
మచ్చొంగి వచ్చిన కంఠధ్వని అది.

ఆ పిలుపు తెవిన అది పూజితులైన రాజా తప రెండుపేతుల్లో యట్లా
గుమిగూడిన జన ప్రవాహాన్ని రెండు పాయలుగా చేస్తూ, రాస్తమందు
కొద్ది కొండదిగువకు చూశారు—

"అమ్మా!" కెప్పున కేకేశారు - విద్వ.

“బాబూ!” మరల కొండ దిగువనుండి మాతృ స్వరం

తన వక్షోజాల్లో ఏవారో యింటిపోయిన క్షీరం మరల చివ్వున రింది
సంకటి ద్వని ఆ శేకలో యిమిడిపోయింది అప్పుడు ఎన్నిరో పోగొట్టు
తున్న తన వృజాలమూడు తొలికింది.

రాజా “అమ్మా! అమ్మా!” అని చివ్వున చివ్వున పరుగెత్తు
శెరుకుంటే, ఆ పరుగును వెనుక వస్తున్న ఆ జనం అందుకోలేక
పోయారు రాజా తన శరీరాన్నే మర్చిపోయాడు

దానమిచ్చిన బలివక్రకవ ర్తిని మహాచివువు ప్రేమదంత వటువై
వర్తి ఆరాళముంత ఎత్తుగ పెరిగిపోయి పాతాళానికి త్రొక్కివేశాడు అది
స్వార్థం.

బావి ఇది మాతృ మమత. ఆ మన్యం ప్రజల దృష్టిలో ఆరాళ
ముంత ఎత్తుగ పెరిగిపోయిన రాజా, ప్రేమదంత వటువైపోయాడు

అది ఆకర్షణం! ఆ జనం నవ్వాడులూ, అందుకే పొంగిపోయాయ్.

కడకు ఒ పొన్న వెల్లుడింద యిరువురూ కలుసుకున్నారు—

“అమ్మా!” అన్నాడు చిద్ర

“బాబూ!” అని తన నేటి కొగిరిలో పొరుగుకుంటా మాతృదేవి.

ఒక్కసారిగా చుట్టూవున్న జనం చివ్వువైపోయారు ద్రవీకూత
వైన ఆ మృదయాలు, తమకు తెలియకుండానే అనందబాష్పే లారి
కిందాయ్. తునుమిందిన పొన్న పువ్వులు ఇంజలూ ఆ తల్లి కొడుకులపై
రాలాయ్.

17

నాటినికి ఒకవైపు బొమ్మా, మరోవైపు బొరుమా ఉన్న స్త్రీ, తీవలా
నిడిమారా ఒక వైపు అనందం మరోవైపు విచారమూ ఉంటాయ్. ఇది
పౌరస్థతిక సత్యం. నాదంటారా! బాస్తవ తీవలామ్మండే ఆ సత్యాన్ని
గ్రహిల్దాం. చండి—నా వెంట !

అది శిశువం. వనంతాగమం అలన్యమవుతున్నందు కనుకుంటా -
అరిగి ప్రకృతికన్య తన ఏడువారాల వగల్గి, చివి చీనాంబరాల్ని నేలకు

విసిరికొట్టివట్టు, ఆ అకపంచా రాలి గలగల రాడుతున్న అతులంమంగో నిండి ఉంది. ఎర్రవి పువ్వులతో ఆ అడవికి అంతారప్రాయమగు మోడుగుబెట్టు కూడా బోడిగా ఉన్నాయి.

అప్పుడప్పుడే తెల్లవారుతోంది. ఆ ప్రత్యాపాన్ని ఆటంక పరచడం కోసం. మంచు మరి దట్టంగా కురుస్తోంది. రెక్కలపైపక్ష మంచును విడగించుకుంటూ పక్షులు కలకలాదావం చేస్తున్నాయి. ఆ కలకలాదావం చుట్టూ కంసారిపిట్ట ముక్కుతో ఓ మామను పొడుస్తుంటే వచ్చే ధ్వను ల్లాంటివి కొన్ని దూరానికి విసవస్తున్నాయి.

ఆ కారణవల్లే ఓ చుట్టిచెట్టును గొడ్డరితో పరుకుతున్నాడు— గోవిందు కరకరలాడుతూ ప్రార్థన పొడుస్తోంది అంసిపోయాడు. అకలావుడు మందోంది, ప్రిగులు కొడుక్కుతించున్నాయి ఇక సరుకు అవువేసి, నుదుటిపైనున్న చెమటను బొటనవేలితో నేల దింది గొడ్డరి ఓప్రక్క పొరవేసి, క్రమ విడలికను తీర్చుకోడానికి వొల్లవించి "రత్తి !" అని శేకాడు.

రత్తి నుండి సమాధానంలేదు

మరల కాస్త ముందుకొచ్చి నోటికి అరచేయి ఏడువాలాగా పెట్టి - "రత్తి" శేకాడు.

దూరంగానున్న రెండు పొదరిక్క ముంగిట గగ్గువ శబ్దమైంది — "వొత్తుంటి మామోయి?"

"దీని నీగ తరగ ! అకలావు రావుడు మంటాంటే యింకా ఎక్కడుందివే!" అంటూ క్రుతుటి ముకుళించాడు.

గోవిందుకేంతెల్పు? ప్రియురాలికి మగనిపై ఎంత మనసుంటుందో?

రత్తి లేవడంలో అలస్యమయిందనే కాని ఆ రత్తిలో ఏ మేమి కలిపి తీసుకువస్తుందో అతని శేమెరుక ?

ఆ రత్తిలో అమె మనసునంతా పిండి పోసిందేమో ? వలపునంతా నొంక బోసిందేమో? రత్తిలో తెచ్చే నంజులో తన సొగసునే సూరిపోసిందేమో ! కాకపోతే—యింకాఅస్స మెందుకవుతుంది ?

కాని యావత్తుండగానే, మల్లమల్లన గజ్జల రవంతో రత్తి గోవిందు ముందు ప్రత్యక్షమైంది. అమెను యాడగానే - గోవిందు ముఖం మంచి ముక్కు కొట్టివట్టయింది. చల్లబడిపోయాడు.

గజగజ చర్చి తట్ట దింపపోయాడు, అప్పుడేసింది—రత్తి!

ఒకప్పుడు ఇలాగే అప్పుడేసింది—రత్తి!

గోవిందు తన తండ్రితో పున్నప్పటి సంగతది తండ్రి తనను రింతవంతు, లేనె, రింతపల్లి సంతలో అమ్మకు కమ్మన్నాడు. ఒక్క వెడతే సరదా ఏముందని కాస్తదూరమెచ్చి రత్తినికూడా రాకుగా అందిపె ఎక్కించుకొని మరి అయలుదేరాడు.

తెచ్చిన సరుకును గంరలో అమ్మేశాడు. సంత తిరువాళ్ళలా ఉంది, సరుకు అమ్మిక రత్తితో సర్దాగా సంతకు అయలుదేరాడు సంత విచిత్రంగా పొగుతోంది.

ఆ చిత్ర విచిత్రాలుయాస్తూ రివరికి పూరుదివర తను అండి దిగివిడి రివ రోటుకొచ్చి, అప్పుడెట్టు పీదనున్న గడ్డిమేదిపై యిద్దరూ తాగుపీడి పోలబడ్డారు. రత్తి అనాడు తను ప్రత్యేకంగా తెచ్చిన చర్చిముంత గోవిందు ఎదుట పెట్టింది గోవిందు కాకపోయాడు. రత్తి అప్పుడేసి—“నాకో కోరిక” అంది.

“ఏం అది?”

“ఒ ఎర్రరీర కొనిపెట్టు మోమా!”

అబ్బ రత్తికి ఎర్రరీరంటే ఎంత మక్కువ! సంతకెళ్ళి ఆ ఎర్రరీర కొనితెచ్చిన పీదపగాని చర్చి ముంతపై గుడ్డ కొలగించలేదు

ఇప్పుడు కూడా సరిగ్గా ఆ చర్చి చగ్గలే అప్పుడేసింది, ఏం కోరు కుందో మరి?

“యింత అలస్యమెందుకైందో తెలుసా?” అని విరిపిగా గోవిందు కళ్ళలోకి యాదించి, తట్టలో చర్చిముంతకు కట్టిన గులాబీగుడ్డను చిప్పింది, గోవిందు సంతోషానికి మేరలేదు.

“రత్తి! కోరుకో ఏం కోరుకుంటావో!”

మందు వెనుకలు అలోరింతకుంటా తప్పున్న యి వరమిచ్చే బ్రహ్మలా అనేగాడు.

కాని కత్తి పెద్ద కోరిక కోరలేదు. చగదాల్లా మెరుస్తున్న పెదాల్ని గోవిందు వోటికి అందించింది. "హి-ఒక్కముద్దు!" అంది. అంటే "ఓ" అన్న మరుర కళ్లం

ఒక నిట్టూర్పుతో చర్చిమంత అతని ముందు పెద్ద కట్టదీసి-

"సరే! నీవు కట్టి దీని వాయిగు పేళ్ళుకొట్టా, నే నీ లోగా వాయిగు తుదికివండ్లెరుకొస్తును" అంటూ మోతాళ్ళకు కట్టమ తాచిస్తూ గెంతుటా వెళ్ళిపోయింది.

గోవిందు చర్చి గజగజాదీసి, మరల నయం గుడ్డకు కట్టి చర్చిదీన్న దీదప వచ్చిన ఏనుగు అలంతో గొడ్డరెత్తి ఆ చెట్టుపై అలంగా వాటువేసాడు. అంతకంటే అలంగా అతని ఏన్నుపై నొంటురు వెళ్ళుతుంది. కర్కశులైన-పాతెళ్లు లేంజరు నొంటరదీ.

"అమ్మ!" అంటూ గోవిందు వెళ్ళున అరిచాడు.

అలా వెళ్ళున కొట్టి అడిగాడు - "కనవడ్డంలేదా ? చెట్టులా సరే నెంజరు" అని-ఎవరన్నా మనిషన్నలాడు కొట్టకముందు అడుగుతాడు-నీకు కొట్టింకర్పాక అడిగాడు-అదీ మనిషికి నీటికి లేదా!

తమాయించుకొని గోవిందు వెళ్ళిందాడు.

"నూ తాత ముత్తాతంనుండి లేని ఈ సరే వంటరేంటి దొరా!"

"చెట్టు మీ తాతముత్తాతంవే" అంటూ రిందులు బ్రోక్కి తనవెంట ఉన్న గార్లును అదేకిందాడు.

"ముందు నీర్ని చెట్టుకు విసిరికట్టా!"

గార్లు కట్టదానికి ముందుకొచ్చాడు, గోవిందు వాడి మానవత్వానికి అర్థి చెట్టుకున్నాడు—

"మనకులో ఎవరన్నా ఒ చెట్టు కొట్టుకున్నా, ఒ వంట వండిండు కొన్నా, ఒకర్ని అడిగేవాళ్ళమా దొరా?"

"అందుకే మీ డివ్యురు కళ్ళు పెళ్ళి మీది కొర్పాయు. ఈ ! చూస్తూ వేందోయి-కట్ట చెట్టుకు? వోలీనుకు రిపోర్టు లేని వెదవని లాకప్లో పారే యిందు!" అని వంటకరిస్తూ వాయిగడుగులు వేతాతో లేదో కర్కశారి, తుదికి పోళ్ళెరుతున్న కట్టి వాడి కళ్ళవడింది.

"చూడవోయి! అవెవరో!"

వెట్టుడుకట్టి గార్లు అటు వెళ్ళాడు. రత్తినిచూసి రేంజరుకు ఏర్పాదు చేశాడు.

"అది వాడి పెళ్ళాం అయివుందాని సారీ!"

దున్న యాచించడంలే చూడని కష్టయ్యమన్నట్టు - అడ్డాపించాడు, "అక్కరా! ముందని!"

గార్లు తటాలున రత్తిని రేంజర్ బాళ్ళపైకి విసిరాడు. అమె ఏరు కొచ్చిన టునికిపళ్ళన్నీ తట్టకోసమో వేంపై దొర్లాయి. రత్తిని చూచి గోవిందా, గోవిందును చూచి రత్తి తెవ్వ మన్నాడు. బాళ్ళ నోళ్ళు మూయించడానికి తెక్కుతెక్కున కొట్టసాగారా అడవి అధికార్లిద్దరూ!

ఆ ద్వయం కోడండ కమండలధారియైన చూరం నుండి వస్తున్న రాజా తెవిసి, మరొకవైపునుండి అర్జుణావున్న పొడంను నడుక్కుంటూ వస్తున్న గాముసోదరుం తెవుర్నిపరాయ్. చారి కళ్ళు దిక్కుర్ని వెలిశాయ్ అతుగులు అతి వేగంగా పడుతున్నాయ్!

"ప్రకటాని లేదే-ముంద!" అంటూ రేంజర్ రత్తి కాట్టుపట్టుకొని ఆ తంను నేలకు కొట్టి, బాటుకో రట్టి పెచ్చరించాడు—

"జాగర్ర! క్రొక్కి వారదీస్తా! యికనుండి యీ అడవిలో పూచీకై నలే ముట్టారా తం తెగుతుంది."

గోవిందు రోషకపోయత నేత్రులై ఉరిమాడు, "దొరా"

మరల తమాయంతుకొని.

"మూడ్డాల్లగా పస్తులుంటిమి దొరా!"

"మన్నుదిసంద్రా బ్రాహ్మ్య" అంటూ తెక్కున కొట్టాడు రేంజర్.

ఆ కొద్దించి-గోవిందు రక్షణ కొచ్చిన గంటంకు తగిలింది.తగిలిసా గంటం చలించలేదు. రత్తి గోవిందులు మాత్రం "మామా" అని గంటం వక్షంపై బాలాడు. బాళ్ళకు పోయిన పూచీరి వచ్చివట్లయింది. వాని కూడానే వచ్చిన మల్లు- పళ్ళు కొరికి—

"దొరా" అని గద్దించాడు.

గార్లు కలుగజేసుకున్నాడు.

"నోరుముయి"

"మూస్తారా, మా మనస్సు పొదుగుకోని పాలు త్రాగుతుంది."

రేంజర్ గాడ్ను మురిగొల్పాడు— "హి"

"హి రమ్మను" నవ్వాలు లేచాడు మల్లు

"రావాలే" హుంబురెత్తాడు, రేంజర్.

ఆ దీకకృ దృశ్యాన్ని గాంచి రక్తి అక్రందించింది. హాదనిన రక్తిని నమూనిస్తూ అన్నాడు— గంటం,

"తయవడకమ్మా దీనుండు దేవుడే దిక్కు."

ఆ సత్యసంబంధి మాటలు — ప్రతాపాన్వితమై ఒక్కొక్కటిగా కొండలూ, పేటలూ, బ్రదర్లై నట్లు తెలి పోయాయి. ఆ ప్రదేశమంతా దీకరాకృతి తరించింది.

గాంధీజీ ముఖవర్ణస్వరంగం ఒకమూర్తి వర్ణి లాభ్యమందు ప్రత్యక్షమయ్యాడు—

అంతా ఒక్కసారిగా - రామరాజాకి జై, అన్నాడు, దుష్టదృవ్యానికి దిరుతెమట్లు పట్టాయి కళ్ళు మిరుమిట్ట గొరిపాయే శరీరాల్లో లేళ్ళ పోకాయు. ఆ పీడితుల్లో రేయలూ, రోయలూ లేచాయి.

గాంధీ - పుష్పింగి—

"యూదారా క్షమాపించండి!"

మల్లు కట్టి దిరదినట్లు అందుకున్నాడు—

"హిలాదీ రావ్యనున్నీ కూర్చుంటే ఆ రమరామం!"

"దీకేర్! అధికారం మా చేతుల్లో వుంది!"

రాజా మందహాసం లేచాడు—

"నీ అధికారాన్ని అంగీకరించే అలగా జనశక్తి ఏళ్ళ నేతుల్లో

వుంది - తెల్పా?"

రేంజర్ కు ఆ మాటలు శూదాల్లా గ్రుచ్చుకున్నాయి.

"ఎవడు నువ్వు!"

"కనబడ్డంటేదా"

"బ్రాగర్! యీ అలగాజురాన్ని అణచివేయగల శక్తి మాకుంది!"

"ఆ శక్తిని తుదముట్టించగల అభిద్యమైన లైర్య పాపసాలు ఏళ్ళ

కందు కవచాని తెలుసుకో. ఇంతకీ ఏళ్ళు గర్జించే సింహాలు, మీలో మొరిగే తుక్కలు."

గార్లుకొద్దించి - ఉక్రోశం,

"మాటలు తిన్నగా రావీయే స్వామీ, యాదొరనీ మన్యంలో అడుగు పెట్టబద్దీ, ఎర్రటి ఏగాకనేది యాస్తున్నాం. అందుకే మన్యవోళ్ళ కింక పొగడు?"

ఉదేకంలో రాజా చేతిలోని కోదండం పెక్కువ విరిగిపోయింది వట్టలాని కోవంలో గార్లును మెర మెర చూస్తూ - గర్జించాడు.

"అండ్రుకవైపోయావ్! మన్యంలో పుట్టి మన్యం ఉప్పులించూ చూశాన్నే చూపిస్తావే - మూర్ఖవా!"

గార్లు వొణికిపోయి రేంజర్ వెనుక నక్కాడు. రేంజర్ కూ దడ వట్టింది కాని అటుమగొని — "హంటరెత్తాడు, చాలిందు నీ సాదూ చేషం!"

వెంటనే కామర్లా వట్టుపన్నాడు గంటం, మల్లు, గోపిందులు.

"సాదూపైలా రొడ్లన్యం?"

"ఏదీ వెయ్యోయ్!"

"వెయ్! చూస్తాము!"

వీడుగుల్లా వెలువడ్డ ఆ మాటలకు రేంజర్ కంపిందిపోయి నిలు వునా నీరై పోయాడు ఆ నీరై పోయిన రేంజర్ చేతిలోని హంటర్ని మలు చాక్కొని—

"హే! మన్యం తలుచుకుంటే మొల్లలాడున్న బుగోడే కాదు తిరీట మున్న క్రకవర్తి చూచా ఎగిరిపోతాడు - జ్ఞాగత్త!"

గార్లు యిక నిలువలేకపోయాడు. "రెండీ సార్! పోదుము" అని తోకముడిచాడు

అతడికంటే ఘనుడు అవంటి మల్లన్న అని తోక ముచ్చకంలో గార్లును మించినచాయ రేంజర్.

"వద!" అంటూ గార్లు అడుగులో తమా అడుగు లేచాడు.

రాజా మందహాసం చేశాడు.

గాము పోదరుణ్ణా, కత్తి, గోవిందుణ్ణా ఆ దుష్టద్వయాన్ని చూచి విరగబడి నవ్వారు.

తన కమండలంలోని పచ్చికోదకంతో రాజా సేద తీర్చి సాగనంపాడు - ఆ కోయ దంపతుల్ని.

ఆ చల్లనయ్యపై ఆ మన్యవాసులకు మమకారం మరింత ఇమిడింది. రాజాను వారు తమ అదార్శ దేవతగా ఒక్కసారి అరమోద్యుకన్నులతో చూడారు. ఇలా మన్యం ఏ వుంత తొక్కుతుందో మనం చూడాలి.

18

ఏవో భారమైన ద్వనులు చెవిపిస్తున్నాయి. ప్రపంచమే ప్రశస్తిస్తున్నట్లు, ప్రణవమే ప్రకటిస్తున్నట్లు, మహాపారాభార పరీతమైన పక్షిస్తదరామండలాన్ని హెస్తున్న అదిశేషుడు దాన్ని ఒక తుణాన్నుండి మరో తుణంతైకి నూచ్యకుంటున్నట్లు వెలుపడుతున్న ప్రకారమైన ద్వనుంది.

ఆ ద్వనుల్లోంచి ఒంతారం అవిర్యవించిందేమో? కాకపోతే ఆ ద్వనుల్లో అంత భారం అంత భార ఎందుకు ప్రస్ఫుటిస్తుంది?

నిజానికా ద్వనులు అదిశేషునిని కాపు పుడమితల్లి పడుతున్న పురుడు నొప్పులుకావు. ఎవరైతే తమ కర్మజలంతో భూరలాన్ని గుర్తగా చూసవుని దేవతగా, మద్దని బంగారంగా చూశేస్తున్నారో ఆ కర్మశివుం నిర్వాస ద్వనుంది.

దుర్గనుమైన అదివీ పరీతమైన కొంతంతో నిండిన సర్పిపట్నం— చింతపల్లి ఘాటురోడ్డుపని ప్రారంభమైంది. అమ్మసింగి వరకూ బ్యాపిందిన ఒకే ఒక కొంతపై నేడు పని అరుగుతున్నది. అది ఎనిమిది పైళ్ళ పర్వంతమైనకొంత. పాముమెలికల్లా ఉంటే వదకొండు మలుపులతో కూడిన రోడ్డు అది. అది పూర్తయిందా? గడుమన్యమని పేర్లొందిన ఏతెన్నీ వస్తు సంవదంతా ఆ రోడ్డుపైనుండి దొర్లింతుకు పోతారు దొరలు!

ఆ వదకొండు మలుపుల్లోంటే అపారమైన ద్వనులు వెల్వతుకున్నాయి. వందలాది మన్యం శీవులు అక్కడే తమ స్వేదాన్నంతనూ రాక

వోస్తున్నారు. వల్లరాళ్ళతో కూడిన ఆ కొండలను క్రవ్యకూంఠే కజేళ్ళజేళ్ళ మనే కంఠాళవ్యాధాలు విస్తరిస్తున్నాయి. ఆ కష్టజీవుల మేననోసిన ముచ్చెరువలపై సూర్యుడిరథాయనడి క్రుక్కురున్నాయి.

పుడమికల్లి పొత్తిళ్ళ తొక్కుతున్నట్లు బాప్టియన్ బాప్టి డవ్వతు వివస్తున్నది మర్య మర్య డా! అని ఇన్ స్పెక్టర్ గర్జిస్తున్నారు.

అప్పుడు అది పిర్బంద దాన్యం, ఆ కందలు కరిగే పనికి మన్యవాను వెవడూరాలేదు. వారికి ఎక్కువ కూలి యిస్తామని అకపెట్టి మన్యంలో పలుకుబడిగల పదాలుకు కంట్లాళ్ళతో తాగం ఇస్తామని మర్య పెట్టి ఉచ్చు పన్ని పతులను పట్టిపట్టు లాక్కొచ్చారు-కూలీలను. అందుకే ఎర్రలోపిల బాక్సు యమసంకరుల్లా కూలీలను అదగించి మరి పనిలేయిస్తున్నారు.

ఇన్ స్పెక్టరు ముస్లమాన్. తనను బాప్టియన్ అడ్డాపిస్తోంటే తను పోలీసులను అడ్డాపిస్తున్నారు.

డా! వారిల్కి అడింది ఇల్లి రేయంబాచారి.

అర్వా సాల్.

లాఠీలు అడుతున్నాయి! అమ్మ! అమ్మ! అన్న కూలీల ఆక్రంద నలు మిన్ను ముట్టుతున్నాయి. అరవ మలుపులో ఓ దీనకృపైన దృశ్యం తొందవిస్తున్నది అది చాలా ఎత్తైన ప్రదేశం. ఆచటినుండి, అకటకు పడి హేతుచైళ్ళ యారాన ఉన్న నర్మపట్నమే కనంతుతున్నదంటే అరెంక ఉన్నత ప్రదేశమో డిహించుకోండి! అచ్చటే రోడ్డుకోయ నిందింది. దిగువ కూలీలు బందలు బ్రద్దలు గొడుతున్నారు. పైన కూలీలు కంకర పోస్తున్నారు. ఆ రోలరును అగన్నాక రథాన్ని లాగేట్లు వందలాది కూలీలు అతి భారంగా లాగుతున్నారు. దాని ముందువరనలో రద్దీ గోవించు ఉన్నారు. పాపం పంట పండించుకోటానికి నోరుకోకపోయి, రెట్టుకొట్టు కోరానికి నోరుకోకపోయాక, రోడ్డు పనికిరాక ఏం రేయగలరు? ఆ రోల రును లాగుతున్న కూలీలు ఏ మాత్రం పట్టు విడిచినా రోలరు క్రిందికి దొడ్డి పోతుంది. దిగువ బందలు బ్రద్దలుకొట్టే వందలాది కూలీల కఠేబరాలు దాని క్రిందపడి నరికిపోతాయి.

బ్రతుకుకోసం అంత పాపానార్యానికి పూనుతున్నారు - ఆ క్రమ దీవులు! ఆ లాగుతున్న భారాన్ని మరచిపోవడానికి తల్లచాది లాడుయ్యెను

కలచుకొని పోతులు పోతుంటూ ముందుకు రాగుతున్నారు,

బలాసా!

అబ్బే! కదలడంలేదు! లేతులు మార్పారు తుజాలు మార్పారు కూర్చిలు.

బలాసా!

అబ్బే! అంగుళం మేరైనా ఇరగడంలేదా ఇసుపగుండు దీపిరిని దిగబెట్టి, నరాలను పొంగింది, మరల లాగాదు—

బలాసా!

దీహా! కదలటం లేదు. తాడు జారిపోతున్నది కంకణంలోకి కొవ నావీడ్లు తెచ్చుకొని, ఆ లంక వెనక్కి దొర్లకుండా నిలబెట్టడమే వారి కత్తికి పిందిన పన్నె పోతున్నది

దాన్ని గమనించలేదు కిరాయి పోలీసులు కూర్చిలు దొంగెత్తు వేసి రోలరును ముందుకు లాగడం లేదని హింపారు. "దీ" అని తెచ్చిన ౬ పోలీసుకండా విడళించాడు గోవిందు బీపుపై రక్తం తేలిపోయింది. జారి పోతున్న పట్టును చలాలున విడిచిపెట్టేశాడు.

"గోవిందా" అంటూ వెనుకనున్న రక్తి తన పట్టును విరిచిపెట్టి రిప్పున గోవిందు రెంకకొచ్చింది.

ఏరైనా ఎత్తు ఎక్కడం కష్టంగాని పట్టానికి దొర్లిపోవడమెంత ? అందుకే పెద్దలన్నారు— ఒక నునిచ్చి కిర్తిని తెచ్చుకోవడమంటే ౬ లంక రాతిని కొండపైకి ఎక్కించడం లాంటిదని! పకవం రెండడ మంటారా? ఆ లండను కొండపైనుండి రిదిగెన వేదిలో కదిపలేదాలు - అరవకనపై పోతుంది

అంతే పట్టునడలేపనికి ఆ రోలరు పట్టానికి దడదడ లాతుతూ దొర్లి పోయింది. దిగువనున్న కూర్చిల్లో హాహాళాలు బయల్పేరాయి రెప్పపాటులో ప్రక్కకు తప్పుకున్నారు - రూరీలు, కంకణం మిరిమిరింది. ప్రచారా న్నుంది కాపాల్సానికి కొందరు కూర్చిలు విఫల ప్రయత్నాలు చేశారు దొర్లకొస్తున్న రోలరును అడ్డుగా పలుగులు, గడ్డపారలా పెట్టారు. ఆ పక్షాన్నాపడం ఎవ్వడి కరం?

రోలరును అడ్డుకోరానిది ఒక ప్రక్క కూలీలు శతప్రయత్నాలు చేస్తోంటే, మరో ప్రక్క రామ్మంది బతికి బయటపడ్డానికి ఎందరో అందరో శవ చెందుతుంటే, "హీ! ఎవరు పనులుచారు రేయింది!" అని మరో ప్రక్క రావగొట్టడం ప్రారంభించారు-పోలీసులు

ఆ దృశ్యాన్ని చంచలమవస్థకుతై పదార్థ ఒ గుట్టపై నుండి రూగాడు తనకు కంట్రాక్టులో కాగిమిస్తానని "మేష్ట్రీ" అన్నాడు. కూలీలకు దండిగా డబ్బు యిపామని రావగొడుతున్నారు. అది మోసం తప్ప వేరుకాదు. చరించాడు-పదార్థ, పెద్ద పెట్టున తేక పెట్టాడు.

"అవుచేయండి, పనులు!"

అతడి మాటకు ఎదురులేదు. అతడు డి-అంటే కూలీలకూ ఎదురు లేదు. అట్లాపించడమే తదవుగా ఎవరూ కూలీలు అతడే నిలిచిపోయారు రోలరు దానికడే - క్రిందికి దొర్లిపోయింది. రాష్ట్రయన్ గుంజె అదిరాయి "పిళ్ళే! లెక్కచూచి బట్టారాయ్!" అని అదేశించాడు ఆ అదేశంతో కొన్ని సంకేతాలు సడిరాయి వారి చూపుల్లో వివేకవంశాలు తిరిగియి.

రాష్ట్రయన్ అదేశించడమే తదవుగా పిళ్ళే మరాలులో అన్నాడు.

"లెట్టా, ఇలాం సిద్ధంగా ఉంటుంది. కూలీలను రమ్మను"

డికొట్టి కూలీలను పంపాడు పదార్థ

పిళ్ళే ముందు వారులు వారులుగా గుమిగుండాడు అనం. తొలుత అట్టావారు గోదించు చెయి రాపాడు. డబ్బులు పట్టుకుపోయి ఆ రేయల్లా పోయిగా గడవ ఉబలాటవడుతున్న దానిలా రత్తి గోవించు తులంపై అని. అతడి చేతిలో వడ్డ డబ్బుల్ని లెక్క పెట్టింది-అని అరు కాసులు.

"ఏమిటి హెరం!" ఆ డబ్బుల్ని విసిరికొట్టాడు-గోవించు

అప్పుడు అరజారిస్తామని తీసుకొచ్చి అరువామలు చేతిలో పెడితే ఎంత వాద కలుగుతుంది ?

"ఎన్నదా హెరం నగంలోనే పని అవుచేస్తేరే మీది—హెరం నాదా !"

మరాలు నవవాన్ని కోల్పోయాడు, కాని అతడి ముఖం గంభీర కృత్రి చాల్పింది—

"ఏళ్ళ అరదాలు చొప్పున ఇచ్చెయ్"

బాప్టియన్ వతాయివ నచ్చాడు.

"మా తిండి తింటూ మా యింటి వాసాలే చెక్క పెడుతున్నావే"

"నవీ సార్, మనకి ఉప్పుతింటూ, మనపైకే జవాబ్ని చెప్పగతు
తున్న నమ్మకరాం" అంటూ ఇనస్పెక్టర్ పోలీసులను ఉసిగొల్పాడు.

"ఊ ? ఏదీకీ తైదు చెయ్యండి !"

పోలీసులు మీదికొస్తున్నారు. గోవిందు ఎదురు తిరిగాడు.

"ఏదీ మా వతాలు మారుమ ఎలా తైదు చేస్తారో యా న్ననురండి!"

"ఊ వాణ్ని చెట్టుకు కట్టండి వెదవని!" హుంకరించాడు—

బాప్టియన్.

రత్తి ముందుకొచ్చి అడ్డు నిలిచింది. ఇనస్పెక్టరు నిర్భాసితంగా
రత్తి బాట్టుపట్టుకొని నేలకు కొట్టాడు.

ఇహ వెలలేగింది-అంతా! అవం మిన్ను మాట్లాడున్న శేకలు పెరుతు
న్నాడు. వతాయిను, గోవిందును ఆ జవంలో ఉన్న రేడుల్లాంటి పైరే
కుమా, కమ్మరిమూగడ్డి అందరినీ చెట్టుకు కడుతున్నారు.

నేలపై పడ్డ రత్తిని చెట్టుకు విరిచివట్టి, అమె పైట పట్టుకొని
జ్వరదన లాగాడు-ఏళ్ళ. చాచీకి వెనీడు-వెయ్యక పడుతు ఎంలాగ కన్ననీ
పగలదిలే ఏ లోకానున్నా అమె రాటుకు తప్పించుకోడం సాద్యం వాదనన్నీ
దురున లాగిన పైటను ప్రక్కకు విసిరాడు అది పట్టుపై పడింది. అంతే
ఆ పట్టలోనున్న నాగేల్వడం ఐనకొట్టుకుంటూ వడగవిప్పకుంటూ పైకి
వచ్చింది "చారోయ్" అంటూ బాప్టియన్ ప్రక్కకు పరుగెత్తాడు బాప్టి
యన్ దాన్ని వెంటనే కాల్చివేశాడు. జ్వరిపోయింది - నాగేల్వడం. కాని
విప్పిన దాని వడగ మూతం విప్పినట్లే ఉంది. అప్పుటికైనా కాటు వేయ
గలను నుచూ అవి పెచ్చరిస్తున్నట్టు.

"ఏళ్ళ! యీ కూలిమూకను ద్విడహంబు చేయించు" హుంక
రించాడు బాప్టియన్.

"అమాసార్!"

చాచీ ఆగదాలకు అంటులేడు. పోలీసులు మగబాళ్ళను హింసి
స్తుంటే ఏడు అడబాళ్ళపై జర్తాడు. జర్త యాదవీకడంతో ఉరుకోలేడు,

అపారంగా వారి మర్మస్థానాల్లో కారాణ కొట్టించారు. తన కసిదీరా
వాళ్ళ కడుపుల్లో కర్రపెట్టి ద్రవింపి మరీ హింసిస్తున్నారు.

వాస్తియన్ వికటాష్టమం చేశాడు !

"లేవ్ ! ఇనప్పెక్టరు లేవ్ ! మంచిపని చేశావ్ ! ఏమి అశీశ్ లాన్ వి
శాడు. అగ్ని దొరవి" అని తూలుతూ వెళ్ళి ఇనప్పెక్టరు దెబ్బ తరిదాడు.
ఎందుకా "అగ్నిదొరవి" దీరుడు?

చూడండి కయానకదృశ్యం! ఒక కొండదొరను తల్పక్రిందుగ
రెట్టాకుకట్టి, క్రింద మంచి పెట్టాడు. కిరాతకుడు. తూతం యమలోకాన్ని
స్పృష్టించాడు! అహ! ఎంత కళోరదృశ్యమిది.

రగిలించి కార్చిచ్చు! అది అన్ని ప్రాంతాలకూ వ్యాపించింది—
రాజానలలా పెదకోర్పులు పెట్టుకుంటూ, అటు పెదవలస నంకాద,
రెండూకల నుండి, అటు అంతర్గత, లోతుగర్భం నుండి, నేల యాదినట్లు
బరిగెలు, విల్లమ్ములు రేటాచి వస్తున్నారు అనం. ద్రిచ్చికమల్లా
కొండల్ని ఎగత్రాకుతున్నారు. అంజనేయుల్లా కొండల్ని చూకుతున్నారు.
గామ పోదరుణా, ఆ చుట్టుపట్ల గొప్పనీరుదని చెప్పబడే మోడిగూడూ
రాజయ్య, నూల్ అంలా ఆ దీకర సంఘదినలు అరుగుతున్న ప్రదేశాని
కొర్చి విజృంభించారు. వాస్తియన్, అగ్నిదొర, ఏళ్ళె, పోలీసు ఇంజనులూ
రెట్టాకో మనిషిగా తెరిరిపోయారు. రెట్టాకు కట్టలక్త వాచినందరినీ విద్యుకొని
జన్మనందోహం రెండేళ్ల మొగవైపుకు నుకరించి.

లోకాన్నే క్షుణ్ణంబంగా చూచుకునే అర్చిత్రాణ పరాయణుడు కడ
లున్నాడు. పాఠాలు పాఠాలుగా దీరి వియక్తం వోలేకేంకటి అక్రందన
లలో వస్తున్న అనం రాజా అక్రమాన్ని ఒక మహానమ్మరలూ భుక్తు
మొట్టాడు.

కొండపై కొండలా నిలిచిన రాజా రక్తపుమేరుల్లో యాదినట్లున్న
ఆ రక్తసిక్త జలావళిని గాంచాడు. చిత్తమెరించి.

గంటందొర రాజా రెండోకొర్చి అచ్చాడు;

"చూశారా స్వామీ అరణాలు అస్తామని అరు తానులు చేతిలో
పెడతే నిరాకరించిన పరిశం!"

"దాలు గంటం, దాలు. ఇక వెళ్ళకు. నేనీ కరోరద్యక్త్యాన్ని చూడలేకపోతున్నాను" అంటూ, నీలకంఠేశ్వరాలయోలిముఖుడై ప్రాశ్నించాడు.

"ను హేశ్వరా! దేవతంకోసం కాంక్షించి విషాన్నే, కంఠాన్ని నిలుపుకున్నా చటనే, అయోయతులై వ పొందితులైన నా ప్రజలపై నీ వల్లని యాపుల్ని ప్రసరించడా తండ్రీ! చారి షేమం కోసం నా కరమ్మునై నా క్రుంది వీ పాదాలమందు ఉచ్చంగా సమర్పించుతుంటా."

ఆ మానవతామూర్తి కాక్కులు విని పులకరించిన పదాలు రాజు ఎదుటకొచ్చి నేలకరిచి మరీ అన్నాడు

"స్వామీ నేను మోసపోయి, ఆ దొరంపజన నేటివరకూ నిలిచాను. ఇప్పుడు నా కళ్ళపొరలు తెరిచోయాయి. అట్టాచించండి స్వామీ! నేటి నుండి నేను మీబాదినే, యీ భూదేవి పోషిగా చెలుతున్నాను దేవి కైనా సిద్ధం నేను."

ఎర్రేకు, మోదిగాతు, మూగడు స్వామీ పాదాలుపట్టి బ్రతిమాలుతున్నారు!

"నోమీ, మన్నే నికి మీరు రానువంద్రులు! యీ దొరదనాన్ని యవనాళనం చేసే చారి యాచించండి పెళ్ళా!"

అరోదనాచుల్లడైన రాజు వారికి దైర్యం చెప్పాడు!

"కాంమే యాపుతుంది - నాయనా చారి! కావపోలే కనులను కరిగించి కన్నీడూ, కంఠలు కరిగించి నెత్తుకూ దించి తుంగర్యార్ని వోలిది, నడిఎండకు మెదడు కరుగుతున్నా ములుకుల్లాంటి రాళ్ళకు కాక్కు పగులుతున్నా, అక్కపెట్టక తోడ్లనునేనే క్రమశీవులనైనే యింత దొర్లన్నాన్ని తలపెడతారా? అరజాలిక్కివరకూ ఆ పనులు ముట్టనే ముట్టవద్దు."

"నిక్కం స్వామీ నిక్కం ముట్టనే ముట్టం" చిక్కులు పిక్కటిల్లినదనించారు - ఇనం!

అదే సమయానికి చెమటలు గ్రక్కుతూ కింగన్న అచటికొచ్చి కంగారుపడ్డాడు. అవును మరి బాప్టియన్ వర్గ నాకరు. ఇతడు అతడి దొర్ల న్యానికి గురైన ప్రజలు ఏమైనా సందేహిస్తారేమో?

గంటం చూశాడతర్చి. "రా శింగన్న మామా! రా !! ఏరు మన పాలిది చేతకలు" అంటూ రాజాను పరిచయం చేశాడు.

"ఇదిగో రాజా, మా శింగన్న మామా! కర్మకారి ఆ శిరాతకుడైన బాప్టియన్ వద్ద వెళ్లిచేస్తున్నాడు."

"ఏమిటి యీ కాలంలో యింకా వెళ్ళా? తమ తివగా పదిమందికి పెట్టగలిగిన శ్రమతీవే వెళ్లిచేయడమా?"

శింగన్న చుజూన్ని గుండెలోనే దిగమింగుకొని రాజాకు నివేదించు కున్నాడు.

"ఏం చేస్తున్న సాహీ! నా పేనం నా కొడుకు రాగరాయి పిటూరిలో చచ్చిపోతాన"

రామరాజా ఆశ్చర్యచకితుడై ప్రశ్నించాడు.

"ఇంతకుముందో పిటూరి జరిగిందా?"

వయస్సులోనూ, అనుభవంలోనూ, పండిన గంటందొర చెప్ప సాగాడు!

"ఒకటో! అనేకం జరిగాయ్. మొదట నలభై ఏండ్ల క్రితం ద్వారంబాల చంద్రయ్య యీ తెల్లశృంగై పిటూరి లేపాడు మహేంద్ర శాలాన్ని మరపించే విధ్యంన్నీ ఉన్నాయతనివద్ద. మద్రీ మొత్తంలో మొరిచే మరితెంక మొక్కను నెత్తిన పెట్టుకొని, పరుండు తను కనబడ్డ కుండా, తను పరుండుమాస్తూ యుద్ధం చేసేవాడు. మనకం కొండల్లో మొరిచే ఉచ్చదుంన్నీ అతడికి కరతలాచుంకం. అభరణం వేదాన్ని నూచుకు త్రాగాడంటే నమ్మండి. ఒకనాడు అడ్డపిగలపై అతడు దాడిచేస్తున్న సమయంలో దొంగవాడుగావచ్చి తెల్లవాళ్ళాయనను చుట్టుముడితే మూడు పగళ్ళూ, మూడురాత్రులూ, ఏడ్రాత్రులూ లేకుండా వారికో పోరాడి మరీ ప్రాణాలు విడిచాడు.

"కథావ్"

గంటం ఉక్రేతంగా చెప్పుకుపోతున్నాడు—

అంతేలాడు స్వామీ, చంద్రయ్యను మరపించే మరో పిటూరి జరిగింది. అదే కోయరాముడు పిటూరి. రామదో దియ్యలపిటూరు! చూడ్డానికి వేలుదండమనిషి. అతర్చి మట్టుకోదాన్ని. మూడు రెరువుల నీళ్ళూ

బ్రాగేరు దొరలు! నాడు చేసేదల్లా పెద్దతలనాయకుకొట్టి, చిన్న తల నాయకులకు వందకడమే. కాని అతడికి ఉంపుడుకత్తె ఒకతె ఉంది. అదంటే అతడికి ప్రాణం. అది కనిపెట్టారు దొరలు. వెంటారారు—ఉంపుడుకత్తెను! మరుమైకంలో ఆమె పాదాలచెంత దొర్లుతున్నాడు రాముడు. టపెనునీ పట్టేవారు. కోర్టులో విలవిల్లారు. తనను దొంగరాటుగా వర్చి పట్టుకున్న అధికారులపై రాముడా కోర్టులోనే ఉమ్మువేసాడు.

"లేకపోలే దొరకదా?" అడిగాడు న్యాయాధికారి.

"విడిచిపెట్టి చూడండి?" నవాబు బేనాడు - రాముడు వెంగున అంటుంది రిప్తపాటులో కోర్టులయట కురితాడు మళ్ళి రెప్పపాటులో కొద్దుముందుకొచ్చి తైదుచేసుకోకున్నాడు న్యాయాధికారి హతరిపోయాడు

"అటువంటి గుంతె దండిగల పిరులు పుట్టినమనస్కమిది "

"అదో, మన్యుమే ఓ అగ్నిపర్యతమన్నమాటో"

"మరో అగ్నిపర్యతంకూడా పగిలించి రాజా! అదే లాగరాయి పిటూరీ, సరిగ్గా అతేండ్ల క్రితం గరగండ మంగరాజు దీన్ని పడిపాడు. పొలంపుట్టా అంతా మంచే నన్నాదరదు చావుకు పురి, క్రిటకు పిడంగి అతడు "

కింగన్న కడులు గిర్రున తిరిగాయి—

"అవును సామీ" ఆ లాగరాయి పిటూరీలోనే నా కొడుకు కని పోయాడు. నా అడవి ఆ తెంగతో మంచమెక్కింది. కానికోసం నా ఆరెక తాల పుట్టా యాత్రై దుడ్డుల కమ్మిపో. ఆ పేసం దక్కలే. అంతా అపోనాక యా దొరదగ్గర వెట్టి చేస్తుందిని సామీ? కొట్టికొట్టి కంపు తుండు. నీక పిసుక్కు ఉద్దమనిపిస్తది. తమొన్ని ఏదో రీజామని కలకపేరుకు ఉత్తరం పంపిండు సామీ! తక్రం సామీ, కాకొట్టి రావ్వనుడు!"

భక్తువ నవ్వాడు - రామరాజా.

"ఎంత అనాయకుడివి కింగన్నా? కాలం మూడినవాడు పన్నే క్షుద్ర అనీ, కాలంగం చాక్సం మనరి కంగారు పడతూకడు. మవ్వక్కడే పది చేస్తుండు. ఈ మన్యం చామలకి వీ సహాయం చాలా అవసరం. వెళ్ళు కింగన్నా!" అని కిరమ్మ నిమిరి పంపాడు.

కర్త సిద్ధుడైన అర్జునుడు ఆ కర్తాన్ని కరుణతోబాదితా అన్నటు పట్టిమాంటుతేలో మునిగారు. రాజా అమృతవాక్కుల్ని విని చల్లబడిన జవసందోహం పీకటిలోమునిగి ఎవరిగుండెలకి వారలు ప్రయాణమయ్యారు. కానీ రాజు బుర్రలో ఉష్ణకరంగాలు సంచరించ సాగారు.

19

మరునాడు ప్రాశాంతమయం, ప్రవృత్తంతా ప్రశాంతంగా ఉంది. అశ్రమం చుట్టూరా ఉన్న వృక్షాలు భూదేవికి తలంబ్రాల్ని చల్లినట్లు పూలను నేలరాల్వాయ అశ్రమం లోపల పవిత్రపైన, అలికి ముగ్గులు పెట్టిన పీకంపై పురుషోత్తముడైన శ్రీరామచంద్రుని విగ్రహం ముందు, సరస్వతీ విష్ణుండనమైన రామాయణ పరశం. ఒకప్రక్క తార్కరాష్ట్ర, గామని దీరుణ, పరాణా, గోవిందూ మహాప్రక్క నారాయణమ్మ, రత్తి తూర్పుని ఉన్నాయో బాషాయాంబర దారియై నిష్ఠాగదిస్తురై అశీనుడైన రాజు పరశం గాదిస్తున్నాడు మర్క మర్క నారాయణమ్మ వద్దితాక్షతలను విగ్రహంపై చల్లుతోంది.

“ఇద్విధంబున కపోతనులైన మునిపుంగవులనూ, కర్తాశ్రమజానులైన జడధారులను యిల్లనిదంబుల యీ రాక్షస మాతలు దీరించుచుండ నొక్కనాడు విశ్వామిత్ర మహర్షి అయోధ్యాదీశుడైన దశరథమహారాజు వెంతకొద్ది, ఆ మహారాజునుంగు పుత్రులైన రామలక్ష్మణులను రాక్షస సుహృదాత్మం కన వెంటపెంపమని అదేగింక కన్యహారాజా మహర్షి అల్ల శాదనరీక పుత్రులను పీడరీక ‘హా, రామా’ కమలకుం ణ్యమా’ యనుచు మూర్ఛకొంద ”

ఒకతలు జల్లుతున్న నారాయణమ్మ “బాబా” అని స్పృహలేమ్మ పడిపోయింది. రాజు కీతలోదశాన్ని చల్లి ముఖంపై చల్లి కై తోవరావలు లేయగా రాస్తేపట్టి ఆమె కోలుతుంది. కోలుకొని కమలు నులుచు కొంటుండగా, అత్యంత రాజు అదిగా రామెను —

“ఏంటమ్మా యిది!”

“ఏమీ నాయనా ! నా కేదో అపకమం కలిగింది!”

“ఎందుకమ్మా అపకరుసంగి?”

ఆ తల్లి కంగారు గాంచి భాస్కరావు, గాము పోదరులు అంతా ఆమె చెంక కొచ్చారు.

కన్నీరు వారుస్తూ వారాయలమ్మ అంది-

“దాదా! ఆ రామాయల గారకు చుట్టే నీళ్ళా వాకు చూరమై పోతా వేమోనని ”

ఆమె కనుల చెంట రాలుతున్న కన్నీటి తిందువుల్ని తుడిచి, రామరాజు పిదపాడు,

“అదేమిటమ్మా, కాలం వెనక్కి పోదమ్మా! ఇజ్జతులనాటి నంపు టసలు కలియగంలో ఎలా సంభవమవుతుంటున్నావో!”

భాస్కరావు కలుగజేసుకొని—

“నీ ప్రమగాని, అపకరునాలు వాస్తవా లొకాభూ? లేమ్మా!” అని లేవడీగాడు.

ఆమెను అలా అశ్రమంలోనికి తీసుకెళ్ళి ,ఇయట కొచ్చారో లేదో విశ్రమం గొల్పు దృశ్యమొకటి వారి కనుల లడింది.

కయ్యానికి వాలుదువ్వే కొర్రగేరెల్లా నలుగురు వ్యక్తులు నిరంకు కంగా నడచుకొస్తున్నారు. వారి కశీబరావుపై ధావడుస్తులు వ్రేలాడు తున్నాయ్. ఆ వెనుక కొందరు పోలీసులున్నారు!

ఆ వెనుక చూరచూరంగా వందలాది జనం, ఆ దృశ్యాన్ని తీల తించడానికి ఎగబడుతున్నారు.

ఆ దుస్తులనులగ్ని వారిలో ఒకడు తిప్పుతే కంట్లరు పజాండ్లాభావ్ అని, రెండవవారు తిప్పుతే పోలీసు సూపర్వైజరు, స్పెషల్ అని రామ రాజు గుర్తుపట్టాడు.

మిగిలిప ఇద్దరూ బాస్టియన్, అగ్నిరొరలు! వారు మన్యంలోని ఆబాంగోపెలానికి దిగవలసివచ్చింది.

సూపర్వైజరు, కంట్లరు రాజాను వ్రేలిత్తి యాపురున్నాడు. సూప ర్వైజరు కంసు టరాంతున్నాడు—ఆ టరాంతువులో తలచిరుసు కన లడుతున్నది.

అగ్రమాన్ని సమీపించారు, - వారు సమీపించగానే హఠాత్తుగా
రామరాజును ప్రశ్నించారు:

"నీ పేరు రామరాజు కదూ?"

"అవును"

"నీ పినతండ్రి రామకృష్ణారాజు కదూ?"

"అవును"

"అయిన దివ్యుణ్ణి కండ్లరు నోయి కదూ?"

ఆ ప్రశ్నలను విని, అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. రాజు మాత్రం
ఆశ్చర్యపడలేదు. అయినటు తెలుసు - తన పినతండ్రికి యాయన
స్నేహితుడని

కాని యిక్కడ వారు స్నేహపర్యానికి రాలేదని ఊహించాడు -
మొక్కుకు సూటిగా ప్రశ్నించాడు!

"ఇంతటి మీరొచ్చిన రావళార్యాన్ని సెలవీయండి!"

బాస్తియన్ మొక్కు రెమ్మ రెగురవేస్తూ—

"మనకు అబాన్ని రెచ్చగొడుతూ రావళార్యాన్ని దీనే నెరపుతు
న్నావు గదా!"

మల్లెకు కోపమొచ్చింది—

"ఆ రెచ్చగొడుతున్నది మీరే"

రాజు అతన్ని అప్పజేగాడు;

"అయ్యా! ఆరణాలు దూరియిస్తామని దీనుకెళ్ళి కూలించెత్తుటిలో
కోర్కె వీరియించుకొని, అరు కానులైనా చేతిలో పెట్టక చర్మాలు దిద్దీలా
రావగొట్టించారే - రెచ్చితే బాధ్యులెవరు?"

ఆ ప్రశ్నకు బాస్తియన్ కంగారుపడ్డాడు - అదికాలై ఉండికూడా
ఆ కోర్కె కాంట్రాక్టులో తన భాగం ఎక్కడ యిటు పడుతుంటేమోనని,
ఆ రోకరిని పెడమార్గం పట్టించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు.

అంతలోనే సూపర్వైంటు కనులలో అగ్నికణాలను క్రమ్మతూ
ప్రశ్నించాడు,

"స్ట్రెయిట్ చేయమని నీవు బోధించలేదా?"

దానికి తాపక్రూరపు సమాధాన మిచ్చాడు.

"అయ్యో, ముక్కుమూసుకుని తవస్సు చేసుకునే రాజాపై ఇటు వంటి నింద వేయటం తావ్వం కాదు."

"అయితే పంచాయితీలు పెట్టమని ప్రోత్సహిస్తున్నావట కదా?" అని డిప్యూటీ కలెక్టరు రాజాను ప్రశ్నించాడు.

తన కోర్టు ప్రస్తావన తొంగిపోయినందుకు కోమ్ముల్పై మంచటి దింది నల్లయింది బాస్తీయమ్మ..

రామరాజు కలెక్టరు ప్రశ్నలకు నిర్భయంధ్వంగా సమాధానమిచ్చాడు.

"అవును మంచిని ప్రోత్సహించడం తప్పకాదు భూమి గుండ్రంగా ఉందని చెప్పేట్లు పంచాయితీలు పెట్టుకోమని యాచాడు ప్రత్యేకంగా ఎవ్వరికీ చెప్పనక్కరలేదు ఇదంతా కేంద్ర క్రిందట మా రామరాజ్యంలోనే పంచాయితీలు ఉన్నాయే"

వొట్టా మండింది - తివె యస్సీకి—

"అయితే రాముడు మద్యం వి"షేధించమన్నారా?"

రామరాజుకి ఉగ్రీకం కలిగింది

"లేదు, త్రాగి తై"పెక్కిన రాక్షసుల్ని మర్దించమన్నాడు"

రాజు కంఠస్వరంతోని ఆ కరుణదనం, ఆ తెల్లాపేసరు చెప్పి పర్మానికి ముందుగా ఆక్రమం లోపలున్న బారాయణమ్మ చెప్పి పడింది. ప్రతికూపిణి లేది అయటకు వచ్చింది ఈ దృశ్యాన్ని తిలకించి నిలువునా నీలైపోయింది. తన భ్రమ వాస్తవం కానున్నదా?

తెల్లాపేసరు నోరైతే ఆ సమాధానంతో మూతపడింది కాని అగ్గిదొర మరల వొట్టా ఎగబోగాడు.

"రిజర్వు హతవిర్కి కొట్టింపదాన్ని మీరే హక్కు హక్కుక్కి" రాజు సవాలాడు.

"మీరు పెంచని అదవుల్ని రిజర్వు చేయడానికి మీరు హక్కుక్కడిదో" ముందు చెప్పండి."

నిజానికి రిజర్వు అదవుల్ని కొట్టమని రాజు ఏనాడూ లోరించ లేదు అయినా ప్రజలెప్పుడైనా ఏదైనా తప్పదం చేసివుంటే ఆ బారాన్ని తనే మోయడానికి సిద్ధపడ్డాడు.

ఆ ఉదారతకు రానుకగా ఉగ్రరసం వెల్లడించారు - దొరలు,

"అ మాక్కెక్కడిరో చెప్పరానికే వచ్చితిమి - ఈ యన్నై వెంబు వేడిలు" అని నూచర్చెంటు అజ్ఞాపించాడు.

అంటే, వెంటనే ఉక్కు గొలుసులు, యముని దున్నపోతు తొలి గిట్టల్లా కడేన్ మున్నాయ్.

జనంలో గగ్గోలు అయలు చేరింది మల్లు రివ్వవ ముందుకు దూరాడు!

"ఏదీ ఎలా వేస్తారో వేయండి!"

డి. వై. యస్సీ అడిగాడు,

"ఏదెవడు"

డాక్టరున్ బదులుచెప్పారు . "ఒక బ్రాగుబోతు"

గంటంకు కోవమొద్దించి,

"నోరు సంజాకింతుకోండి"

అ పొచ్చరిక తమ అధికార దర్బారికి పెద్దదెబ్బలాతోంది, భూరిల్లా భాన్ అబ్బాడు.

"భాకబోలే రవి గ్రంథని ద్రిదిమ ప్రామాన్య అజ్ఞని చిక్క రిస్తారా!"

రాజా మందబోధం చేశాడు,

"భాన్ పాల్, అ రవిని ఉదయంవకుండానే చేయగలిగిన మహా వర్షివశలు వుట్టిన లేకపిడి - మరువకండి"

బ్రాగిన కోడిలా గంతులేశాడు - నూచర్చెంటు,

"డి! వెయ్ వేడిలు"

మరుజలం రాజుకు వేడిలు వేసింది. ప్రజలు ఉద్రేకవరవశంబయ్యారు. అలా తొలి ఉద్రేకాన్ని రామరాజు చల్లార్చివేశాడు తాని మాతృ హృద యాన్ని ఎవడు చల్లార్చగలడు? రాజా అమెను ఎంక ఓదార్చినా ప్రయోజన తూర్పుమైంది. ఆయనకు వేడిలువేసి తారులో ఎక్కించటానికి ఎప్పుడైతే ముందుకు రాగారో అ వెంటనే బారాయణమ్మ అ కసాయి సో హాలు లాళ్ళపై బడింది.

"ఒకరికి అన్యాయం తలపెట్టి ఎరుగని నానాయకు మోదిలిపెట్టండి,

విద్యను తల్లినుండి దూరం చేయకండి. నానాలు లేకుండా నేనొక్కడనిమైనా బ్రతకలేను. కనికరించండి" అని బ్రతిమాలిచేసింది.

వెనుక విన్నాం వసుదేవుడు గాడిద కాళ్ళు పట్టుకుంటే ఆ వసుదేవుని మొరొందించి, ఆ గాడిద అరవడం పూసేసిందని. కాని పిళ్ళు గాడిదంకన్నా పీనులు. అందుకే ఆ తల్లి మొరను లెక్కచేయలేదు రాజాను ఎక్కించుకొని కారు చక్కవ వెళ్ళిపోయింది. ఆ తల్లి బాలా! అంటూ రెండడుగులు ముందుకేసి సొమ్మసిల్లి పడిపోయింది.

కాస్త వెప్పరిల్లాక కిరాతకుని వంటో విద్య చిక్కుకుపోగా, తల్లి దిల్లిన తల్లి పక్షిలా రెవరెవలాడుతూ కొట్టుకుని తను పట్టుకున్న వారి పట్టు విడిపించుకుంటూ—

"నన్ను వొడంకి! నా బాలును విడిపించుకోనివ్వండి" అంటూ లేచి ఆవేదనతో ముందుకు పరుగెత్తింది.

ఆ కారను అడ్డంచేసుకొని ఏరైపోయిన గంటం-ప్రాదేయపడ్డాడు.

"అమ్మా! నీ బాలును నూ కిరన్ను ఏరైతూ నీ కళ్ళముందు పెడతాం నీ వెళ్ళకు తల్లీ."

ఆ మాటల్ని ఆమె అసలు వినిపించుకునే స్థితిలోలేదు, వినిపించుకోలేదు. అలాగే అందరినీ విడదొక్కుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది

ఆమెను పిన్నవయస్కులైన సత్యనారాయణరాజా, అల్లుడూ, కూతురూ వెంటబాడారు.

వెంటనే గంటం రోషకపోయిత నేతుత్తి—

"ఇక మనం ఒక్క ఓడంకూడా అలస్థం చేయకూడదు. రామరాజులాంటి పవిత్రమూర్తే మనకు దూరమయ్యాక, మనం బ్రతకడమే వృథా! ఏమైనా సరే మనరాజును విడిపించుకోవాలి. కాళ్ళు పిక్కటికొట్టులో పెట్టితా కారడవుల్లో పైరు లేనినా, కడకు పాతాళంలో దాచినా విడిపించుకోవాలి. అంతవరకూ మనస్థంలో వుట్టిన ఏ వ్యక్తి, ఒక్క మెతుకు గాని పర్చి మందినీళ్ళుగాని ముట్టలాచికి పీలులేదు. రెప్పలు కోసుకుని కుసుకునైనా అవుకోవలసివచ్చే. మన బ్రతుకులో వద్ద నిప్పు రాత రగిలి ఆ నిప్పు పెద్దన చూడనే దహించు గాక! ఏమంటారు" అని పిడికిలి దిగించి అడిగాడు.

గంటంతో అనాటి రోషోచేళం మన్యవాసులు తమ వైనందిన తీచి తంబోదే ఎన్నడూ చూడలేదు. తొలుతని కుండ అట్టువ బ్రట్టలై ప్రవహించినట్టియింది. ప్రశాంత సోగరం తన ప్రశాంత గంటరం మంటే ఒకదాగ్నులు ప్రకృతింప చేసినట్లు తగ్గున మండిపోయి మేమంటా పటా అన గట్టిందాడు అయిన ప్రక్కకు ఆ అనం—

"అట్లాది రామరాజాజీ వై!" అని దిక్కులు పిక్కచిల్లెలా తూన తోంతరాగాలు దట్టరిల్లెలా పిడిపిట్టు విగించి ముప్పి యూపించి మరీ నిన రించారు. ఆ నినాదానికితోడు, వీలకంరేళ్ళరాంయంలోని కందు గంట "అయం! అయం!" అంటూ "గట్లవా" కొట్టాకుంది. ముందుగా గామం పోదరులు వెట్టాపట్టులు పట్టి లరిలోకి దిగారు. ఆ వెనుక అనం ఆ అనం లోంది విప్లవాచీళం! అదో కోలాహలం ఆ కోలాహలం కదిలిపోతూంటే తారిచ్చే నినాదాలు విచ్చుకత్తుల్లా గారిలో చూసుకుపోతుంటే ఆ ప్రవాహంలో మధ్య నదులు, సెలయేళ్ళు కరిసినట్లు అనేక మంది కొండ తొరలు కనిపిస్తున్నాడు. ఆ కొండతొరల్ని దిరింది పంపుతున్న దా మనకం. ఆ తల్లి దిగ్గకి నుదుట కుంకుమ తిలకం పెట్టి అశీర్వాదిస్తున్నది. మరో యువకుని తార్య మూలనున్న నిల్లమ్ములు తర్త తుళాల కమర్చి, రియే వగవుతో ఉల్పోదిస్తున్నది. అలా ప్రవాహం గోదావరి పరుగును, క్రిష్ణ చేత ఉరకను తనలో యిముచ్చుకొని, విల్లమ్ములు, అల్లెమూలు, పలుగులు తరింది ఆ తారుదీకదిలో తాగదాల వెలుతురులో పిట్టలు, గుట్టదా, గుహలూ, తోయదా, ఏర్లూ చాచి మహోత్తుంగ తరంగ తోలికడి పొంగులు చారుతూ సాగుతోంది

ఆ ప్రవాహంలో ఒక్కొక్క వీరుని ముఖ్యుండనం చూస్తోంటే మహేంద్ర మర్కటాన్నైనా తీలుగుతెంతులా విరిసి వెయ్యగల అలసంప న్నుడు - చూసవుదన్నది రృవపయతోంది.

తాళ్ళు పట్టిన తాగదాలు నేలపై వక్షతాల్లా పిల పిల పెరుస్తూ వున్నాయ్. మహా సంఖరంతో వృతకలు వేమకుంటూ పోతోందా తన సోగరం.

నిలంగా అంటే, అనేలు ఏ కొండ కోసలోనో వుడుతుంది నీటి తొట్టా. అది ఏ కొండ కనుమ గుంటలోనో పడి మరుగై ప్రవించి,

సెంటేరై, నదీ సంగమం చేసి, అఖిరికి మహాసాగరంలా మారిపోతుంది అలా మారివచ్చుడు ఆ మహాసాగర తరంగాల్ని రిక్కిరింపజేచాడు ప్రపంచంలో దొరకడు. ధిక్కరించాడా, మంచెత్తి పారేస్తుంది—అంటే ప్రజా వెల్లువ కూడా

20

తెరరిన నవ్వుద్ర తెరటాంటు మల్లె, క్రిష్ణదేవు పేట రెండేళ్ల మొగ నుండి బయలుదేరిన మెవ్వచీరుల దండు తెల్లచాలే సరికల్లా నర్సిపట్నం పోలిమెరలోకి వచ్చింది. వచ్చి నల్ల త్రాచులా బుసలుకొడుతూ ఆ పొలి మేర గట్టుపై నుండి తన వెలు పడగల్ని విప్పి తేరిచూసింది - రాజా నెక్కడ రాచారోనని!

అయ్యో పసిగట్టలేమిది గంటం పసిగట్టగలదా? కాని అతడికి కృష్ణదేవు పేటలోనే తెలిసింది-రాజాను తిసికొచ్చి నర్సిపట్నంలో దిగ్బంధం చేస్తారని.

"వదండి! మన రాజాను పోలినున్నేషనులో దిగ్బంధం చేసి ఉంటాయ్నీ అయినను విడిపింతుకొని మరీ విధాం — మారువేషాల్లో బయలుదేరండి!"

"అంటే?" మల్లె ప్రశ్నించాడు.

"హెసానికి మోసం సాచావేషం తయ్యారు!"

అప్పుడు ఒకప్పుడు రాణి యద్రమను కృతువులు మాయోపాయంతో చుట్టూనుట్టి తెరలట్టాలని వస్తూ మార్గమధ్యంలో శ్రీకైం మర్రిబాద్దని గుడిలో మూం చేశారు. అది కనిపెట్టాడు-గన్నారెడ్డి. తిరివెరుగని తెలుగు యాత్ర దరడు. అతడు యద్రమ సేనాని కాడు, సైనికుడూ కాడు - కాని ఒక తెలుగురాణి పతనం కాకుండాదన్న పట్టుదలతో నన్నాసివేషం చేసింది శ్రీకైంం జొచ్చి, యాగితుంచేత వున్న కృతుమూకంటు విషం కలిపిన తులసితిర్థ మిచ్చి చంపివేశాడు.

అలాగే రాజాను ఖైదు చేసి బొంగరాటుగా తెచ్చి దిగ్బంధం చేసిక తెల్లదొరం మోపానికి మోసమే వియగడనుకున్నాడు - గంటం!

అలా మారుమోపులు వేయించి, అయ్యరాలు ఉలి పొలిమేరలో నున్న ఆ కమిషన్ కం తొర్రలో దారి తిప్పుగా తుట్టించి తీసుకుపోయాడు.

రామకృష్ణుని పనులు పనులు జానకికోసం లంకాదొడ్డి, ఇల్లిల్లా గాలించిన అంజనేయునికి మల్లె కళ్ళు పొడుచుకొని మరీ ఆ మన్మ పీరులు వెదుకు తున్నారే వెదకి వెదకి వేసారి నేరుగా ప్లేషను ప్రహరీని సమీపించారు. మూలకో మనిషిగా డిప్టా అవరించారు ఉద్ధంతులనందగ్గ మూలు గామం పోతరులు, ఎర్రేకు, మూగడు, మోడిగారు లోపలకు ప్రవేశించారు. దారిలో ఎర్రబోపి ఎదురైంది.

"అగు!" అని ఉర్రేకం పట్టలేక నిలవోడు - మూగడు,

"ఎవరు మీరు?"

"అది తరువాత చెబుతాం - ముందు రామరాజును విడవండి!"

"రామరాజు యక్కడ లేడు?"

"ఏదో అంద్రమారుతుంటే - నారినను రీతికలు చేస్తును నిజం చెప్పు!" మల్లె హంకరించారు.

హతవిపోయాడు - పోలీసు, "నేర్" మని అరిచాడు. లోపలనుంచి అతడికి సహాయంగా మరో పోలీసు పరుగుత్తుకొచ్చాడు. అతడి రెండు ఇబ్బంది ఇద్దరు యోధులు పట్టేరారు,

"పదండి లోనికి మా రామరాజు ఇతడు ఉన్నాడో లేదో వెదుక్కొనివ్వండి!" అని గంటం గర్జించాడు.

నోరె త్తరుండా కాళ్ళు లోనికి తీసుకెళ్ళి లాకప్ కొట్టును చూపించారు. ఎక్కడా రామరాజు లేడు హతాశులై అయిది కొచ్చేరారు - మన్మం పీరులు, రాళ్ళతో దప్పుడు చేసి ప్రహరీని పరివేష్టించి తిరుగుతున్న సహ పీరులను పిలిచారు. అందరూ కలిసి కచ్చేరి ముఖంగా అయిలుదీరారు.

ఏమో, అక్కడగాని దాదాకేమో?

కచ్చేరిలోకి పోలీసులు ముందే కలుద్దే చేరవోరు - "మన్మం పీరులు విరగబడుతున్నారు జాగ్రత్త" అని.

"దోపిడీ దండు వస్తున్నది అజాదాను దోరుకోవచ్చు. అంతా రక్ష అను నిర్ణయించండి!" అని అతలనే ఉన్న జాస్తియన్ పరిచారాన్ని చెప్పి నించి తుపాకీ చేతబట్టి అయిలకు వచ్చాడు

మనస్కపిరులు వస్తున్నది అలాంటి దోపిడీకి వాదన్న సంగతి ఆ మూర్ఖుడికి ఎలా తెలితే దోడవడుతుంది.

గంటం ముందుకొచ్చి నూదగా అడిగాడు

"మా రాజాను ఎక్కడ దాచిపెట్టారో చెప్పు!" అని

"రాజా?" అని రెడ్డించి వికటాల్లవోసం చేశాడు - బాప్టియన్.

"దెలుకారా చెప్పదా?"

"రాజా ఇక మీ రాజాదారు మునిసిఫ్. మా రాజా!" పిరంగిగుండుకు బ్రదర్లై క్రుక్కిన కొండపలుకులా, అతడి గుండె విడి తునక దారి వట్టయింది.

"ఏమన్నావ్" పళ్ళు కొరిశాడు - గంటం

"అవును, అతడి తల్లివచ్చి అతర్ని స్వయంగా తీసుకుపోయింది. పోయి చూడండి పైకిపుట్టి అతం దొరతనం దర్శనం చేసిన తూమిది దున్నుకుంటూ తల్లి చెంగట అడుగుంటూ ఉంటాడు."

"నిజమా బాప్టియన్?" గంటం నేత్రాలు విమృశించగా అయ్యాయ్

"నేను మీ శత్రువును, నా మాట నమ్ముతారా? అదటకు పోయి మీ మిత్రుడై చూడండి?"

అగ్గిపై గుడ్డిలంలా మండిపోయాడు గంటం ఇక పదాలు, మల్లులాంటి ఏదీ మనస్థితిని వేరే చెప్పాలా? ఉద్రేకం బొంగి బొరలి పదాలు అనేగాడు;

"ఇదే నిజమైతే అతడూ మా శత్రువే ఇంతవరకూ మా నెయ్యాన్ని చూసొడతడు. ఇక కయ్యాన్ని కూడా చూస్తాడు!"

"పదంకదా! రాజా—తల్లదాది రాము దనుకొందిమి-అతడి సంగతిక అమీతుమి తేల్చుకుంటుమి" అన్నాడు—మల్లు.

పదంకంటే పదంకని అయలులేరిందా దండు! బాప్టియన్, కచ్చేరి మెట్లపై నడుంపై చేతులాన్ని విరగబడి వికటాల్లవోసం చేస్తుంటే, ఆ ద్వైతం అటు కాలుతున్న పెనులో పడి వ్రేలిపోతున్న చేపల్లా వినిపించొట్టే ఖంటూ అయటపడ్డాడు.

ఆ అమృత హృదయాల్లో హాలాహాలాన్ని మండించాడు—నీరుడు. అరమరికలేని ఆ మనస్కం నీరుల్లో ద్రేస్తాన్ని రేకెత్తించాడు. ఆ దండు

నేడుగా పొలిమేరలోన కవివృత్తం తెంతకొచ్చింది. ఆ తొరలో వారిన ఆయనదాన్ని చేబట్టింది.

"వదండి! క్రతువువైనా కనికరించి విరువ వచ్చు తాని రాజులాంటి సమ్మత ద్రోహుల్ని క్షమించకూడదు. సహించకూడదు" అని సదాయి వారి నందరినీ పురిగొల్పాడు.

పుట్టింది - యాదవకులందరిో ముసలం. ఆ ముసలం ఆ యాదవ కులాన్నే వాళనం చేస్తుందో లేక త్యాగపరిపూర్ణుడైన రామరాజు కుమారుని సత్కృతతానికి ప్రణమిల్లి, ఆ చొరతనం మీదికే చూతుతుందో చూచారీ ?

21

మన్మసీమ కంఠదళి సింహద్వారమనదగ్గ పీఠేశ్వరానికి పద్మనిమిది మైళ్ళలో ఉంది - పైడిపుట్ట గ్రామం. ఈ పైడిపుట్ట గ్రామానికి మరో పద్మనిమిది మైళ్ళ దూరంలో తారతీయ ప్రకృతి వైరిత్రక్క దిద్దిలాసమంతా కొట్టొచ్చినట్టు కనబడే దుమ్ముకొండ ఉంది ఈ కొండపై జంధారలు నిత్యం వికృంఠం విహారం చేస్తుంటాయి. చంద్రకాంత శివారణాన్ని మర పించు చాచికొండ అది. ఈ కొండ గొడుగులా దొండలది ఉంటుంది, అలా దొండలథ గొడుగుక్రింద రాదాపు అయిదారు వేలమంది జనసమూహమైనా తలదాచుకోవచ్చు. అందులోనే జ్యోతిర్లింగ మొకటి ఉంది. దానిపై గంగా దిండువులు ఒక్కొక్కటిగాపడి నిత్యం పునీత మొనరిస్తుంటాయి - ఆ దిండువు లెడలనుండి స్రవిస్తున్నాయో ఎవరూ కనిపెట్టలేకపోయారు. పొండవులు వనవాస సమయంలో ఇతల మదిలి చేసినట్లు ఆ కొండ పం కంపై పొండవ శిల్పాలు అగవడుతున్నాయి-దీను సేతుకు శివకర్తుడు, గదా? అపుడి శివలింగానికి నిత్యం పూజలు సర్పి ఉంటాడనటానికి సందేహం లేదు. ఈ ప్రాంతాలయల్లా నివసించే మన్మథాసుం కులారాలు ఉంధపు, శివారణ్యమయ పేహా-ఆ తరుషత్ర స్పిగ్ధరాయల్లోనే, గోరిలు మాత్రమే దరించి శాపురాలు చేస్తుంటారు. ఏ వ్యాఘ్రమైనా కనుపైకి విరుడుకుపడిందా దాన్ని హతహర్యుగం కత్త విద్యాపాఠశాలలు చారు. అంతేర అది చారిపైకి దుముకదు. చారి నీవితాన్ని అకోతాయమానమైన

ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని మరోసారి చింకితం, ప్రస్తుతం పైడివుట్టకు ప్రయాణ మవుదాం.

ఈ పైడివుట్టను నిత్యం కావలి కాస్తున్నట్టు, చుట్టూ కొండలు, వాటిలో సమకలంగానున్న ఓ కొండపై ఉపరికరెట్టు వీడలో ఆశ్రమం ఉంది అక్కడ వ్యవసాయం సాగిస్తున్నాడు-మన రాజా. ఆ విషయంలో శత్రువైనా బాప్టియన్ రెప్పించి-సత్యం! అయితే ఆ వ్యవసాయం ఏమిటన్నదే ప్రశ్న!

అది ప్రత్యూష సమయం. ఇంకా రికటి మనక సరిగ్గా కనబడుతోంది. ఆశ్రమంలో నిద్రిస్తున్న మాతృదేవి పొదాలను కనుట కట్టుకొని కమండలం చేతబట్టి రామరాజా బయటికొస్తున్నాడు. ఆ ఆశ్రమానికి ఎదుట మరో కొండ ఉంది. దానిపై అతడు నిత్యం తపస్సు చేస్తుంటాడు. అందువల్ల దాన్ని మన్మథాసులు "తపస్సు కొండ" అని పిలుస్తున్నాడు ఆ కొండపైకి బయలుదేరినవాడల్లా, బయటికొచ్చి నిలిచిపోయాడు. ఆ మనక రికటిలో కొండ దిగువ నుండి నదీవయస్కులైన ఓ వ్యక్తి తన చెంతకే వస్తున్నట్టు కనబడింది "

"ఎవరావ్వ క్రి?"

ముందుకుసాగాడు. ఆ వస్తున్న వ్యక్తి రిచటలా ఉన్నట్టు ఆ ప్రత్యూషపువదలాలకు కావ్యికర్రలా ఊగుతున్నాడు. అతడి అడుగులు వేగంగా పడుతున్నాయి. రామరాజా దగ్గరపడగానే "రాజా" అని అత్యంతగా పిలిచి ఏదో చెప్పబోతున్నాడు.

"ఓ ఓ ఓ. వెమ్మది, అమ్మ లేస్తుంది."

ఆ నదీవయస్కుడు మెల్లగా రామరాజా చెవిలో ఏదో చెప్పాడు. ఆ వార్త విన్నంతనే ఆయన ముఖంలో అశ్వర్యం ఆనందం ఒక్కసారిగా పెల్లవివాయి ఆ నదీవయస్కుని రెండు కుజాలుపట్టి ఉచ్చేగంలో అన్నాడు.

"అయితే నా తపోవ్రతమిక సమాప్తమైంది — రుద్రయ్యా నే నీ కమండలాన్ని విసర్జిస్తున్నాను." అని చేతిలోని కమండలాన్ని విసరివేయగా, అది గిరుగిరున తిరుగుతూ ఏ కొండలోయలోనో అదృశ్యమైంది.

రూద్రయ్య మర్రిపీడు ముసనలు. రామరాజుంటే అమితమైన కత్తి. పైకిపట్ల ఆశ్రమానికి ఏం జావలనిదా యితడే పంపేదాడు. అప్పుడు మరో గొప్ప బార్లను చెప్పి రామరాజు చెవిలో వేసాడు. ఆ బార్ల కోసమే రామ రాజు ఎదురుచూస్తున్నాడు. తన ఉద్రేకాల్ని, అవేగాల్ని అణచుకొని తపో వ్రతంలో మునిగా ఉండువరకూ!

"సరే, నేను సెలవు తీసుకుంటాను."

"అలాగే రూద్రయ్య! ఏ మేలును చేయవలెను. తప్పక బుజుల తీర్చుకుంటా "

వెళ్ళిపోయాడు - రూద్రయ్య.

రామరాజు తన వుంగరాంజాట్లు వెనక్కి విడళించి సింహంలా ఆశ్రమంలోని కొల్పాడు. తల్లి పెరటిలోపంది. తను మూలపెట్టిన విల్లమ్మ అను తీగారు-అడుగుతున్నప్పుడు ఉనికకెట్లా నీడలో అప్పుడప్పుడే ప్రసరి స్తున్న సూర్యరేవుని కెంజాయలో ఉచ్చేగం కొద్దీ నారి దిగింది మోతను పోలిస్తున్నాడు అనిగా మీకో దర్శనంలేనూ బుర్రలో పెరవొచ్చు— అనం నాదం నదాన్ని దిగింది బారి ఉచ్చేకం ఒక మహోద్యమంగా పొంగ సిద్ధంగా ఉందా? లేదా? అని మీటి చూసుకుంటున్నాడేమోనని

వియత్తం అదిలేలాంటి ఆ నారిమోతను విన్న తల్లికి ఆ సందేహం మీకన్న ముందుగానే కలిగింది. పడుతున్న సూర్యకాంతంకు దిందులు బ్రొక్కుతున్నట్లున్న రాజు ముఖం చూచి ఆమె అడిగింది,

"నిత్యం తపస్సు చేశే యా నమయంలో విల్లమ్మలు తీసే వేంటి దాని?"

తల్లి తయాన్ని గమనించాడు - రాజు.

"విల్లమ్మలు లేకపోతే తారదవిలో ఉండలేమమ్మా! మృగాలు తీరుగుతాయి మృగాలు."

అమెతర్థంకాలేదా మాటలు. "మృగాలు" అని కెందుమాట్ల నొక్కి చెప్పిన ఆ మాటలకు విస్తుపోయి, అలా చూస్తూనే ఉండిపోయింది. పాపం మృగాలంటే, తెల్లమృగాలని ఆమెకెలా అర్థమౌతుంది!

"రేనా లేని మృగాలు ఈ పొద్దెలా వచ్చాయి దాని?" సందేహ నివృత్తికాక మళ్ళీ అడిగింది.

"వస్త్రాయని నా నమ్మక మమ్మా!"

"ఏమిటో నీ పనులు వాకగమ్మ గోదరంగా ఉన్నాయ్"

"ఎలా ఉన్నా నీ ఆశీస్సులుంటే బాంమ్మా!" అమ్మాయ్-అల్లీత్తో

తల్లి ఆశీస్సులుంటే ఏ వస్త్రా చేయగలవనే నమ్మక మాయనకు తల్లి ఆశీస్సులతోనే నీముడు బలానురుని చంపాడు.

రాజా మాటల్ని విన్నగానే "బాబూ" అని అప్యాయంగా ఆ తల్లి చేతుల్ని దాపింది "అమ్మా" అంటూ రాజా ఆ అప్యాయతను అందుకున్నాడు. ౬ వజం వారుభయంగా గాత మమలాపాళంలో ఏడుగు పెకల్లా బండికృతులై పారవశ్యంలో మునిగిపోయారు ఆ సమయంలో తల్లి చెవిలో దుద్రయ్య పెప్పిన వార్త వేళాడు.

"అమ్మా! పూర్వోగ వీడితులైన కంక్షయ భాను తను బ్రతికి ఉన్న కాలం మెరకైత తన పరువు నిలిపి పొలంనీసురుని వ్యవసాయం చేసుకోమనిగదా చెప్పాడు. అందుకు అంగీకరించమనిగదా నీవూ, నా పిన తండ్రి వార్తలిచ్చి వేళాయ్"

"అవును."

"నరేంద్రుని నేను మీకు చూచిచ్చాను. తపోవ్రతంలో మునిగి నేటి వరకూ ఆ చూచిన పాలించాను. కానీ అమ్మా! భాగ్ పూర్వోగంతో మరణించాడు. నా తపోవ్రతం పూర్తయింది ఇక నా ఆవేశాలను ఎవ్వరూ అణచలేరు .." అని చెంగున ముందుకెళ్ళి నలోకలంలోకి యోగాడు. అతడి తీక్షణ దృక్పథాలకు అకాళం వ్రక్కలైనట్లు చూచి పంజల్లా చెదిరిపోయి ఉన్నాయ్ - మేమూ!'

"బాబూ" అని తయారోకనతో ఏలింది.

అతడిలా చూచిలు వివరదలేరు అంతకన్న పెద్ద ఎత్తున, మరో అంజలివచ్చి అతడి చెవిని వడింది. తన దృష్టిని అడ్డదీగంపై వున్న కాలిదాటపై ప్రసరించాడు అల్లో? రూమి!, అలాగాన్ని ఏకం చేస్తూ కెందూకీ కమ్ముకొని ఉంది. ఆ కెందూకీలో కొండలు ప్రతిధ్వనించు వడ మెట్టనలు వినిపిస్తున్నాయి. విశిలంగా యోగాడు. చారి చేతుల్లో అయిదాలు కనబడుతున్నాయి. అల్లాళ్ళకృతకీతులైయ్యాడు.

ఎవరటో పోలీసులా? అయితే ఆ కంపై ఎర్రబొటలేని? మరి

మనస్సువానులా ! రావచ్చు. మధ్యమధ్య ఆ తలపాగాల వెనుక ముడి
 వేసి ఉన్న ఆ బాట్లూ చూస్తుంటే అలాగే కనబడుతున్నాయి. అతడి
 అలోచనలు పలువిధాల పరిశ్రమించే పాగాయి. వారెందుకొస్తున్నట్లు?
 తనకోసమా? అయితే తనను తను మధ్యకు మరల ఆహ్వానించుటకా?
 అటులైన వారి చేతుల్లో ఆయుధాలెందుకు?

అవదీసుండి ఉసిరికెల్లెలు చిటారుకొమ్మనెక్కిమరినీశికంగాయాగాడు.
 వారు నా సహచరులు! అరుగో నాకు కుడిపడమ కుటాలు గాము
 సోదరులు. అడుగో వా బొందిలోని ప్రాణం - పదార్థ గోవిందు, రక్తి,
 మూగడు, బాలయ్య పదార్థ, మోదిగాడు, ఎర్రేకు... అహ నేడెంత పర్య
 దినం! నా ప్రతం పూర్తయిన రోజావే నేనే మిత్రుల కంఠుకకు అత్యంత
 రెండుతున్నానో వారలె అవదోయినతిర్థ మెదులైనట్లు వస్తున్నారు

వారు దగ్గర పడ్డకొద్దీ మరల సందేహం

సన్నాహ్వానించ వస్తుంటే ఆ చేతుల్లో పళ్ళూ పూవులు ఉంటారాగాని
 ఆయుధాలెందుకు? వారి ముఖాల్లో ఆ రోహిణి కుగకుగ లెందుకు?

తెట్టుచిగి కొంతపై నుండి క్రిందికి చొల్లబోయే పలుకులా గంటం,
 పదార్థ, మల్లూ అంటూ పేరు పేరునా పలుకూ ఉరుకుతున్నాడు తటాలున
 ౬ కొండపలుకు నెక్కాడు. ఆ అనసమూహానికి మకుటాయమావేమై
 ముందువేస్తున్న గంటాన్ని గాంచి, "గంటం" అని అహంకంగా
 అలింగనం చేసుకున్నాడు

"నా ప్రతం పూర్తయింది పైకిపుట్టి పోలాన్ని, అశ్రమాన్ని నేడే
 విసర్జిస్తున్నా" తెల్ల ప్రతుల్లానికి వ్యతిరేకంగా మనస్సులోని అణువణు
 వులా అనిగి మనిగి ఉన్న ప్రతికర్తని మెల్కొలిపి రంగంలోకి దించవల
 నీన కుతనకుయం అనన్నపైంది శ్రమ విషయమయే యీ వానిన బ్రతు
 కులకిక స్పృహ తెప్పి స్పృహతంత్ర్య పోరు సవపథానికి సిద్ధంకండి ఇక మన
 గోతాలు అంతం కావాలి ముద్దించండి - జ్వాలాకోరడం! వాడ వాడలా
 శృంగారాదం పూరించండి వదండి,

కోరటాక్కిన కోరెక్త్రాడులా బునలుకొట్టే రామరాజ వాడ్లిరీ ప్రవా
 హాన్ని గాంచి, ఆ మన్యవీరులంగా నిరుత్తురులై పోయాడు. కృష్ణదేవు
 పేటలో అరెస్టుచేసినప్పుడు ఎదురు తిరిగిన తమను వారించిన రాజా, దింత

పల్లె పూతుకోడూ పనిలో బాష్టియన, ఏళ్ళే, అగ్గిదొరలు దీర్చివెప్పుడు
 కూడా కాంతించమని బోధించిన రాజా, తామెవరినంగతి అపీతుమీ లేవ్వు
 జోబాని వచ్చారో, ఆ "వమ్మకద్రోహ రాజా" నేరీరా మాట్లాడుతుండ
 రామ్మి గాంచి, అననమాహమంతా విభ్రమాశ్చర్య చకితమై పోయింది,
 సప్తహయముం రతంపై నిర్మిత హియ్యవీరా పెరుస్తున్న — రామరాజు
 తుహారుని ముఖమండరామ్మి గాంచి వారి నోళ్ళు పడిపోయాయి — తాని
 ముందుకొచ్చి అనేకాడు,

"మీ మాటలో మాకు నమ్మకం పోకదిపోమీ! చేరడు పొలానికే
 కన్నుర్తి పడితిరే!"

ఆ మాటకు రాజా ముఖంపై కత్తిచేటు వర్ణప్రయింది. వెంటనే
 కత్తి చేతులు జోడించి మొర పెట్టుకుంది,

"మా పుత్రైల్ని దొరలు తెందుతుంటే ఇలా చేయడం నేయమా
 సామీ ?"

రాజా నరాలు పొంగాయి. ముఖంలో నెత్తురుదికింది. తెందు పిడి
 కిక్కు దిగింది,

"లేదమ్మా లేదు మీ మాంగల్మ సంరక్షణకోసం "

అనబోతున్న ఆ మాటను చువ్వకు క్రుందిచేసి, మల్లు రీక్క
 కించాడు,

"వదండపో! ఎనకిపోదుము — యీ వల్లపోల్ని నమ్మరుంటే
 నోట మట్టికొత్తురు!"

సమనైన అల్లెం కొనను గుండెల్లో దిందిసిట్టించింది - రాజాకు !
 మల్లు వెనక్కు అడుగుచేయగా గంటం అతడి నడుంపట్టి, అవుచేసి
 ముందు కొచ్చాడు. బాక్సుద్రిగల గంటం నోటవచ్చే కదమాటకోసం రాజా
 యాస్తున్నాడు.

"రాజా! దైవముఖంయూసి చెప్పండి-మిమ్మల్ని నమ్మమంటారా?"

రాజాకు రోమాంచమైంది. భూమిని తటాలన చేరింది, ఏడితెడు
 మట్టి పట్టి ప్రతివగాచించాడు.

"గంటం! అదిగో నేమీ మట్టిపైనే పుట్టాను. ఈ మట్టి సొక్కినే
 తెలుసున్నాను. ఈ తుచ్చులైన దొరలపై తిరుగుబాటుకు నమయమానన్నం

శలేదవి నేనింతవరకు వ్యవధి తీసుకున్నాను ఈ వ్యవధిలో అమ్మ కిచ్చిన మోటు చెల్లించడానికి యీ వ్యవసాయం పొగించాను. నా ప్రతం ముగిసింది. ఆ దొరకవాన్ని తురముల్లించే తుదగడియలిక సేపిపించాయి. దాన్ని దగ్గం చేయడానికి నా పొంతబొరిక శరీరాన్నే సమర్పించ నిర్ధంగా ఉన్నాను. ఇదే నా ప్రతిష్ఠ, దీన్ని తప్పేదా? మన మల్లు దొరన్నట్లు. ఈ మట్టి నోట కొట్టుకుపోతాను" అంటూ పిడికిటనున్న మమ్మను ఎగరబో గారు ఆహా! ఆ ఎగరిన మమ్మ సూర్యకాంతిని అద్వాదిండుకొని, ఆ మమ్మచీరులను బుగుక్కొలిపే బుక్కాగుంక వందలైంది.

అదేరోజు అనగా 14-8-22 వ నీతారామరాజు దుర్బెర్రి మురా దారు చెక్క లింగం దొరకు పైకివృట్టిలో తన కిచ్చిన యీలై ఎకరాల భూమిని వాడులుకుంటున్నట్లు దానిని మీ యిష్టం వచ్చినవారికి యిచ్చుకో వచ్చునని ఉత్తరం రాశారు

అయిన త్యాగ నిరతికి మణిదీపమైన ఆ ఉత్తరాన్ని చూడగానే పైలకాంకితులైన నారాయణ "అల్లూరి రామరాజుకి జై" అని నినదించాడు. అందరూ ఒక్కమ్మడిగా దిక్కులు పిక్కటిల్లి వేలే నారాయణ నలిపారు గంటం ముఖంలో మందహాసం తొణికిసలాడింది అమాంతంగా రాజాను కొగరించుకున్నాడు.

"తెలియక మీమ్మనరానిమాట అన్నందుకు క్షమించు రాజా!"

"లేదు గంటం అలా అవకు!"

"కాదు నోటికొచ్చినట్లుల్లా మామంటిమి-మీరు క్షమించానంటే?"

క్రిందికి చూశాడు - రాజు - మల్లు పొదాయిపల్లి మల్లు, మూగడు, రత్తి విడవడంలేదు. చిరుహాసంతో చాలిని లేవనెత్తి కుడాలు తట్టి రెండు లేతులనూ పైకి దాదాడు. భూస్వల్లోకాల రెంటిని బొదిగి మట్టుకోగలంతటి మహావీర స్వరూపందార్చి, ఉత్తేజపరిదాడు.

"ఇక మండించండి మీ మహోష్ఠవృద్ధియాలు, చించించండి - మీ కహోష్ఠధరిరాలు! నా ఆశయం తెల్లదొరంను తరిమివేసివచ్చే సద్విస్తంది! వదండి!"

కదిరింది—ఆ పీడిత జగన్నాథ రరం. ప్రతమ శ్రేణిలోనిర్పి దానికి పోరకృం వహించి, హోరున విస్తన్న పెనుగారిని కత్తిలా చీల్చుకుంటూ

మందుకు సాగుతున్నాడు - రామరాజు. అయితే త్యాగనిరతికి దాసోహమైన ఆ మన్యంబాసుల ఆనంద కోలాహలానికి పట్టపగ్గాలేవ్.

22

అదునూ, పదునూ గమనించి పాఠరక్షం చేయగలిగిన విజ్ఞులైన విష్ణవలారుడ్ని విజయం విధిగా పరిస్తుంది.

విష్ణవోద్యమాల తర్జితల్ని అకళింపు చేసుకున్న రాజు అదే అదునని రగిల్చాడు - విష్ణవాన్ని! ఆ కొండదొర లండర్ని గాముకొండ లోయలోకి తీసుకొచ్చాడు.

రాజు-రాజరాజేశ్వరి ఉపాసకుడు. తను ప్రారంభించడంలో మహా విష్ణవానికి చారికి పోరాట శిక్షణ ఇచ్చాల్సి.

దట్టిలు దిగింది, దండకతీయాలు దరించి అయిదుదాలు చేబాని, ఒక్కొక్క పీరుతూ, ఒక్కొక్క మదకరీంద్రంలా, ఒక్కొక్క కొదమ సింగంలా రజోత్సాహంపై విన్యాసాలు జరుపుతున్నాడు

యట్టూ నిటాలైన కొండలు, కొండల మధ్య బాహళ, చేరినాదాలు, కొండలపై దర్పంగా నుంతున్న ఒ కొయ్యయవతుడు చేరినన్న అగ్గెం ఎదమ చేతికి చాల్చి, ఛారింది ముడిచేత్తో శృంగనాదం గావిస్తున్నాడు.

గాము పోదరుణూ, పదాల్ వెంటరాగా రాజు ఆ విన్యాసాలమధ్య ప్రత్యక్షమయ్యాడు. అయితే పాణులైన కొండదొరలు బాదులుచీరి శరీరాలు జలదరించేలా జయధ్వనాలు గావించారు రాజు ముఖంలో దీరత్వం నాట్యం చేసింది.

"అహ! ఒకనాటి నిస్తేజమైననాటి నేటికిగదా, కలకలమందునూ ప్రేతాగ్ని నిప్పులా రాజుకొంది? ఒకనాటి నిద్రాణమైన నాటి నేటికిగదా, ఋసలు గొడుగున్న త్రాచులా నిలువెత్తు చేరింది! ఇక భారతీదేవి వెక్కిళ్ళు నాలుబారిన కన్నీటి నాథలు చెరగిపోతాయ్! ఎవరైతే తన కండలంతో కొండల్ని పైకం పిండిగొట్టి, లోతాం కప్పుదానం చేస్తున్నాడో, ఆ కర్ణకుడే కను తెర్రనలేసిన లోతాలు శరిగిపోత మానవ్!" అని సంభావించు తున్నాడు.

తన ప్రక్కనున్న గంటాన్ని యీ అ అవందం అవుకోలేక
అన్నాడు:

"గంటం, ఇంకమంది వీరులు, జాలు విడకిందిన సింహాల్లా
గర్జిస్తే రవి గ్రంథవి ద్రిటిమ సామాజ్యమేతాడు, రవి ఏలే నలోంతరాళం
తూరా తునాతునకలై రాలిపోవంటావా?"

కాదంటావా గంటం? అతడికి అదే విశ్వాసం ఉంది. తన్మయత్వంలో
తదాపాదంతే!

"-దండా గుహలోకి! శత్రుసంహారీ, మిత్రసహాయా ఇవ రాజరాజే
శ్వరీదేవి దీవన ఇందుకుందాగ."

అంతా అటువైపుగా ఓ అడుగు ముందుకేగాలో లేదో మల్లు
మల్లున గజ్జల రప్పడు! రాజరాజేశ్వరీదేవీ అక్కడ ప్రత్యక్షమైనదా
అనిపించే మంత్రముగ్ధమైన మోహన ద్వని అది

సీతారామరాజు అశ్వరథంగా అటుయాతారు ఆయన కింకా అర్థం
కాలేదు. గంటాన్ని అడిగాడు,

"ఏమిటా కోలాహలం"

"సుహోత్పాహం రాజా!"

"అసగా"

"ఇదిగో ఇదీ వస్తున్నది."

"ఎవరూ?"

గోవిందు సమారాసమిచ్చాడు

"ఇంతెడదు? దేవుణ్ణుడు తానికి గజ్జకర్తన నా రత్న!"

"భేష్!"

వెంటనే గుహంతా మ్రోతెక్కి పోయింది. రెంగున గంతేసింది
రత్తి ఆ మద్యకు. రాత్నకూడా నాట్యం చేయగలిగేంతది మహిమారంగా
తన దళన మండీరాల్ని కదుపుతోంది ఆమె పాదాలతోపాటు, కొప్పు
లోంచి దిగజారిన సిగలుకూడా ఆమె తుజాలపై తూలుతూ నాట్యం
చేస్తున్నాయి. రాసురాసు ఆ రెండు పాదాలతూ అనేక పాదాలు పొంత
కలిపాయి. ఆ కొండ గుహలో ప్రతిరవ్వకులు రెంరేగాయి రత్తి మెడ
లోని పూసల సరాలు, ఆమె వక్షోజాలపై పడి ఇంతుల్లా గెంతుతున్నాయి.

అమె పైట ద్వారా నందరినీ కొట్టుకునే శీతనంలా చెవరెవలాడుతోంది అమె బొంగరంలా తిరుగుతూంటే, అమె దరించిన రంగుల లంగా గొడుగులా వురివిచ్చుతోంది. అందరిపొరాలూ ఒక్కసారిగా అగిపోయాయి. రివ్యూన తిరుగువచ్చి పారంగంలా రత్తి రాజా పొరాలను వట్టుకుంది

"రత్తి! నీలాంటి వీరాంగవలే కొందరున్నా మనదేశానికి దురవస్థలుండక పోవమ్మా లే!"

"సామీ!" అంటూ లేచి, రత్తి తన బొడ్డునున్న కొదవరిని త్వరునలాగి, బొటన్నవేలు చానిపై నొక్కి ఆ దించించిన నెత్తుదితో రాజా మడుట తిలకం దిద్దించి.

పులకాంకితుడైన రాజా,

"మనకు విజయం తర్కమమ్మా?" అంటూ రాజరాజేశ్వరీదేవి ఎదుటికెళ్ళి అమె పొరాలను కమలకర్ణుకుంటూ ప్రార్థించాడు,

"రత్తి, మేమంతా నీ దిద్దలం. పండితే పాలుగారే మమ్మాన్ని నెత్తురులేరుల ముందెత్తుతున్న రెల్ల మువ్వరులతో తలవర్తాం మమ్మం పొడిపంటలను కొల్లగొట్టే అందిపోటుల నెదుర్కొంటున్నాం. ప్రాచీన కృత్వాంలలో మానవత్వాన్నే మంటగల్పుతున్న సరహంతకులతో పోరు తున్నాం. ఇదిగో యీ రుధిరం సాక్షిగా —" అంటూ త్వరున వక్కనున్న పదాల్ మొలకున్న బాతులాగి, చానికి బొటన్నవేలిని కోసుకొని "నీ పాదపద్మముల సాక్షిగా, భారత స్వాతంత్ర్యం కోసం నా ప్రాణాన్ని త్యజంగా అరిష్టగులను శివతం చేస్తున్నానమ్మా. నీ శక్తిని నాకు ప్రసాదించు రత్తి!" అని రుధిరంతో అమె మడుట తిలకం దిద్దాడు.

అలా రాజా శివతం చేసినప్పుడు అగుహలో నేగంటలు మ్రోగాయి. ఆ గంటా బాదాలలోనే ప్రతీ మమ్మ వీరునిచే శివధం చేయించి, తాగి బొటన్నవేళ్ళ రుధిరంతో చేతికి తిలకాలు దిద్దించాడు.

దీక్షా భార్యకమం సమాప్తమైంది. "మమ్మం పియోరీ" అని పిడికిలి దిగిందగానే సమాధానంగా "చై" అని బృందభారం మార్చి గింది ఆ మధ్యనుంచి, మహా ప్రేకపూరితుడైన రాజా ముందుకొచ్చాడు. అయిన ముహూర్తిని విశ్వరూప సందకృతంగా భావించిన గంటం

"అబ్బ! మీ ముఖంలో నెత్తురుబొంగిస్తోంది రాజా" అని పొంగి పోయాడు.

పదాలు అందుకొని - "నెత్తురేకాదు గంటం, జరాసంధుని దీర్చిన నాటి నీమ సేనుడు, హిరణ్యకశిపుని పేగులుతోడిన నాటి సరసింహండు, అంకను దహించిన వాయువుత్రుడు-సాక్షాత్కరిస్తున్నారు."

మల్లుకు వాతలు గగ్గరించింది,

"అవును, పుట్టుకే రాజాపుట్టుక!"

"నిజంగా మీరు యోగులు కాదు, మా విమర్శకి కంకణం తాల్చిన మహావీరులుగాని."

రాజా జోక్యం చేసుకొని,

"పదాలూ, మనజాతీ వీరజాతి! వీరులుగా పుట్టాం వీరులుగా చస్తాం" అని పరశరామునిలా పరాక్రమించాడు.

ఇప్పుడు అగ్నిలో దూకమన్నా దూక సిద్ధంగా వుంది మన్యం ప్రక్కనున్న గంటాన్ని పిలిచి సొలోదమా అడిగాడు

"గంటం ఇక్కడకు పోలిను స్లేషనున్న దగ్గర ఊరేదో"

"లింకపల్లి"

"ఎన్ని మైళ్ళు!"

"అ ఎగువనున్న రంపుల్ మాటి దిగితే ఎనిమిది మైళ్ళు!"

అంతే, గంటం ఇబ్బకరించి స్త్రీర మనస్కురై ఉద్వారించాడు

"పదండి లింకపల్లి స్లేషనుమిది!"

"ఎందుకు?"

"వీర్విజావా! వేటిలో యీ కొద్దిమంది బోరలు — కోటనుకోల్లిన మానవజాతిని, వేలమైళ్ళ దూరంనుంచి వచ్చి పరిపాలన చేస్తున్నారో, అవి అక్కడ ఉన్నాయ"

"అమా?"

"తుపాకులు!"

పదాలు గ్రహించారామాటను,

"అవును! పదండి! తుపాకులు చేబట్టినచే యాతెల్లబోరలు లొంగడు."

"వదండి! వదండి!" అన్న గర్జనలు గుహనంతా క్రమ్ముకున్నాయి. దిగ్గరగా "అల్లారి నీతారామరాజాజీ వై" అని గొంతులన్నీ ఒక్కమారుగా హుంకిరించాయి. కొంతపైని కోయయోధుడు శృంగవారం చేశాడు.

"అయం వదండి!"

కదిలాడు రాజా, అతని వెనుకే ఆ తాడిక జనశక్తి కదిసు క్రొక్కింది. వారి గర్జనలు అతాళం రిల్లులువది మేఘపటలం చెదిరి, నెదిరి ఉర్రుసుకొంది. ఆ మానవశక్తి అశక్తిగా మారిపోయి ప్రేలనున్న పీఠంగా గుండులా దూసుకుపోయింది.

23

గడుచున్నమని పేర్లొందిన గొలుగొండ తాలూకాలో వెప్పకోడగ్ల గ్రామం—రింతవల్లి, గండు దోమలకి కాజారి, రావనిధ్యపైలేనే రింతవల్లి త్రొక్కిమని సామెతుంది ఎత్తైన కొండపై వెక్కిరిస్తున్నట్లు ఉంటుంది. ఆ కొండ నానుకొని సెలయేరొకటి ప్రవహిస్తున్నది. పులులు వట్టవగలే నీళ్లు త్రాగుతా యందులో. మనిషిగాని త్రాగరా—మలేరియా మహమ్మారి ఇదై పట్టుకుంటుంది

యట్లా రింతవల్లి. ఆ మధ్యనుంది—పోతీను స్టేషను. స్టేషను లాకప్లో వైదీలు కొందరు బండికృతులై ఉన్నారు. ఒక ప్రక్క రైపిల్ స్టాండు ఉంది. మధ్య ఒక బేలులా, బేలులుపై పైకూ కొర్రానికీ దిక్కుంగా ఒక పులికలా ఉన్నాయి. పైన గార్డెజ్ వర్చుస్సుతో వెలిగిపోతున్న ద్విదీపురాజా, రాణీబొమ్మ ఉంది. స్టేషను ప్రాంగణంలో నుంచాని ఒకానిస్లేటులు సహారా కాస్తున్నాడు. అతడు దరించిన తొప్పబోపీపై "208" నెంబరుంది. ఒకనాటి విశాఖపట్టణం సెకలో అవేశంపట్టలేక మంచేమాతరం అని అరచి ఖంగురిన్న కానిస్లేటుల్ అతడే. అలా అన్నందుకు అతనికి పద్ద 9౫ - గడుచున్నంలో మూడేండ్లు చూడీ.

మందుతెరల్ని దీల్చుకొని మార్కువచ్చవచ్చడే ముఖం చూపుతున్నారు. ఒకటికా ఖాల్లా వచ్చుడు వినిపిస్తున్నది. ఆ తప్పుడు స్టేషను

ఎదుట ఒక చింతచెట్టును సమీపించేసరికి అమ్మ ఒకటి చూసుకుంటూ చదువూ వార్ని చెట్టును గ్రుచ్చుకొంది బాట్ల చప్పుటాగింది అమ్మకు గ్రుచ్చుబడి ఉన్న ఒక లేఖను చూచి నిశ్శబ్దమై పోయాడు—పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టరు అతడి కనులు గలగలా ఆ లేఖపై పడుగెత్తాయి.

"పట్టపగలు యీ స్త్రీషనుపై చాడి చేస్తున్నాం చైర్యమంటే ఎదుర్కోండి."

ఇట్లు,

అల్లూరి సీతారామరాజు.

22-8-1922"

అతడి కరీరంలో తెలుసు ప్రాణాలు అతడి నుంచే రంతలేసుకుంటూ, వెతుకున్నాడు,

"హరే టూనాట్ టూ టూనాట్ టూ హేమిలేస్తున్నావ్ నీ—దేఖా యీ చిట్టా!"

ఆ లేఖను అందుకున్నాడు—కానిష్టేబులు, కాళ్ళు కొట్టుకున్నాయి, నోట రాకరాక వచ్చాయి మాటలు,

"సార్! మన ప్రాణానికి గండమేసార్. అల్లూరి సీతారామరాజుంటే చిచ్చుల పడుగుసార్!"

"హేమి చెబుతావ్ నే. ఆ పిడుక్కి పోలిచేస్తావ్,"

"అదేంటిసార్, ఇది వర్షాకాలం కదా సార్!"

"హైడ్రో!"

"పోలిచే మొక్కలు మొలవ్వు?"

"యవరహా. బద్మాష్! నీకి హర్షంబుగా నర్పిపట్నం జాకే .. "

అలోచన తట్లక తలగోర్కుంటున్నాడు. కానిష్టేబులు మూడి దిగించుకు నుంచున్నాడు. అతడిపై మరల కన్నుమంటూ "నోటిలో హేం చెట్టు కున్నావ్ జే. కొయ్యలాగ!"

"ఇప్పుడేకదా సార్, యవరహా అన్నాడు!"

"హేడిగావ్—నర్పిపట్నం జాకే దో లారీ రిటర్న్స్ పోర్చుకి రీసు వూ జా!"

"ఎస్ సార్" అంటూ అతడి చేతిలో వనైసట్టు వెళ్ళిపోయాడు.

"హరే ఉండు నే. రిట్టి ఇస్టాన్"

ఉత్తరం రాసి కావిస్తేయిల్ చేతిలో పెట్టాడు. అతడు వెళ్ళిపోగానే మంచెమంటలు పట్ల కలియరాన్ని కుప్పీకి జేరవేశాడు. అంతలోనే చుట్టూ వికటాటపోసాలు వినిపించాయి. త్రుళ్ళిపడి లాకప్‌లోకి చూశాడు—అబ్బె, బైడిలు వాడు. కంపరం పొచ్చింది తటాలన లేరాడు. దేయర్ సోదుగు లాగాడు. వెంటనే చేతిలో పై వాడు దిగింది. హతరిపోయాడు—ఇన్ స్పెక్టరు? వెపులకు అర్థశంధాకార కుండలాయి, పీపున విల్లమ్ములు, మొంతు పిచ్చుకత్తి, వెకల్పాది తలుపువెక్కలాంటి చాతీ, ఆ చాతీపై పురిగోరు పతకం ధరించిన పదాలు వాని పొరిది యమనిలా ప్రత్యక్షమయ్యాడు

"ఏమిటి శీస్తున్నావ్?" హంకరించాడు.

"హెవడవ్ ఏవ్!"

"సరిగ్గా ముహూర్తానికి చూడు."

"ఓ! నమ్మకదాం అంటూ తటాలన చేడిలు సోదుగులోంచి రివాల్యరు లాగాడు. ఆ రివాల్యరును లాక్కుంచామని పహార్ ఇటు తిరిగాడు. అబ్బుప్రక్క మల్లు, అతడి చేతిలోని బల్లెం ఇన్ స్పెక్టరు ఎదుటమ్ములపై నిలిచింది. ఆ వెంటనే అట్టహాస మొకటి వినిపించింది. తుపాకి ద్వనిలా వచ్చి, ఓ యువకుడు నడుంపై చేతులాన్ని ఎదుట ప్రత్యక్షమయ్యాడు. కా! దుస్తులు ధరించాడు వక్షంపైకి గడ్డం వ్రేలాడుతోంది. ముఖంలో శరభ్యుడకలాంతి తొణికిస లాడుతోంది. స్తేషను వలువైపుం నుండి బల్లారి నీరారామరాజాశీ బై అన్న నివాదాలు మిన్ను ముట్టాయి.

"మల్లూ, దిండు బల్లెం!"

పదాలు కలుగజేసుకొని

"రాజా! వీరే అగ్నిదొరంటే! మన జవాన్ని చెల్లకు తలకీందులుగా వ్రేలాడగట్టి, మంట పెట్టిన ముచ్చెరుడు."

"ఏం సాహెబ్, ఇదంతా వీ మహమ్మద్ ఖరాన్‌లో రాసి పెట్టాడు కదూ" అంటూ కనురేర్రవేసి, గర్జించాడు—

"హి రివాల్యర్ చేతిలోపై పెట్టా"

నహం చచ్చిన అగ్గిదొర, పొలుకుతున్న వేదిలో రిచార్డును పెడుతున్నాడు కటాయన దాన్ని అందుకొని లాకప్‌లో నున్న కైదీల వంక జారి—“పిరిసి నీవే బంధించావు కదా”

“హడా”

“ఎందుకు బంధించావు?”

ఏదో అనబోతున్నాడు—అగ్గిదొర వాదినోట మాట రాకుండానే క్రుందిపోడు—రాజా

“అనులు బంధించవలసింది, మా రోగాన్ని కొల్లగొడుతున్న మీ దొరల్ని నేంస్తులు మీరు—రా! వీళ్ళను విడిచిపెట్టా”

రాజాలు నీనీ, లాకప్‌ను తెరచాడు. పంజరంలో పడుల్లా నిలచిలా ఆ అమాత్యులు బయటకొచ్చి నీకారామరాజా పాదాలకు ప్రణమిల్లారు.

“దీ! నీ మందూ మార్చలెవరా ఎక్కడ? యాకు పదార్”

“దీ! యాపిందు,” పదార్ అతన్ని లోపలికి లాక్కెళ్ళాడు. మల్లు స్వేషనంతా గాలిస్తున్నాడు అతడిదృష్టి రాజారాణీ బొమ్మమీద పడింది. “హా! రాచరికం” అంటూ ఒక్కపోట పొరచాడు. కళ్ళున బ్రష్టలైంది. నీచులోని బొమ్మకం ద్విధిమ సింహాసనం నుడుపు కదిలాడు!

అకలిగొన్న సింహాస్థా విప్లవలాళ్లు స్వేషనులోకి బొచ్చుకొచ్చాడు. అకలిగొన్న సింహం, లేపు విహరించే ప్రజావాసికొచ్చి, నేలానింది గర్జిస్తే వాలు — లేపు నొమ్మసిల్లి పడిపోతాయి. ఆ పడిపోయిన వాడిని నోట కరచుకొని ఎత్తురుపోతుంది సింహం

అలా పజాలు లోపలనుండి, తుపారుల్ని మందుగుండు సందుల్ని పటాకత్తుల్ని బయటకు ఇస్తుంటే, వారు తుజాంపై వేసుకొని మోసుకు పోతున్నారు. పదకొండు తుపాకులు, పదమూడు పంజరాలొంట్లై రొంగల్లకు సరిపోయే పది మందుగుండు సంచులు, పన్నెండు గొలుసులు, అయిదు పటాకత్తులు, పన్నాలుగు బయటెట్లు, బొమ్మిది ఇనుప కడ్డీలా రిక్కె కొచ్చాయి.

వాడిని లెక్కించిన గంటం అన్నాడు;

“అహ! అన్నమో రామకండ్లా అని అమోరించే అన్నాత్తులకు అహారమా తుపాకులు!”

"అ అహోరాత్రే తోయకోవర్చిన తోరలపై భంగమా క్రమా గంటం పదండి మరో స్తేషనుపైకి" అజ్ఞాపించాడు రాజా

ఈ అగ్గిదొరకు అగ్గి ముట్టింది మరీపోయేము నుల్లు వేంమట్టాడు కోవంతో.

"మల్లా మన క్రతువు సీమదొరని మరచిపోకు, అదొరం అయ్యవు పట్టు - స్తేషనులు, పదండి "

ఈ కోలాహలంతో దండు మరలింది మిరిసిట్లు గొలిపిన ఒ మెరుపు మెరసి చాయమైంది కళ్ళ నులుముగొని కలియదాశాడు అగ్గి దొర. ఎదుట రికటిలో అంతకు క్రితమే కాళ్ళకు బుద్ధివెప్పిన కాళ్ళతో ఒకడు తిరిగొచ్చి భూకంలా నిలిచాడు అగ్గిదొరకు పిచ్చెత్తిపోయింది

"హెక్కడికి పోయారులే పూర్వో" అని అరచి వెదాయిన కొద్ది, నేంపై బోర్లపట్టాడు వివాదికక్కడ రికటిలేడు, భూకమా లేడు, జవానూ లేడు, అదంతా అతడి క్రమ! కయం అంతే.

24

అటు గోదావరి గట్టున త్వచ్చాది, అటు సీలేరు దిగువను దింభవల్లి మర్క అక్కడక్కడ కోటలురుజాల్లా పోలీసుస్తేషన్లు మన్యం చవాన్ని, అనాన్ని, నిలుపు దోపిడిచేస్తున్న సీమదొరలకత్తి యా బురుజాల్లోనే ఉంది. మీరు కదల్లో చదువుతుంటారు — షూర్యం రాక్షసులు ప్రాణాలు ఏ బొంబెలోనో ఉండేవట. ఆ బొంబె గొంతు నొక్కితే అక్కడ రాక్ష నుడు గుటుక్కుమనేచాడట అందుకే మన్యందండు యా బురుజాంపైకి ఎగత్రాకుతున్నది. ఆ బొంబె దిగితే క్రిష్ణదేవులీట

ప్రొద్దు పోడింది, రాజా అరుణాద్కూనిలా దారకొండపైకి వచ్చి నెలచాడు, అతడి వెపుండు కొన్ని బొంబం ప్రతిధ్వనులు రిబ్బలు పోతు న్తున్నాయి. దిగువకు చూశాడు. అది వర్షపువేచా బొంబవనది చింత బొంబవం చేస్తూ ఉత్తంగ తరంగాలతో పొంగిపోతోంది. ఆ హోరును కూడా రిబ్బుకొని ఆ ప్రతిధ్వనులు వెల్పుతున్నాయి. రాజా వేరాల వెమరి కన్నుల్లా బొంబకోవంను వెదుకుతున్నాయి. ఇప్పుడు ఆ ధ్వనులు దిగరగా వినిపిస్తున్నాయి.

"రాజా! రాజా!"

"ఎవరది?"

అది విశేషంగా, సన్నగానున్న ఓ వారిచాటలోకి చూశాడు. గుండెలు కదిలిపోతున్నాయి. వెనుకలు గ్రక్కుతున్నాయి. వరుగున వస్తున్నందు వల్ల వసుకుంటాను—అతడి ముఖం అదురుకోంది.

"కింగన్నా?" అని పిలిచి, లెండరుగులు ముందుకేసి ఓ పొడ చాటున పూయమయ్యాడు రాజా.

"రాజా!" అని కింగన్న మరల సమాధానమిచ్చేసరికి "కింగన్నా!" అంటూ, అతడి లెంగటనే నిలిచి, అతడి హృదయాన్ని, తన వక్షంపైకి అడుముడున్నాడు—రాజా.

"ఇంతాత్మకగా ఎందుకొస్తున్నావు కింగన్నా?"

"అత్యుత్తమ మెల్లగా అంటుందిరా? రాజా! మీరు చింతపల్లి శ్రేష్ఠను కొట్టిస్తారని అగ్గిదొర బాప్టియన్లు పిర్యారు చేసిండు. ఆ బెదవనాయాలు, దండు వెంటబెట్టుకొని క్రిష్టదేవుడి వస్తుండు వ్యత్రం రాజా!"

సన్నగా నవ్వాడు రాజా!

"కొన్నవార్త నందించావు కింగన్నా. నీవు వెళ్ళిపో! ఆ తరువాత శార్యాన్ని మేం చూసుకుంటాం!"

కింగన్న ఉడుతాతక్కిగా మనస్థం ఎడల తన నిధిని నిర్వహించినా నన్ను తృప్తితో, రాజా ముఖశివ హస్తాన్ని చుంటింది మరి వెళ్ళిపోయాడు.

రాజా వ్యత్రవ కొండనెక్కాడు. శీతలోచనావరుకై అకసంలోకి చూశాడు. రాజరాజేశ్వరీదేవి అతడి వజ్రాన్ని అధిష్టించి కుక్కుట స్వయాపిస్తే అతడి అంతర్యామిలో ప్రవేశించి, కొక్కొరలో అని కూస్తున్నది. రాజా వక్షం ఉలుకుతున్నది. ముఖంలో అగ్నికింలు అల్పరిస్తున్నాయి. సింహారం కొట్టినట్లుగా ఆ ముఖం మారిపోయింది. తన దేవి తనను పేల్కొలుపుతున్నది. ఆ సమయంలో ఏ శార్యాన్ని తలచినా ఇయం సిద్ధిస్తుంది. తాత అగాధ, వక్షమణిగాక తూర్పుదిగను క్రిందకి చూసి పిలిచాడు.

"మల్లూ! మోదీగా"

మల్లు సమధానానికన్నా ముందు మోదీగాని ప్రళయ కంఠస్వరం "ఓహ్లాహ్లా" అని వినిపించింది. వోదీకి అరచేకిని ఏటవాలుగా పెట్టి పెద్దగా అరుస్తూ ఆ మరుషణమే రామయాతరా సీతారామరాజు పాదాల ముందు చాలాడు. ఆ వక్కనే మల్లు!

"లెండి. తల్లి అదేకమైంది. క్రిష్ణదేవు పేట స్టేషన్ను కొట్టి కార్యాన్ని మీకు అప్పగిస్తున్నాను. మోదీగా నీవు మిరపకాయ ఉపా పట్టుకుపో! మల్లూ నీవు లోపల ప్రవేశించి, అయ్యారాన్ని అయటకు విసురు చాచిని మనచావు మోసుకు తెస్తారు. అనంతరం "

మల్లు చెవిలో ఏదో చాసలేకాడు - రాజా, అంతే, చారుభయాలూ భూమి కరిచి, రాజా పదపద్మాంనుపట్టి, ప్రమాణంచేసి తరలిపోయాడు. చాళ్ళలా వెళ్ళారే! రాజా, మిగతా వీరులతో కొండదిగి, కాండవగట్టును చేరుకున్నారు.

మల్లు తన చేతిలోనున్న లాఠీని క్రివ్వుకుంటూ గ్రామంలో ప్రవేశించాడు. మిరపకాయఉపా పట్టుకున్న మోదీగాడు కృంగినాడం లాంటి కంక ధ్వనితో గ్రామాన్ని పెదబొంబు లెట్టిస్తూ ముందు నడుస్తున్నాడు.

క్రిష్ణదేవు పేట అకాడు అట్టుడికిపోయింది. వీరులన్నీ నిర్మానుష్యమై పోయాయి. అచాలగోపాలం గుండెల్ని అరచేకిలో పెట్టుకొని ఎవరి ఇళ్ళల్లో చాలే తలుపులు దిగించుకొని చూచున్నారు.

బొంతుల మోదీగానిది వల్లభేవలాంటి కరీరం. ఏక్కలు మెలి తిరిగిన బలిష్ఠమైన కాయం & ఇనుపగుండులా మిరపకాయ ఉపా పట్టా కొని స్టేషన్లో వారబడ్డాడు. దాన్ని చూసేసరికి పోలీసులకు దిడురెమట్లు పటాయి ఎక్కటనున్నచాళ్ళవ్వడే నిట్రాటలై పోయాయి. స్టేషను ప్రాంగణంలో & పోలీసులపై మల్లు మిసాలను మెలిదిప్పుతున్నాడు. మల్లు & అగ్లి అల్లు అని తెలియక కానిశ్చేయల్ అన్నాడు.

"లోపల అడుగు పెట్టావా కాలేస్తావు."

అంతే ఉగ్రురైపోయాడు.

"రా! కాయ, కాయరా. నీవు తుపాకి ఎత్తలవ్వదీకే నీ కోరికం కైలాసానికి వెళ్ళిపోవునురా!"

తుపాకి ఎత్తబోయి అపాడు - కానిశ్చేయల్.

"తూ, ఇలాంటిది తుపాకి! ఏమీ గుర్తల్ని!"

కానిస్టేబుల్ విచ్చిన దుస్తుల్ని, ఆ తుపాకిని మట్టుకుపోయాడు పుల్ల.

అంతలోకి ఎక్కడనుండో తుపాచులా విరుచుకుపడ్డాడు - పదార్, హోలీసు స్టేషనులో మోదీగానికీ, కానిస్టేబుళ్ళకీ ముష్టియుద్ధం జరుగుతోంది. చేయితు మనిషి పదార్, ఆ కోరమీసాలు, అగ్నిగోళాల్లాంటి కన్నులు చూస్తే పగతుక గుండెలు తెడరిపోవసినదీ!

"ఏమిరా, పారిపోకారా, ప్రాణాన్ని పోగొట్టుకుంటారా?" తన మనిశాల్పాడు తుపాకి

తైనమో ప్రేర్మినప్పుడు రాతికొండ ఎలా తుపాకునకలై ఎగిరిపోతుందో, అలా స్టేషన్లోని కానిస్టేబుళ్ళంతా దొరికిన దారిద్ర్యం చెల్లాచెదలై పారిపోయాడు

మోదీగాడు లోపల్నుంచి, తుపాకుల్ని, చిత్తు కత్తుల్ని, మందు గుండు నుంచినీ మోసుకొని ప్రాంగణంలో కాళ్ళు బారబాపి, నిటాడుగా నిలిచిఉన్న పదార్ ముందు పడవేళాడు.

"హి! లెక్క పెట్టి, మన వీరుం కందతెయ్ "

"ఇవిగో తుపాకులు అరు, ఇయ్యెట్లు పట్నాయిగు, అయిదు పటాకత్తులు "

"నరే, యీ దుస్తుల్ని మన బాళ్ళను దరించమను."

"అలాగే?"

మోదీగాడు ఆమోపును మాపుపై వేసుకొని వెళ్ళిపోయాడు. పిమ్మట పదార్ చుట్టూ ఓసారి తన చూపుల్ని ప్రసరించాడు. గాలిలోకి ఓ గుండు శాల్పాడు ఎవ్వరూ లేదు. పెద్దపెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ, తన సహచరులు మాటుకాసిన తాండవ దీరానున్న తండ్రిడు వసంతోకి మాయమైపోయాడు.

అప్పటికే బాస్టియన్ బృందం క్రిష్ణదేవు పేటకు రానున్నదనే వార్త మానం చేరింది. కలకలం జరుగుచేరింది, నీతారానురానా బారిని ఉద్బోధిస్తున్నాడు.

బాప్టియన్ బృందాన్ని నేనీతావుకు రప్పిస్తాను. మీరంతా యీ తండ్రికి మొక్కుల చాలునే మాటలు వాయండి. బాబ్బు రాగానే అదరించి, వెదిరించి ఆపైన దండించి తండ్రి మోక్షించండి? ఓటమి వెరుగని వాని వునది. దనువు పట్టామా, తిరుగులేనిది వాదించి. మన్యుల పేరు యీయ దాండ్రలో ప్రాచీనీవారి.

సుదూరంగా ఏదో శకటమొస్తున్న తర్వాతి వివరించింది.

"ఓ. దరించండి, అయ్యారాల్ని. మొక్కుకో మనిషిగా మొక్కువోసి బైర్యంతో అవహించండి "

అందరూ, సీతారామరాజు ఆజ్ఞను శిరసా వహించారేగాని, ఆ తండ్రికి వసంతోని బాప్టియన్ దండును ఎలా రప్పిస్తారని అడగలేదు సవత్రామైనా నేలపైకి రప్పించగల శక్తి స్తోమతులుగలవాడు - రాజునే విషయం వారికి తెలుసు.

రాజు మల్లుకు సైగచేసాడు అంతక్రితమే అతనికి వానలేపి ఉన్నాడుగదా? వాటిలో మల్లు సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

"ఓ సైయ్యో" అంటూ ఓ మాట రీసుకోర్చి రాజు కండించాడు. దాన్ని అందుకోని, రాజు తన సహచరులను విడిచిపెట్టాడు

గ్రామ వాసులను మరింత బీయబ్రాంతులను గావిస్తూ అట్టహాసంగా గ్రామంలోకి రిజర్వు పోలీసులారీ ఒకటి ప్రవేశించింది బాప్టియన్ లారీనుండి ద్రిండికి దిగాడు. వాడి వెనుక అగ్గిదొర, ఆ వెనుక మోచారికి, బోడితంకూ ముడిపెట్టి సంతానం పిళ్ళై స్టేషనులోకి చూశాడు. వరదపాలైన కొంపలా కనపడింది స్టేషను, అయిత కొచ్చాడు. అటు శకటన్న పాలెం, ఇటు శాకరపాడు పోయే చూడలిలో వానిస్టేబుల్ ఒకడు కనబడ్డాడు.

"నరే, బాబ్బి అడుగుదాం, వదండి"

లారీకదిలింది. చూడలిలో బావిస్టేబుల్ ఎడమకు సంకేతమిస్తున్నాడు. బాప్టియన్ కిలులోమ్మలా నుంచున్న బావిస్టేబుల్ని అడిగారు.

"మనవాళ్ళక్కడ"

"పారిపోయారు"

"మరి ఏన్ను బాళ్ళేం బారించలేదా?"

"తాదీంకణేం సార్. నేను చాళ్ళతో కనంగ్రామం సాగించి, కదకు కడిమివేశాను."

"వేష్! అయితే చాళ్ళు పారిపోయారు"

"అ ఏదీవైపు!"

ఏదీవైపుతో లారీ పోనివ్వమని అజ్ఞాపించారు కాస్టియన్. లారీ కదిలింది. అఖరున లారీని ఎక్కుతున్న పిళ్ళె చూపులు వెనక్కివడ్డాయ్, నిలుపుకుట్టేశాడు. ప్రక్షవాతం వచ్చిన వాడిలా వేతుల క్రిందకు పడిపోయాయి-ఉ క్షణం ముందు ఆ కూడలిలో చూసిన పోలీసు ఇప్పుడక్కడ లేడు అది వింత! తోవల్నుంచి కాస్టియన్ గడ్డించాడు.

"ఎక్కడేం పిళ్ళె"

"అమా సార్" కటాయిన ఎక్కాడు

లారీ మలుపు తిరిగి, తంగేడువనం వెంతకొచ్చింది

"హేంబ్రన్!"

గుంతెలకరిపోయే పొలికేక! తాండవ తన ఉద్రిక్తమైన తెరలంతో ఆ లారీని ఎత్తుకులేసివట్టయింది పోలీసులంతా లారీ దిగారు. చుట్టూ మళ్ళందండు,

కాస్టియన్ హంకరించాడు

"హే! కాల్యందీ"

తుపాకులెత్తారు పోలీసులు, తోదినత్తునిలా తెత్తమూపుకుంటూ ప్రత్యక్షమయ్యాడు-సీతారామరాజు.

"హా! తెలుగుగడ్డపై పుట్టి, తెలుగు నెత్తుకును పండుకొని మీతోటి తెలుగు దిద్దలపైనే తుపాకులు కాల్యసిద్ధమౌతారా?" అని ఉద్యోగించాడు వారికి.

రంతెలేమా గడ్డించాడు కాస్టియన్.

"కాల్యలేం!"

తుపాకుల్ని పొడవనలో పెట్టి బ్రిగ్గర్లను కదిపారు - పోలీసులు.

"అహా! పిందంటేడు సార్!"

"ఏదీశారు కాల్యందీ?"

"సీతారామరాజు మంత్రం చేసివట్టావాడు సార్ పిందంటేడు"

"ఓ, పెరికిమందల్లారా," అని రేతిలో తుపాకి రాక్కుని తాల్చితో యాడు-బాప్టియన్.

"ఓ, తుపాకుల్ని కింద పారేయండి" ప్రశ్నయ్యోష వచ్చింది . తాళ గళంలోంది.

మనస్థం వీరులు పెకపెక గాలిలోకి తాల్చారు అంతే! పోలీసులు తుపాకుల్ని క్రిందపారవేశారు సురక్షితంగా వారిని లారీ ఎక్కించి వెనక్కి మళ్ళించివేశారు.

లారీ పోతుంటే సీతారామరాజు మందహాసం చేస్తున్నాడు గంటల తొర గాడంగా అయన్ని గుండెకు హత్తుకొని అన్నాడు,

"అహ! రాణా? నీ అంద ఉండగా మాన్యానికి అవకాయంలేదు "

"అ అర్థమయినదా రాజగారి మహిమ? ఓణం క్రితం పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు నన్నాని ఇబోయిందా?"

అ మల్లుదొర మాటల్ని విని అందరూ విశ్వేష్టరైపోయారు & ఓణా నికి తేరుకొని, కూడలిలో తానిస్తేలుల్ని తలచుకొని, కడుపు చెక్కెయ్యేట్లు ఒక్కటే నవ్వు

25

మదకరి మృగరాజు పంజాబీగా మావటి అంబుగానికి లొంగడు ప్రజాతీవనాన్ని కల్గోలవరిచే బ్రిటిష్ మల్లేక మందస్థంపై పైకి ప్రాకి అంధ్ర సింహుడు ఒక్కొక్క పోటుపొడుస్తుంటే-హింకరిస్తూ అది నేలకు కృంగిపో తున్నట్లుగా ఒక్కొక్క స్పేషనే పదిపోతున్నది.

మూడవనాటికల్లా రాజవొమ్మంగి స్పేషనుపై విరుడుతువల్లారు-విప్లవ తార్లు. ఈసారి మిరపకాయటపా మోసుకెళ్ళింది -గోకివ పైరేకు, రిచటలా ఉంటాడేమో కనుమూసి తెరచినంతలో ఎంతటి సాహసకృత్యమైనా చేసి, రేడికంటే వేగంగా పరుగెత్తుకుపోగందరిట్ట లతడు. ఇన్ స్పెక్టరు అటలైటర్ యంలోకి వెళ్ళినదేమోగా, తటాటునే స్పేషనులో ప్రవేశించి రేడిలుపై మిరపకాయ టపానుంది, దానిపై బాతు గ్రూర్చి మరీ మటుమాయప్ర పోయాడు.

"మాకు కావలసినవి రుపాయలు. అందుకై యావూబే మీస్థానముపై
రాశిచేస్తున్నాం. వాటిని అప్పగించుతారో? కాదని పోట్లాడుతారో? తెలుసుకోండి.

ఇట్లు

అల్లూరి సీతారామరాజు"

దాన్ని చూడగానే ఇన్ స్పెక్టరు చచ్చిపోయాడు. పోలీసులను
పిలుస్తామని ప్రయత్నించాడు గుండె గొంతుకలోకొద్ది కూర్చున్నదేమో
మాట పెకలిరావేను. ప్రక్క చాకెట్లోంచి ఒక ఖైదీ గలగలా నవ్వి వెలు
కులా వినరాదు.

"కొన్ని మంచినిక్కు త్రాగండి చొరా! మా రైవా వస్తుంది"

నిజమేమో ననిపించాయో మాటలు,

"అవును. ఎక్కడ నీక్కు ఏ ఏ ఎక్కడ?"

"ఇవిగో!"

అత్యంత కాదవే కటకటాంబెంతకెక్కాడు—ఇన్ స్పెక్టరు.

"హి! నీనుకోండి!"

హతలు అట్లున్నాయనే వాస్తవం కూడా వాటికి తట్టలేదు. ఆ సొంత
నందులోంచి లేయిదాపాడు. వికటాల్లపోసంచేస్తూ ఆ ఖైదీ కుండను క్రింద
పారవేశాడు. అది తక్కువ బ్రద్దలైంది

"యూ... ఛూర్"

ఖైదీకి చురుమంది. పనునాయ చొరకినప్పుడే పెట్టారి తట్టినం!
అందుకున్నాడు,

"ఎవడు ఛూర్? అక్రమంగా, పగవనికైతా వాళ్లని కోరుతునే
ఈ దుర్లంధపైను దీకటి కొట్టాలో నమ్మ పారేశావ్! వాంటికి నీక్కు
లేవు. చరికి కంబళిలేదు, కరువును కూరులేదు, మట్టి రిప్పలో పెట్టి ఆ
పిడికిరు మెరుకుల్లో పెట్టలు సగం! వేసే ఫులుసులో చర్చిన చొట్టింకలు!
మంమూత్ర విసర్జనకూ, మంచినిక్కు త్రాగడానికి ఒకేరకమైన ముంతలు!
చుట్టూ దుర్వ్యాసన రీ'రీ' ఇందులో ఒక్కడెవమైతా నీ ముందగలవా?
మాడ్కుదో?"

"నోరుముయ్య!"

"అవ్వా వ్వా వ్వా! మాయదానికి లాగరాయి పితురీ కాదులే, సకల మవ్యాన్నే రగుల్కొలిపిన రాజా పితురీ. వివేక్కులను వికల్పా మాధ్వితేసే అగ్నిహోత్రమిది!"

"యెలాచుండు వీ సంగతి " అంటూ బాలుకాలిన గోపికా గంతులేస్తూ పేదలువద్ద కొల్పాడు. పేదలుపైని మిరపకాయలపా, మరల కళ్ళలో నూరులు గ్రుచ్చుతున్నట్లు అగుపించింది

"ఏయే శరణయ్యా " అని కంగారు కంగారుగా పోలినుడు పిలిచాడు.

"అదేంటి చారా అవ్వా వెదరుతుందా?" అంటూ శరణయ్యకు అడులు ఒ గొల్లబాటు ప్రత్యక్షం!

నెత్తిన గడ్డిహాపు, చెవివెనుక నగం తార్చిన చుట్టపీక, ముక్కుకు కాద, చెవులకు పోగులు, చంకను ముల్లకర్ర, పొడుగాటి గడ్డం!

"ఏవ్వరా నువ్వు?" అనసెయ్యరు హంకరించాడు.

"నేనెంకనేదేంటి చారా, నేనే మీ బానిసోడి తమ్ముడ్ని!"

"అ నెక్కం ఏదిటిరా!"

"ఇదా, తల్లూడి రామయ్య మొక్కు చారా!"

"ఏ అన్న రాణివేం?"

"రాబొల్లు అగ్గిలా ఉండది చారా!"

"మరి నేనెటుండ తెస్తానమ్మారు?"

"ఇద్దరిండు నేను చార్చి ఇంటికి తీసుకుపోయి, తమమ్మకి కిచ్చిలు."

"అమ్మారా అడియట్"

"నేడు చారా, మా మమ్మేపోళ్ళ మాటలంలేలే చారా"

"సరేగాని అమ్మగారికి కంచెకోడి హంసంపై పోయిందిరా?"

రాకవలోమన్న బైడికి చొల్లు చుండింది. పొట్టుపచ్చా లేకుండా నేల నొలికిన మానెను పిండివట్టు ఆ మన్యపోళ్ళ పద్ధి లంచాలు పిందే కాకి చాహన్ను సహించలేక విసిరాడు.

"అమ్మారికి మేకపోతుపై పోలేమా?"

దానిపై గొల్లవాడన్నాడు;

"చాచెవరు దొరో? చూ అణండుడిలా ఉంటున్నావే."

"ఉంటాడు-ఉంటాడు వాడి వర్కం వారిపిస్తా, నరే నువ్వు పోరా, పో, రాజా దాడికొస్తున్నాడు."

ఎలుకకు ప్రాణపోకదా, పిల్లకి తెంగాటంలా, ఇవన్నెక్కడ రాజా దాడివల్ల ప్రాణానికేవచ్చే ముప్పును తంతుకొని కంపించిపోతుంటే, గొల్ల వాడికదో హాళిగా వుంది.

"అదేంటి దొరా, ఆ పితురీ రాజాగోరా నేనిప్పుడు చూసిష్టా, బాగుదగ్గం నిశ్చేసుకుంటుంటూ, అధికాక రాజా గుంటుకులా ఉంటున్నావే నేటిలో క్రకరూరా లేదు ఆ గుంటుకుకోసం ఇంక వరెండుకు దొరా"

"రీ నువ్వు ముందు బయటికి పోరా" పెద్దపై చేయిచేసి గంట దోయాడు

మేనాచ్చకమైన ఆకాళం ఉరిమినట్లు బయట పెద్ద పెట్టున ద్వని-
"అల్లూరి సీతారామరాజుకి జై" అని. ఇవన్నెక్కడరేయి ఎత్తినది ఎత్తినట్లే ఉండిపోయింది నైషనులోకి అరుగురు ఒక్కపొరగా ప్రవేశించారు. పదాలు సింహగర్జన చేశాడు,

"ఏయే చేయిచేయరా! అగిపోయావే!"

ఇవన్నెక్కడ వాయిక వడబడుతోంది! శరీరమంతా కుదుపుకున్నట్లు ఒకటి దిడ

"ఒక్కపోటు పొడిస్తే " మల్లు ముష్టి ధూడించతోయాడు

"అగు మల్లు!" గొల్లవాడు అల్లూరించాడు అంటే మల్లు అగి పోయాడు ఇవన్నెక్కడు అప్పుడు అర్థమైంది. త్రివేళుకు చెప్పినా వినని మల్లు ఓ గొల్లవాడు చెప్పినంత మాత్రాన అగిపోయాడంటే, ఆ గొల్ల వాడే సీతారామరాజునుదిడు సందేహ మేమంది?

"వయించండి" అని కాళ్ళపై బడ్డాడు,

"వసు? పణలపైబడి తోడేశ్వరా వేధించుకు దిన్నప్పుడులాగ లేచే?" గంటం గసారాడు.

"ఇవన్నీ వొడ్లి పురిటి వొప్పుల కలుగ్లన్నా!" మల్లు యాచించిందాడు.

"కాదు నీలంగా అంటున్నా. నన్ను క్షమించారి రాజా!" కాళ్ళపట్టు కొని వొడలడంలేదు.

రాజాకు తెలుసు ఉల్లి మల్లి కాదని, కుక్క చెప్పేగాని తెరకు ముట్టదనీ, పంది బురద వొడలి పన్నీట ముసగదనిన్నీ! అయినా తనకు కావంసినది తుపాకులు.

"సరే ఎక్కడ నీ తుపాకుయి?"

అతడి కళ్ళు తుపాకుల స్థానమును చూపించాయి. పదాలు అస్థానము లోని తుపాకుల్ని కళపరచుకున్నాడు.

"ఏం ఎనిమిదే ఉన్నాయి?"

"నా స్వేచ్ఛను స్వేచ్ఛిస్తే యింకసార్!"

"సరే, రికార్డు తగులబెట్టండి" రాజాజ్ఞాపించాడు మళ్లు రేచిలు సొరుగులన్నీ వెలికి రికార్డును అయిదుకురీసి రోగిమంట వేరాడు.

"అష్టాష్టా! రాజా పితురీ అంటే మితభల్లా మిచ్చివేసే అగ్ని భోక్త్రమని నేను చెప్పలేదా?" కాకవలోంచి బైదీ అనడం పట్టలేక ఇదన్నెక్కడును ఎత్తిబొడరాడు.

రాజా అంటూంది— "ఎవరూ?"

"వీరయ్య తొరణి."

ఆ పేరు విన్నప్పుట్కి గంటందొర మేను పులకరించింది. వ్యర్థక కాకవ దాదలవర్ణకొచ్చి "వీరయ్య తొరా!" అంటూ తుపాకి మదమలో కాకం కప్పను తక్కువ విడగొట్టి, అయిదుకులాగి, సీతారామరాండు ఎరుక నడరాడు.

"రాజా! నేను మునుపు మీకు లాగరాయి పితురీ గురించి చెప్పానే ఆ పితురీలో బోరిన యోధుడి వీరయ్యతొర. ఆ పితురీని తొరలు అనే చేసి, ఇతర్ని తార్కానిధల నుండి వేరుచేసి విశాఖసత్తుంలో దిగ్బంధంచేసి కుటుంబానికి యిస్తానన్న కత్కంకూడా ఎగ్గొట్టారు.

రానిపై వీరయ్య తొర కొనసాగించాడు,

"ఆ కుటుంబం కన్నీరు నేను చూడలేక మన్యంలో అడుగుపెడితే అరెస్టు, యీ నరక భూషంలో పాంవేరాడు. మీ భరితవర్ణ నేను విముక్తు కృత్యం . " అంటూ రాజా ముఖంలోకి చూశాడు. ఆ విశాల నేత్రాల్లో

మెదిలే బాధుల్యలేఖలు, ఆ బలాట వంశాన మెరిసే క్రాంతిలేఖలు చూచి
సమ్మోహితుడై నొకరెల్ల ఉప్పొంగి శవతం చేశాడు;

"స్వేచ్ఛా! నన్ను విముక్తుల్ని చేసినందుకు నీ ఋణం తీర్చుకుంటా.
ఈ క్షణంనుంచే నీ పితూరీలో కలిసిపోతున్నా, నా శక్తివంతా భారబోధిస్తా.
కొనసాపిరున్నంత వరకూ, దివంగ క్షం చుక్క రాలునంతవరకూ యీ
దొరలలో పోరాడి తీరుతా!"

"వేష పీఠయ్యబోరా! మన్యం పోరుషాన్ని నింజెట్టావ్, గంటం!
మనకు మరో సాగతి దొరికాదు. నుదుట సింహారణితం వెట్టి తుపాకి చేతి
కివ్వండి!" అని వెన్ను చరిచాడు.

విజయ విప్లంగా పదాల్, దనాలున గాలిలోకి తుపాకిని ప్రెల్పారు.
లోనా, బయటా, నిజాదం కోలాహలం నిర్లక యువంకారాయా చెంగేగాయి.

రాజా ముందు నడుస్తున్నాడు ఆ వెనుక మార్తాంత తేజస్వులై
మన్యం దండు కదిలింది కోణాకోళ్ళు స్తేషను, స్తేషను తర్వాత స్తేషను
కొల్లిగొట్టే ఆ పొగదా, సెగలు గ్రుక్కుతున్న పితూరీ విప్లవ తెంజాయలు,
అంధ్రావశంతటా అంతుకుంటున్నాయ్ నారసింహావీరా మన్యం విజ్ఞం
లింది తూర్పు కొండలపై రక్తచందనం పూసి గంగసిందూరం కొట్టివట్ట
యింది

అప్పటికే దేశంలో సహాయ నిరాకరణోద్యమ జ్వాలలు దల్లారి
నిరాశానిస్సృహలతో గూరవతల నుటుమెడిగిన మాంవల్లి తందంగా ఉంది
దేశం! అట్టి మన దేశానికి వేగుతుక్కలా నిలిచారు. రాజా! అతడు పట్టన
కంట దివిటి బాంతి జ్వాలలై మహా అరుణ బాంతులను వెడబల్లుతూ,
ఒక్కసారిగా దేశం పలుమూలాలి విస్తరిల్లింది.

26

రి!రి! బాత్ ఎ బ్లదీషేయ్! ట్రిటెష్ ఎంపైర్ కే అవమానం! ఓ బాప్టి
యన్, తలనుమంచి కోయవెదవలను అణచలేకపోయినాచా! మన్యమునకు
లేవ్ అసహనంగా ప్రహేళిక చేసితిమిగదా నిన్ను. ఇందులకేనా? ఆ పితూరీని
మొగ్గలోనే ఎందుకు క్రుంఛలేకపోయినావ్?"

జీల్లా కలెక్టరు బ్రేకన్ దొర, చేతులు వెనక్కి కట్టుకొని తన ప్రక్క
తయకంపితుడై నోటహుటాక అటూ ఇటూ తిరుగుతున్న బాప్టియన్ పై
రిందులు త్రొక్కుతున్నాడు. అతడి ముఖం సిగ్గుతో ఎర్రవారిపోయింది.

"బాబ్బు హఠాత్తుగా వచ్చి మెరుపుదాడి చేసిపోతున్నారే సార్!"

"అ మెరుపుదాడి నీ కళ్ళు రిమ్మరికట్టా క్రమ్ముతున్న వన్నమాట!
ఏమి, చూట్టాడేమి? బొత్తు మరది ఉంటే బాప్టియన్? మూడు స్టేషనులు,
రోజుకోక్క- స్టేషన్ కొద్దిచేసినారే! అ స్టేషనులలో ప్రాణతుల్యమైన
తుపాకులనే ఎత్తుకుపోయినారే! నీకు చేతగాకపోతే చూడు ఎందుకు మెసేజ్
పంపలేకపోయినావ్?"

"అ అవరరం లేకుండా రిజ్యు పోర్చును తీసుకెళ్ళి దాన్ని అణచి
వేల్చామనుకున్నాను సార్!"

"ఎందుకు అణచి వేయలేకపోయినావ్?"

"సీతారామరాజు మాయల్లో బాబ్బు పడ్డారు సార్!"

"ఏమి బాన్సెన్స్ చెప్పుతుంటివి?"

"అవునుసార్! కాల్యమిది నేను ఉత్తర్యు లేయగా తుపాకులే ప్రేత
దండేదన్నారే సార్!"

"బాబ్బో ఈ విషయం మా కింతవరకూ ఎందుకు చెప్పలేదు? బిలుపు
నూపర్పొంటుంది!"

ప్రక్కనే ఉన్న నూపర్పొంటు కటాణున బ్రేకన్ నే ఎదుటకొచ్చాడు.

"రింటివా! అ పోలీసులపై ఏమిభర్య తీసుకొంటివి?"

"నన్నెందు రేలాను సార్ అ పైవ దొరవారి ఉత్తర్యులకోసం
ఎదురు చూస్తున్నా సార్?"

"చాక్సంతా తెలుగువారేనా?"

"అవును సార్!"

"చాక్సను వెంటనే డిస్మిస్ చేయము! ఇక ముందు తెలుగు వారి
నెవడినీ, ఏమిస్సీ పంపవద్దు!"

"అలాగే సార్!"

"బాబ్ బాప్టియన్, అ తిరుగుబాటుదార్లలో ముఖ్యులెవరో చెప్ప
గలవా?"

"నీతారాచురాణా, గాము నోదరులు" బ్రహ్మికి తెచ్చుకుంటున్నారు.
 "సరే తాగితంపై పెట్టుము"

బాప్టియన్ బయటికి వచ్చాడు వరంతాలో గుంతెలు కొట్టుకుంటుం
 దగా తచ్చాయకున్న మురాదారు లింగన్న సంతాపంపిక్కె అగ్గిదొరల
 చెంత కొచ్చాడు. తిరుగులాటుదార్ల జారితాను తయారుచేయ వారితో నమా
 రోదపలు ప్రారంభించాడు

అదే సమయంలో వ్రేకన్ చెన్నపట్నం గవర్నలైన వెల్లింగ్టన్
 దొరతో పోసు సంతాపణకి తిగాడు.

" యన్ సార్! నేను కలెక్టర్ అఫ్ గోదావరి సార్! దంప
 ఏజన్సీ అంతటా పిహారీ చెంతగింది యన్ సార్. అచటనుంచే
 స్పెషల్ పోయ్ పంపాలి సార్, ఇచట రిజియ్ పోయ్వామోనం చేశాడు.
 సార్, యన్ మీరన్నది కరెక్టుసార్, మోసాన్ని మోసంతోనే ఎదుర్కో
 వలెను. పెంటున్నానుసార్, వెరిగుడసార్ బయ్యూర్ రాణా ఏనుగుల్ని
 రప్పించటం అవసరమే సార్. స్పెషల్ రియిన్ కూడా లేవ్ బయలు
 చేరుకుందా, సార్ విన్నానుసార్ అలాగేసార్ మళ్ళీగా చేస్తాను సార్
 థేంక్ యూ సార్!"

పోసు దింపేగాడు. వెలురుమాలు తీసి, ముఖమల్లా పట్టిన చెమటను
 తుడుడుకుని వెల్ మోగించాడు

"హూన్"

వ్యాసరం బడులు ఆ వెల్ మోరకు బాప్టియన్ ప్రత్యక్షమయ్యాడు
 "ప్రి పేర్ చేసివాలా లిస్టు?"

"యన్ సార్!"

"నాదవి కం ది! ఇమ్మిడియట్గా దండోరా వేయించుము
 నీతారాచురాణాను పట్టి అప్పుగిందినవారికి పదివేలు. వూర్, గంటం, మల్లు
 లనుపట్టాకుంటే అయిదువేలు, ఎర్రేత, పటాగడు, మోదిగాళ్ళను అప్పుగిం
 దిన వారికి రలో వెయ్యి రూపాయలూ రిబార్డు ఇచ్చెదమని ప్రకటించుము.
 కొత్త స్త్రీ వూర్, బాలయ్య వూర్లం మునుషుగిరిలను రద్దుచేసిచేయుము
 దొరతనం అజ్ఞులను తిక్కరిందినవారి రూపంలను లాగుకొనెద మని
 చెప్పుము. ౧౩, హౌరీయప్ మనుషులను త్రొక్కించుటకు బయ్యూర్

రాజానుండి ఏనుగులు వచ్చును లేపే చెన్నుపట్నం నుండి పిలవరి అపినగల్గితో సైనికులతో పెన్నులలో బ్రయిన్ బయలుదేరు చుండెను ఇత యీ ఏనుగీ దిన్నాదిన్నమై తీరును. మీరు వొట్టా దగ్గర పెట్టుకొని పని చేయనిదో దిన్నిస్ చేసివేయబడుదురని పాత్ ఏక్వెలిస్పీ గవర్నరు ఉత్తర్యు తెలిపినదా?"

"దిత్తం సార్."

"సరే, పొమ్ము, సీతారామరాజాను బంధించుటకు నీ రాకచక్కను నంతా ప్రదర్శించుము. అతడు బారికినదో మిగిలినదాన్ని ఇట్లే మార్చి వేయదుము "

"అలాగే సార్"

కాబట్టిలేచి మువచ్చెంటు, కాప్టయన్ గది బయటకొచ్చారు రాళ్ళ వ్యాన్ వెళ్ళారు

"హూర్, ఎక్కడికి పోయినావు తెమ్ము మందసిక్కు "

తలపట్టుకుని కుర్చీలో కూరిబిడ్డారు - బ్రేకన్

ఆ పట్టుకున్న తలలో పెక పెకాల్చుటలు దుక్కల్లా మొరుగు తున్నాయ్, కామ సాగించకున్న దాటలు హంసాకాండకు అవి నాందీ రాకకాలేమో! భారతీదేవి వానిసంబంధ విమోక్షిత సర్వం సమర్పణ గావించ సిద్ధమైన ఆ ఉత్తమ భారత స్వాతంత్ర్య యోధుని పొట్లన పెట్టుకో చూస్తున్న దుశ్శురువాలేమో!

ఏమైనా వీరనుండి - ప్రళయ ప్రకంఠవం! చెలరేగనుండి రాష్ట్ర బ్రతుకుల స్వాతంత్ర్య సమరం! ఇది సత్యం

27

ప్రకృతినుండి గాలిదైనా నీటిదైనా వేరుచేయవచ్చువేమో గాని తల్లినుండి పుత్రమమతను వేరుచేయడం ఆ హరిహరారుల తరంకూడా కాదు. తన మమతకే అంకరాయం కలిగినప్పుడు ఆ తల్లిలోని మాతృత్వం విజృంభించి పిలయాల్సే సృష్టింకగలదు.

"పెదవుట్టలో తపవిడ్డడు తనను ఏనాడు విడిచి వెళ్ళాడో", అనాడే

నరసాపురంలో మరిది ఇంట అయ్యగొప్పెట్లిన నారాయణమ్మను పీఠకంలు వెంటాడుతున్నాయో నిద్రాహారాలు లేవు నిరంతరావేదనతో నిద్రలేచి దనం గావిస్తున్నదామె గారి వార్తలు వింటుంటే గుండె చెదరిపోతున్నది.

ఇక తరించలేకపోయింది తన మరది ఉన్నతోడ్కోగి గనుక అకడు పూనుకుంటే తన పుత్రుడు తనకు దక్కుతాడనే గాత నమ్మక ముందామెట.

ప్రత్యూషాన్నే లేచి పూజాదికాలు పూర్తిచేసుకొని, అపీసుకెక్క తోతున్న మరదిని ఒకనూలుకొంది,

"మరిదీ, నేను చచ్చి నీ కడుపునపుడతా! నా దిడ్డమ్మ కాపాడవో! ఆ సర్కారు ప్రమాదంమండి రక్షించవో!"

"అదేంటదిరా, నీ దిడ్డ నా దిడ్డ కాదా, కాదికోనమనీ ఎందుకలా ఉప్పించిపోతావో? ఏదో ఉపామనానికి అన్నాడు రామకృష్ణంరాజా ఆ మాటలో అరుపులేదని నారాయణమ్మ గ్రహించింది

"నేను ఉప్పించిపోను, నా దిడ్డదికే ప్రమాదం సంభవించదని మాట యివ్వు!"

"అది నా దీతిలో పనికాదు వదిలా!"

"ఇదేనా నాదిడ్డ నీదిడ్డని అన్నావో! మీ సర్కారుకు చెప్పు! నా గుండెకోసి, పూపుల్లోపెట్టి యిచ్చుకుంటాను నా బాబును నాకు అప్పు గించమను "

నిలవేసి అడిగింది రామకృష్ణంరాజా తప్పించుకోవానికి ఇక వారి లేదు. దిశాన్ని వెలిబుచ్చారు,

"వదిలా, ఒక్క ముక్క తెలుతున్నాను విను! వాదికోనం నేనూ ఎంతగానో కుదిరిపోయిన్నాను. కాని వాడు చేసేవని సర్కారుపై తిరుగు రాబయ్యూ, నేను ఆ సర్కారు సేవకుడ్చే గదా, ఏమని చెప్పగలను "

అమె యిక సహనాన్ని కోల్పోయింది.

"అయితే ఇంతకాలం దీవు కార్చిపని మొనరి తప్పిరన్నమాట! నీ దిడ్డే నా బాబు అ ఉంటే తలకొడరాదా, ఏదీ నా బాబు చేసిన నేరం నిన్నూ నన్నూ, యావద్దారకతాదినీ కన్న భారత జనని తెర విడిపించ ప్రయత్నించడమే వాడు చేసిన మహాపరాధమా?

లేది విజృంభించింది.

"నరే కానివ్వండి! నా దిగ్గజే అందరూ కని దీర్చుకోండి? నా! ఇంట ఒక్క ఓడంటారా స్థానంలేదు. నా బాబు ఎక్కడుంటే అక్కడ ఉంటాను వాడు క్షమానలో ఉంటే నేను "

"వదినా" చలించాడు రామకృష్ణంరాణా, "నేను వినలేను వదినా ఏ కరోర వాక్యాలు, నేను విస్వహేయుణ్ణి."

"అవును నిశ్చయించుకోండి—విస్వహేయుని ఇంట ఉండడం వాళ్ళ శ్రేయస్కరం కాదు. నీవీ మహిమాన్వితో హేయంగా తలచుకుంటున్నావే నా సర్వస్వమూ " అశ్రుతుద్వమింది-అమె కంఠం, వ్రేలున పూజించుచుండటంలో ప్రవేశించి, ఆ పరంబాముని వేరుకొంది

"ప్రభూ! నీకైతా జాలిలేదా? నా దిగ్గజు కక్షించలేదా? అవును ప్రాణిలో పెళ్ళా నీ దిగ్గజే? ఎందిరినీ రక్షించగలవా? నా దిగ్గజు నీ దృష్టిలో మహానమ్మడంలో ఒక విందుపు లాంటివాడు నా? - అతడే సర్వస్వం. అతడు లేని బ్రతుకే నిరర్థకం! నిష్ప్రయోజనం!"

అంతే, అయిదుకొచ్చేసింది. అమె సాహసానికి నిర్విణ్ణుడై అశ్రు సింహద్వారంకడ నిర్వి యాస్తున్నాడు—రామకృష్ణంరాణా

యత్కానిలేని వావలా, దాటిగానని ఎవారిలో అడుగు పెట్టందామె. ఎటువోతున్నదో అమెకే తెలియదు. ఏదైనా సాహసించనంతవరకే. సాహసించిన వారికి ఎవీ అడ్డురావు! మునగనంతవరకే చలి మునిగి పడి లేదు!

28

"లంగ్! లంగ్! లంగ్!"

చెన్నపట్నం పెండ్రిలో ఫ్రేషన్లోని ఉవర్ల్యాం ఏడు గంటలు కొట్టింది ఒండెకన్ను రాకానిలా చూచువైగణియ్యతూ, రోషుతూ రోడుతూ కదిలింది-రెయిన్. ఆ పెన్సిలో కింప్రెజాలు-స్టెగన్లలా కరింది మైలులాక్కులా కూర్చున్న సైనికులున్నాడు దడదడలాడుతూ తూతం అదరిపోతోంది. ఆ అడుగుడు అండ్లులు చెన్నపట్నంలో ప్రశీ

యిటుకలోనూ తమ రక్షణం వించి మగర సొందర్కానికే వన్నె రేఖార్చిన అరునారన భవంతుల వేనాదులన్నీ పెట పెట లాడిపోతున్నాయి. ఆ పెట పెట లాడిపోతున్న భవంతుల్ని చాటి కర్మకు చాటి విడిచిపెట్టి నెల్లూరు చేరుకుంది-బ్రెయిన్.

ఒకానొకప్పుడు తీవ్ర మత యుద్ధం కదన అంద్రజేగం కదన రంగంగా మారిపోతే యీ నెల్లూరునీమ నుండి "హరిహర" వేద మర్మ రహితమని మత సామరస్య కంటారాపం గావించాడు - కవిబ్రహ్మ

యత్ప్రసంగేనన, సంస్కృత కవిత్వారణ్య మందున్న మహాతాతం లోని వది హేను పర్యాటకు అంద్రత్వంవేర్చి, సరస్వతీ నిష్కందనం గావించి, తన కవితావిరచనతో శీతనర్చిన దిక్కకే! ద్రావడిని తెర బట్టిన తీరమున తీరవి ద్వేషంతో దీనుసేమని గదాదండానికి అలిచేసి నెత్తురు కక్కింది, మగువ పాశ్చివత్కాన్ని వేనోళ్ళ తీర్చిందిన దిక్కకే. ఈ సీమ లోనే అద్భుతకన్యన తెలుగు సాహస పరాక్రమవిద్రహాలకు పలాకగా నిర్వి కదనరంగంలో విశ్వంతుల తీరవిహారం గావించి వీరస్వర్ణ మలంక తించినాడు

అట్టి స్థలాలను త్రొక్కుకొస్తున్న రైలును చూసేసరికి పెన్నుకు కోపమొచ్చింది బ్రెయిన్ వంటె నెక్కిసరికి తన ఉద్రిక్త కెరటంతో పైకిలేచి, దాని మొహాన్ను తమిసింది శకటానికి సిగ్గేమిటో తుడుచుకొని ముందుకు పోయింది.

నెల్లూరు సీమకు అనుకునేకండి-రాయలసీమ సిరికిపరచా పద్ధతిని తొలగించిన రకనానీమ అది. కుట్రాడు కరివరద్రావికి కానాదియై నిభంతర ఇమంటే రాళ్ళసీమగా మారిపోయినా ఒకనాడు కళింగాన్ని జయించి, రాయలు తుంగభద్రలో తన కత్తి కడిగిన రోజుల్లో దాని నడి మీతుల్లో చూడక్కాణు కుప్పలుపోసి అమ్మేచారట. అంద్రకవిర యూరు పువ్వులారు తాయలుగా విలసిల్లిన తాంతుడి. పర్వని పందిళ్ళలో మంగళ హారతు లందుకున్న తాంతు. అనాడు తెలుగుత్తెక లంగారు గజ్జలతో గళ్ళుగళ్ళున నాట్యంవేసి శృంగార విఃపంతో తెలంగాలుమాడి, దక్షిణాదికుని మదకరీంద్రమాసి, శీతాచకో అంతారీ ఎక్కిన తాంతుది అప్పుడు దాని రాజధాని హంపి! రండి చూడండి! ఇదిగో ఇది హంస్పేట ఇక్కడకు

సరిగ్గా ఎనిమిదిపైళ్ళ దూరంలో హంపి! మీరీ మాధ్యమంతా కరకు తర
కం భావం దాటి వ్రక్కలై శిలాఖండాలు కనుబడుతాయ్ ! ద్రిటివ్
దాత్తదావ్యులు పిండి పిండి ఒ ప్రక్కకు విసిరివేసిన చెరకు పిప్పి పరచి
సట్లంది గదూ-యూతాట?

వాని యీ తాటలోనే అనాడు దారికిరి తెంతురా తెంపుల అంగళ్ళు
ఉండేవి ప్రపంచంలో ఐదు ఖండాలు వణిక్రమణులూ ఇవటకొచ్చి వ్రజ
వైతూర్యార్ని కొనుక్కున్నగాని, తారి దేవాంశు తాండిలేదు

సరే ఆ తాటకేం జగద్విఖ్యాత యశోవ్రతాత హంపిని దర్శిం
దండి. పూర్వం దర్శించిన ఒ రోయ్యగిస్ దేశస్థుడన్నాడు

"ఒక పర్యత్నాగ్రమెక్కి సయచిక్కులా గాంచినపుడు యీ పురం
జగత్ప్రసిద్ధమైన రోమునగరాన్ని పురపిస్తున్నది" అని. దిఃపించండి -
దాని సౌందర్యం.

యాదంతా విరూపాక్ష దేవళం. ఇది రాయల కుల దేవాంశుం దీని
స్తంభాలు మ్రోయి పై సప్తర్షురాలు వల్కుతాయి. అలా వరికించగల వానికి
తాత ప్రసన్న మయ్యేదట

ఇదే హేమకూటం. యాదంతా విరాయకుని ద్విగహం. ఒకే ఒక రాతి
ఖండను దొరికి తక్కుగా చెక్కిన శిల్పమిది. ఆ విరాయకుని లొడ్డురో
వేలుపెట్టి యాదండి-ఎంత సునువుగా ఉంటుందో! మీకు తటాలున కలంపు
కొస్తాడా - అంద్రశిల్పి!

దాన్ని విడిచి అనాటి విజయనగర వైద్యార్థుల్ని దిగ్విగంతాలకు
దాటిన గజకాల చూర్ణం. గజకాలమేమోతా శిల్పాన్ని పొదిగించిన ఆ
రాయలు మనకళ్ళముందు పెడులుతాడు.

రాయలు ఏర్పరచిన రంగవల్లిలోనే అవ్వదిగ్గజాలని ఖ్యాతిగొందిన
మహాకవులు కవితా విన్యాసాలను గావించారు. తెలుగు విన్నానం రాజదేరి
అన్ని ఖండాల్లోనూ యశోచంద్రికలను తురిపించిన సరస్వతీ పరమిది.

బ్రెయిన్ గుంటూరు సీమకు త్రొక్కింది. రాయలసీమ నానుకొని
ఉన్నదే యీ సీమ! పదిహేడు తరాం క్రితం, తెలుగు శారకర్థులు శిల్ప
కళకు సంస్కృతీ విశాసానికి శ్రీతారం యద్దిన అమరావతి ఇప్పుటనే ఉంది.
విక్టోరియా మహారాజే తెలుగు కంకతూ మూలతారమై ఆమె స్వర్ణకిరీ

టంలో మెరిసే అమూల్యమైన కోహనూరు వృణం - యా అమరావతి వృణ
ఖవిలో ఐయర్వెడలివలే!

ఈ అమరావతికి కొద్దిదూరంలోనే నల్లమల కొండలను లేదందు
కుంటూ పొద్దే కృష్ణవేణుమ్మ బొడిలో గోపాలనివలె నిద్రపోతున్నది -
వాగార్జునం సకలరాష్ట్ర పారంగతుడైన వాగార్జునాచార్యుడు, ఇతడనే
విశ్వవిఖ్యాత బౌద్ధ విశ్వవిద్యాలయాన్ని వెలకొల్పి బౌద్ధ సంజ్ఞాన్ని
సముద్రాంతర ద్వీపాల దారికి కూడా ప్రసాదించాడు ఇతడి నల్లరాళ్ళు
తెలుగు కిల్లుల చేతిలో వెన్నంతరగల్గి కరిగిపోయాయి. పారిశాఠవు
వనాలు అప్పురసొంగవలు, ఎంచరెందరినో ఆ నల్ల రాళ్ళలో వేటికి చూడ
వచ్చు తెలుగుతనానికి సాక్షిభూతమంది

కృష్ణవేణికి యావంగట్టువ విజయవాడ ఉంది. అలానోకనాడు
పొందవ మధ్యముడు పాశుపతాన్ని పొందిన కనకదుర్గకొండ యుందితట
దాన్నికూడా చాటిపోయింది-ద్రుయను అముష్కర కటకాన్నిగాంచి కృష్ణ
వేణి నుంచర వడదాన్ని నల్లవి తురుల రాటుల చాడేసుకొంది.

గాలి కత్తుగా విలిచిన స్నేహనీలను ప్రక్కలకు విసిరినేస్తూ ద్రుయన్
టకటా గోదావరి వంతెనెక్కింది అలా ఎక్కిన లందిలో ౬ పెద్దైనుంది
నికతులారి గొంతొకటి వినిపిస్తున్నది. ఆమె చంకనో పసిదిడ్డ! ఆ దిడ్డ
పాలకోసమే అదై యాచన. ఉండుంది ఆ గొంతు అగిపోయింది. ౬ సైని
తురు తన కాసుకృష్ణకు ఆ అలాగిని అంగీకరించనందున గొంతునొక్కాడు.
రెండు కాళ్ళు ఆ పెద్దైలో విలపించు తన్నుతున్నాయి. నేంపై పసిదిడ్డ
తెప్పుతెప్పున విలపిస్తున్నది వంతెన మధ్యకొర్పింది-ద్రుయను. దాని కిటి
కింగుండా రెండు కదలు నదిలోకి త్రోసివేయబడ్డాయి. దూరంగానున్న
వాగిరవు కర్మాగారం ఆ డురంబాన్ని గాంచి, చూచాన్నెగతెడ్డై "బోయ్"
మని గడ్డిందింది

ద్రుయను విరాళహర్షుల్ని త్రొక్కింది విరాళ అనగానే మీకు
ఇత్రలేజానికి ప్రతిదినాలైన విజయనగరం, బొద్దిలి సంస్థానాలు గుర్తు
కొస్తాయి. తెంచి స్నేహుల ఉచ్చలోపడి ఆ తెలుగురాజు నిడ్డయా కత్తులు
దూసి, తుత్తుకల్ని కోసుతున్న దివటనే. సీలారామరాజు పేరు తెలితే
మనస్కంలో గడ్డివరకలుకూడా ఎట్లా పోట్లాడుతుంటాయో అలా బొద్దిలి

పెంతువీరుల కథను ఎత్తుకుంటేరాదు, అచట శిలా పెంతులుంటావా కత్తులు నూరుకుంటాయో!

అంతచూరం పోతుంటానే, బ్రెయిన్ వర్క్స్‌లన్నం ఫ్లేషన్‌లో అగి పోయింది. దానికి సుస్వాగత మీయడానికి అనేక కటాబువర్ని ఫ్లేషను ముందు సిద్ధంగా ఉన్నాయ్.

బ్రెయిన్ సుండి వటాలోపంగా సైన్యాలు దిగాయ్ వారి దుస్తుల ఒరిపిళ్ళకు అయిదారం రాపిళ్ళకూ వెల్లువే దృశుల్లో ఎవరినూటలా విసి పిందడంలేదు అపినర్లు ఏవేవో పిర్ని తేకలు చేస్తున్నారు సైన్యారితాల్లు కాల్వాల్లనిస్తూ బొద్రలు విరుచుకొని బయటికొస్తున్నారు! వారి వెనుక వస్తున్న సైనికుల ఇనుపబాదం బాల్లు త్రొక్కిళ్ళతో ధూమి వద్యరిల్లి పోతున్నది.

బయట కకటాలుబాదులురీరి ఉన్నాయ్. దిగిన సైనికుర్ని ఎక్కింపు కొని ఒక్కొక్క కకటమే ముందుట దూసుకుపోతున్నది ముక్కుపుటా లను బ్రద్దలుగొల్లే పెట్రోలు కంపు! క్షయరోగి కక్కిన వెర్చుచికళ్ళలా ఆ దిగిన సైన్యమంతా మద్యంలోని నలుచిక్కులకూ విస్తరించింది.

29

అందుకోగరిగిన బానికి "విదుర్క" పెదడుదు ఎంతవదును పెరు తుందో, తినగరిగిన బానికి "చేదు" అంతగా శరీరకలుషాన్ని హరించి వేస్తుంది.

అది నీలేరుకూ చింతవల్లికి మద్యమన్న అలపి ప్రాంతం! రిరుక పులులు విచ్చలవిడిగా విహరించే హిరవిహిం. ఆ విహింంలో హిరవిహిం నూర్కుని శక్యంకూడా గాదు. అట్లుగా పెరియోకటి ప్రవహిస్తున్నది లేక అందువుల్ని తిని రిరుకపులులు దాహం తీర్చుకునే దివ్యుటనే! అలాగే మద్యం మూగబానిన్ని కొల్లకొడుకూ, ఆ దారివహియే బొరలు తడు సాయం అహారమైన "సప్తర్"రు ఇవటనే మతీరి చేస్తారు. అందులే ఆ ప్రాంతానికి "సప్తర్ల" అని పేరు వచ్చింది. ఏర్లు ఉన్నగోటనే గడండి, టాకు వెలి నీనా, మతీరిలు ఏర్పడ్డనూ!

ఈ సప్తర్షులు యావం & కొండ సౌరంగమంది. ఈ సౌరంగం దాటి బయట పడగలిగితే కొద్ది దూరంలో రంపుల్ మాటి తగులుతుంది. అది దిగితే పెడవంస! పోటరులైన పదార్థ పంటియాలకిది పట్టుగొమ్ము. ఈ సౌరంగంలో సీతారామరాజు యోగవిప్లలో మునిగి ఉన్నాడు. దాని కావంసున్న కొండ గృహలో రత్తి, ఇరుంపలి లంబాటాన్ని తప్పుకున్న ముంగురుల్ని చూచిచూచి ఎక్కర్లోచుటుంటూ సొయ్యి కీడుతోంది. కనులనూ, గొంతునూ పొగ్గగమ్మి ఒకటే దగ్గు!

"లే లేలే పెట్టా! యీ పూటకు ఉరుకడు కూడు!" అని సరదాగా తెల్లపట్టుకు బాగాడు గోపిండు. ఆ లాగడంలో యోగ్యతం తెల్లబుటు దున్న అమె తనుగుల్బంపైని పైట సహం జారింది, ఆ జారిన పైటను సవరించుకుంటూ, గాజులు గంగంలాడ, విదళించుకుంటూ పరిహాసం చేసింది.

"గొప్ప మగటిరుడవే, అంతా బనాక తగుదునమ్మా అని వస్త్రీవి?"

చుట్టూ వున్న పిఠూరీదార్లంతా రత్తి గోపిండుల సరసోక్తులకు విరగబడి నవ్వుకుంటున్నారు.

ఉరుకురున్న వి-నెదురుదీయ్యం పెట్టిన ఎనరు వేవకపాదం! అది చారిరింది ఆ తిండిరిన్న చానికి విషజంటువుల తయమండదని ఉపదేశం చాడు-మనరాజు

ఆ కొండకొనపై కావలికాస్తున్న యోధుని కనులు విప్పారిత మయ్యాయ్ "గూడెం" వైపుగా అతడి దృష్టిసాగింది గజారాధురై ఎవరో వస్తున్న దృశ్యం! దిరుత పుటలు విహారితే విహినంలో వీను గులు అడుగు పెట్టడమేమిట? ఎవరైనా వేటకు వస్తోందే, ఆ ఏనుగుల వెనుక అశ్వమైన జనమెందుకు! మునికాళ్ళపై లేచి మరీమరీ చూశాడు. భ్యవైనా, అతడి చెవిని తప్పించుకోవడం చాలా కష్టం! ఆ వెనుక వస్తున్న చారితేకుల్లో అయిదొక్కవందలాది కటాకుల కంఠనున్న శృంగం తీశాడు, పూరిందాడు ఆ వాడం కొండమా, గృహమా, మూర్తిగృహా సౌరంగంలోకి దూసుకుపోయి సీతారామరాజు చెవులబడింది. ఎత్తరంగ పైంది త్రయవ లేదాడు. తన చారిలో సౌరంగమే వెనక్కి నడుస్తున్నట్లో తనే ముందుకు నడుస్తున్నాడో తెలియవంత త్వరితంగా కొండ కిర్రాగం.

పైకి వచ్చాడు "గూడెం" వైపు యానాడు వాళ్ళు మృగయానినోదాళ్ళం వస్తున్న వారుగలేరు ముష్టిం ముడుకోళాన్ని పిండి, ముడుముళ్ళిని వేలాక వస్తున్న దురంతకుళ్ళా కవలయతున్నాడు. ఇటు పెదవలనవైపు పోతు వివిసిందింది. తల్లడిప్పాడు అతడి గిరదాలబాట్లు సింహంబాలులా కదలాడింది ముఖం చీకరాళ్ళు చాల్చింది కొండసానుపుట్లో కొండ చిలువల్లా ఎగ్గలాకుతున్నాడు దొరలు!

అటా ఇటా ఎటుమాదివా సైన్యాలు! అంశ్యం అమృతం విషం. శరశరా సిటలానుని తమరం ద్వనితా, దద్దరిల్లా గృహంబెంత కొచ్చాడు అయిన వచ్చేటప్పటికీ పితురీ దారంతా "వేపూడు" తిని అదిమన్ను తుమారుల్లా అయింది దాలులై ఒకే వరుసలో కత్తుల్లా నింది ఉన్నాడు

"మీరు వెంటనే రెండు దళాలుగా చీలిపొండి గంటం! ఒక దళానికి నీవు నాయకత్వం వహించు! ఎవరూ నీ వాక దళాన్ని రీసుకో! ఇళ్ళట చిరుతపులులు మెండు! వెదురు పొదల వెనుక మాచీసి కొండకు పులుల్లా గాండ్రింతండి. ఆ గాండ్రింపులకు మాదలిపోయి చెదరిపోయి సైన్యంపై మీ కోడంత పొండితిని ప్రదర్శించండి గుళ్ళవర్షం రుదసింది పినుగులను పదగొట్టండి. తెల్లచాకి పోరులో ఇంగ్లాండులోని తమ తాళ ముల్తారంను తిందుకోవాలి. అపైని వేసి పేలువేస్తే యీ అటనిలోని చిరుతలు నిబ్బందింది వాళ్ళను వప్పురింతవైనా వచ్చి, దీ! కదలండి" తన సహచరులను ఉద్రేకపరచి తాను చివార్వరము చేతబట్టి అయిదుదేర తోతుండగా రత్తి తారసిల్లింది.

"అయ్యో మువ్వక్కలే ఉండిపోయాడా తల్లీ! గోవిందా! రత్తిని త్వరంగా గూడెనికి తీసుకుపో."

రత్తి అత్యంతరం వెప్పింది.

"మీరు పోరుతుంటే, నేను వాళ్ళ కళ్ళల్లో తారం కొట్టడానికైతే వదిలివాలా సాచీగో"

"మీదింటా ఒకరికి ఉన్నామమ్మా"

బుల్లగింది గోవిందుడు తోడిచ్చి వంపివేళాడు తానినున్న గిల్లలను తిప్పివేసి, గోవిందుతో ఒ పొదనూలున మాయమైపోయింది - రత్తి.

వైరిమూకలు దగ్గర పడుతున్నాయి. "గూడెం" వైపుగా వస్తున్న

మూకలో ఏనుగులున్నాయ్. ఒకవారునుంట్టావాణివకులను భూప్రాపితంచేసిన
క్రితీకు బొకలు తన వెత్తికి ప్రత్యేకంగా ముక్కరిరిటం పెడతారని అకతో
నిగ్గులేక బయటూర్ రాజా వంపిన ఏనుగులవి. వాటిపైని బ్రెమన్ హేర్
పొందడమే అధిరోపించి అర్థచంద్రాకారంగా విరచుకు వరుకున్నాడు!
ఇటు పెదనలన నుండి తాష్టియన్ త్రోవబూపుతుండగా తాల్పర్ట్ అశేష
సేనావాహినితో అతడూ అర్థచంద్రాకారంగానే వొచ్చుకువస్తున్నాడు. అలా
ఉరయూలూ, రంపుల్ పూడినీ చుట్టుముట్టి, చక్రవ్యూహంలో ఏటూరీదార్ల
నందర్నీ రిత్రవర వేయించి పన్నారు క్షుద్ర.

కొండను క్రమ్ముకున్నాయ్ - సైన్యాలు రాజా కొండపై నుండి
శివాల్యును తార్చాడు. అంతే ఆ కొండపై నున్న ప్రతి వెదురు పొదా,
చారి పోలిడి ఒక్కో యనుకింకరుడై నిలిచింది. పొడల్లోంచి బయలు
వేరింది - కొడ. ఒక్కసే గాండ్రింపులు. ఆ గాండ్రింపులకు ఏనుగులు
మీంకరించాయ్. మృగరాజాలు కలరోకి వర్చినంత మూతాన గుండెవగిరి
చచ్చే గజరాజాలు తొందాలెత్తి భయంకర హింసారాంతో సైన్యాన్ని కల
త్రొక్కుతున్నాయి. ఏనుగులపై నున్న వెన్నుపట్నం తెల్ల సేనానులు
ఎముకలు విరిగి నేలపై పడ్డారు

సైన్యంలో కంపకం హెచ్చింది. అదే అడుగని, ఏటూరీదార్ల
అమ్మ అవర్ణం కురిపించ వారంలించారు. సేనునిర్దోషంలా ఒకసే ప్రళయ
ద్యుని పెనుతుపాను వీచినప్పుడు నర్చియొక్కలు రాగాలు వీసినట్లు అమ్మం
యూంకారాలు సైనికులు హాహాకారాలు, ఎండరు తవున్నారో ఎండరు
తను పెద్దర్ని తలచుకుంటున్నారో తెక్కడు అతీతంగా వేలవొగిరి
పోతున్నాడు

తాష్టియన్ తాల్పర్థుడు విరికిమంతు పోకాడు
"సేనారామరాజు వద్ద వరణాయ ప్రవేశవిద్య ఉంది. ఒక్కొక్క
మృదు పులిలా అపోతాడుమాదా."

"నాస్యెన్వ" గ్రుడ్లురిమారు-తాల్పర్థు. ఆ మరుక్షణం ఒ రిరుతపురి
వారిపైకి దూకింది. ఉరిమిన గ్రుడ్లమే వేలేనీ వోరమృకించారు. వాడి
బొడవట్టి యాచ్చుకుపోతోంది - ఎవరో పుణ్యంకట్టుకుని, గురితూసి
విరుతను తాల్పాయగాని లేకపోతే వాడి హతం తత్వం!

ఆ మరుస మరీ పీఠవృం గొరిపింది - ఆ కిరాయి మూకలో బ్రతికుంటే బట్టలైనా తినొక్కనుకున్నవాళ్ళు, వేరపై మూకలున్న వాళ్ళు వాళ్ళకు బుట్టి చెప్పారు.

పిఠూరిదారుల రాద్ధి వేదిలో పడింది. పినుగుల పెంటగా తయారైంది - రంపుల్ హాల్! మోయలేపంక మారణ సామగ్రి వారివకమైంది. వందలాదివాళ్ళ, పిఠూరిదారుల మువ్వకు వచ్చిన సీతారామరాజు ఒక్కొక్కయోయనీ, తన విశాల వక్షస్థలానికి హేతుమన్నాడు రాజరాజేశ్వరీదేవి తన ముద్దవిద్వల మనవిలయానికి ముద్దరాల్చై ఆ రణభూమిపై గగ్గుగగ్గున గల్లల నాట్యం చేసింది!

30

సర్పిపట్టుమంతా సైనికాధికార్ల కళటాల సంఘసంతో సంఘంగా ఉంది. అలాడు కలెక్టరు కేరేలో సైనికాధికార్ల సమావేశం పిఠూరిదార్ల దానికి పక్కలంల చూపిన పిరాధిపిరులు కూడా అందున్నారు కేరే ప్రాంగణంలో క్షత సైనికుల అర్ధనాథాలతో ఒది ప్రారంభమైంది దానికి అత్యర్థం వహించింది - సైనిక పూహంలో సుర్వహస్తుడైన "వాన్"

ప్రేక్షన్ స్థానంలో బిల్లా కలెక్టరుగా అంత క్రితం గుంటూరుబిల్లాను వెలిగించిన ధూడర్ వర్గ వచ్చాడు. అతడి కుడిం తంత్రింపై అశలుండు కున్న ద్రిటిడు ప్రకుత్వం అతడికి కిరీటం పెట్టి మరి పంపింది సంతాది ఉద్యమాన్ని కుట్రతో అణచి ఆ ఉద్యమ నాయకుడైన నూనూగు పిసాల కనెగంటి హనుమంత కుమారుని రాక్షసుర్కం పెరుతో పిలువసంపి హత్య గావించిన రుదీలుదా ధూడర్!

సమావేశాన్ని ప్రారంభించ లేదాడు - ధూడర్. అయట అకటా బాట్ల వప్పులైంది, అంతా అట చూడారు. కుబ్జిర్లుల్లా నక్షత్రాలు, ఆ పైవ నానాదేవాలు సంతరింది వచ్చిన గుర్తుగా రంగునిళ్ళలు దరింది, తీవ్విగా వస్తున్నాకొక అధికారి సమావేశంలో మర్మరద్యములు చెలరేగాయ్. అతడు లోనికి రాగానే "కమెన్ గూడర్, కమెన్!" అంటూ ధూడర్ కరదాంసం గావించి తన సరసన కూర్చోవెట్టుకొని, అతడి గురించి ఉపోద్ఘాతమిచ్చాడు.

"అతడు ప్రపంచయుద్ధంలో బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య సైన్యానికి నాయకత్వం వహించి విజయాన్ని యరగొన్న ఖరీదు. ఏటా ఏడులవారికి మన సైనికలారాకు పారశ్యం వహించ హాట్ ఎక్సైజ్స్ తిగవర్నర్ పంపిన మేజర్ జనరల్ గురూల్!"

అందరు కరతాళ ధ్వనులు రేకాయ. ఆ ధ్వనుల మధ్య పక్కాణం దాడు— యాదర్ ఫర్,

"మరువకండి! తెలుగుజాతి తప్పేవరకూ సాహించాంన్న మొండి పట్టుగం జాతి. చురుకైన సాహసోపేతమైన తెగ! అటువంటి సాహసానికి, మరాటిలకు మించిన మొండితనానికి ముకులమైన ముక్కంలో రేగింది కుతాన దీన్ని తేలిగ్గా అంచనా వేయడం తప్పిదమే కాగందని రంపుల్ మాటిపోయిలో మనకు స్పష్టమైంది " అంటూ ఏదో కొత్త సత్యాన్ని కనుగొన్నట్లు అల్లగుళ్ళి కుజారిగురవేరారు

అతడి మాటలు పూర్తి కాకమున్నే నెక్స్ట్ సర్దుకుంటూ బజాలున రేకాడు గురూల్,

"నాస్సెస్! ఏటాటిలాడు పెద్దపెద్ద రెలిలియనులనుకూడా పునాదుల్లోకి పెరికివేసిన బ్రిటిషు క్రౌనుకి యాదోడితంలు లెక్కలాడు "

ఆ మాటలకు లాంగ్ రిట్ బ్రిటిష్ క్రౌన్! అన్న నీనాదాలు ప్రకప్పు ముట్టాయ. యాదర్ ఫర్ పై రోక గుణాలుపై మోతా ఏర్పడిందా సమాజే కానికి.

అతడి మాటల్ని శ్రద్ధగా అలకించ పోయారు.

"పుట్ట వడగొట్టినప్పుడే పాములు నియతికి వచ్చును. అప్పుడు కాదని కార్పివేయడం వెరియాశీ. అందుచేత ముందుగా ప్రజలపైనే దాడి సాగించాలి. అందు విమిత్తము రీప కమాండరుగా వేను ముక్కంలో మార్గల్లాను అమలు అరువయ్యానుకుంటిమ్.

కరతాళధ్వనులు, ఆ ధ్వనులమధ్య విసిరివినడనిగొంతు,

"దాగుంది సార్! లేకపోతే ఎవరీ తోవడిగినా — ముక్కుతు రిన్నగా పొమ్మవేజాడే సార్!"

"తెల్సెత్, ఎప్పటి కార్తలప్పుడు మన కందివ్వడానికి వెన్నపట్నం నుండి వైరలెస్ పెట్లకూడా వచ్చినవి ఏటాటిలో పొట్లాన్న కారినట్లా

వైదురేనీ అందమాను దీవులకు పంపివేయుటకు విజ్ఞాపనల్నుంటో అరంబ్ జ్ఞాయమూర్తిగా మిలిటరీ కోర్టును తెరచినది - తొరతనం."

అప్పుడే రాష్ట్ర సీమకున్న ౬ మిలిటరీ అఫీసర్ మన్యం విడుగు జాటుపై అంత కూలంకష పరిష్కారాన్ని ప్రదర్శించ గలుగుతున్నందుకు అంతా అబ్బురపాటు చెందారు.

అధికార దురహం హద్దుమీరింది - వానిలో, రూదర ము కాస్తా న్నాడు:

"రూదర! ప్రజలకు అశయపీ లొంగదీయాలి సీతారామరాజును వట్టి అప్పుగిందినవారికిరిబాధను యాత్రివేలకు పెందిసిమని ప్రకటించుము. ఈ ఏయారీ నలుతడంలో తోడ్పడనితో మురారాయలను తీసివేసెదమని చెప్పుము. ఒక్క సైన్యమునకు దక్క ఏజన్సీలోని దీ మనిషికి, అయట నుండి ఆచారం అందకుండా కట్టడియము చేయుము తెలిసినదా!"

మౌనంగా అదిరేలా డన్ మని అల్లగుల్లారు. రూదర అంతటి కృతరి వేత్త కూడా గుర్రాల్ కు తంకొంచేకాడు. "యస్, సార్" అని.

ఆ సమావేశంలోని తావు తప్పి కన్ను తొట్టబోయిన బ్రతుక్ హేర్టాల్బర్ట్, సాంకర్య లాంటి వారికి కూడా దైర్య మొచ్చింది. వారికో పాటు అంతకు క్రితమే స్పెషల్ బ్రెయిన్ లో అస్సాం, గుల్జా పటాలా అ కూడా దిగి ఉండడం వారి నమ్మకానికి మరింత దీపిరిపోసింది.

అంతా కొన్ని క్షణాలు మౌనం చాల్యారు. ఆ మౌన సమయంలో అల్లపై నున్న బ్రాంఢీని గతగత, రెండు గ్రుక్కలను పంపాడు గొంతు లోకి గుర్రాల్.

అయట హెటర్ సైకిల్ త్వవైంది. అది ఉన్నగా కదలిమొందు కొచ్చి ఆగింది. దామ్నుండి ౬ పైలట్ దిగి, వేరుగా లోనికొచ్చారు. తల్లా కలెక్టరు పేరనున్న ౬ ప్రత్యేక వర్తమానాన్ని అందజేకాడు దాన్ని రూదర, గుర్రాల్ వేలిలోనే పెట్టాడు. గుర్రాల్ కనుబొమలు సైకిలేరారు. సీసాలోనున్న బ్రాంఢీని పూర్తిచేసి, గొంతు నవరించుకొని, పటాలోపంగా ప్రకటించాడు.

"జక ఏయారీని పసిఫిక్ సముద్రంలో కలిపివేయ వచ్చును. అఫ్రికా,ఏదెస్, అష్టెన్, ఎతారియుల్లాల్లో కాకలుదీరిన కవర్లు, హైలరుశి

లేవు వస్తున్నారని వర్తమానం! వారి ధాటికి తొలండ్ నీతారామరాజులు నిలువలేరు?"

బాప్టియన్లు మున్ముసిమంతా కరతలామలకం. అతడి బుర్రలో ఓ దర్మసందేహం మెదిలింది. దాన్ని పైకి అనకుండా ఉండలేక బోయాడు

"సార్, కనట్లు, మైటరులు ఎవారి యుద్ధంలోకదా వాకలుడిరినది?"

"యన్ "

"మరి ఇప్పుడు మనం చేయవలసిన యుద్ధం అదవుల్లో కదా సార్!"

గురూల్ పంటి క్రింద రాయి పడ్డట్టయింది;

"ఓ, యూ థూర్ " అంటూ చేతిలోనున్న బ్రాంచీ వాయసు విసిరాడు. అది గురికప్పి కిటికీలోంచి బయటకు దూసుకుపోయింది;

"ఇక అంస్కము వట్లు - ఎవరిరంగానికి వారలు కదలండి ఏయారీ పేరు ఉచ్చరించిన దానివల్లా తాల్చి పేయము. ఈ వుషాన్?" లేవ బోయాడు.

ఓ బాణం రిఫ్లుకోర్చి టికిమని అకడిమిండు ఇల్లపై గుచ్చుకుంది.

"బాబ్?" నివ్వెరబోయాడు - గురూల్.

దాన్ని ఊదబెరికి చదువసాగాడు రూచర్.

"లేవు ఉదయం బోడవరంపై దాడిచేస్తున్నాం లేవగంటేని వర్చి ఎదికింతవచ్చు!"

ఇట్లు

అల్లూరి నీతారామరాజు"

గుంతె లదిరాయ్ గురూల్డు, రూచర్ ముఖం చివర్లపైంది. పైని బాదిబార్ల ముఖాల్లో క ద్రిప్రేటుకు నెక్కురుచక్క కనబడ్డందేదు.

"బాల్ ఎ కలేక్? నెడకము - యీ అమ్మ వేసిన బందిపోటును!"

అందరూ నలువైపులకి వెళ్ళారు. కచేరీ వెనుకనున్న ముర్రెల్లెట్లు ఊడ దిగినలాడుతూ కనబడింది. అటువైపునుండి శింగన్న వస్తున్నాడు. సంభేపించి అడిగాడు బాప్టియన్;

"ఎక్కడ నుంచిరా వెంటి వెడవ !"

"ఎవడో ఇటు వచ్చిన అరికిలై ఉంటే యాదానికి వెళ్ళుంటి దొరారో"

"ఎవడా అందిపోటు !"

"ఏమో నాకు తెలువదు దొరా !"

రిక్త హస్తాలతో అంతా మరల రోసికొచ్చారు.

"జాన్ ! చైర్యమంటుంది నీవు! సైన్యముతో దోడవరం పోయి ఆ దుండగుల నెదిరించుము! బ్రిటిష్ క్రౌన్ కు కీర్తిని తెమ్ము, పొమ్మ!" గుర్రాల్ రెండువేతులూ జోడించి గాఢ శ్రేణులు పెట్టాడు.

కొద్ది నిమిషాల్లోనే అయిదు శకటాల దప్పడు కుడి ఎడమల గుర్రాల్, యాదర్లు నిలచి ఉండగా మధ్య బొమ్మలాటాల్సొంది ఉన్న "నాన్" ఆ శకటాల పోకడ తార్చిచ్చు క్రమ్ముతున్న వారడవన లడుగుడు తున్నట్లునిపించి ఉంటుంది.

"ఓమైగాడ్" అని కుర్చీకి వేరలడిపోయాడు.

31

మిస్కం దొంగలు పెతుతున్న ముప్పులిప్పులకు మూడు వెర్షన్ల నీళ్ళు త్రాగి, చేపుక్కి తలుచుకుంటున్నారు - నీమ దొరలు. తేగలై వాడు తరుంటూంటే గువ్వల్లా ముట్టులవాడున ఎగిరిపోతున్నారు. అరిగలై వాడు వెంటాడుతూంటే, చేపలై అట్టడుగు నీటిలో యీరుతుపోతున్నారు - మన యోధులు. దింగినిడిది నేలబట్టివ సూర్యరథంలా, విప్లవ మహారథం సాగి పోతుంటే, దారి ప్రక్కలను చేతాచాడు వృషాలుదూరా లెండుపాయలై హృదయాన్ని విప్పి దారికి సుస్వాగత మిస్తున్నట్లు ఉన్నాయి ప్రకృతి భూదేవి, వనదేవతలూ, అశ్వనీ కన్యలు అందిరూ ఆ కొండ దొరల్ని అలర్యదిస్తూంటే వారివి అయడడం ఈ ఇలాతలంపై ఎవరి తరం!

తాకపోతే దారకొండ లెంతమన్న సర్వీఫట్నం ఎక్కడ? పాపి కొండలకు దగ్గరలోనున్న దోడవరం ఎక్కడ? ఈ మధ్య నున్నదంతా దుర్గమారణ్యమే?

కానీ ఏదొంపుల మాటినుంచి, అర్థుగా అర్థరీగం లడవి నాటను

పట్టాదు-ఏమోరీ రాడ్లు. ఏకాంపుల మాటీమొగలో రాజరాజేశ్వరీదేవి రిద్దీ
లాసమంతా కనబడింది. సీతారామరాజా వక్షం ఉలికింది. ఓ క్షణం రెండు
కనులూ మూసుకున్నాడు. అతడి అంతర్యామిలో దేవి ప్రవేశించి ఏదో చెప్పి
వట్టుంది - దేలి ఇదు ప్రేళ్ళుముడిచి రలాటాన్ని కాకి, ముద్దు పెట్టుకొని
కనులు తెరిచాడు. తెరిచినంతలో మాటీపైని చులువులలో ఏవో బళ్ళరమ్మకు
వినిపించింది. తన సహాకరులను అడేశించాడు.

"యారందా బళ్ళేమిదో కల్లి ఆదేశమైంది అవి ఆహారపదార్థాల
బళ్ళే అదే కొల్లగొట్టండి! చారి పొడుగునా ప్రజలంతరకటా పంది
నిడదా!"

"నై!" అని సోగిపోయింది - చండు

అడబోయిన తీర్థమెదు నట్టూ, రెండు చులువులు తిరిగేటప్పటికి
బళ్ళు ఎదురయ్యాయ్ సీతారామరాజా వాళ్ళుద్ది మహిమా అన్నట్టు సైనికు
లకు దేరదేసే ఆహారపదార్థాలలో ఆ బళ్ళు విండి ఉన్నాయ్ చువ్వం
కడుపుమాచ్చి నోడుకొట్టి చొరలు సోగించే ఆ దురంతానికి చువ్వ దీరులంతా
కుతకుతలాడి పోయారు. అందిచాచి సుగ్రేణింది, గంటం ప్రశ్నించాడు.

"ఎక్కడికి ఆహార పదార్థాలు?"

"కృష్ణదేవు-పేట కరేరివల్లకు కా"

సీతారామరాజా కలుగజేసుకొని "చారిలో కోయచొరలు పట్టుకు
పోయారని చెప్పండి" అని, తన పీరులను అడ్డాపించాడు. "ఈ ఖాళీ
చేయండి బళ్ళను."

రిటికెట్లో బళ్ళన్నీ ఖాళీ అయిపోయాయ్. తంజోమూట భుజాన
వేసుకొని ముందుకు పోతున్నారు - అతగని చారిది పాపం - కనబడిన
చారికల్లా పందివేస్తున్నారు - చాటిని.

మాటిదిగి తారతపాడుమీదుగా ముడితవనం కొల్పారు ఏవో కిట
కిట కిటరాల తప్పుడు పినహా మరేమీ వినిపించడంలేదు. అశిమతరీ కథల్లో
కాదులుదూరని తారతపులు, దీమలుదూరని రిట్టతప్పులంతా సరిగ్గా అదే
యిది. చారల్లా కారుదీకటి, నిర్జన ప్రదేశమెతాక త్రూరమ్మగ నివాస
భూయస్థమైనదిరూతా. ఏ తొంక కదిపితే అంతువచ్చినదుకుంటేమో చున్న
తయమీ. అయితా రామచండులా పెద్దమ్మలు సంతించి మరీ వడుస్తున్నారు.

గంటంబొరటి బొడ్డువదారణ నడుమ సీతారామరాజు వడుస్తూ

"గంటం, యీ సీతారాజుం శ్రీరామచంద్రుని కాలంవాడు ఎంత భంటావృతమై ఉండేదోకదా? పాపం జూచాడు సోమిగిరినీ, సీతమ్మనూ వెంట పెట్టుకొని ఎన్ని అవస్థల పొలయ్యేదో తలచుకుంటే, పితృవాక్కుని పాలనలో అయిన దీక్ష ఎంత కఠినమైనదో బోధపడుతున్నది నుమా?" అని ప్రశ్నించాడు.

"అంతకన్నా కఠోరమైనది - ఏ దీక్ష, శ్రీరామచంద్రుడు భగవద్దండీమాట నిలబెట్టడానికే అన్ని అవస్థల పొలైతే మీరు కోవానుకోర్కీ భారతీయుల బానిసతంద విముక్తికై పడుతున్నారు - పొట్టా "

"అలా అనుట గంటం అలా అనుట! రామకృష్ణుడు ఒక్క భగవద్దండీమాట నిలబెట్టడానికి కాదు విశ్వమనన కోరికే పితృవాక్కునిపాలన కోరావ్వం నుమా అని బోధించడానికంత భావపడ్డాడు!"

పదాలు కలుగజేసుకొని అన్నాడు

"స్వామీ మీరు మాత్రం తక్కువ మహాత్ముల గలవారా? లేదు ఏ అంతర్వాణిలోనే అవేళించుతున్నదే, కాకపోతే ఇంతకు మున్ను ఏదొంపుల పూడిపై వస్తున్న అక్కలో అచార సదాధ్యాయిన్నట్లు ఎలా కనుగొన గలిగాడు?"

కర్ణపేయమైన వారి మాటలు విన్నదానికి వెనుక పడుస్తున్న దండు దీమల బారులూ, పరిగెత్తుకుంటూ వస్తున్నాడు అలా యర్గమమైన ప్రయాణాన్ని నుగమండేసుకొని, అర్థశీగం బాటపైకి వచ్చాడు - సీతారామరాజు అతి చురుగ్గా వెళ్ళగల ఎర్రేతను పిలిచి,

"నీవు ఇలా ముగ్ధుని వెళ్ళి మునసూలు రుద్రయ్యగారిని నేను కమ్మన్నానని వెప్పి, అర్థశీగంతు తీసుకురా. మేము అర్థశీగం చేరేవరి, నీవు రుద్రయ్యతో అక్కడ నిర్దంగా ఉంటాతి నుమా!"

"ఓ, సైయ్యో"

పొరరసంలా ప్రాణిపోయేడు-ఎర్రేత.

అర్థశీగం విరామయ్యంగా ఉంది. సమాచారం గేకరించగా అంతకు ముందే గ్రామంలో సైవికులు ప్రవేశించి జవాన్ని చిత్రహింసల పొడ్డేసి, బోధవరం బాటకు వెళ్ళిపోయారని తెలిసింది. పాము కలుగులో మంజూ

ప్రాణి పోగల మూగర్ని స్తేషనులో పోలిను సిబ్బంది ఉంటే లేదో చూచి తిమ్మది వంపాడు. కాను తన దండును నిర్దం చేసుకొని ౬ జాబ్బిరెట్టు క్రింద వేచి ఉన్నాడు.

మూగడు సహించారి లోంచి తిరిగి వెచ్చాడు. అత్యుత్తరగా సీతారామ రాజు అడిగాడు!

"ఏమైంది?"

"స్తేషనులో పోలిను ఇంటిది. లోపల్నుంచి పెడ బొబ్బలు విని పిస్తవి "

"అయితే అందిరా అన్ని నైపుణులంది బాల్కునుంటూ స్తేషన్ను ముట్టడించండి!"

కదిలాడు-కొదమ సింగాలు అతాళం దిల్లలుపడుతున్నట్లు చాలా వాచాక పైన తుపాకి గుండ్ల ధ్వని స్తేషను ఎదుట కావలి ఉన్నది— మామాయి పోలినులు కాదు బద్దరు మంజూరు సైనికులున్నారు నరమాంస భక్షణకు కూడ ప్రసిద్ధిపారు బాల్కులు విని, తుపాకుల్ని బొజ్జన్లోకి వాళ్ళు తెచ్చుకున్నారో లేదో, ప్రక్కగా మల్లు పూల్ లాద్రి, తుపాకి మదమం తిరగవేసి, కపిళాలు బ్రద్దలయ్యేలా పెండు బాదులు బాదులు అంటే, వాళ్ళు నేల కొరిగిపోయారు.

నేరుగా దండు లోనికి వెళ్ళింది లోపం అస్సాం సైనికులు, సీతారామరాజు అచూకీ తమకు తెలియదన్న కొంతమంది జవాన్ని ఉత్తహం నలు పెడుతున్నారు. మన దండు వారిపై విరుడుతువడి, ఒక్కొక్కళ్ళే చావగొట్టి అయిదుడు విసిరివేస్తున్నారు అయితో దండు ఉంది. ఆ దండు వారి నందుకొని నలుగురెట్ల మరీ వొరులులోంది!

"మన జవాన్ని చెరవిడిపింది ఆ చెరలో యీ సైనికుల్ని పోరే యండి" అనేశించాడు, రాజు.

దనామవి చెర కాకాలు బ్రద్దలయ్యాయ్. బోయవాని వంలీ పడ్డ పక్షులు చిల చిలా పైకివచ్చివట్టా, ఆ జనులు అయిదుకొచ్చి రాజుపోరాంపై పడ్డారు. చావగొట్టిన సైనికుల్ని చెరలో పడవేసి, మన్యందండు కూడా అయిదుకొచ్చి సీతారామరాజు చుట్టూ దడి గడ్డింది

చెరనుండి అయిదుపడ్డ వారిలో రుద్రయ్య ఉన్నాడు,

"రాజా! నమూనాకొద్ది కష్టించారు మీ బుజం ఎలా తీర్చుకో దమో!"

"లేదు యుద్ధయ్య! జ్ఞాపకముందా! ఒకనాడు పైడిపల్లలో ఫణ బుల్లాభాన్ మృతిచార నందించినప్పుడు నీ బుజం తప్పుక తీర్చుకుంటా నన్నాను, ఆ బుజాన్ని యిప్పుడు తీర్చుకున్నాను "

"అహో! దిగంతేధిగా వర్తిల్లువాయనా!" "అందుకోండి! తురుప్పుడు అశీర్వదించాడు

"సంతోషం! మేము చోడవరం పోచారి తపోలి సైనికులు పైబి దితే అక్కరక్షణ చేసుకోండి!"

చారితా సంబోధించి మరలించి-మన్మందండు!

"చివరికి రాజా! రాతికొండం మీంచి వెళ్ళారి మీరు! నాగరాన్ని తీసుకుపోండి!" అంటూ యుద్ధయ్య తనను ఇంటిందినప్పుడు సైనికులు స్వాధీనం చేసుకొని సైన్యను చెంత కట్టిన గుర్రాన్ని తెచ్చియిచ్చాడు

గుర్రం కళ్ళల్లో విద్యుత్కాంతం తీసుకున్నాయి రాజా హస్తం పడేసరికి అది వాలుడువ్వు, నలిలించి శిరస్సు వొందింది—దీనికి పంక కళ్యాణి లేఖలున్నాయి యుద్ధయ్య! అని దాన్ని అధిరోహించాడు అందరూ లేతులెత్తి నమస్కరిస్తుండగా రదిరిపోయింది—గుర్రం! ఆ వెనుక మన్మం దీరులు!

అక్కడికి సీతవల్లిదాసు ఏడు క్రోసుల్లో ఉంది. ఆ నాటసు చొక్కెల్లా కళ్ళన్న చివేండ్రుడు కూడా కనుక్కులేడు ఆ సీతవల్లిది చోడవరం తెండుకోసులు. రంప ఏలస్సీకి ముడుచుచ్చారమైన గోరవరం సీతవల్లికి అయిదు క్రోసులుంటుంది ఈ గోరవరాన్ని అమరుని ఫణబుల్లాబాడ ఉంది. సీతారామరాజులే కొన్నాళ్ళ పైడిపల్లలో వ్యవసాయం చేయింక గరిగిన దివ్యుటి కంక్షరు ఫణబుల్లాభాన్ ఇవ్వటనే తాను తురుప్పుచైతా సైందవ చేతాలయాన్ని కట్టింది, కొంత మాన్యాన్నిర్చి మౌదోగంతో చదివోయాడు. అతడి పేరు మీదనే ఆ గ్రామం వెంసింది.

జాన్ తన సేవంతో చోడవరం చేరాలంటే గోరవరం మీంచి రావాలి. చోడవరం సైన్యన్న కొల్లగొట్టాలన్న సంకల్పంతో పిఠూరిదాళ్ళ అతడికన్నా ముందుగానే వచ్చి అరరిగొన్న పులుల్లా సీత-ల్లి చాగువెంక

మాటవేయారు. విప్రులుగ్రుడ్డుతున్న వారికత్తు సైనిక గమనాన్ని పసిగడుతున్నాయు, గోళవరం వైపుగా కోలాహలం వినిపించింది

"ఈ పగ్గాలు పట్టి చెట్లెక్కిండి!"

దండును ఆదేశించి తమ పదార్థ గంటల మరకొందరు ఏడుల్ని తీసుకొని ఒక కొండ పలుకు వెనుక స్థానాన్ని తీసుకున్నాడు రాజు.

జాన్ గుర్రం నుడుగులు గ్రహించాడు, దొక్కలెగరవేస్తూ వస్తున్నది ఆ వెనుక సైనికులున్న కొన్ని గుర్రాలు! వారిని చూచి, పంక కళ్ళాడ నవలించింది. ఆ నవలించింది తమ గుర్రమే ననుకున్నారు— మూర్ఖులు! ఆ నవలించు విషగానే సీతారామరాజు గారిలోకి రికాల్చరు పేల్చాడు సైనికుల గుర్రాలు మునిగాళ్ళపై లేరాయి ఆ వెంటనే చెట్లపై నుండి పగ్గాలు విడ్డాయి ఆ పగ్గాలలోపడి గింజాకుంటున్నాడు-సైనికులు వారిని విడిచి గుర్రాలు పరుగెత్తతోతోంటే, ఏతూరీరాళ్ళ ఆ గుంపును ముట్టడించారు. మాటకారిన దండు బరిమీద కొద్దింది తీసుకెమని గదా దండంచూచి వొడలెల్ల కంపించిన సైందవునిలా "జాన్" పగ్గంలో దిగిసి కొట్టుకుంటున్నాడు. వానితెంత కొద్ది నయంపై లేతులాన్ని సీతారామరాజు కూతోపడేకం చేస్తున్నాడు.

"మూర్ఖుడా! క్షింతగలిగి కూడా క్షమించి విడిచి పెడుతున్నా, అలాగే భారతీయులు మీ దొంగిలిన దగ్ధం చేయగలిగితూరా నవించి మీరు కుంటున్నాడు. పో! మీ దొరకు తెలియజేయి-మా భారతీయుల ఔచార్యం! నీటి ఉంటే చూడొచ్చి వొడచి పొమ్మను "

నోరెత్తలేదు-జాన్ ప్రాణాలు దక్కినందుకు విట్టారాడు.

"పగ్గాలు విట్టి దివి విడిచిపెట్టండి!" ఆదేశించాడు రాజు. వారి దొంతాకు పుసరు క్రక్కిందాలని కారాలు మిరియాలూ మూడుతున్న కోయ దొరలకు ఆకాశంగమైంది.

సైనికులకు క్షమారాచం చేసి, వారి గుర్రాలపై కాపెక్కి ఆరవిడి రిన అమ్మల్లా రోదవరానికి చూసుకువచ్చారు. అదంత ప్రతిఫలమనే లేదు. స్టేషన్ రికార్డును ద్వంద్వంచేసి, ఆయనలను పశవరయకొని ప్రక్కనే ఉన్న "రంప" కొండపై వెలసిన రామత్తద్రుని మసపారా కొరిచారు.

చైర్యానికి మేరువు, కత్తికి సింధువు అమరున్న జాన్ సేనాని

లోంగుబాటతో గంగవైరులెత్తిన ప్రభుత్వం నాటినుండి తమ రికార్డుల్లో "రంప పీఠూరీ" వి రాసుకోసాగింది. ఎవ్వరో మూలనున్న ఒకానొక రంపను ఇంగ్లండు బేకంపరకూ ప్రాకింది, అలా సార్వకలం చేశారు - మన యోధులు.

32

పరాభూతులైన దొరల గుండెలు కావ్వలంకా కాలుకున్నాయ్ రిక్ష కార్తి కుక్కుల్లా చెప్పరిల్లి ఒక్కొక్క పీఠూరీ స్థావరాన్నే ముట్టడించి పీఠంగుంతో ప్రేర్పిచేయాలని సంకల్పించారు.

గామ కొండపై నీతారామరాజు శింగన్నకోసం నిరీక్షిస్తున్నాడు తనసారి పోరు దీక్షలుగా ఇరుగుతుందని అతడి అంశర్వాణ దృవిస్తున్నది అది ఎవరు ఇరుగుతుందో, ఆ దేవిలే ఎరుక.

దారకొండను అనుకొని ఉంది - గామకొండ. ఇ రెండు కొండలు కలిసినదోట ఒకే కొండ రెండు చెక్కలై నట్లవిపిస్తుంది.

"అడుగో! చినుకూ చినుకూ చీల్చుకు పోగలిగిన నహదేవుని శక్తిలా శింగన్న ఎలా వస్తున్నాడో చూడండి!" అని గామకొండ పాదాల వెంక నున్న నిమ్మగడ్డ గ్రామంలోంచి వచ్చుకొని వస్తున్న శింగన్నను నీతారామరాజుకు చూపించాడు పదాల్.

"రానియో! అతడు గావించిన సాహసానికి దొరిలంతా నిర్విణ్ణులై పోయారట. కొత్తగా దిగిన కపర్థు పైటరుల ఉదంతం అతడినుండి విందాం!"

కొండపైకి రుతుగ్గా ఎగద్రాకి వస్తున్న శింగన్ను చూచుకుంటుంది మౌనయానికి హత్తుకున్నాడు పదాల్.

"నర్పివట్టంలో! అతిదాకదక్కంగా మిరపకాయలు టపాచేసి తప్పించు కున్న పీ రతురతకు " అని వర్ణితకమ వెల్లడించ దోతున్నాడు-రాజు. దాన్ని క్లుంధి, బ్రతుకుగా హెచ్చరించాడు - శింగన్న.

"రాజా! నర్పివట్టం సంగతటంచండి! మీ మెరుపుదాతులను క్రిప్తి

కోట్లగల హేమా హేమలు దిగాడు. చాక్కు అప్పుం నీపాటులను వెనకేసు
కొని మీ కోసం గారిస్తున్నాడు "

"కవర్లు హైలరులా?"

"అవును" అని శింగన్న అనేలోగా ప్రకయర్వానంతో పిరంగి
గుండు ప్రేరింది. గుర్రం నడిలించింది. "మీ రిక్కే ఉండండి!" అంటూ
క్షణకాలంలో రాజా గుర్రంపై కొండశిఖరాగ్రానికి వర్షి క్రోధాదుల నేత్రా
లతో చుట్టూ పరిశించాడు.

అదకత్తెర పూహంలో ఇద్దరు అజానుబాహులైన సైనికాధికారుల
నాయకత్వాన సైన్ గన్లు లేతలల్లి, సైన్యం విడుదలు పడుతున్నది.
గుర్రాన్ని "చక్" మని తమ స్థావరం వెంటకు మళ్ళించాడు. ఆ సౌదరాన్ని
పట్టుకోవడం సూర్యునితాళ ప్రయత్నించడం లాంటిది. అలా ప్రయత్నిం
చిన బానుమంతుడి మాత్రే వెండు చీలికలై క్రిందపడ్డాడు-ఇక యాతుచ్చుల
తరహా? ఏమైనా ప్రమత్తత వనిలిచాడు. తమపుల్నీ తృణప్రాయంగా పని
మీదవలసిన తరుణమిది. ఆ సరళక్షతులైన కవర్లు హైలరులను యమపురి
కంపగదిగారా ? అక్కడంద్రులు అకసంపై రాజ్యమేలుగందాక,
"పియారీ" ని భారతజాతి స్మరిస్తుంది.

స్థావరం వెంటకు ఒక్క ఊపులో దివిసుండి తుపి దిగిన రంజ
భానునిలా వచ్చాడు. అప్పుటికే ఫిరింగిద్వనికి రోషాకాంతులై జేవురింది
ఉన్న పియారీ చార్లను పురిగొచ్చాడు;

"నహదరులారా! కొండను ముట్టడించారు క్రతువులు మన్యం
సంపదను తెగమెక్కి తై పెక్కి మనల్ని హతమార్చాలన్న దుష్టబుద్ధిలో
అయిబలేరింది తెల్లదండు! సూర్యచంద్రులు గతులు తప్పినా, మనలేరిలో
చారి వద తప్పదూతడు. ఈనాటి విషయంపై కొన్ని తరాల భారత కవిక
అచారపది వుంటుంది. తెలుగుజాతి తెల్లచొరలను వధించారన్న ఘనకీర్తి
మనకు దక్కాలి. కంక కోస ప్రాణం ఉన్నంతవరకూ పోరాడి మరీ విజ
యాన్ని సాధించాలి లెండి! దపన్యూలు-సంధించండి! తుపాకు లెడ్కు
పెట్టండి. తై రాజరాజేశ్వరీదేవికి—"

"జై!" అనే సింహవాదం చేశారు-పిరులు. కొండ స్థావరమంతా

చండుడైబమైంది. అవతల ఎవరినుంచి వీరయ్యదొర చూసుకువచ్చాడు. అతడి వకం చెమర్చి ఉంది.

"దాలా సైన్యముంది రాజా. మహావ్రవాహంలా ముందుకొస్తోంది."

■ మాటకీ అయ్యదపాటులైన యోధులు తోక త్రొక్కిన రాతల్లా లేదారు. గంటం ఉద్రిక్తుడై ఉన్నాడు.

"రాజా త్వరగా ప్లాను చెప్పి!"

"వదండి కొండపైకి!"

బయలు చేరింది చండు! ఫరంగిదర్బారులు మిన్నుమట్టుతున్నాయ్ అ రాతడి కొండ అరికిపోయింది పొము మెలికల్లా, కొండను క్రతు సైన్యాలు ముట్టడిస్తున్నట్లు కనిపించింది-గోవిందుకు

"చాళ్ళటు రోకున్నాయా?"

"అటు చూడు!"

ఆ రోదంకు పొగాలున్నా ఓ," అందరూ అశ్చర్యపోయారు. రాజా గర్వంతో ఉప్పొంగిపోయాడు

"సైన్యా, వీరయ్యదొరా! దతురకలో శివాజీని మరపించావ్. ఒక నాడు శివాజీకూడా ఇలాగే రోదంకు పొగాలు దుట్టి, అదొక పొందివున్న గెరిల్లా దళంగా, క్రతువులను మట్టపడరి, మట్టుపెట్టాడు. ఆ శివాజీని ప్రతిక్షిపుంటే, నిన్ను చూచి బొమ్మ విరుచుకొని ఉండేలాడు!"

గంటం చకితుడై అన్నాడు. "ఇంత మదితుడవనుకోలేదు వీరయ్యదొరా?"

"మదితుడేలాడు తన ప్రతిభవ్వారా ఇప్పుడు మనకీ కొత్త మార్గాన్ని చూపించాడు. ఇక వివండి! ఆ పొగాలను చూడగానే సైన్యాలు కంగారుపడి వెనక్కి వస్తాయ్ ఆ సైన్యాలను నేనీ తోయవైపుగా తిప్పి ప్లాను. అయ్యో, శింగన్న చెప్పిన కవర్లు వ్రాసారులు చాళ్ళే ఇవుంటారు. మదాలా! చాళ్ళపని నీవు, గంటం పట్టండి! అలా ఎప్పుడైతే అరిగిందో చాళ్ళలో మునులం పుడుతుంది. ఆ సైన్యాలు చెదిరి, చెదిరి పోతాయ్. ఇదిగో ఇలావండి!" అంటూ చారిని ప్రక్కనే ఉన్న కొండపాటుకు వద్రకు తీసుకెళ్ళాడు.

"పిరయ్యకొరా, పిచ్చా, మాగడు, ఎర్రేత, యీ పదుకు ప్రక్క
మాడేది, అది నైవ్యానమ కాల్యం! మీరు అందగా మన కోయ,
రెండు రేదులుంటాయి. చాక్కు తిరుగుమనిం వచ్చే త్రోవలో వేసు తాది,
చాక్కును నేరుగాయమవురి గంపులా. అంతటి దాదీపోతారామలూ, గోపించా!
మీరు ఆ కొండ ఇతరంపై కాయండి! పోలిపోతున్న నైవ్యానమైకి అంత
లను దొడ్డించండి! చాక్కు పురెయి పుచ్చుకాయల్లా పగిలిపోవారి. తాగడం
ఇక చెదిరిపోండి ప్రతి గుట్టకీ, పుట్టకీ, చెట్టుకీ, ఒక్కొక్కడుగా అవహించండి!
అటా ఇటా ఎటుచూసినా మనమే కనంతారి. నీమదొరం కళ్ళు
చెదిరిపోవారి. కడకు అతానైవ్యాన మీ విశానమైన తాహువుల్ని దాది,
అవరించండి! అవనరమైతే, మన చూశ్యదే విమంత్రికి మన పిరమ్యులను
క్రమం పుచ్చాయిగా నమర్చిస్తాం." అని పిడికిలి దిగించాడు-నీతారామరాజు!

పిరయ్య దుందుకులు రంధణ కొట్టివట్టు అల్లారి నీతారామరాజుకి వై
అని తువనహావ చోరు-మన్యం పీరులు

"ఇక కడలండి నేను కృంగరాదం చేయగానే కాల్యండి" అంటూ
రిచ్చువ పంచకళ్ళాడే వెళ్ళి అందరూ యాస్తుందగానే అదృశ్యమై రెండు
చెక్కలైనట్లున్న ఇతరంపైరి తాలిదాదలో ప్రత్యక్ష మయ్యాడు - రాజా.
అప్పటికే భూకంపం పుట్టినట్లు, పిరంగిహాళంతో కొండ దడదరిల్లిపోతున్నది.
అగ్నివర్షలాట రాపాడగా వెల్వడే నిప్పురమ్మల్లా గుండ్లవద్దం త్యాలు
క్రక్కుతున్నది పెత్తుపెత్తున నృజాలు దిరిగివర్షట్లు, అదవి మృగాలన్నీ
ఒక్క-పెట్టున ఘోర్తిల్లువట్లు, పిరరర్షతులు విసలుతున్నాయి నీలిస్త్రున్న
అశ్వంపై ఎర్రటికాంతుల్ని వెలిగ్రక్కుతున్న రాజా మన్యం యోధుల
మేనులెల్ల పులకరింద కృంగరాదం చేశాడు. అంటే తారాదాహాళంగా
మేనుపటం గర్జించినట్లు అమ్మలదవ్వు, తుపాకి గుండ్ల ప్రేలుకు

అ కడనరంగంలో గుర్రం విశ్వంబిడి విన్యాసం అరుపుకోంది.
రాజా స్వారీచేస్తూనే పొంగొంగి, ఒక్కొక్క పిరుచ్చే తులంతల్లి ఉర్రేత
పరుస్తున్నాడు,

"హి నీమదొరం గుండెల్లో వియ్యంపితుగులై ప్రేలండి! ముప్పుర
వివహాల్ని ముందివేంటు పెప్పిరులై పొంగండి. మప్పింది చూకండి. అంగ
నీమ వొందారి, తెలుగుల పిరిచ్చి నీమదొరలు రావారి "

పీదలు సవ్యసాచుల్లా పోరుతున్నారు. గ్రంథక దిరక్కులూ కొడుకున్నారు. కవర్త ప్రాచ్యత ఎన్నెన్నో యుద్ధాలు చూడవచ్చు. అయినవచ్చు. కాని దేశం, ప్రజలు, జీవితంపై విశ్వాసమున్న వారిలో పోరి ఎదుగరు. వాళ్ళ పరాలు పట్టుకపోయే. కాళ్ళు తేలిపోతున్నాయ్. ఒకొక ముడు తగిలి ముందుకు చూడారు. చూరి తమాయందుకొని ఎదురు చూడగానే ఒక అమ్మ రిప్పువవచ్చి వాళ్ళ కాళ్ళముందు నేలను గ్రుచ్చుకొంది. కాని రాచికి ఒక వెల్లు పైకి లేచిపోయింది కంపించి పోతున్న వేతులతో అమ్మలాగారు, కాని మొసకో మిరపకాయవుంది, ఆ చివర ఒక గీత, విప్పి చూడారు.

అడుగు ముందుకు నేరాల, పీ అయ్యవసరి! అని ఉంచా రీతితో కోవమొచ్చింది—దొరలకి కాల్పుకుంటూ ముందుకు చూడారు, వాళ్ళకు పాతక వారలచూరంలో ఒక మర్రిచెట్టు ఉంది. ఆ చెట్టు వెనుకనే గింటం, పహార్లు మాటులాగారు ఈ కార్యంలో అని అదేగ రిచ్చుంగా మర్రి చెట్టుమానులో అమ్మ గ్రుచ్చుకుంది కాన్ని చూచి తడవడూరు దొరలు! ధణ్ణమని రెండు తుపాకు లొక్కమారు ప్రేరారేయి. అంతే చివమని ఆ దొరల రెండు కళేబరాలూ, తోయలోపడి దొర్లిపోయాయి. నిజంగా అంగ్ల సీను వాణికింది.

తుపాకుల్ని ముద్దు పెట్టుకొని పహార్, గంటం, ఒండోరులు గాథంగా కొగలించుకున్నారా విజయవీతి.

దొరలెప్పుడైతే కూరిపోయారో, ఆ తెదిరిపోయిన సైన్యంపై కర వత్తం కురుస్తున్నది. అందలు దొర్లుతున్నాయ్ పురాలు పగులుతున్నాయ్, హాహాలాలు విన్నుముడుతున్నాయ్. యముదే తన లోకం నుండి దిగి వచ్చి, తన ఇనుప గిట్టల దున్నపోతును వారి కిరస్సులపై వాల్చిం చేయ గున్నట్టుంది. వాళ్ళరీపుడు తెలుస్తున్నది - తెలుగు తరాలా స్వతంత్ర వామకుల సత్తా.

రావులెప్పు కొట్టింకవరకూ దనస్సు క్రింద పెట్టకూడ దన్నంత వేడితో రాజా ఎటుచూచినా రానై, రుద్రుడు, రాంనైరపురై రాలుస్తున్నాడు. వీకర సంగ్రామం చెందేగుతున్నది. పడమటి కొండలు ఎర్రవారు

కున్నాయి. కాదు చీకటి అవరిస్తున్నది. కాగదాం కాంతిలోనే పోరు అడుగుతున్నది.

స్నేహాన్ని వెలిగించిన దొరలు వారికి పోయాడు. వారి కదల నైనా ఎత్తుకు వెళ్ళిరి పర్వికుక్కలైపోయాడు. సర్వం అర్పించి గూర్కా పటాలూ పోతున్నాయి. అస్సాం దీపాయిలు పారిపోయాడు

అశ్వన తెల్లదారింది మరికొన్ని సైన్యాలను తోతైయ్యుకున్నారు. ఆ సైన్యాలకు అధిపతులు, చెన్నరాష్ట్ర పోలీసు ఇనస్పెక్టరు అనరథ అమ్మిచేట్, అశవిశి సహాయకుడు నూచర్నెంటయిన శేక్. వాతో కాళ శైతవుచైతే పీటో కాంకింకరుడట. ప్రాణాలను పరిమెట్టి కదాలై పోరు సోగిందారు, పర్వెనిమిది రిణాలు పర్వెనిమిది అక్షాపాణం సేనతోసంకులసమరం సోగిన కురుక్షేత్ర రణరంగాన్ని మరిపిస్తున్నరాపోరు. తెలుగుయోధులకు అన్న పానీయాలు శేవు, విద్రలేడు. వారినో అశ్వాత కత్తి నడిపిస్తున్నది. లేవరరగని ఇక్రలేజంశో, సమరీకోత్పాహంశో, విజృంభిస్తున్నారు. వారివారి మోతలకు వియత్తం ఏదాదాదం శేస్తున్నది - కొండపలుకులు రుణానుకలై త్రుళ్ళిపోతున్నాయి. అకలి సుంటం మలమలమాతే అలాగ్కు లంతా ఏకమై ఎదురు తిరిగితే, ఎనలైంక్షం మేరువులైనా చూడ్డంతాక తప్పక. చీకటి పడింది. ఆ కదాలకు మరి కొండరివి అరిర్పి, వెన్నిర్పి వెనుదిరిగారు - పెద్దదొరలు!

మూడవవారు-మరో తెల్ల సేనాని "స్థివర్మ" దిగాడు. అందరినెంత గట్టిగా వేలకు కొడితే అంత గట్టిగా మరల తన నుడుటతే తగులుందన్న నగ్న సత్కాన్ని గమనించిన తెరిలైన పిండమది! తెల్లతెందా ఎత్తి ఆ తోయలో వారబడ్డారు. కాల్పులు అగిపోయాయి. మిగిలారు మొదనున్న ఓ అమ్మ వర్పి కదాల మద్య గ్రుచ్చుకొంది దాన్ని తీసి, రివర కద్దిన చీకటి చూచాడు.

"కదాలపై కాదు మా యుద్ధం-మీ లొంగుబాటు చూద్దానికి! ఇక తీసుకుపోవచ్చు.

ఇట్లు

అర్జుని సేనారాధురాణ"

4 వార్షిక తీసుకుపోయిన సర్వీసుల్నులో సమాధి చేసిన పిదపూని వారు తాపిరి పీల్చుకొనలేక పోయారు. అప్పుడు కలిగింది వారికి మరో అన్న ఎత్తినంత తారల.

33

పువ్వుపువ్వులా విరిసిన వెన్నెం, నిర్మం గంగా ప్రవాహంలా కొండ తొరల దండు సాగిపోతోంది తెలుగువారికి కాళ్ళత కీర్తిని మదింప నేసిన మహాత్తర విజయదిహ్నుంగా సత్కన్నారాయణస్వామిని సందర్శిస్తామని పదిత్ర అన్న వర క్షేత్రానికి వారి వయనం!

తెల్లవారునరికల్లా, పీతారామరాజు తన ఉపదాయకులతో, సహ యోధులతో అన్నవరానికి చేందేస్తున్నాడన్న వార్త నలుమూలలూ, తెరలు తెరలుగా అలుముకొంది. సూర్యుడు వహ్నికీరిటం వార్షి, అకాశం పైని అవతరించిన కుభోదయవేళ ఆ దండు అన్నవరిం చేరుకుంది చేరి చేరగానే పంపానదిలో స్నానమాచరించి, స్మతంలో అయగు పెట్టారు స్కలానికి ముంగిట సనకసనందనుల్లా ఇరుపార్శ్వాల గాము సోదరులు కావరి ఉన్నారు.

అప్పటికే తండోపతంబాలుగా అవలవేరిన అవసమాచానికి, గంటల తొర సమాచానమిస్తున్నాడు.

"దేవీస్త్రితం పూర్తయినగాని రాజు అయటికిరారు. కొద్దిసేపు ఉపక పట్టండి!"

అంతసూ ప్రళయ కట్టుకొని దిక్కులను దంకనిదుకొని, ప్రళయ వస్తూనే ఉన్నారు. మూలనున్న ముసలమ్మలుమూలా వర్షి వేది ఉన్నారు.

సహాయోధుల బృందముకడి, బోరిమ సైవసుపైకి వాటిరి వెడలింది. ఆ బృందాన్ని చూడగానే బోరిములు రుపాకుల్ని వారికవ్వగించారు. వాటిని పట్టుకొని పదాల్చూరా అయటనే నిలబడి ఉన్నారు

నివ్వలేంది లేదాడు - పీతారామరాజు. స్వామి దర్శనానికి అయలు చేరాడు అప్పుడే అయట త్రొక్కినలాట ప్రారంభమైంది. కాచి వస్త్రాలు దరింది, చేత పేకతెత్తం పట్టుకొని రాక్యమునీలా ప్రణయమందు ప్రవేశ్ను దయ్యారు.

కొలిచానుకగా తుపాకుల యెప్పుడు పదార్ అయిన పొదాలచెంత
నుంచాడు "నరే, ఏదని తద్రవరచండి? పోలీసులకు కృతజ్ఞతచెప్పండి!"

ముందు తెడుతున్నాడు. ౬ కర్ణి తన దిగ్దను పొదాల ముందు
పకవేసింది. రాజా అప్యాయంగా ఆ దిగ్దను అందుకొని ముద్దాడి మందహా
సంతో "ఏ దిగ్దకు అదృష్టజాతకుచోరాడమ్మా." అంటూ ఆ కర్ణి చంక
కోపించాడు.

"నీరారామరాజాకీతై" అని పెద్ద పెట్టున జయద్వానాలు చేస్తూ
అందరూ అయిన పొదాలకు ప్రణమిల్లారున్నాడు. కొందరు ఫంహారాలు
సమర్పిస్తున్నారు. బాటిని గామనోదరు అందుకొని తమ తుజాంనున్న
సందులలో చేస్తున్నారు.

నదీతయస్కురైస ౬ చేతతురు, రాజాను మధ్యలో అపి,
ప్రశ్నింతబోయి అయిన వేర్వేప్పును గాంచి కనులు మిరుమిట్లు గొలిపి
అగిపోయాడు

"ఏం అడగబోయి అగిపోయారు?"

ఇంకా అతడి కళ్ళు లేరుకోలేదు. మరల రాజే ప్రశ్నించాడు

"మీ పేరు"

"చెడుకూరి వరసింహమూర్తి"

"దీయ?"

"రామచంద్రాపురం లాలూలా దంగేడు"

"గోరావరి రక్షం మీలో ప్రవహిస్తుండికూడా ప్రశ్నడగదానికి
సంకోచమెందుకు?"

"ఏమిలేదూ ఏం సాధించాలని మీరి ఏయూరిని లేవదీశారా అని."

"అదా? " కర్ణి విరిచివట్లు పెక్కున సహరానమిర్పాడు-రాజా,
"ప్రజాస్వాతంత్ర్యం కోసం!"

"ఏ సారసంవర్ణ?"

"ఏ సారసంవర్ణ తెల్లవాళ్ళు మన జాతిని పౌరతంత్ర్యంలో ఉంచ
గలిగారు?"

ఆ ఎదురు ప్రశ్నకు తెల్లబోయి అడిగరా వ్యక్తి,

"గాంధీ దొడ్లవల్ల రాహిత్య నిర్ధారణంపై మీరు నమ్మకం లేదన్న మాటేగా?"

రాజా కోపంతో నూటిగా చెప్పాడు.

"లేదు, ముమ్మాటికిలేదు. తమను పెద్దైన ద్విశహింసల్ని సహించ లేక ప్రజలబుచ్చేకుల్లై ఎక్కడో పోలినుల్ని చంపితే, ఆ పాపానికి తేగం మొత్తం పైనే ఉద్యమాల్ని నిలిపివేసిన ఆ నిర్ధారణంపై నాకు నమ్మకం లేదు."

ఆ వ్యక్తిని విడిచి చురుగ్గా ఓ అడుగు ముందులేగాడు. మరో వ్యక్తి "నమస్కారం స్వామి!" అని రాజాకు అడ్డు తగిలాడు. అతడు తరించిన బాబీదుస్తులను గాంచి, ఏవగింపు కలిగి అన్నాడు.

"నేను స్వామినితాడు. మీరాంటి ఒక తేగభక్తుడ్ని"

ఆ మూటన్నప్పుడు రాజా ముఖంలో ప్రస్ఫుటించిన నిగర్వానికి ముగ్ధుడైపోయి ప్రాణేయవర్ణాడు.

"నన్ను మీ ఉద్యమంలో కలుపుకోండి."

"మాది గాంధీ అహింసా ఉద్యమంతారే?"

"హదని తెలిసే అడుగులున్నాను. ఇంతకు ముందు మీరు సుడిచిన మూటలు యతార్థమని, గాంధీ ఉద్యమంలో పాల్గొని వచ్చిన ఓ యువకు నిగా నమ్ముతున్నాను"

"నీ పేరు!"

"వేగిరాజా వారాయణరాజా"

"హిరు!"

"కుదరవల్లి, కృష్ణాజిల్లా?"

"కరినాటికతినమైన మా పోరులో వెన్నివ్వనని ఒప్పుకోగలదా?"

"తప్పకుండా"

రాజా పాదాలుపట్టి ప్రమాణం లేగాడు. ఇంతలోకి జనంలో, అం జరి. ఓ పెద్దసేన అచ్చటకు వచ్చిపడుతున్నదని పుతారు పుల్లింది. వర్షం వర్షుందనగా జనం చెదరిపోయివట్టూ, తలోచారీ వరుగుతున్నారు! మిగి లింది-తనూ, తన దంయో, వారాయణరాజానూ. అప్పుడు అతడి కులం తరిచి పదారేకి అప్పగించాడు.

"పదాచా! నేటినుండి యీ యువకుని మన దళంలో కలుపుకో."

పరివారంతో కొండపైకి జయలుదేరారు. సత్యనారాయణస్వామిని సందర్శించారు. అర్చకుడు జేగంట వాయిచి, రాజా శిరస్సుపై శకగోప ముంచి దీవించారు.

"విజయో భవ "

విజయాశిస్సులందుకొని దూరదూరంగా విరిచిన ప్రజలవద్ద సెలవు పుచ్చురున్నాడు - సీతారామరాజు నడచి అశడి గుంటె దిటవు వారిని సమ్మాహించును గావించింది, మురళిని చేతబట్టి ఆ మోహన మురళిలో చతుర్థ శతువాల్మీ పైనురసించే శృంగగవానునిలా చేతబెత్తం పట్టుకొని సీతారామరాజు ముందు వరుస్తూండే, ఆ వెనుక పంకపాండ వులూ, వారి పరివారంలా సోగిపోయాడు-మన్యం వీరులు. వారలా వంపా పైకక శ్రీలులపై అడుగిడి మటుమాయం కాగానే అన్నవరంలో మిగిలింది శూన్యం! మన్యం దండంతా దొరికిపోయినట్లే నన్ను కత్తవాహంతో వాన్ని మట్టుపట్టి అయిదువందల సేనతో వచ్చిన తిల్లా కలకరు యావర - ఆ శూన్యాన్ని గాంచి శిస్సులై పోయాడు.

34

అశ్వయుజమానం వచ్చింది. ఆ మానం నుంచి మామం వరకూ అడవిరాజుల పండుగ చేసుకుంటుంది - మన్యం. లవకుళలు అడవిలో వృక్షారుగదూ? ఆ వారరాజులే అడవుల్లో వివసించు తమను అంటు వాత పడకుండా రక్షిస్తూ ఉంటున్నారని వారి నమ్మకం అప్పుడు పల్లెల్లో బృందాబాట్కలు జరుగుతాయ్. ఆ బాట్కల్లో శ్రీ పురుష వివక్షత ఉండదు. యువకులు అశ్రువైరుష్యంలో పోటాపోటీలు పడతారు. అందు చైషమ్యా నితి తాపురీరు. యువరాణుడు కుటుంబాలే పట్టువస్త్రాలు రరించి, ఏ కొండ కోనకోపోయి, వేటలేమకొని కడుపార కులింది, ఆ పైవ మద్యం సేవించి మైనురనిపోతారు.

అది నడించాలెం. నందె రీకది, ఊరు మాటుమీగి ఉంది. ఒక వృక్షి యాలుకూ వచ్చి ఓ గుమ్మం ముందు ఆగాడు. ఆ కలుపుపై ఓ

నోటిను అందింపబడి ఉంది. ఆ నోటినులో మల్లాదిరనుపట్టి అప్పుగించిన బానిశి పదివేలు యాచాం, అని ఉంది. బాన్సుకడు చూడకుండానే కలుపును తట్టుకున్నాడు. ఆ ద్వంద్వ విన్నందనే లోపంనుంచో త్రీ వచ్చి కలుపు తెరచింది. నిద్రకళ్ళతో ఉండేమో, పైట వేల డిరాకురూ, చనుకట్టు బహిష్ కమై ఉందని కూడా అమె గమనించలేదు. కాని, ఎదుటనున్న వ్యక్తిని చూసేసరికి ఆ నిద్రమత్తు వొడిరిపోయింది. గుండె బాదుకొని వెక్కిరిస్తుంది.

"అయ్యో, మామోయ్! నక్కలోడు మీ కొనమని గారిత్రుండగా ఉట్టా వచ్చుంటేవేంటి? పో మామా పో"

"ఉడ్—చల్లకోవే పెట్టా. నీమీద మనసుపోయి రాజాగారికి సెప్పకుండా యీ గంటుండి పోదమని వస్తే ఎంటంటే గడిదిడి!" అని అమె నోరుమూసి వెనక్కి త్రోసి, కలుపులు మూసివేశాడు.

అమె అతడి కాళ్ళందరి పాపిస్తున్నది.

"నాకు కయమేస్తుంటిది మామా, మిమ్మల్ని చ్లలుకునోళ్ళకు యాచాం రిక్తమంటి దొరలు. వెళ్ళిపో మామా లేకపోలే పెమాదం."

నిషా తలవెక్కి, కాసుం కళ్ళకొచ్చి, అమెను తన హస్తాల్లో నొక్కివేశాడు.

గోడంకు కళ్ళొచ్చావ్. అతడా యింటవొచ్చిన దృశ్యాన్ని కళ్ళల్లో వొత్తులు వెలిగించుకొని అందుకోసమే ఎదురు చూస్తున్న ఘోరాడు లింగన్న చూశాడు. చక్రవ పడుగెల్తాడు.

తప్పున తెల్లబారింది. కలుపులు బాల్గ తెరిచేసరికి "ఏదే మల్లా దొర పట్టుకోండి!" అని లింగన్న వేసిన కేకలు వినిపించాయి. నిర్భాంక పోయాడు—మల్లాదిర లింగన్న వెనుక కిరవ్వు బానుకల్పావ వచ్చిన లెండు వందలకు మించిన సేన ఉంది.

"ఓరి లింగన్నా? ఎంత ద్రోహం చేస్తావరా?" పళ్ళు పటపటా కొరికాడు మల్లా. గుడిపెడుట్టా సైనికులే! తప్పించుకోవాలికి కరవిరాల స్రవత్నించాడ. పార్యం కాలేదు. తన కార్య వేరికందించిన లోకరి పుచ్చుకున్నాడు. తొడతరిది అరి సురితాడు. అడవుల్లో మానులు రాపాడుకుంటున్న చ్వనులు విస్తరిల్లారు. కిరవ్వు పెద్దపెట్టున కేకలు పెరుటా

హాంకరిస్తున్నాడు. కాని సైనికులు మల్లుదరిని చేరలేకపోతున్నాడు అంత
లోకి మల్లుదార్కు భారముంత పట్టకొని మహాకాలా రంగం మీది
కొర్చింది పురినోట తండ్రియైనా బయట పడవయ్యేమోగాని సైన్యంలే
ముట్టడించబడి తప్పించుకోవడం అసాధ్యంకదా?

వొంటిని ఒపిడున్నంత వరకూ గుంతెలో దమ్మున్నంత వరకూ
పోట్లాడారా దంపతులు! కదకు సైన్యం సాహసించి, గాలిలోకి తుపాకులు
కాల్చుకుంటూ, మల్లును బందించివేసింది. తటానన అడ్డువర్చిన మల్లు
దార్కును కిరన్న బాట్లువట్టి, ఓ ప్రక్కకు విసిరేశాడు ఆ దృశ్యంగాంచి
ఉద్రిక్తుడైన మల్లు తాను బందీకృతుడై ఉన్నా విజృంభించి గర్జించాడు,

"ఓరి వెడత నాయాళ్ళారా? అడదానిమీద కాదురా పాము! నన్ను
చొదిలి ఒక్కొక్కడే రండిరా, అప్పడంచా నలిపి వేర్తును."

అంతే, ఒపిడుని తలపై బలమైన తుపాకి మదమ వెచ్చి! దానితో
అతడి నరాలు స్పందించాయి గొంతుక వడ్డుతుడగింది కళకుంపైకి గిరాట
నేసి, కృష్ణదేవుపేట దారిపట్టాడు.

కృష్ణదేవుపేట అక్కడికి రెండు క్రోసులు సైన్యం కృష్ణదేవుపేట
నుంచి బయలుదేరగానే, ఆ సైన్యం కళ్ళ దుమ్ముకొద్దీ ఆ కలురుదేరవేయ
శింగన్న అడ్డుదారివ నల్లగొండకు పడుగెత్తాడు ఆ స్థావరంలోనే సీతారావు
రాజా ఉన్నాడు అతడ్ని చూడగానే అతృతగా ఎదురు వెళ్ళి విశేషార్పి
అడిగాడు రాజా

"ఇంతేముంది మల్లుమామను పట్టుకోదానికి నడింపాలెం వెళ్ళింది
దొరలడండు!"

"మల్లుదొరదా? అతడిక్కడే ఉందాలే?" వెనుదిరిగి పదాలు వొంక
చూశాడు—రాజా. అతడి మొహంలో కళాకాంతులులేక బంతుకూ వెప్పాడు

"ఓ సారి పెళ్ళాన్ని చూచివస్తానండీ !"

అగ్గిపై గుగ్గిలంలా మండిపోయాడు రాజా

"—పంపించావు కదూ, హా! పెళ్ళాం! రావు అడుకుల పోరా
టంలో ఒక స్త్రీ ప్రాయం ప్రరాసం కావచ్చునా పదాలా!"

నారాయణరాజా ఏడుగులా లేచాడు!

“మొండు నడింపొలెం పోయి, మల్లును దక్కించుకుందాం పదండి రాజా!”

“పదండి”

దేదారంతా, వల్లగొండకు నడింపొలెం క్రోనుడు తూరమే. నీరా వెళ్ళేసరికి బాపురుమని ఏడుస్తూ మల్లు తారక రాజా పొదాంపై బడింది, “ఎత్తుకు పోయింట్లు సాపీ నా మామను.”

నీరారామరాజా తలించాడు;

“విన్నాచా పదాలా? ఇది మమ్మానికే మచ్చ. కరకు కత్తులపై నడక లాంటి స్వతంత్ర పోరాటంలో దుర్వ్యసన తారణంగా మల్లుబద్ధం ఎంత తలవొంపు!”

మన్యవీరులంతా నాలుకలు కొరుక్కున్నారు. రాజా మోసం వహించాడు. ఆ మోస మనోదర్పణంలో అతడి కేవేవో అవకాశాలు పొడగడుతున్నాయో.

“అవును. పద్మత్తపు గతించింది. టైరి మూకల్ని అడు గడుక్కి విలవరిందిన ■ వాగుబూ, వరదబూ తిరోగమించాడు. అందుకే విజృంభించారు—నీమదారలు. ఇక రానున్నది ఏటానికి పరీక్షా దినాలే” అనుకున్నారు.

35

మనం రామాయణ కాలంలోని మారీత సుఖాచార తర చూషణాదుల దుశ్చర్యలను విన్నాం. వారు తాపసుల్ని పొంపించారు. యజ్ఞాలను ద్వంసం చేశారు. కాని నేడు బ్రిటిషు ప్రభుత్వం గుప్పెడు మన్యంలో ప్రజలనే దిక్ పొంసలు పెడుతున్నది. పల్లెలకు పల్లెలనే దగ్ధం చేస్తున్నది.

రాజకొమ్మంగికి కొద్ది తూరంలోనున్న ‘కొండపల్లి’ని దగ్ధంచేయబోతున్నట్లు వర్తమాన మందుతున్న రాజా క్రోధావేశమై కొండపల్లికి దండును రెండుచారుల నడిపించాడు. ఒక చారినదోయే దళంలో నారాయణ రాజా, ఎర్రేళు, మోడిగారు, మూగడు మరికొందరు ఉన్నారు. ఇంకోచారిన దోయే చాగినికి తను నాయకత్వం వహించాడు. ఈ దళంలో గంటం,

పీకయ్యదొర, బొట్టివదాల్, శరత్‌న్న వదాల్, వాంయ్య వదాల్, కొత్తన్న వదాల్ తదితరులున్నారు.

వారాయణరాజు దళం భారవలెవలదిపోతున్నది. కదికరికది. అచ్చ ఒచ్చలు కిరకిర బాడుతున్న మిలుగురు పురుగుల శాంతితప్ప మరేమీలేదు. నట్టతవిన ప్రవేశించేసరికి ఒ గుడ్లగూల గ్రుడ్లు మిటకరించి, పెద్దపెట్టున అరచింది. ఆ వెంటనే తాము వెళుతున్న చారిలో తాస్తముందు వెదురు పొదల్లో చప్పులైంది. ఒ మర్రి మాను వెనుకనక్కి. ఇ తప్పుడును పరికిరించాడు - వారాయణరాజు, గుడ్లగూల అరువునకు గుండెజారి పెద్దలో వసువట్టి వస్తున్న సైనిక దళమొకటి కనబడింది. అయ్యారాలు మర్రిమాను తొర్రలో పెట్టి వారాయణరాజు అదేకాన్ననుసరించి కూర్చుంటూ మారిపోయాడంతా

"వదందా సైనికులకు ఎదురు!"

"ఎదురుగానో" ఎర్రేళ ప్రశ్నించాడు.

"నాయకుడిమాట తెదురావవద్దని మన రాజుగారు చెప్పిందే?"

మోదిగాడు ఎర్రేళను హెచ్చరించాడు

"వదందా! బాళ్ళందెత్తురు?" అని మూగడు మీసాలు త్రిప్పాడు.

అంతా ముందుకు నడిచారు సైనికులు ఎదురువడ్డారు. వారాయణరాజు దళాన్ని కళ్ళెదుటి తానాంచి పెడమార్గం వదిలించాడు.

అసేనలో అధికారి ఒకడు "ఏయ్!" అని పించాడు. దురహంకార పూరితమైన ఆ కంఠధ్వనికి తెచ్చారు-మనమీరులు అయినా కనూయించు కొని అగారు.

"ఎవరు మీరు?" అధికారి మళ్ళా ప్రశ్నించాడు.

"మాలోళ్ళం దా!" వారాయణరాజు సమాధానమిచ్చాడు

"అయితే మా సామూహ్య ఎత్తుకోండి!"

ఎర్రేళ అరికాలుతెక్కింది మంట. అది కవిపెట్టి వారాయణరాజు, అతడి భారిమడమను నొక్కి అధికారితో అన్నారు.

"అంటి బా, పొట్టుపొడిచినాక నడక మొదలెత్తిమి. ఇంకో తాము త్యాని గుడిసె ముఖం చూడమే, మర్య మళ్ళి వదేంటి బా?"

"ఏయ్!" అదమాయించి "ఎత్తండి వెదవర్కి!" అని బట్టాపించాడు అధికారి సైనికులు సామానువేగాల కంకడున్న తుపాకుల్ని కూడా లోకై వేత్తివే పెట్టారు.

"ఈ, పదండి!"

"ఎటు వా?"

"లాగరాయి ఎటు?"

ఆ ప్రశ్న విన్నవించి ఏమారు ఎటువుంటే వాళ్ళకే వెదవని అర్థమై పోయింది - ఏయారీదార్లకు. "లాగరాయి" కొండపల్లి దారిలోనే ఉంది. అదేలా ఈ సైనికులు మంపసుండి బయలుదేరి ఉండవచ్చు. కొండపల్లిని దగ్గంచేసే సైనికుల పటాలాన్ని చేర సంకల్పమై ఉంటారు. తటాలున అన్నాడు నారాయణరాజు,

"ఇటు!"

వెదవారిని పట్టించాడు - వారిని కొద్ది దూరం వెళ్ళూ విశాంపైన పర్విక బయలు కనిపించింది. పైన నక్షత్రాలూ, క్రింద వెలుతురుగాంది, తన్నికిన్న సైనికులు ఆ రేయవట ముడిచేయ విశ్వయందుకున్నారు. తూరించే గురారమేయించాడు. ఆ గురారంలో సామానుదంతా ఓ మూల పెట్టి విరాజాలు వదలి, వాటిపై కళేబరాన్ని వాల్చారు. అలసట తెంది ఉన్నారేమో నిద్రాదేని ఇట్టే ఆవహించింది-వారిని ఆవరింకలు దీక్షా సైనికాధికారి అన్నాడు;

"ఇక మీరు పొండిరా?"

ఏరు చాలి తెప్పను తగలబెట్టే ఆ దొర నిరంకుశానికి కాస్తచేసి తీరాని పట్టుదల వహించాడు - నారాయణరాజు,

"ఇంత నిశరేరితిలో పోకం మాచెళ్ల కట్టందొరా. యిక్కడే మేను వార్ని పొద్దు పొడిచాక పోతము."

ప్రాథ్మ పొడిచాక తాము మరల సాగించ ప్రయాణానికి తూరిం కొరక ఉండవని తానించి, ఆ అధికారి పెత్తబట్టాడు.

అప్పటికే సైనికులు గుర్రు పెట్టారు. ఆ ప్రక్కనే ఏయారీదార్ల గుర్రు పెడుతున్నట్టు వదిస్తున్నారు. ఇక తమ వని ముగించుకోవడం మంచి

దనురున్నాడు - నారాయణరాజా. పితూరీదాళ్లందరినీ సైగచేశాడు. అంతే-
మూలమున్న మూటలు, తుపాకీలు, ఒక్కొక్కరే వారి కుట్రలను
అవిష్కరించాయో.

"మీరు వదండి!" అని సైగచేశాడు. పితూరీదాళ్లు కదిలిపోయారు
ఆ పర్చిక బయలు వాసుకొని ఉన్న దింకల తోపువద్దకెక్కి వెనుదిరిగి
చూసేసరికి పెద్దమంట! సైనిక తేరా తగులబెట్టి రిప్పువొచ్చి తన సహ
చరులను రలుసుకొని "వెదపలు ఆ మంటల్లోపడి మిడతల్లా మాడిపోతారు.
వేగంగా వదండి!" అని పితూరీదాళ్లను త్వరితపరిచాడు నారాయణరాజా.
అతడి తర్కకు అనందం పట్టలేకపోయాడు - ఎర్రేత.

"ఒరే! నీవు నారాయణరాజాని కాదు, అగ్గిరాజావి."

"నరే, దొంగత్తులు తర్వాత! ముందు వదండి!"

గాలి తెరటాంతు ప్రబురీల్లి ఎగసే అగ్నిబిల్లా అగ్గిరాజా దండు
పొగిపోతున్నది. వెనుక మండుతున్న తేరాకాంతులు, వారి కిరన్ముల
సంకరించిన అగ్ని పిరీటాల్లా తగధగ లాడుతున్నవి కత్తిజేటు వేగంతో
కొండపల్లి పొలిమేర త్రొక్కింది - దండు, చూసేసరికి కొండపల్లి తగ్గ
మోతున్నది. అగ్నిజ్వాలలు మిన్నంటాయో. ఆ జ్వాలల్లోంచి, అర్ధనారాలు
నివిపిస్తున్నాయో పల్లెకు నిప్పుపెద్ద ఆ వేరుకను అనుభవిస్తున్నట్లు అయట
నిలిచి సైనికులు వికటాట్టపోసాలు గానిస్తున్నారు.

"హా, తార్చింది! కిరాతకుల్ని." అజ్ఞాపించాడు - అగ్గిరాజా

పితూరీదాళ్ల తుపాకులన్నీ ఒక్కసారిగా ప్రేళాయి రామ బాబా
నికీ తలలు తెగి నేల దొర్లాడే రాక్షస కళేబరాల్లా ఒక్కొక్క సైనికుని
కళేబరబూ, నేలపడి వెత్తురు మడుగుల్లో దొర్లాడుతున్నవి చూసుకు
చెప్పారు మన యోధులు.

"గ్రతు సంహారంకన్నా, ప్రజా సంరక్షణ ప్రధానం. ముందు
మంటల్లో మాడిపోతున్న ప్రజల్ని కాపాడండి" అగ్గిరాజా అదేకించాడు
కాల్చు రావుజేసి, మంటల్లో చూశారు. కుక్కిమండంలో పడి ఉండి,
అగ్ని సెగడు మతకుతలాదిపోతున్న ౬ అమ్మను, నిప్పుంటుకొని బొగులా
మాడిపోయిన ౬ బాలుని మృతదేహాల్ని అయటకు తెచ్చారు

అదే అడుగుని సహించుచుంది పోగొట్టుకొని పారిపోయిన సైనికులు పైబడి తాల్చుపోయారు. బాలుని మృతక శేఖరాన్ని తెచ్చి దిండుకున్న ఎర్రేతుకో గుండు తగిలి వెంటనే అది నొరిగిపోయారు. మోదీగారు, మూగడూ తదితరులూ తెచ్చి అరిపిడికొచ్చారు కుంకుడు చెట్లనుండి అగ్ని వర్షం కురిపించసాగారు. సైనికులు సాహసించి ఎగబడుతున్నారు.

"వెనక్కి తగ్గండి!" అగ్గిరాజు హెచ్చరించాడు చెట్ల రాటునుండి మనస్థం వీరులు వెనక్కి పరుగెత్తారు. సైనికులు దారావాహికంగా కాలుస్తూనే ఉన్నారు. అగ్గిరాజు మోతారికో గుండు చెప్పి తగిలించి పదిపోయి కదలేకపోయారు. ముందు పోతున్న పిఠూరీదార్లు పరుగున పోయి, ౬ కొండ గుట్టన దేరి వెనక్కి చూడగా గుంటె ప్రక్కయ్యే దృశ్యం చాలి కన్నుల బడింది. సైనికులు అగ్గిరాజును అందించి తీసుకుపోతున్నారు అతన్ని విడిపించ సాహసించారా సర్వనాశనం తత్వం! చేయనది లేక జ్వలించే హృదయాన్ని అణచుకోలేక ఆ కొండగుట్ట చాలునే కొయ్యలారి పోయారు.

అగ్గిపడుగులాంటి అగ్గిరాజును చూస్తూ విడిపించుకోలేని ఆ పీడల నిస్సహాయస్థితికి ప్రకృతంకా మూర్ఛిల్లినట్లు, అంతవరకు దీకరరాయిలతో తయింకర జ్వాలలతో పెకపెకలాడిన ఆ ప్రదేశమంతా చర్భమణిగింది.

36

మీరెంతగానో అందోళన చెందుతుంటారు - పిఠూరీకి శీవకణాంశదగ్గ ఎర్రేతు పాతమైయ్యారే? అగ్గిరాజు అంటిక్కతుడయ్యారే? రెండో దారిన కొండపల్లకి వెళుతున్న సీతారామరాజు ఎక్కడ? - అని.

క్రిష్ణదేవు పీటకు ఎదురుగా కొద్ది దూరంలోనే ఉంది-ఎడ్లమూడికి. సీతారామరాజు దళం కొండపల్లకి ఆ పల్లెమీదుగానే బయలుదేరింది. ఆ గ్రామంలో ౬ ఘరించి రయిపును గోవిందు తడుతున్నారు.

"రత్తి . ?"

రత్తి ఆ తలుపు చప్పుడు విని, ఆ పిలిచిన గోవును పదిగడ్డి

లోళ్ళు చెడుగుడున్నదల్లా అవుతేనీ, ముచ్చివేళ్ళపై పెల్లగా తలుపు చాటు కొద్దింది

అమె శరీరం భారంగా ఉంది. చెక్కిళ్ళు తెల్లబడ్డాయి. చేతులు మొనలు నల్లబడ్డాయి. ఓ మాతన మానవుడు అమె గర్భవాసంలో పెడుగు తున్నాడు.

"రత్తి ?" మళ్ళీ పిలిచాడు గోవిందు అ గొంతులో మార్గవం తొణికిసలాడింది

"ఇప్పుడుంటున్నావీ ?"

"అబ్బ తలుపు తియ్యవే! రాజాగోరు వచ్చేస్తుడు మళ్ళా నేను చంతుకో వెళ్ళిపోతున్నా!"

ఆ మాటలు విన్నగానే, తటాలున తలుపుతెరిచి ప్రక్కకు తప్పు కొంది. లోనికివచ్చి గోవిందు పంచపాళీలో కొచ్చాడు. తలుపు చాటునే పెడముఖం తెల్లై ఉంది-రత్తి

'రత్తి! ఏటా పెడమొహం "

"పంలేడు!"

"వన్ను చంపుతున్నావ్లే—సెప్పుకోపోలే!"

కోపమొద్దింది "మరి పగలు చేలంటవ్. పొట్టగులాళ ఏటానీ పోతుంటవ్, ఇంటికా వెప్పయండవే?"

"అదా ఇటుయాడు రత్తి! ఆ ఏటానీ ఉండబట్టే తెల్లవాళ్ళు చిర బట్టిన టూడేవిని విడిపించుతున్నాం. ఆ పంటరాల్చుకొని ఇంటి వేసుకో గొలుతున్నాం "

అతడి చేయి, అమె తులంపై పడగానే రత్తిలో మార్పు వచ్చింది ఏమైనా అవరాంక్ష కోసం క్షణికమే గదా? అయినా మురిపిస్తున్నది రత్తి,

"నాకు తెల్లందా? ఓ పొద్దిక్కడుండి వెళ్ళమంటుందనిగానీ?"

"ఉంటే పెద్దనట్టం రత్తి!"

"అయితే పో మోమా?" అని తక తకా, హయన సడకలో లోని తెళ్ళ లోయింది అమె వెంగును పట్టుకున్నాడు గోవిందు.

"రత్తి! నన్ను తూలనాళకు! నీవంటే నా తెంక మనసో తెలుసా? చేంపై ఎవడు పోలికేకవేసినా, ఆ కేకలో తియ్యదీ నీ గొంతు నన్ను

పిలుస్తున్నట్లుంటది. వీ నదిబాములోనో ఏ వటాలంతోనైనా నాకు పోయి సంభవించిందా? నిన్ను తలచుకుంటే చాలు నాకు ఏనుగుజంబుయ్యేస్తుంది. ఇదిగో చూడు!" చెయి పట్టుకోబోయాడు. విడళించుకుంది. ఇప్పుడు గోవిందుడు కోపమొచ్చింది. తరా తరా నడుస్తూ—

"అయితే నేను వెళ్ళిపోతునులే "

"అ అ మామా! పోకు మామా!"

"అయితే పెదముఖ పెందుకు పెత్తినో వెళ్ళు?"

"నెచ్చనా?"

అతడి చిటికెన్నచేలు పట్టుకొని పెరటి గుమ్మంలోకి తీసుకెళ్ళింది. అది వసంతమేమో - ప్రకృతి శోభాయమానంగా ఉంది. చిటారుకొమ్మల చిగురుటాకులు, వసంతభానువి లేతకిరణాలు పడి మిలమిలా మెరుస్తున్నది కాలం సొగసునంతా ఆ మార్పిడితోపు తన నీలి నీలలలో రీతం చేసు కున్నట్లుంది.

"గుఱురు గుఱురుగా పెరిగివి ఆ చెట్టుచూడు మామా! ఎంత ముచ్చటగా ఉండిందో? ఆ పొకిపోపు పలవలు, ఆ పలవల్లో కంబివీడ్ల ప్రేళ్ళలా చిలవలు ఆ చిలవల్ని కుండనం లేకుళ్ళా సిగుళ్ళు. ఎంత సింఘాతంగా ఉండివి మామా!"

"అవును వసంతకాలం - చెట్లు చిగురుస్తువి!"

"చెట్లేగాని మనుషులూ, పక్షులూ, సిగర్లులూ వెనుదిరిగి తటాలున అతడి చాచీపై చేయచిసిరింది. ఆ చేయిపట్టుకొని మెల్లగా తన సందిలిలోకి చాక్కున్నాడు, అసందిలిలో ఉంటే రక్తి చూసింది.

"చూడు మామా ఆ గుఱురుగా ఉందిదే. అపలవ నందురా "

"అలా పక్షిగూడు!"

"అందులో ఏముందిదీ?"

"అయితే"

తటాలున అతడి సందిలినుండి దూరంగా తప్పుకొని రెండుచేతులా సిగ్గులు వారుతున్న ముచోన్ని చూసుకొని,

"మామా, వీ కంతా పెప్పూరి సిగ్గుచిదిది"

అప్పుడికి అర్థమైంది - గోవిందుడు,

“ఓ! రత్తి కత్తి కాబోతున్న కన్నమాట!”

వకవతా నవ్వులు వెన్నెల్లా విరిసాయే. నీగ్గుతో ఎర్రబడి కలువ
పూవులా ఉన్న ఆమె మువోన్ను తన రెండు చేతుల్లోకి తీసుకొని చంపలంగా
ఉన్న ఆమె కనుల్లోకి చూసి,

“అయితే మనసుల్లోకి రాజాగారి పేరు పెట్టుకుందుమని రత్తి”

“అలా చూడాలేదు అప్పుడే పేరు పెడుతుంటేవో”

గుమ్మంలో కప్పుతైంది - రాయివద్ద నీళ్ళలా ఉద్ధరూ త్రుక్కారు.
చారిముందు గంటం ప్రత్యక్షమయ్యారు.

“గోవిందూ, మన్మథం మన్మథంలా ఉడుకెత్తిపోతోంటే శత్రు
సైన్యాలు పల్లె పల్లెని ముందెత్తివేస్తోంటే నీకోసమై మన దండు దండంతా
ఓరి వెలువల కాదుకొని కూర్చుంటే, నీకిక్కడ ప్రేమకలాపాలా? ఇలా
కలాపాలు సాగించ వెళ్ళి మల్లుబోలే మయ్యాకో మరదిపోయావా? రాజా
గారో యువదీని ప్రేమింది, ఆమె పేరును తన పేరులో కలుపుకున్నాడు
గాని ఎన్నుకైనా ప్రేమకలాపాలు సాగించారంటావా?”

“అయిన నిజంగా ఓ అగ్నికణం!”

“ఇప్పుకలాంటి అగ్నికణాలు అనేకం కాచాలి అవి రాజేశ్వరులుగా
చూరిపోవాలి పడ వెంటనే!”

గంటం మాటకీక గోవిందు ఎదురు చెప్పక “వదమామా” అంటూ
అరడి వెంట కదిలాడు

అవును! ఒకవాడు అలుపిల్లలలో అరజ్జాంపాలై తూడా వద్దెనిమి
దేండ్లు ఏకలాటిగా మొగలో పామ్రాజ్ఞాన్ని ఎదుర్కొన్న రాజాప్రభావము
పోలిక వాడతడు. చొరలు తన అస్త్రాని స్వారీనం చేసుకున్నా. చాక్కనూ,
కూతుర్నీ అడవుల పొట్టేనివా పోరు మానలేదు

అయితే ఏదో సంకలనం వినిపించి గుమ్మంలోంచి చూసింది—
రత్తి. ఓ మూలనుంచి అతనిని దహించుకుంటూ వస్తున్న దాదాసలంలా
శత్రుమూకలు ఎగబడుతున్నాయ్. తటాలున తలుపుల్ని మూసేసింది

“గంటం మామా, మీరీ రొడ్డివారిని పొంది. సైన్యేలు విరుచుకు
పడుతుంటేవో” అవి రేలు అడ్డుపెట్టింది.

"ఎక్కడైనా ఒక్కడు ఎదుర్కోవడం తప్పదు. ఆ పని ఎక్కడే చేస్తాం, నువ్వు తప్పకు!"

గంటం తెండు కాళ్ళను వట్టుకొండి - రత్తి;

"బొడ్డుమామా! అటుపోవద్దు చచ్చి నీకడుపువ పుడలా, దొడ్డిదాకిన వెళ్ళిపోండి!"

పిడుగువట్టలు తెండు కలుపులా అల్పున విడిపోయి వార్చిపై పడ్డాయి. గంటం చూడాలి రత్తి మూర్ఛపోయింది. వెంటనే అమెను ప్రక్కకు నెట్టి గగనాన్ని తాకిన సగంలా తడిలాడు గంటం, మెరుపు కత్తిలా చూశాడు గోవిందు. ద్వారకంలాన్ని రక్షణ శ్రేణిగా చేసుకొని తాయిలు సాగించారు. ఎదుట బాకిరిలో ఫిరంగి నోరప్పగిస్తున్నది. వెళ్లి చాటున వెళ్లు వెళ్లు! సైనికులు పొడలబాటున పొడ పొడకి పోలిపోయి, ఉక్కిరి విక్కిరిగా తాయిలు. సీతారామరాజు ఆ గుడిసెలో ఉన్నాడని వారి భావన. కుడ్డి క్షణాల్లో గుడిసె, దిన్నాదిన్న పైపోయింది.

నేలను ప్రాకుతూ, మిడినాగుల్లా గంటం, గోవిందులు బాకిల్లో వెళ్లి తెండు మూమిడి వెళ్లులాటున రక్షణ తీసుకొని తాల్చుసాగారు. పోరాటం చరమస్థాయి నడుచుకొంటోంది. కాతోపితో తేల్పుకోలాచని పరదృశ్యం నిప్పులు దువ్వుతున్నది.

సైన్యం చెరుట్లు గ్రక్కుతున్నది. ఆ పిడుం చేతిలో తుపాకులు అన్నంకవరకూ, మిన్నురాలినా మెరుపుక్రమంగా, వారి నలువడం అసౌర్య మని తేలిపోతున్నది.

విధి వికృతరూపం వచ్చింది. గోవిందు తుపాకిలో గుండ్లయి పోయాయి. వెంటనే గంటం తన చేతిలోనున్న తుపాకని గోవిందు కందించాడు. తాను క్షత్రియుణ్ణు వాచినట్లా సంహరించిన పరకు రామునిలా పరకువును తీసి విజృంభించాడు.

ఫిరంగి శకటంలాటువ కాప్టియన్, తన బొద్ది నేటిలో పట్టణం పక్కకిరించి "ఈ ప్రేర్యం" అని హుంకరించాడు.

అంతే ఫిరంగిగంటం గంటం వక్షంలో నేరుగా చూసుకుపోయింది. మువ్వం వారను తన వారగా చేసుకొని, మువ్వం మానసాన్ని మూర్తిక మెరుకున్న పి మహా కోండ చూలిపోయింది.

గుడిపెలో మొండిగోడ చాచిన తెవ్వమంది- రత్తి. అమె నేత్రాలూ దృశ్యాన్ని చూడలేక పోయాయ్. గుండి దడదలా కొట్టుకుంది. చక్రవర్తి లేచింది. తాళ్ళు గజ గజ లాడిపోయాయ్. పెరటి చారిన అ తాత్త నందింద దిరిగివారుననున్న సీతారామరాజువద్దకు వరుగెత్త బోయింది.

తాప్తయన్, అది గమనించి పెరటిచారిన పోయిన అమెను అడ్డ గించాడు,

"తెవ్వ ఎక్కడికి?"

"ఎక్కడికి లేదు దొరా—"

"ఒక మంగచారి, నావద్ద బొంతుకున్నావే తెవ్వ, రావెక్కడ?"

"ఏ రాజా దొరా?"

"ఇంతే రాజా యీ మమ్మానికి చక్రవర్తిని చేర్చామనుకున్నావే అందిపోటు."

"ఏమో దొరా?"

తెవ్వన కొట్టాడు అ తెప్పకు ఇరువురు తెవ్వమన్నారు. రత్తి, అమె కడుపులో నిద్దానూ,

"ఈ గుడ్డచాడమీకంది, మొండవి!"

రెండు చేతులూ అడ్డు పెట్టుకుంది రత్తి. ఒకని తుపాకీ మడం అ చేతులపై వడింది అమె ముంజేతుల గజాలు భక్తున బ్రద్దలయ్యాయ్. కనుల కన్నీటి దిరుపుల్ని రాల్చింది. కలకంఠి కన్నీటిని లేక ఇల్లాలి ముంజేతి గజామొక్కల్ని కళ్ళచూసినవారి జీవితం కాబోవారికి దగ్గర వత్తున్నవని ఆ మాడ్చుడికి తెలియ

ఏగ్గు తాకబోయాయ్ తాని ఒకనాడు దింకవల్లి హుబుద్దుపై అమె పైలతాగి పుట్టపై విసిరినంత మాత్రాన బురులు గొరులూ పైకి వచ్చిన నాగేంద్రం ఇంకా చాడి వల్లగుండెల్లో పడగి వారిస్తూనే ఉంది. తయిపడ్డాడు.

"మై కర్తాహా సాదో!" అంటూ అగ్గిదొర సాహసించాడు. అవును,

అడదాని వొంటపై రీతలాగడమంటే నల్లత్రాయ వడగపై మణిలాగడం వంటిదని వాని ఖరాన్ లో వ్రాసిలేదు.

తెవ్వమంది రత్తి.

దొరలు వికటాష్టహాసాలు చేస్తూ "ఖబర్దార్" అని యాలుదూ ముగడు తొక్కుదు.

మానాన్నీ, పానాన్నీ అరవేతుల్లో చాచుకున్న అ మగువలో కనక దుర్గ అవహించింది. అమె కళ్ళు వచ్చి గుళికల్లా ప్రకాశించాయో మూల నున్న గండ్రగొడ్డలి తీసి, పోతున్న అగ్గిదొరపై ౬ పెట్టుపెట్టింది "దొరోయ్" అని అరిచి చాచు కాష్టియన్ తంకలో దూరాదు వెంటనే కాష్టియన్ వెను దిరిగి గుచ్చుంలోంచి తాల్చాడు. అమె కడుపులోపున్న దిద అరుపు తెవ్వన వినిపించింది ఆ తల్లి నేల వొరిగిపోయింది.

అంతే రత్తి మోచుట్టిన మల్లెపూంసరుల నేలల్లా చెదిరిపోయాయి తాంతురినే అమె కళ్ళు గాఢ పెంతుల్లా మారిపోయాయి, నిగనిగలాడే శరీరకాంతి నల్లబడిపోయింది.

అహ, కొన్ని క్షణాలకు ముందు సోనసోనయగ వవరసాలొరికించిన మరుభాండ మామె నీచికం! అంతలోనే ఘనీభవించి దిగునుకుపోయిన నల్లరాయి! మావపులకు మృత్యువును రాసిపెట్టిన ఆ బ్రహ్మ బుద్ధి ఎన్ని పుటాలు పెడితే మారుతుందీ? అక్కడికి లోకం అతడి గుడిగోవురాల్ని నిషేధించిందే !

ఏదీ గంటం? ఏదీ గోవిందు? యానీ యానీ కనులు రాయలు కానీ, నండేహం శరీరమల్లా తాల్చుకు తికగా ఎక్కడోనున్న ఊరి దివర నల్ల దివి నుండి నేరుగా రత్తి ఇందికొచ్చాడు సీతారామరాజు పెనుగారికి క్రిందవడ్డ పక్షిగూడులా ఉంటి కొంచె, బాటిల్లా స్మరానబాటికగా మారి పోయింది. ఆ బాటికలో పెనవేసుకొని ఉన్న గంటం గోవిందు మృత దేహాలు !

సీతారామరాజు నిశ్చేతాడై స్తంభించిపోయాడు అయిన వెనుకనే వస్తున్న వీరయ్యదొర, బొడ్డవదార, మిగిలిన వీరులంతా ఒక్కొక్కడిగా అయ్యో గంటం అని అచ్చటి తూలబడిపోయారు, సంభుతిక మనస్కుడై రాజు లోనితొక్కుడు. నవ్వుతాల్లా నేలల్లా చెదిరిన మల్లెపూం మర్క ఆతా

సికి అతుక్కుపోయినట్లున్న రత్త మృతదేహాన్ని గాంధారు, జలజలా అతడి కనుల కన్నీటినిండువులు రారాయ్. అతడి అశ్రునయనాలు వాకిలిలో గోవిందు మృతదేహాన్ని వంటిందిలోని రత్త మృతదేహాన్ని పిర్చిపిర్చిగా చూశాయ్.

"అయ్యో తల్లీ! ఇంతటి నొందర్యాన్ని, గుణగణాల్ని శిర్యాన్ని నీలో తువ్వకొని తీర్చి ప్రపంచానికే మధ్యతువకగా సృష్టించిన బ్రహ్మకు నీ మడుది అల్పాయుష్షు రాయబానికి లేదు తెలా వర్షాయమ్మా" ఎంత ఘోరం జరిగిపోయింది తల్లీ "

ఎవరునుండో గుంతెలు కవికిపోయేలా వరుగెత్తుకొచ్చి సంకుచితులై ఉన్న రాజా ప్రక్క నుండోని, పొంగులు బాతుతున్న దుఃఖం గుంతెల్ని కోసుకొని ఉచ్చొంగగా శింగన్న బావురుమన్నాడు

"అంతకన్నా ఘోరం జరిగిపోయింది. రాజా"

"ఎవరూ, శింగన్న?"

"అప్పుడు, రాజా? మన్మండు పుందిమలత్కాల దండే తెలిపోయింది "

"ఏం జరిగింది త్వరగా చెప్పు శింగన్న?"

"ఎర్రేట హతమైపోయాడు "

దరింది, కందమెత్తి మడుదిపై అరిచేయి నొక్కి వెనక్కి వారిపో యాడు రాజా.

"అంతేకాదు నారాయణరాజా పట్టుబడిపోయాడు "

"ఇంకాపు శింగన్న! నా గుంతెలో పడుగుర్ని ప్రేర్చుడు."

"రాజా! మీరు వెంటనే కొండపల్లి కోనకు వెళ్ళకపోతే మరి ఘోరం జరిగిపోవును మన మోదిగాడు, మూగరూ ఉన్న దండును మట్లు పెట్టటానికి అస్సాం సిపాయీలను వేసికొని గుఱాల్ గాలిస్తున్నాడు."

"వెడలా! శింగన్న వెడలా! వాళ్ళు బ్రతుకుతారంటే సత్తనముద్రా లైవా క్షణంలో దాటి వెడలా!"

వాకిలిలోకి వర్షాడు, ఎదురు చెట్లరాటువ ఎవరో తవ్వకును. బ సీద

అట్టింది అతడి దృష్టి శింగన్నపై ప్రసరించింది

అశ్రుదుద్ధ కందంకో శింగన్న అడిగాడు

"అదేమి రాజా . ?"

దుఃఖాన్ని సందేహాన్ని తోలోప దిగమింగుకొని “ఏమీ లేదు, శింగన్నా! మన మృతయోధుల దేహము యీ పెరటిలోనే కనపడుతుంది జరవండి, వదాయా వీరూ, వీరయ్యదొర, శింగన్నుకు తోడుగా ఉండండి! అతడి తే అవదా రాకుంటా నాపాదండి! శరభన్నా! మీరు నా వెంటరండి!” అని అదేశించి చంద్రహాసం వచ్చిన లాగి దక్షాధ్వరధ్వంసీలా సిగలు కదలాడ ముందుకు సాగిపోయాడు.

37

అది గొలుగొండ. ఆ తాయారాకు తేంద్రం, అశాశం మేహాపుతంగా ఉంది, నేం పగుళ్ళు వారింది. ఏ క్షణంలోనైనా రిలికి రిలికి గాలిబాద రావచ్చు కచ్చేరి అవరణలో రూదర్ పర్వ, బాస్టియన్ లో ఏదో సమాలోచనలు సాగిస్తున్నాడు అవరణకు అవతంతుండి మానవరక్షంలో శ్రీదండే ప్రకయాంతక వికటాస్థహాస పదలుట్టనలు వినిపిస్తున్నాయి.

దురంగా దింతతోపులోంచి వెంటుల్ని గ్రక్కుతూ శింగన్న వస్తున్నాడు. అతడ్ని చూసి ఒకడు రూదర్ పర్వ చెవి ప్రక్కకు తీరి ఆ చెవిలో పోకాడు - చివ్విం! ఎడ్లమిమిడిలో రక్తి వాకిరి ఎదుట చెల్ల వాటున తారాదిన నీకమా ఆ వ్యక్తికి బోలికలున్నాయి. రూదర్ పర్వ తేతులు తరిచాడు, నలుగురు స్క్రీలాంటి మంబా రు సైనికులు ముందు కొచ్చాడు.

“వట్టుకోండి! ఆ వచ్చే ముసలివక్కలను!”

శింగన్న గుంతె గుటిల్లుమంది, ఏదో మోసం అరిగిపోయిందని కంగారుపడ్డాడు.

రూదర్ పర్వ బాస్టియన్ పై చిరుడుకుపడ్డాడు.

“చూసావా? యంతకాలం పిల్లిని భంక వెట్టుకు తిరగావ!”

“ఎంత మోసం చేశాడు?” అని బాస్టియన్ ఒక్కగంతున వస్తున్న శింగన్న పైకి దుమికి బాట్టుపట్టుకొని, నేలకు పింది—

“తప్పు! ఎక్కడ తెళ్ళావో! ఎప్పుడెళ్ళావో! ఎంతకాలం కప్పావురా మా కళ్ళి!” బాటులో తలను తొక్కాడు.

"అమ్మా!"

"అమ్మబాదురా, అమ్మమ్మను తల్లుకుంటావ్. మా! మమ్మానికే రాజాలై పోదామనుకున్నావే!" అని ఏళ్ళె ఎదుట కొద్ది కింగన్న బామ్మపై పొడిచాడు, గుంతె గొంతుకలో కొచ్చింది. అలా దొక్కర్ని వట్టుకొని పడిపోయాడు కింగన్న

ధూడేది తప్ప కింగన్న సవరి అడుకునే వెవరు?

"ఏమిరా, మాట్లాడవే!"

శ్యాపపీర్ని కింగన్న అడిగాడు,

"దేవి గురించి దొరా!"

"తవర్లు పైచిరుల అగమన వార్తను ముందుగా దేవదేవావు కదూ?"

"నాకు తెలదు దొరా!"

"సర్వపట్నంలో మిరపకాయ ఉపాను వేసింది నువ్వు కదూ?"

"నాకు తెలదు దొరా!"

"ఈ నాయానికి ఇలా కాదుసార్, ఉదంచి కుద్దిరేయాలి సార్!" అని ఏళ్ళె ఒత్తు ఎగబోగాడు

"ఈ కానిమ్మండి"

అందరూ ఒక్కొక్కటిగా కాలికొచ్చినంత, దేది సత్తుకకొద్ది కావగొట్ట సోగాయ. యాదర్వర్ల వీల్లివీల్లి తగవు కోరి తీర్చిన విధంగా ఏమి తెలియని బానిసా వచ్చి "కొట్టకండి చెప్పివేయను బాల్లియన్ ! టెంట్లో నా సందిని వెన్ను!" అని అజ్ఞాపించాడు సంది వచ్చింది అందులో యాదర్లు గట్టు గట్టు మన్నాయ "ఏమిరా, చెప్పిచా యీ తన మంతయూ నీదే! ఏమంటావ్?" అని ఆ సందిని కింగన్న చాతి పైకి విసిరాడు.

"యాదర్లు నాలుక సర్దం తిప్పువా దొరా!"

ఆ మాట రావటమే తడవుగా యాదర్వర్ల మండిపోయి చాదికొట్టి ఆ పూవుకు వెనక్కితూలి కుర్చీలో కూలబడ్డాడు.

కింగన్న తక్తం స్తంభించిపోయింది తమలు దీకట్లు గ్రహమయి, దూగోకం సూర్యునిదుట్టాకాక, అతడిదుట్టూ తిరిగింది— ఆ క్షణంలో.

గుంటె నిబ్బరానికి పరాశాస్త్ర — ఆ పరీక్ష! అందులో శింగన్న వెళ్ళాడా? - ప్రపంచమే అతడి భరితను దైరీలో రానుకొని నిత్యపారాయణ చేసుకోవచ్చు.

"తింక్ ఎగైన్? నీ తండర్నిన పితూరీ నాయకుం తంలు కొట్టి వేసిరిమి బాప్టియన్ వీడు శిఖండిలా ఉచ్చారు. గోళ్ళనుండున సూదులు గ్రుచ్చుము," అని దేలిలుపైనున్న బ్రాండ్లీ గడగరా బ్రాగివేరాడు.

కర్మకాండ కృతిమిందింది-శింగన్న పండప్రాజూలా త్యాగాగ్నికి అంతనమై అగుర్చుకుపోతున్నది. గోళ్ళనుండి నెత్తురీధార, మాతృనామ స్మరణ చేస్తూ ఆ బాతను ఓర్చుకుంటున్నాడా-నిండు మానవుడు

వెకిలిగా నవ్వుతూ రూదర్ అరిచాడు;

"వేగం చేవుము, లేదా, అటు చూడుము, అదేగతి వీరూ పట్టును."

శింగన్న అటు చూశాడు. రాక్షసులుకూడా చేయి సాహసించని దారుణ హింసాకాండ అవలి ఇరుగుతున్నది. మానవులు చూడ కళ్ళం గాని భయానక దృశ్యమిది

అవరణలు అటుప్రక్క పెద్ద వలపుక్షం, ఆ వలపుక్షం రెండు పరివలకున్న బ్రాళ్ళను రెండు అంపైన ముచ్చేతాల తొండాలుడు కట్టారు. సైనికులు పెద్దపెద్ద అరుపులతో ఆ ఏనుగుల్ని అడగించారు. అది హింక రిస్తూ ఆ రెండు పరివలనూ దగ్గరకు లాగాయి. అలా దగ్గరైన పరివలలు ఆ వృక్షం క్రిందనే ఉన్న ఒకోయదాడ్ని తల్చుకుంటుంటేనే అతడి రెండు బాళ్ళనూ కట్టారు. ఇద్దరు మైవీలాధిపాత్య తమ పిస్టర్లతో ఆ బ్రాళ్ళను తార్చివేశారు. రెండు బ్రాళ్ళూ ఒక్కసారిగా తెగిపోయాయి. రెండు పరి వలా పటాలున త్రుళ్ళిపోయాయి. ఒక నిండు జీవం సగానికి చీలిపోయి ఆ చీలికలనుండి నేంపై కుండపోతగా నెత్తురీధార.

కరోరమైన ఆ దృశ్యం గాంది రెవ్వున అరిచాడు శింగన్న రూదర్ రాక్షసునిలా వికటాల్లపోనం చేసి;

"రెనగేక్! ఓ, పినితికూడా తల్లెరిందులుగ ప్రేంగిట్లుము!" అని వేళాంకరించాడు.

ఇరువురు ముష్కరులు శింగన్న రెండు చంకలనూపట్టి యాడుకుని పోతున్నారు! అదే సమయానికి సరిగా రెండు అమ్మలు రిప్పునొచ్చి అయిదవ ముష్కరుల జీవాల్ని అమాంతంగా ఎత్తుకుపోయాయి. గుండెలు దిగజారాయి - చొరలకు! పేతువలకు! పెళ్ళానా ఉరిమెంచి ఉక్కులు రువ్వులున్నట్లు ఒక్కొక్కమంచి పదార్థం, మరో ప్రక్కమంచి వీరయ్య దొర కాబ్బలు సాగిస్తున్నారు సైనికులు తెల్లతెదలొడుపుదురు.

"దీ, ముల్లించండి!" సైనికుల్ని అజ్ఞాపిస్తున్నాడు రూదర్

"రండిరా, మీ ప్రతాపం మీ పదార్థం వద్ద చూపండి! మీ శిరావళ దుష్కృత్యాలికపై సాగవు. మన్నా మీన్నా ఏకమైనా మీహతం తక్కువ!" శత్రుమొగ్గరంలోకి చూసుకొన్నాడు పదార్థం. అతన్ని వెన్నంటి మరో నలుగురు యోధులు మాత్రం ఉన్నారు

అదొక దీక్షల సమయం ప్రళయగర్భాలు ప్రజ్వలిల్లుతున్న పదార్థం ములాచి వైరిమూలక కన్నెత్తి చూడలేక పోతున్నది వీరయ్యదొర, తగదత్తునిలా విరుచుకుపడ్డాడు ఆ మధ్యకు సైనికుల్ని సమీకరిస్తూ మెల్లమెల్లగా అర్థచంద్రాకారంగా చుట్టు ముడుచున్నాడు వాళ్ళు తమను కప్పివేయటంలా పదాలు, వీరయ్య దొరలు, ఒక్కొక్క అడుగే వెనక్కి వేసుకుంటూ అద్వితీయ పరాక్రమానికి పతాకాలుగా పోరాడుతున్నారు. శత్రువుల కళ్ళు తెరిచిపోతున్నాయి ఆ వెనుక నుండి గమనిస్తున్న రూదర్ నిలుపు గ్రగ్గువేరాడు.

"వాల్ ఎ సైన్! చూచినారా వారలు నిజముగా బైగర్స్" అని ప్రక్కనున్న జాన్, బాల్యర్లను తెచ్చుకొట్టాడు.

ఎప్పుడోనుండో పరాభవాగ్నితో దగ్ధమౌతూ, సమయం వచ్చినప్పుడు పగ దీప్తుతో జాస్తున్న ఆ సేనానులు కడిలారు, సైనికుల్ని మరింత పురిగొల్పారు

గొయగొండనుండి ఆ పోరు పాదరసంలా ప్రాకుతూ ప్రక్కనే ఉన్న రింగాపురం కొండవరియల వెంకటోద్భవించి. అతడు ముమ్మడిగా అరుగుతున్నది సమయం! మన్యం యోధులను ముట్టడించ వాళ్ళవరం కాకపోతున్నది. పదార్థం, తన ప్రతిభచంకనూ వాళ్ళకు దపిచాపిస్తూ సమ్య

సారిలా మెరుపుయొద్దం చేసి వీరయ్యదొరతో, మిగిలిన వీరులతో హఠాత్తుగా మటుమాయమైపోయాడు. బాధచీకటి క్రమిస్తోందని, యెట్లావున్న అదమిని కోరిస్తున్నాడు! అదైనా వాళ్ళు దిగ్గర పెట్టాడనే?

ప్రక్కనే ఉండోకలవ అ కలువలో తప్పకనెంది నైనిరు లొక్కమారుగా కలువ ముఖంలో అడుగు పెట్టారు. కలువలో దాగిఉన్న వీరులు మొలలమన్న బారులను గురి చూసి విసిరారు అంతే ముగ్గురు మూటకట్టుకుపోయారు, పోతూ వాళ్ళు పెట్టినకీక నైవ్యం చెదిరి పడింది. తటాలున అచటకు విరుచుకుపడ్డారు

తెల్లదొరలకు తెలుసు - ఆ కొండలో నున్నది ఎలుక ఒకటి అతన్ని తాళడమంటే నివ్వట్లో వీకకేరితం వంటిదని

"ఈ శత్రువులు వారుచేయండి! కొండను పిండిచేయండి!" ఎటు నుండో సాధికార కంఠద్వని వినిపించింది. నైనిరులు తప్పుకున్నాడు శత్రువులు త్రోసుకొన్నాడు. అగ్నిగోళాలను ఎరిగిక్కుతున్నాడు

కొండ పిండైపోతున్నది కలువలో హాహారాలు! గొట్టిపేపటికి అటవైపునున్న కొండచిలం నుండి శరీరమల్లా చూట్టుబడి రిక్కనిర్భయై ఒక యోడుడ్చి కులంపై వేనుకొని వీరయ్యదొర అయిపోయాడు.

ఎవరా కులంపైనున్న యోధుడు?

వీరయ్యదొరతడ్చి కొండ చెరియ చెంత దిందాగు గప్పిక్కో ఆ వీరుని రక్షాన్ని కదిగి, బాపురమని పిన్నాడు.

ఇక అరి తయంతరుడైన పదాల్ చూచిపైనున్నావా?

ఎలా చూడమైపోతాడు? అరాళంలో అరుణకాస్త గిలవీలా ఎరు స్రావ అజరామరుడై అంద్రగడ్డ నలుమూలలా తారామూటాడు అతడి వెత్తుటి దిండుపులు కలిపిన దింగాపురిం కోనేటిలో ఎరరలువలు పూయక మానక.

38

చంద్రహాసం చక్రవర్తి చూసి చంచలుడై సొగిపోతున్న సీతారామ రాజుతో రాజరాజేశ్వరీదేవి అవహించింది. ఒకలు క్రింది కొట్టి వీరత్వమని

పుట్టించిగదాటి విటలాభమైన గారిని భూసుకుంటూ, గుట్టమిట్టలను అణగ
 బ్రొక్కతూ, ముందుకు దూకుతున్నాడు. అతడి శిరః కంఠనంలో
 మేహాలు పగులుతున్నాయి శైలశృంగమొనెక్కి తన వీరుల జాడకోసం
 శృంగవాదం గావిస్తోంటే కొండ గుహల్లోనున్న మృగరాజులు శైలం
 తయ్యకాంశమై పరుగురింతుకున్నాయి. పుట్టలను మెట్టి దిగుతున్నప్పుడు ఆ
 పుట్టలనుండి వెల్వడే పణిందములుకూడా ప్రక్కకు తప్పుకుంటున్నాయి.
 అకాశమంత ఎత్తున పీఠెత్తు మదకరిల్లడంతా విజయమో వీరస్ఫూర్ణమో
 అని వినకులై పోతున్న అజ్ఞాతవహార్తి మనోవశంతో తన వీరులూ
 శత్రువులూ తప్ప మరెవ్వరూ మెరవడంలేదు ముఖమంతా కందిపోయింది.
 శరీరమల్లా స్వేదసిక్తమైంది. ముంగురులు పక్షికల్కల్లా ముఖాన్ని కొట్ట
 కుంటున్నాయి

దంతు కొండపల్లి రాపులోనున్న తాళ్ళపాలెం బ్రొక్కించి
 అల్లంత దూరాన కాల్పుల ధ్వనులు వినిపిస్తున్నవి పంచకళ్యాణి కాలుదువ్వి
 నడిరిస్తున్నది

"శరదన్న పదాలూ, మీరింతా ఆ కనలడుతున్న రేలను నమి
 పించండి!"

తాను దట్టికట్టిప జెట్టిలా గుర్రంపైకి కుప్పించాడు. అలా కుప్పించి
 నవ్వుడు అతడి కుండలాని తాంటికి గగనతలమంతా దీప్తివంతమైంది.
 కళ్ళల్లోంచి కత్తుర్ని విసురుతూ గుర్రాన్ని అదశించాడు. దుమికిందిగుర్రం,
 ఒక కొండ శిఖర మెక్కింది, అక్కడికి విన్నంటుకున్న పొగలు కన
 బడ్డాయి అక్కడెదో ప్రళయం జరుగుతున్నట్లు భావించాడు — సీతా
 రామరాజా.

"ఒరీ మువ్వరులారా! ఒక్కొక్కరివే పట్టి ఇంకా ఎంతమందిని
 మట్టుపెట్టగలరో చూస్తా!" పక్క పటమటా కొరితాడు, గుర్రం అటు పడు
 గెత్తింది

జోన్న రేలు ఓగ్రమోతున్నది. అస్సాం సిపాయిలు విచ్చించిడిగా
 కాల్పులు సాగిస్తున్నారు. పొడల్లోంచి ప్రాకి మోదిగాడు, మూగడు మరి
 కొండరు యోధులూ అయట పడుతున్నారు వారి శరీరాలు కూట్లుపడి
 నెత్తురులు దించుతున్నాయి.

"నించి వీరులాగా! ఆ దుష్టులు తివడి కాస్త చేల్లాం!"

ఎవరిలా గొంతు? మందులెండలో ఒయావీసలా వారికివ ఆ
చాక్కురా రార తెవరివి? ప్రాణాలు లేదవచ్చాయి వారికి సిందూరం కొట్టి
నట్టు వొడతప్ప పులకరిందాయి, తమ గాయాలను, వాదలను మరిచిపో
యారు. ఒహో! వీరారామరాజా!

"అవును, నేనే మీ అన్నను " గుర్రందిగి తటాలున వారిని గుంఠ
లకు గాఢంగా పొత్తుకున్నాడు తల్లిపాలు త్రాగినంత కల్గి వచ్చిందివారికి.

"రాజా! ఎర్రేతును చంపివేసివుడు లగ్గరాజా "

"అంతా వాడు తెలుసు, అందుకే నేను వచ్చాను. మీ పంటినుండి
రారిన ప్రతి నెత్తురి చిందువుకీ ఎరివారిగిన మన ప్రతి వీరునికీ పరిహారాన్ని
తీసుకుందాం "

"గుజాంటి యమునిలా ఉంటిది. అద్వైతం నందునో తెందు దినా
యగా మమ్మల్ని వెంటాడుతుండు."

"నువ్వేం భయంలేదు. ఆ యముచ్చి రొకవసుదానికి పంపులాం "

ఇంకలోకి కరతన్న పదార్, కొత్తన్న పదార్, జాలయ్యపదార్లు
వచ్చారు మామా, అన్నా అంటూ పరస్పరం అలింగింపాలి గమించారు.

"నరే, లేవండి!"

వీరులంతా లేచారు. వేంకోకి కదలబోయారు ఒక్కా నిపాయి
మూకలు వారిచేతుల్లో మారణాంశురాణు? కరతరా చూపుల్ని చుట్టూ పరి
చాడు - రాజా! నాల్గవైపులా ఫిరంగి కరటాలు

"హి, రాల్పండి!"

సువ్యవీరుల తుపాకులన్నీ ఒక్కచోరిగా పేలాయి. గిహాయిలు
నీళ్లంగానే ఉన్నారు వాహావాహా పోరాటం సాగుతున్నది, నలువైపులకీ
వీరులు తెదరిపోయారు భూమిపై ఆరాళంపై ఎటుచూచినా చాపై లేతుల్లా
పోతుకున్నారు.

అదో సంకుల సమరం, ఏరింగి కరటాల పెదపోయ్యలను కొండ
అడుగుతున్నాయి. రోదసి గవ్వారంలో గోళాలు కిరారుతున్నట్లు ఆకసం
మూర్ఛిల్లుతున్నది.

"రాజా!" అని దీర్ఘ అక్షరందనం వినిపించింది. శరత్‌ను పరాల్ పరుగున వచ్చి "రాజా! మూగడు బరి వారిగిపోయాడు." అని తెప్పాడు. ఆ మాటలు ఒక రెవివి విన్నాడు. తడదడా కాల్చాడు. నలుగురు సిపాయి లొక్కసారిగా నేలకొరిగారు. వెంటనే గుర్రాల్ రివాల్యూరును రాజుకు గురి పెట్టాడు. ఎరటినుంట్లో కాల్చాడు - మోదీగాడు. ఆ రివాల్యూరు ఎగిరి పోయింది. రంకెలేస్తూ అప్పుం రక్కసులు పిరికి దూరుతున్నారు కాల్పు కుంటూ మన పిరులు వెనక్కి తగ్గుతున్నారు.

"రాజా!" హాహాకారం

శత్రువులు మన యోధులకు పదంతులన్నారు అయ్యుధ బరి ముపారంగా ఉంది పై బడుతున్నారు.

మరల హాహాకారం - "రాజా!"

ఉనసు వెన్నుంటి కస్తున్నాడు-శరత్‌ను పరాల్, కాస్త దూరింట్లో మోదీగాడు కనబడుతున్నాడు

"ఎవరిలా హాహాకారాలు - శరత్‌న్నా!"

గద్దద కంఠ స్వరంతో రెప్పాడు - శరత్‌ను

'నారండ్రి ఉనకండ్రిలు - బాయ్య, కొత్తన్న పరాల్‌లు "

"అయ్యా! ఎంత మోరం అరిగిపోయింది శరత్‌న్నా!"

రెండు పర్యవేక్షకుల మెర్య సెలయే లొకటి ప్రవహిస్తున్నది. ఆ పిడికి అటుప్రక్క మన పిరులున్నారు. ఇటు ప్రక్క మంచి శత్రువు ముందు కొస్తున్నాడు ఇక ఇప్పుడా గతం సేతులంబన సంభాషణ వ్యర్థం

"శరత్‌న్నా, పరిస్థితి వేయబాటిపోయింది-నీవు, మోదీగాడూ, యా కొంతల్లో ముటుమాయం కండి."

దుఃఖం పెల్లుబుడుతుండగా, శరత్‌ను పీకారామరాజు మాస్తాన్ని గాఢంగా చుంబించాడు.

"వెళ్ళు శరత్‌న్నా, మనది ధర్మయుద్ధం! ధర్మానికి అయంతత్వం" అని చెయిని పెల్లగా నీనుకొని గుర్రాన్ని అదకించాడు. ఇక పంచరణ్యుడే చొరవన్న ప్రాక్కింది. పరంగులు దాన్ని వేటాడుతున్నాను. అది దూరిన చాలు రాజా మాస్తగతమై తీరుతావని గుర్రాల్ శ్రమ. అది మెట్టన ప్రతీగుట్ట పింఛై పోతున్నది; ఆ అగ్ని గోళాలనుండి అరి మెలకువగా

గులాన్ని తప్పిస్తూ తాను తప్పకుండా నుడిగుండంలా చూసుకు పోతున్నాడు సీతారామరాజు.

మంప పిరంగివేలు చూడంలో ఉంది ఆ పిరంగివేలుకే మంచకళ్యాణ సమీరిస్తూ, బాళ్ళను గిజ గిజా తన్నుకుంటూ, ఏటివొడ్డున కూరిపోయింది. దాని చిక్కని వెత్తురు ఏటిలో కలిసి ఏరంటా ఎర్రబడి పోయింది.

సంరక్త బాలుశోంది! భండభానుడు పడమటి కొండల్లో ఇంకా మండిపోతూనే ఉన్నాడు ! సీతారామరాజు తన నొంటిపై తావివస్తాన్ని చీనీ, మంచకళ్యాణపై కప్పి ఆ అశ్వరాజానికి క్రద్ధాంజలి మణింది మంప వచ్చాడు.

ఏరు గలగలా పారుతోంది. ఏటి మధ్య ఓ కొండవలుడు ఉంది. ఆ వలుడు వెనుక మొలలోతు నీటిలో మునిగి, సంధ్యాయ్యునిది అర్జ్యం వదులుస్తాడు.

యల్లా వియ్యకత్తులు, పిరంగి శకటాలు చలించలేదు - సీతారామ రాజు. మోస గంభీరమూర్తియై మోమెత్తి బారి నొక్కక్కటినే చూస్తూ న్నాడు అతడి చూపుల్లోంచి వింతకాంతులు ప్రబల్పితమౌతున్నాయి. సిపాయిలు భయభ్రాంతులౌతున్నారు.

తాతా భగ్గన మండిపోతాడు. అడుగు ముందుకు పడిందా? అతడి హృదయంలోంచి పొంగే నుడిగుండం మకరిలా బాళ్ళను లాచుకు పోతుంది. గుడాల్ రిటార్నర్ దేశబట్టి వికటంగా నవ్వి పలుంకరించాడు.

"ఈ, బందితుమో!"

వాడి మూర్ఖత్వానికి సమాధానంగా రాజు పెడవృంపై ఓ దిరునవ్వు మొలచింది,

"హం, సంరక్త బాల్పుకునే పవిత్ర సమయంలో ఒకానొక నిరాయుధుని బందిస్తావా?"

"బందిపోతువు గమక !"

చివుడుమంది - రాజుడు.

"ఏమన్నావో దేశంబాని దేశంలో పుట్టి, దేశంబాని దేశం పెట్టి, దేశదోర్ని కొల్లగొట్టి గజబందిపోట్లు పీకే. భర్మ వన్నాలు చెప్పి

నిలువు దోపిడీలు చేసే పయోముఖ విషకుంభాలు మీరు, నా జాతకు
పందిరికాదు "

తటాలున వెనుకవైపునుంచో మూకొచ్చి, అతడి రెండు చేతులమీద
నిరిదికట్టారు.

"ఓ, తీసుకొని రమ్మ!"

పశులంతో ఆ కర్మపీరుని బంధించి తీసుకెడుతున్నారు. మంచలో
కొయ్యారైలో దానికిరువైపులా వారమైన హృదయాలతో అదాలగోపాలం
కన్నీటి కడవలను చొలికించారు.

అర్థ పీరి వచ్చింది సీతారామరాజు వర్మస్తులో కాగదాపట్టిచూచినా
ఓటమికర్తవం కనిపించడం లేదు అతడి రైర్మస్త్రాల్కాలు చేస తరగడం
లేదు

"దాహము తీసుకొనునేమో, చెప్పియిమ్ము!" అని గుదార తన తాచే
దాతును పంపాడు.

సీతారామరాజు పెదాలు కడవలేదు తానేదాడు కమండలంతో పాలు
చెప్పి యిచ్చాడు! చూశాడు రాజా! ఆ పాలు పొంగులు చారుతున్నవి.
మరుగుతున్న పారిర్పి ప్రాణాలు తీయాలన్న గుదార తుటిలబుద్ధి! రెండు
పెట్టుగా కమండలమెత్తి గడగదా త్రాగిపోయాడు రాజా!

గుదార నోరు పడిపోయింది-గుండెల్లో జ్వలెలు ప్రాశాయే. "కట్టి
బేయము ఆ చెట్టుకు!" అని హాంకరించాడు

"ఎందుకని?" కనురైరజేకాడు రాజా.

"పారిపోదువు కాబట్టి!"

తెరలే సముద్ర తెరలంతా ఉబ్బిత్తుగా పొదాలపై లేచి,

"ఏమిచూశావో? నేనా పారిపోయితి? కర్తంలోనే ఏరికితనం ప్రవ
హించే వందా? దొంగదాటుగా నన్ను బంధించినది ఏరికితనంతో కాద
బరా? రాజీకని ఏరిపించి మా పంపాలి హనుమంతుని హత్యచేశారే. అది
ఏరికితనంలో కాదబరా "

గుదార హతలిపోయాడు.

"టేక్ పొడిషన్స్ ఓ: టైరాన్"

రెప్పిపోయాడు సీతారామరాజు. అతడిలో కపటముద్రం పొంగింది. సేతువునుదాట మహాగ్రరూపం ధరించిన హనుమన్నులా;

"దీరుడా, రమ్మమీ! మీ కన్నెడుమీ మంగురిం మహావృత్తి వీరరత్నాలా జ్వలిత మహాగ్ని పర్వలాన్ని తట్టుకోగం కత్తుంటే శార్పమును. ఇది ప్రళయ కాల యుద్ధకాల అగ్ని గోళవేత్రంలా, ఇది తెరువబడిందో విశ్వా సమిద్రాంత రావలనున్న వీరుక్కగొడుగు సింహాచలాన్ని తగ్గువ మండిస్తుంది—" అని కుప్పించి విజృంభించాడు

పెళ్ళ పెళ్ళ పెరంగులు విరుచుకుపడ్డాయ్. మిమ్ము విరిగి పక్కట్లు వీరరత్నములు పిక్కదిల్లాయ్. యధిరమెల్లదం త్రుళ్ళ, వ్రక్కలైన వదాన్ని వట్టుకొని పోవడంలాడు—రాజా!

"ఎంత క్రొత్తానికి పూనుకున్నాడురా మానవరూప రాక్షసుల్లారా, పనులంతో నా తరతటాకిని తాచినవ్యంలో ఉండగలమని ప్రమిషదకండి మీరెత్తుటనున్ననూ సరే సముద్రాలుదాటి అందరి సగరపీఠుల్లో తలదాచు కున్ననూ సరే సముద్రగర్భాల్లో దాగినా సరే, యుద్ధహరణ్యాల సక్కిరా సరే బ్రతగ్గలమని తాచించకండి—"

ధారాబాహుకంగా దండణా నాయులు! కువి దర్భదిగ్గిపోయింది. ప్రేగులు అయితుపడ్డాయి, రక్తపు ముద్దయిన కడుపును పట్టుకొని, యాది పోయా పలువరించారా—తెలుగుదిగ్గ.

"పంచేమాతరం—!"

ఇక తెలుగుసింహాని అతట ఉండలేదు క్రిష్ణదేవుపేటకు వెళ్ళేంటనే పినుకుపోయి దహించి వేశారు. అకసమెల్ల అల్లకల్లోలమెత్త కాపు కాపున అరిరాయ్ పవుంన్నీ! చుట్టూపున్న వృక్షజాలమంతా ఇలలలా కన్నీళ్ళలా రాల్చాయి తమ పర్వపత్రాల్ని!

"బాబా!—" అంటూ ఠోడేదిలా తన ముద్దుదిగ్గరై గుండి తాడు కొని! వస్తున్న వారాయలమ్మ అ రికాతప్పొక్కెగురబోస్తూ ఎంతగానో యరపిల్లింది.

కారత జాగిన సంకెళ్ళను తెండ, కొన ప్రాణమున్నంతవరకూ పోతన సీతారామరాజు అనునమ ల్యాగాన్ని స్తుతిస్తూ సింహంశేష్యుని దేవ శంఖలో జేగంటలు చ్యవించాయి.

అల్లూరి సీతారామరాజు
ఏకపాత్రాచినయం

అల్లూరి సీతారామరాజు

వికపాత్రాధినయం

(చిల్లమ్మలతో సీతారామరాజు)

ఎంత దారుణం? ఎంత క్రౌర్యం? తరతరాలుగా పోయిగా మనస్సు
జానులు అనుభవించే అడవులను సర్వేచేయించి అందులో అడుగుపెట్టిన
అమాయక మానవులను క్వారమ్మగాలకుమట్టి వేటాడుతారా? ఈ వికృష్ట
ప్రతిభ కిరాతకులు? స్వేచ్ఛగా పశువులు మనె నీళ్ళకు కంఠవీయించి,
అటు పశువులు ప్రవేశిస్తే బంటెం దొడ్లలో బంధిస్తారా కర్కశులు? తమ
కండబలంతో బండలను సైతం బ్రద్దలుకొట్టి, ఎండకు నడినెత్తి కరుగు
తున్నా, ములుకుల్లాంటి రాళ్ళకు పోదాలు వగులుతున్నా, కొండలపై
రోడ్లువేసే అమాయకులపై అత్తారాచమా? బట్టారా అడిగితే చెల్లదు
మానవులను కట్టి చర్మాలు నీస్తారా? మర్మస్థానాల్లో తారాలుకొట్టి పొంపి
స్తారా? ఎంత పైకారిక కృత్యం?

ఒకనాడు పర్యూవున్న మన్మథుంతా ఈ నీరుదొరలు పెట్టిన
ముతాదాదీ విధానానికి మాదిపోయి, దొంగలంటి త్రాగి పొదపొదాడే భూదా
అతని పసివాంకలే వల్లదానికి చేరిపోతున్నారే?

ఎంతకాలం పోగారి అగదాయి? నీడను వేచకగా పూచించి అరమరిక
వేసి వారిపై ఇంతటి రాక్షస హత్యలాండా?

ఎవడిచ్చాడు దొరలకి హక్కు! తన గడ్డకావి గడ్డపై అడుగుపెట్టి

కడిన దొడ్లవ్యానికి దిగిన ఈ దొరకనాన్నిక దగ్గంచేసి తీరకపోతే మవ్వానికి బ్రతుకులేదు.

అదే బానిస పెనుకత్తి ప్యూకల్తక్కు మ్మకత్తి! బానిసగా నిత్యం కచ్చే కన్నా, వీరునిగా పోరాడి రావడం ముక్తి.

బ్రిటిషు నిరంకుశంపై తిరుగుబాటు, పరిపీడన ప్రభుత్వంపై విప్లవం ప్రతి మానవుడి అన్య హక్కు?

ఈ సీతారామరాజు ఒక్కడే కాదు. మన్యం వీరుల కంఠ కొన టిపిరున్నంక వరకూ, సీమదొరల శబ్దం, తరత తంతుంలోనే వినిపించ వీలులేదు సింహాలు విహరించే మన్యసీమలో సక్కులకు స్థానముండకరాదు.

పురిచైనా పిరిచి కంపగల మన్యం జాతే తలదుతుందే, ఈ దొర లకు తృటిలో మకుటా గరుడా లేకుండా లేయగలదు.

మల్లా! గంటం! పదాలా! అశ్వమన్యం అసహాయ భూరులారా! కరిపైకి లంపించే బొదురుసింగములారా! కదలండి! కదలానికి!

మోపున మూడువెలల విధను కట్టుకొని, స్వకల్త్ర పోరాటం నర్తన హుస్సీలక్ష్మియే మనకు విప్లవజ్యోతి! పీగులు ప్రోగులైనా వెన్నిచ్చి ఎరుగని తెలుగు బాలురు మనకు వెలుగుబాట! ఆ జ్యోతి కాంతిలో, ఆ వెలుగుబాటిలో సాగిన బానికి సార్వం జానిదిలేదు. అకడసార్కుడు! అతే యుడు!—నరుడు తలుచుకుంటే వళ్ళరాళ్ళేకారు, ఉక్కు పర్వతాలైనా చెక్క-ముక్కలై తీరుతాయి. పడండి వీరులారా! విజయం మనదే (వెళ్ళబోతూ, అటురాపి)

అరుగో! సింగన్న చెప్పిన కవర్లు హైటర్లు వాళ్ళే అవుంటారు. మన్యం సంపదను తెగపెక్కి కై పెక్కి ఎలానడుస్తూ వస్తున్నారో చూడండి! బాళ్ళనూ, బాళ్ళ సైన్యాన్నీ నేనీవక్క బాగులోకి మళ్ళిస్తా. మల్లా! సిపూ, గంటం ఆ తెల్ల ముష్కరులను కంపించి రాళ్ళెన్నుకైతే చస్తారో అప్పుడు బాళ్ళ సైన్యంలో ముసలం వుడుతుంది. తెదరి తెదరి పోతారు పదాలా! సిపూ, వీరయ్య కొరా అదిగో! ఆ కొండప్రక్క పొదలో కూడిసి తాల్చుండి. సమసవి శార్వంతో, సమరోత్సాహంలో రించులుత్రొక్కే మన కోయ, తెంచు, లేతులు మీకుఅండదండగా వుంటాయి. బాళ్ళ తిరుగుముఖం పెట్టి క్రోవలో వేరు గారి అమ్మం వద్దంలో కూర్చి

వేస్తా. ఆ చివర కొండకావలనున్న గోపిందు దళం ఆ కొండపై మండి పెట్టపెట్ట బండలను బొట్టింది వాళ్ళ పుర్రెలు పుచ్చరాయల్లా పగిలేలా లేస్తుంది! అంటే బాగ్రత్త!

ఈరోజు అంద్రజాతి చరిత్రలో భారత స్వాతంత్ర్యచేరిమాసంలో నువ్వే పుట్టం కావాలి. మాతృగర్భకోసం అత్త బలిదానమిచ్చిన గెంగాలో బెబ్బలులు, మహారాష్ట్ర మత్తేబాలు, పంజాబ్ సింహాలు, తెలుగు పీఠ శూరం గాలు తలపుతు రావాలి (మొందుతువచ్చి) వెళ్ళండి! వృణాగా ఒక్క తూటాతూరా కాల్యవర్ధు ఒక్కొక్కతూటా మన కొక్కొక్క పీఠును నుమా! అటా ఇటా ఎటుమాసిరా మనవాళ్ళే కవలదాలి.

తెల్లవాళ్ళ కళ్ళు తెరిచిపోవాలి. సాత్యంకానిది సాంక్షం చేయగలిగితేనే మానవుడసామ్యుడౌతాడు. సరే! హిరిక ఎవరి స్థానాల్లో వారు నుద్దుకోండి! నే వెళ్ళి ఆ మృగాంశాదాగులోకి రప్పిస్తా బాగ్రత్త! ఒకటిని పదిమందిని చరిచారం రీసుకోవాలి శత్రువును గ్రుక్క తిరక్కుంకా రాట్లాలి.

(దొరం మత్తేలింది) ఓ తెల్లకిరాతరుల్లారా! ఎనివడూప ప్లేష్యుల్లారా! సర్వదేవాలను కలశింది రత్నరాసులలో తులతూగుతున్నా ఎని విర్రపిగు ఓ పరతక్షమలారా! మరతుపోరులతో మొడుగుండు గొమ్మగిలో మీ సైనిక పశుబలం సిద్ధంగా వుందని గర్జనచకరంది! మీ రత్నరాసుల సూ సరే, నమ్మద్రాంతు నమ్మద్రాలు దాటి మీ లండన్ సగర పీఠుల్లో తలదాచు తున్నూ సరే నమ్మద్ర గర్వాంతరాళాల్లో నేదటిచ్చుటొప్పాసరే, తుర్తిమ కొండలు దాటి కారకపుల పుట్టిల్లో పక్కినాసరే, మీరు బ్రతగ్గలబిది అమ కోకండి! ఈ నీలారామరాజు మిమ్ములను ఎమిందడు! ఎమిందడు!

(నే ప త్నం లో)

"ప్రకండ సమరం సోగింది పరతక్షమలని పేర్లొందిన కవర్ధు హైలరులు హతమయ్యారు మన్మం అగ్ని కొండల్లో ద్రిటిమి సైన్యం దగ్గ పటలమైంది. సీమలోనున్న దొరతనం కొత్త పన్నాగాలను పూచుకొంది. చూడరే వర్ధుదొరను మన్నానికి పంపింది. నీలారామరాజు ఏ ప్రజల స్వేచ్ఛా నుభావకోసం పోరుపోగిందాతో అవి వెరవేరుస్తామని రాజీ సంప్ర

ఎంపులకోసం రమ్మని, రూరర్ మన సీతారామరాజును శనవద్దకు రప్పించాడు ఇక చాకండి—ఆ అంతిమ మట్టం!"

[సీతారామరాజు వేటులిట్టి వెళ్ళుచు వచ్చాడు]

ఏమిటి? రూరర్! ఇంత రాక్షసు? రాక్షసి రప్పించి మరవరంగం లో, మారదాయురంలో స్వాగతమిస్తావా?

అ! ఏమన్నావో? నేను బందిపోటువా? దేవతాని దేవంలో వుద్ధి దేవతాని దేవం పెద్ద దేవతార్ని కొల్లగొట్టి ఆ గజబందిపోట్ల మీదే దర్శనన్నాచెప్పి చిలుపు చొప్పించివేసే పయోముఖ విషకుండాలు మీరే! నేనంటావా. కొడితే ఏమగు కుంతస్థలాన్నే కొట్టాలన్న వెలుగుకాతి దిద్దన్న గగనాన్ని తానన నగం వీకొన్నా మరవరంగై ప్రేరిగల వారి నాది, కది నంతో నెత్తురేదులు పారినా మృగేంద్రులగా చొరిగలదు, వీరక యువానును సైకం చూసుకుపోగల పెరువుకత్తరి - పోరెత్తిన పెన్నిరులే నాకాతి లకడాన్ని ముందు మందిపోతాను తాగగత్త!

ఏమి రూసావ రూరర్! మేమాపిరికి రాళ్ళం? రాక్షసి రప్పించి కాల్యదానికి కయారపుతున్నావే అది పిరికితనం కాదా? రా! వైర్యముంటే గాల్పు! కాల్యరా వీరుదా! నన్నాది వీరహనుకుంతును రాక్షసి పిరికి తంపిని ఓ నెరుచుప రాక్షసుదా! కాల్పు నిపు కార్నిన కాల్పులకు వా గుండెల్లోంచి దింటే ప్రతి రక్త దిందుపూ మీ మృత్యువును కోరే కోటాను కోట్ల లబ్ధుల సీతారామరాజులై వెలుస్తాను. ఆ వెలసిన వీరుల కత్తిచెప్ప లను కాదుకో! కాల్యరా అటువా! ఇదేరా తెలుగువిద్వ గుండె! ఇదేరా సీతా రామరాజు గుండె!

రిక్తంలోనే పిరికితనం ప్రవహించే ఎలుగా! తాతిలోనే నికర్యం కరుడుగట్టిన బుద్ధా! నీ రాజకీయాల్లో దర్శమే వుంటే, నీ గుండెల్లో వేడి నెత్తురేవుంటే రారా యుద్ధానికి! రా రారా రూరర్! ఇది ప్రళయకాల యుద్ధం, కృదకాళి, అగ్నిగోళవేళం, ఈ వేళం తెరువబడిందా, నిన్నే కాదు, సముద్రాంతరాం రావందాగియున్న వీరుక్కుగోరుగు సింహాసనాన్ని సైకం అగ్నిపిక్తం చేసి తగ్గన మండిస్తుంది. వీరుదా! శక్తుంటే కాల్పు (కోపంతో) నీ శక్తులపరమిలే మహోష్ణవీరక న్యాయవిక మహిమివర్ష కాన్ని తట్టుకోగల శక్తుంటే కాల్పు!

అడుగడుక్కి రుద్దితర్పణ చేసి, శతపోరు సోగించిన మా కట్టబొమ్మ నాయకుని కృత్తివేటలు అప్పుడే పోతబడి పోయాడా? మొక్కపోని జ్వాల తేజంలో రణంఁచేసి, కనబడిన మీ నీమనోరథాల్లా తెగవరికివ మా కోయ రాముడు, మీ ముప్పేటరాడులనుండి మాడుకోబాటు వోరాహోరి పోరు నర్పి, మీ దివరి నెత్తుటియక్కను కూడా తవెచూచిన మా ద్వారీలందరాల చల్లదయ్యి, మీ శిరస్సుల క్రుంచి నిజాం వదాబుటు వాడుకగా, వక్కెరుము లలో పెట్టి పంపిన మా తెలంగాణా వెంకటయ్యలను అప్పుడే మరది పోయాడా రూతర్, ఎవరు పిరికివాడు?

(రూతర్ కాల్వాయు రాజుడు గాయమై ది)

అ! ఒరి నీరుదా! ఎంతకు తెగించావురా? నేను తనిపోయినా! నా అంతరాత్మ తనిపోతు. అది నిర్జమై, నిరాకారిమై మీ అంతాన్ని ప్రబో దిస్తున్నే తిరుగుతుంది. కేవు ముక్కోటి నీలారామరాజులు తన నలుబదికోట్ల తమ్ములతో మీపై పగపొలిస్తారు. తరతరగట్టనుండి సమూలంగా చిమ్ము తుడిచివేస్తారు. అప్పుడు నాతోం స్వాతంత్ర్యం అప్పకుంది (బాడతి) అమ్మా! భారతీదేవి! నేను విడిచిన తారాన్ని నా అనుంగు తిమ్ములు నెరి వేరుస్తారు! నీకు తాన్య విముక్తి లేస్తారు కయ్యర నిరాజులతో నీరు పోతతులిస్తారు. తల్లి నన్ను నీ ఒడిలోకి చేర్చుకో అనేని పందేమోతరం పందేమోతరం!

[రాజు పోలిపోయాడు.]

